

ევროპის
ენერგეტიკული
გაერთიანება
და რეზონანსის
საქართველოს
ენერგეტიკაში

**ევროპის
“ენერგეტიკული გაერთიანება”
და რეფორმები
საქართველოს ენერგეტიკაში**

2017

წიგნი წარმოადგენს პუბლიკაციების კრებულს, რომელიც მომზადდა ანადიტიკური ცენტრი «მსოფლიო გამოცდიდება საქართველოსთვის» (WEG) მიერ განხორციელებული და ჰაინრიჰ ბიორის ფონდის სამხრეთ კავკასიის რეგიონული ბიუროს დაფინანსებული პროექტის «ენერგეტიკული რეფორმების ხედშეწყობა საქართველოში ცნობიერების გაზრდისა და სამოქადაქო სექტორის, მედიისა და საჯარო მოხედვთა შესაძლებლების განვითარებით» ფარგლებში.

ავტორების მიერ წიგნში გამოთქმული მოსაზრებები შესაძლოა არ გამოხატავდეს ჰაინრიჰ ბიორის ფონდის პოზიციას, შესაბამისად, ფონდი არ არის პასუხისმგებელი მასაღის შინაარსზე.

ISBN: 978-9941-0-8487-4

შინაარსი

ინფორმაციის და მონაცემების გამჭვირვაღობა ენერგეტიკაში	1
ენერგოეფექტურობა შენობებში	41
დირექტივა განახლებადი ენერგიის წყაროებიდან ენერგიის გამოყენების ხედშეწყობის შესახებ	46
ბუნებრივი გაზის ფასწარმოქმნა საქართველოში და ევროკავშირის ძირითადი მოთხოვნები	53
ევროკავშირის კანონმდებრობის ძირითადი მოთხოვნები ენერგეტიკის რეგულირების სფეროში	63
ენერგეტიკის სექტორის რეგულირება საქართველოში	67
საქართველოს ენერგეტიკული უსაფრთხოების შეფასება MOSES მეთოდიკით	73
ენერგეტიკულ გაერთიანებაში საქართველოს გაწევრიანებიდან ერთი წელის შეფასება	82
ტყე, როგორც ენერგეტიკული რესურსი	93
ენგურჰესი და აფხაზეთის ენერგომობრუნება	103
ენერგეტიკული გაერთიანება და საქართველო	114

ინფორმაციის და მონაცემების გამჭვირვადობა ენერგეტიკაში

მურმან მარგვერაშვილი
თამარ წურწუმია
გოგიტა თოდრაძე
გიორგი მუხიგურიშვილი
თუთანა კვარაცხელია

“მსოფლიო გამოცდიდება საქართველოსთვის”
რეცენზები:ირაკლი ურუშაძე

აკრონიმები

WTO - ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაცია

ECT - ენერგეტიკული ქარტიის ხედშეკრუდება

GATT - ვაჭრობისა და ტარიფების შესახებ გენერაცური

შეთანხმება

MFN - უპირატესი ხედშეწყობის რეჟიმი

PPA - ედექტროენერგიის შესყიდვის ხედშეკრუდება

PPP - საჯარო და კერძო პარტნიორობა

GOGC - საქართველოს გაზისა და ნავთობის კორპორაცია

სემეკი - საქართველოს ენერგეტიკისა და

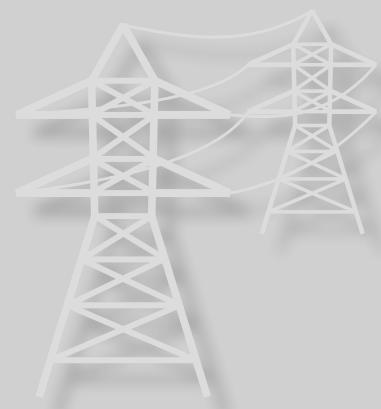
წყალმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისია

შესავადი

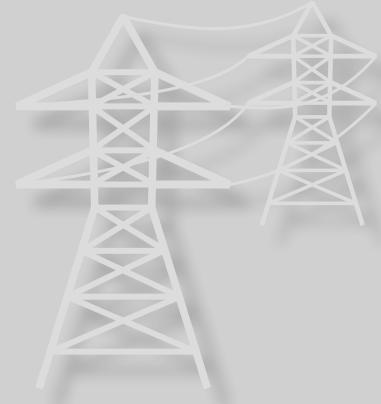
ევროკავშირთან ასოცირების ხედშეკრუდების ხედმოწერით და ენერგეტიკულ გაერთიანებაში გაწევრიანებით საქართველომ აიღო ვადდებულება, განახორციელოს რეფორმები ენერგეტიკის სექტორში და საფუძველი ჩაუყაროს ევროპულ ენერგეტიკულ ბაზართან დაახლოებას. ევროპული ღიბურადური ენერგეტიკული კანონმდებლობის მთავარი მიზანია საბითუმო და საცავო ბაზრებზე ვაჭრობის ხედშეწყობა და ამისთვის მონოპოლიური და კონკურენტული საქმიანობების გაყოფა (ენერგოკომპანიების გადაცემის და დისტრიბუციის საქმიანობების გაყოფა).

კონკურენციის წახადისება და ვაჭრობის ხედშეწყობა ინფორმაციისა და მონაცემების ღიაობას ემყარება. გამჭვირვალობის ნაკვებობა ბაზარზე ხედს უშრის კონკურენციას, ამიტომ მთედი რიგი ევროპული დირექტივების და საერთაშორისო ხედშეკრუდებების მოთხოვნები ეხება სწორედ ინფორმაციისა და მონაცემების გამჭვირვალობას ენერგეტიკაში.

ენერგეტიკის სექტორში გამჭვირვალობის ნაკვებობა ყოფილი საბჭოთა კავშირის ქვეყნების, და მათ შორის საქართველოს, მნიშვნელოვანი პრობელება, სადაც მრავდადა კომერციული საიდუმლოების თუ სხვა მოტივით დახურული ინფორმაცია. 2017 წერს რუსულ კომპანია „გაზპრომ ექპორტან“ გაზის ტრანზიტთან დაკავშირებით შეცვდიდი პირობებით

გაფორმებულმა ხედშეკრულებამ საზოგადოების ხანგრძლივი პროტესტი გამოიწვია, პროცესების გამჭვირვადედ წარმართვისა და მოქადაქეებისთვის სრულყოფიდი ინფორმაციის მიწოდების არაერთი მოთხოვნის მიუხედავად, გაფორმებული კონტრაქტი არ გასაკაროვდა. დახურულია გაზის შესყიდვის ხედშეკრულებები და ზოგიერთ ახარი ჰიდროსადგურის დეველოპერებთან დადებული მემორანდუმები, გაუმჯვირვადება პირდაპირი თუ პარტნერის სუბსიდირების სქემები და ა.შ. ინფორმაციის დახურვის საბაბად ხშირად გამოიყენება კონკურენტული ბაზრისთვის დამახასიათებელი მოთხოვნები, რაც საქართველოში, მსგავსი ბაზრის არარსებობის პირობებში, მონოპოლიურ მოთამაშეებს დეგიტიმურ საშუალებას აძღევს სრულად გამოიყენონ თავიანთი უპირატესობა, გაზარდონ მოგება და გააფართოვონ თავიანთი გავდენები. კონკურენტული ბაზრების არქონის პირობებში ინფორმაციის დახურვა, როგორც წესი, ემსახურება არა იმდენად კომერციულად სენსიტიური ინფორმაციის დაცვას, რამდენადაც არაკონკურენტული უპირატესობის შენარჩუნებას ან არაოპტიმადური გადაწყვეტილებების მოქადაქეთაგან დამაღვას. ასეთი გარემო აძლიერებს ეკონომიკური, ენერგეტიკული და ეროვნული უსაფრთხოების რისკებს.

გამჭვირვალობა ანგარიშვადდებულების უზრუნველყოფისა და კორუფციის პრევენციის უმთავრესი წინაპირობაა. დახურული ინფორმაცია განაპირობებს უნდობლობას და უკმაყოფილებას ოფიციალურ პირთა მიმართ, ხშირ შემთხვევაში კი იწვევს ეჭვს პირად დაინტერესებაში, რაც აფერხებს სექტორის მართვას და ქვეყნის სწორ განვითარებას.

ენერგეტიკის სექტორი ერთ-ერთი სფეროა, სადაც „მაღალი დონის“ კორუფციის რისკი არსებობს. მართადია საქართველომ წარმატებით დაძრია წვრილმანი კორუფციის (საჭარო სერვისების სფეროში მექრთამეობის) პრობლემა, მაგრამ გამოწვევად რჩება კორუფციის უფრო კომპლექსური ფორმების პრევენციისა და გამოვლენის ეფექტური მექანიზმების შექმნა. ამიტომ, უკიდურესად მნიშვნელოვანია, საზოგადოებას ხედი მიუწვდებოდეს ინფორმაციაზე და, საჭიროების შემთხვევაში, ჰქონდეს შესაძებლობა გავდენა მოახდინოს პროცესების გამჭვირვადედ წარმართვაზე.

კვდევის მიზანია, მიმოიხიდოს ენერგეტიკის შესახებ ინფორმაციის ხედმისაწვდომობის სფეროში საერთაშორისო და ევროპული სტანდარტები და გააანადიზოს, რამდენად პასუხობს დღეისათვის საქართველოს ენერგეტიკის სექტორის გამჭვირვალობის დონე საერთაშორისო და ევროპულ მოთხოვნებს.

კვდევის მეთოდოლოგია

კვდევა ეყრდნობა ენერგეტიკის სექტორში ინფორმაციის გამჭვირვალობასთან დაკავშირებით საერთაშორისო შეთანხმებებისა და ხედშეკრულების, ასევე ევროდირექტივებისა და ქართული კანონმდებლობის ანაღიზს.

ვერგევაში ასევე გამოყენებულია ენერგეტიკის სექტორში მომუშავე საკარო და კერძო ორგანიზაციების წარმომადგენდებთან კონსულტაციების შედეგად მიღებული მონაცემები და კონკრეტული შემთხვევების ანალიზი (Case Study) .

შემაჳაშებელი მიმოხიღვა

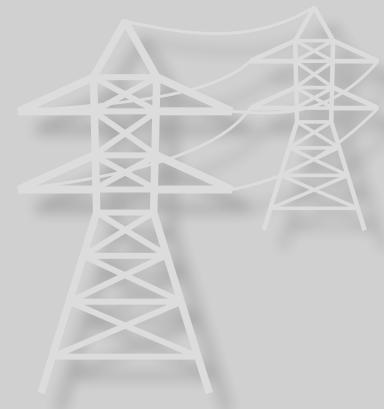
ინფორმაციის საკაროობა და გამჭვირვადობა სახელმწიფო მართვის უმნიშვნელოვანესი პრინციპია. საზოგადოებას აქვს უფრება თავისუფრდად მიიღოს და გაავრცელოს ინფორმაცია. ეს უფრება აღიარებულია ადამიანის უფრებათა და ძირითად თავისუფრდებათა დაცვის საერთაშორისო კონვენციის, ადამიანის უფრებათა საერთაშორისო სასამართლოს, აგრეთვე, „ადამიანის უფრებათა ევროპული სასამართლოს“ მიერ.

ინფორმაციის თავისუფრდებას და გამჭვირვადობას ენერგეტიკის სექტორში განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება რადგან მას გავდენა აქვს როგორც ენერგიის მომხმარებელებზე და მათ პეთიდდობაზე, ისე ენერგეტიკული ბაზრის მონაწილეებსა და ინვესტორებზე, რაც საბოროო ჯამში ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებაზე აისახება.

საქართველოში ინფორმაციის დახურვის საბაბად ხშირად გამოიყენება მონაცემთა კონფიდენციალურობისა და ეკონომიკური საიდუმლოების მოტივები, თუმცა კონკურენტული ბაზრების არასებობის პირობებში, დღეს არსებული პრაქტიკა უფრო მეტად ემსახურება არსებული მონოპოლისტების გავდენების გაძლიერებას ვიდრე ბაზრის მოთამაშეებისთვის თანაბარი პირობების შექმნას.

ენერგორესურსებით ვაჭრობის საერთაშორისო რეგულირების სისტემაში, რომელის ჩარჩოს ქმნის „ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის“ (WTO) და „ენერგეტიკული ქარტიის ხედშეკრულების“ (ECT) დებულებები, გამჭვირვადობა ამოსავადი წერტილია. ერთმანეთის სავაჭრო ურთიერთობების შესახებ ინფორმაციის ფრთხილი განაპირობებს სავაჭრო პარტნიორების ურთიერთ ნდობას. „ენერგეტიკული ქარტიის ხედშეკრულების*“ მიხედვით, კონტრაქტორი მხარეები ვადდებული არიან,** უზრუნველყონ გამჭვირვადობა საერთაშორისო ვაჭრობის ყველა სეგმენტში (ენერგიის წარმოება/ექსპორტი, ტრანზიტი, მოხმარება/იმპორტი). გასათვარისწინებელია, რომ საქართველო ენერგეტიკული ქარტიის და WTO-ს წევრია, შესაბამისად მან უნდა შეასრულოს გამჭვირვადობასთან დაკავშირებული მოთხოვნები. თუმცა ხშირად ინფორმაცია დახურულია კონფიდენციალობისა და კომერციული საიდუმლოების მოტივებით.

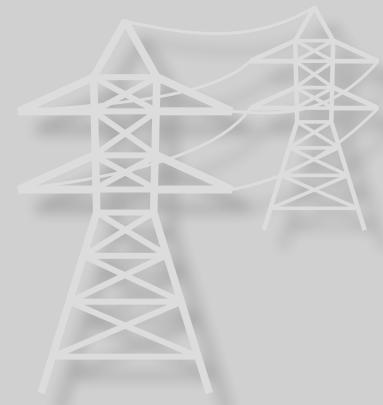
საერთაშორისო სავაჭრო სისტემებისგან განსხვავებით, ევროკავშირის კანონმდებლობა - „მესამე ენერგეტიკული პაკეტი“, ორიენტირებულია შიდა ბაზრის მოწყობაზე. აქ მნიშვნელოვანი როდი ენიჭება მომხმარებელთა უფრებების დაცვას და გამჭვირვადობას, რომელის ნაწილებია სუბსიდირების

* The Energy Charter Treaty

** Part II: Policy Principles Article 3 Basic Principles (f)

სქემების გამჭვირვადობა, ენერგიის განახლებადი წყაროების განვითარების ხედშეწყობის მიზნით განხორციელებული პოდიტიკების ღიაობა, მიმწოდებელსა და მომხმარებელს შორის კონტრაქტების ხედმისაწვდომობა, ღია და გამჭვირვადებაზრის და გადართვის წესების არსებობა, ინფორმაციის ხედმისაწვდომობა ენერგიის მოხმარების ზუსტი აღრიცხვის შესახებ და ა.შ.

სუბსიდირების სქემების გამჭვირვადობა - ევროკავშირის კანონმდებრობის მიხედვით, აუცილებელია, სოციალური დაცვის მექანიზმები იყოს კარგად დასაბუთებული და მაქსიმალურად გამჭვირვადე, რათა ხედი არ შეუშაძოს ბაზრის ღიბერადიზაციის პროცესს. საქართველოში ენერგეტიკის სექტორში არსებული სუბსიდიების სქემებზე პასუხისმგებელია ენერგეტიკის სამინისტრო, თუმცა არ არის წარმოდგენილი ანგარიშები გაცემული სუბსიდიების ან მათ ეფექტურობის შესახებ. მდგრადი განვითარების საერთაშორისო ინსტიტუტის და WEG-ის მიერ ჩატარებულმა კვდევამ ენერგეტიკის სექტორში, 2014 წლის მონაცემებით, ღაახდოებით 500 მილიონ დარტე მეტი სუბსიდიის არსებობა გამოავდინა. ენერგეტიკის სფეროში მთდიანი დაანგარიშებული სუბსიდიები შეადგენს ბიუჯეტის ხარჯვის დაახდოებით 6%-ს, რაც ძალიან მაღარი ციფრია. არსებობს ენერგეტიკული სუბსიდიის სხვა სქემებიც, რომელთა სათანადოდ გაანარიბება შეუძლებელია გაუმჭვირვადე სქემებისა და მონაცემთა ნაკვებობის გამო.

ენერგიის განახლებადი წყაროების განვითარების ხედშეწყობის მიზნით განხორციელებული პოდიტიკების ღიაობა - ევროკავშირის კანონმდებრობით, გარდა სუბსიდიებთან დაკავშირებული გამონაკვდისებისა, ენერგიის განახლებადი წყაროების განვითარების ხედშეწყობის მიზნით, სახელმწიფომ შესაძლოა განსაზღვროს ინვესტორების წამახადისებელი მექანიზმები (მაგ: შეღავათიანი ტარიფი (feed in tariff), ქსერზე პრიორიტეტული დაშვება და ა.შ.). თუმცა აღნიშნული მხარდამჭერი მექანიზმები უნდა იყოს მაქსიმალურად გამჭვირვადე. საქართველოში ინვესტორთა წახადისებისათვის მიღებული პრაქტიკაა ჰიდროსადგურების მშენებლობის მიზნით სახელმწიფოსა და ინვესტორებს შორის მემორანდუმების გაფორმება. მემორანდუმების მიხედვით, ჰიდროსადგურების დეველოპერებს სამინისტროსთან მოგაბარაკების საფუძველზე უდგინდებათ გარანტირებული შესყიდვის ვადები და შესაბამისი ტარიფი, თუმცა არ არის მკაფიოდ განმარტებული ტარიფის დადგენის პრინციპები. ასეთი პროცედურა არაკონკურენტული და არაგამჭვირვადება.

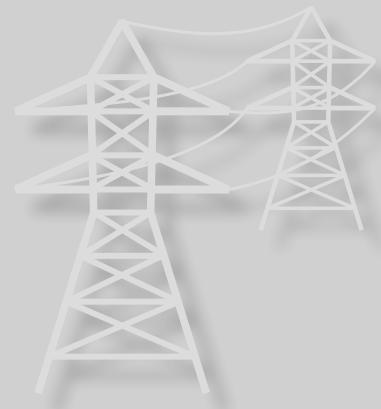
კონტრაქტების ხედმისაწვდომობა მიმწოდებელსა და მომხმარებელს შორის - მიმწოდებელსა და მომხმარებელს შორის კონტრაქტების პირობები და სტანდარტები უნდა იყოს მაქსიმალურად გამჭვირვადე. საქართველოში ქსერთან მიერთების წესები და პროცედურებიც მოცემულია როგორც სემეკის, ასევე გამანაწილებელი კომპანიების ვებ გვერდებზე. ქსერთან მიერთების წესები, ფასები და

შესაბამისი ხედშეკრუდებებიც არის გამჭვირვადე, თუმცა პრობლემურია საყოფაცხოვრებო სექტორისათვის, გაზის შესყიდვის ხედშეკრუდებების გამჭვირვადობა და კომერციულ სექტორში ტარიფების დადგენის პრინციპები.

ღია და გამჭვირვადე გადართვის წესების არსებობა - ევროკავშირის კანონმდებრობის მიხედვით, საცავო ბაზარზე კონკურენციის ხედშეწყობის მიზნით, მნიშვნელოვანია მომხმარებელს ჰქონდეთ სხვადასხვა მიმწოდებელს შორის არჩევანის თავისუფება, ამისათვის კი საჭიროა გააჩნდეთ წვდომა ღია და გამჭვირვადე გადართვის წესებზე, რომელის შემუშავებაზე და განხორციელების მონიტორინგზე პასუხისმგებელია მარეგულირებელი ორგანო. საქართველოს კანონმდებრობმა ამ კუთხით შეესაბამება ევროკავშირის კანონმდებრობას, თუმცა კონკურენტული ბაზრის არარსებობის გამო, რეგურად, მომხმარებელებს არ აქვთ არჩევანის შესაძებლობა.

ინფორმაციის ხედმისაწვდომობა ენერგიის მოხმარების ზუსტი აღრიცხვის შესახებ - ევროკავშირის ბუნებრივი გაზისა და ედექტროენერგიის ბაზრების შესახებ კანონმდებრობისა და ენერგოფექტურობის დირექტივის მიხედვით, მომხმარებელს უფება აქვს ჰქონდეს ინფორმაცია საკუთარი მოხმარების ზუსტი აღრიცხვის შესახებ და ამ ინფორმაციაზე დაყრდნობით იფიქროს ენერგიის მოხმარების შემცირებაზე. საქართველოში მომხმარებელის ინფორმირება საკუთარი მოხმარების აღრიცხვის შესახებ ხორციელდება გამჭვირვადედ, მიმწოდებელი კომპანიების მიერ ყოველთვიურად დაგზავნიდი ქვითრებით, როგორც ედექტროენერგეტიკის, ისე ბუნებრივი აირის სფეროში. ქვითრებზე მოცემულია ინფორმაცია მოხმარებული ენერგიის რაოდენობის და ფასის შესახებ როგორც ყოველ მოხმარებულ ერთეულზე, ისე - ჯამურად ერთი თვის განმავლობაში.

ენერგეტიკული ბაზრების დიბერადიზაცია ევროკავშირის კანონმდებრობის უმთავრესი მოთხოვნაა. დიბერადიზაცია გუდისხმობს ვერტიკალურად ინტეგრირებული კომპანიების არარსებობას და მონოპოლიური და კონკურენტული საქმიანობების გაყოფას. საქართველოში ენერგეტიკული ბაზარი არ ემყარება სრული კონკურენციის პრინციპებს, გამანაწილებელი კომპანიები ამავდროულად არიან საბითუმო და საცავო მიმწოდებელი და მომხმარებელს არჩევანის გაკეთების შესაძებლობა არ აქვს. თუმცა 2017 წლის მარტში, ენერგეტიკული გაერთიანების სამდივნომ მოამზადა ენერგეტიკის შესახებ კანონპროექტი, რომელიც განსაზღვრავს ედექტროენერგეტიკისა და ბუნებრივი გაზის რეგულირების ახარ, ევროკავშირის კანონმდებრობასთან შესაბამის პრინციპებს. ბაზრის ახარი მოდერის სირთულის და მასშტაბურობის გათვალისწინებით, რეფორმის წარმატებით განხორციელებისათვის აუცილებელია, რომ პროცესები მიმდინარეობდეს ღია და გამჭვირვადედ და მასში მონაწილეობდნენ როგორც გადამცემი თუ გამანაწილებელი კომპანიების, ასევე ენერგეტიკის სამინისტროს,

მარეგულირებელი კომისიის და სხვა დამოუკიდებელი ორგანიზაციების წარმომადგენლები.

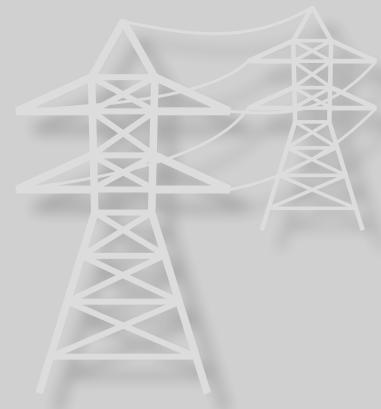
მარეგულირებელი ორგანოს საქმიანობის გამჭვირვადობა- ევროკავშირის დირექტივები მარეგულირებელ თრგანოებს განუსაზღვრავს უფრებამოსიდებას და ტექნიკური შესაძლებლობებს გაუწიონ მონიტორინგი ბაზრის სუბიექტების მიერ გამჭვირვადობისა და კონკურენციის პრინციპების დაცვას. საქართველოში ენერგეტიკის სექტორის რეგულირება ენერგეტიკისა და წყადმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის (სემეკი) კომპეტენციაა. კომისია თავის საქმიანობას წარმართავს გამჭვირვადედ, თუმცა 2006 წლის საკანონმდებლო ცვდიდებებით სექტორის რეგულირების ფუნქციების მნიშვნელოვანი ბერკეტები გადაცა ენერგეტიკის სამინისტროს, რითაც სემეკი პრაქტიკულად დაექვემდებარა მრავდობით არასისტემურ და სუბიექტურ ცვდიდებას. სემეკის ფუნქციად განისაზღვრა მხოლოდ ბაზრის მონიტორინგი და არა ბაზრის წესების დადგენა.

ინფორმაციის თავისუფლებისა და გამჭვირვდობის კუთხით, სემეკზე ასევე სრულად ვრცელდება საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსის III თავის 49-ე მუხლით განსაზღვრული მოთხოვნა ინფორმაციის თავისუფლებასთან დაკავშირებით. კომისია ვადებულია გასცეს მოთხოვნიდი ინფორმაცია დაუყოვნებელი ან 10 დღის ვადაში. სემეკი ყოველწლიურად აქვეყნებს ანგარიშს საჯარო ინფორმაციის გაცემის შესახებ სადაც დეტალურად აღწერს საჯარო ინფორმაციის გაცემის კუთხით არსებულ ვითარებას.

ასოცირების ხედშეკრულების და ენერგეტიკული გაერთიანების გაშევრიანების ოქმით ნაკისრი ვადებულებების შესრულება ენერგეტიკის სექტორში მნიშნელოვან რეფორმებს ითვარისწინებს, რაც ინფორმაციისა და მონაცემების გამჭირვადობის გარეშე ვერ განხორციელდება. მნიშნელოვანია საზოგადოებამ მაქსიმალური ძალისხმევა მიმართოს იქითვენ, რომ ჩამოყალიბებეს და ამოქმედდეს ენერგეტიკულ ბაზრებზე რეალური კონკურენციის მექანიზმები და მოხდეს მათი მკაცრი გამიჯვნა ბუნებრივად მონოპოლიური საქმიანობისგან; აუცილებელია, ასევე, მოხდეს სექტორის მართვის და რეგულირების უფრებამოსიდებათა გადანაწილება საუკეთესო საერთაშორისო პრაქტიკის შესაბამისად და ჩამოყალიბდეს დარგის მართვის სტრატეგიული პრიორიტეტები, პროცედურები და სახელმძღვანელო პრინციპები.

ინფორმაციის თავისუფლების და გამჭირვადობის მნიშვნელობა ენერგეტიკაში

„ინფორმაციის თავისუფლება არის საზოგადოების ფუნდამენტური უფრება და მთავარი ბარომეტრი ყველა თავისუფლებას შორის, რომელსაც ეფუძნება „გაერო“. გაერთიანებული ერების გენერაციური ასამბლეის 1946, რეზოლუცია 59(I).

საზოგადოებას აქვს უფრება თავისუფრებად მიიღოს და გაავრცელოს ინფორმაცია. ეს უფრება აღიარებულია ადამიანის უფრებათა და ძირითად თავისუფრებათა დაცვის საერთაშორისო კონვენციის, ადამიანის უფრებათა საერთაშორისო სასამართლოს, აგრეთვე, „ადამიანის უფრებათა ევროპული სასამართლოს“ მიერ.

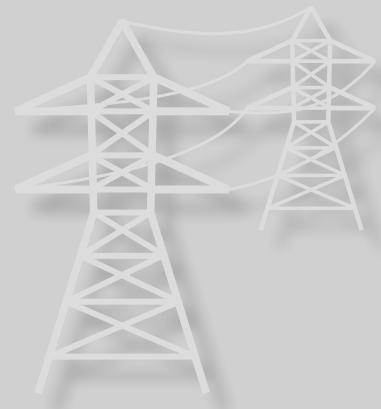
სახელმწიფო მართვა ინფორმაციის საჯაროობას ემყარება, რაც სრულიად განსხვავდება კომერციული ინტერესების მქონე ორგანიზაციებისგან, სადაც ინფორმაცია შეიძლება იყოს დახურული ბიზნესის ინტერესების გათვაღისწინებით. მართადია, არ არსებობს საერთაშორისო სტანდარტი, თუ როგორ უნდა მოხდეს საჯარო ინფორმაციის ხედმისაწვდომობის უზრუნველყოფა, თუმცა ზოგადი მიღომები ყველგან საერთოა და ემყარება შემდეგ პრინციპებს:

- საჯარო სტრუქტურების ხედთ არსებული ინფორმაცია უნდა იყოს საჯარო, თუ სახელმწიფო არ ასაბუთებს მისი დახურულობას.
- ინფორმაციის დახურვის მტკიცების ტვირთი ეკისრება სახელმწიფოს, ინფორმაციის მოთხოვნისას მოქადაქეს არ აქვს ვარდებულება განმარტოს, რისთვის სჭირდება ესა თუ ის ინფორმაცია.
- მთავრობამ, მოთხოვნის არარსებობის შემთხვევაშიც, პროაქტიულად უნდა გამოაქვეყნოს ინფორმაცია*

ინფორმაციის მიღების და გავრცელების თავისუფრება შეიძლება დაექვემდებაროს შეზღუდვებს ან სანქციებს, რომელიც გათვაღისწინებულია კანონით და აუცილებელია დემოკრატიულ საზოგადოებაში ეროვნული უშიშროების, ტერიტორიული მთღიანობის ან საზოგადოებრივი უსაფრთხოების ინტერესებისათვის, უწესრიგობისა თუ დანაშაულის აღსაკვთად, ჟანმრთელობის ან მორადის დაცვის მიზნით, სხვათა რეპუტაციის ან უფრებების დასაცავად, საიდუმლოდ მიღებული ინფორმაციის გამჟღავნების თავიდან ასაცილებლად ან სასამართლო ხედისუფრების ავტორიტეტისა და მიუკერძოებლის უზრუნველსაყოფად,** სხვა შემთხვევაში ინფორმაცია უნდა იყოს ღია და ხედმისაწვდომი.

მოქადაქეთა უფრებაა აკონტროლონ, რამდენად ეფექტურად არის დაცული მათი და ქვეყნისა ინტერესები მთავრობის საქმიანობაში, რამდენად მიზანშეწონიდი და ეფექტიანია მიმდინარე და მომავარი საბიუსესტო ხარჯები, რამდენად ოპტიმალურია დადებული შეთანხმებები და გარიგებები და რამდენად შეესაბამება სახელმწიფო ღონისძიებები და პორიტიკა ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების, ეროვნული უსაფრთხოების ინტერესებს, და ა.შ.

უფრო კონკრეტული, სპეციფიური ინფორმაცია ეხება ენერგიის მომხმარებელს (საყოფაცხოვრებო მომხმარებელს და იურიდიულ პირებს), ასევე ენერგეტიკულ ბაზარზე მოქმედ კომპანიებსა და ინვესტორებს. ჩამოთვდიდი ზგუფებისათვის ინფორმაციისა და მონაცემების ხედმისაწვდომობას

* The Public's Right to Know: Principles on FOIA Legislation, the Article 19 Principles, London 1999,

** „ადამიანის უფრებათა და ძირითად თავისუფრებათა დაცვის კონვენცია“ მუხლი 10

განსხვავებული მნიშვნელობა აქვს:

- **ენერგიის მომხმარებელთა უფდებაა** მიიღონ ხარისხიანი ენერგია და მომსახურება ოპტიმარულ ფასად, რისთვისაც საჭიროა იცოდნენ, რამდენ ენერგიას მოიხმარენ, რამდენს იხდიან და რა მომსახურებაში; არიან თუ არა სუბსიდირების ობიექტი და ოპტიმარულია თუ არა ენერგოკომპანიების მიერ ჩადებული ინვესტიციები, რომელთა ანაზღაურებაც მათ უწევთ ტარიფით. ამ ინფორმაციის ხედისაწვდომობა არის წინაპირობა, რომ მომხმარებელებმა (როგორც საყოფაცხოვრებო, ასევე კერძო სექტორში) ეფექტურად დაიცვან თავიანთი ინტერესები.

- **ენერგეტიკული ბაზრების მონაბირეთა უფდებაა** ჰქონდეთ არადისკრიმინაციულ, კონკურენტულ გარემოში საქმიანობის შესაძლებლობა. ინფორმაციის გამჭვირვადობამ უნდა უზრუნველყოს თანაბარი პირობების შექმნა ბაზრის მოთამაშეებისათვის, რათა რომელიმე მონაბირემ არ ისარგებლოს უპირატესი მდგომარეობით, რითაც შეზღუდავს კონკურენციას და დააბარადებს მომხმარებელთა ინტერესებს.

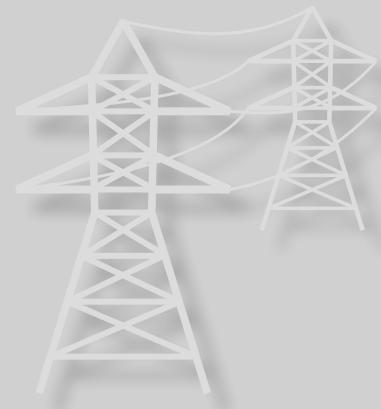
- **პოტენციური ინვესტორებისათვის აუცილებელია** გამჭვირვადე გარემო და ინფორმაციის ხედისაწვდომობა, იმისთვის, რომ თანასწორ, პროგნოზირებად საინვესტიციო გარემოში იმოქმედონ. გამჭვირვადობა საინვესტიციო გარემოს სტაბილურობას განაპირობებს და იცავს ინვესტორს მოუღონები ცვდილებისგან. გამჭვირვადე გარემო მიმზიდვები ხდება კვადიფიციური, სტრატეგიული ინვესტორისთვის.

სწორედ აღნიშნული ინტერესების დაცვას ემსახურება გამჭვირვადობის პრინციპები როგორც საერთაშორისო სავაჭრო სისტემაში, ასევე ევროკავშირის კანონმდებლობის ფარგლებში.

ინფორმაციის გამჭვირვადობის მნიშვნელობა ენერგეტიკული უსაფრთხოებისათვის

ენერგეტიკა სტრატეგიული დარგია რომელსაც ეროვნული უსაფრთხოების სისტემაში უმნიშვნელოვანესი ადგიდი უჭირავს. საქართველოს მოსაზღვრე ქვეყნებს თავიანთი ეკონომიკური და პოდიტიკური ინტერესები გააჩნიათ, ქვეყნის ეკონომიკა კი ღიაა მათი გავრენების მიმართ. უცხო ქვეყნების სახელმწიფო თუ კერძო კომპანიები საქართველოს ენერგეტიკულ სექტორში ზოგჯერ კრიტიკულ დაბადები წიდებს ფინანსურებს. ზოგიერთი მათგანი არ გამოირჩევა დემოკრატიული თავისუფდების და გამჭვირვადეობის მაღალი ხარისხით, თავიანთი ინტერესების გატარებისას კი შესაძლოა გამოიყენონ არადემოკრატიული მეთოდები.

საქართველოს ენერგეტიკული კანონმდებლობა მრავალ შეიცავს ბუნდოვან და წინააღმდეგობრივ დებულებებს, რაც მისი განსხვავებული ინტერპრეტაციის საშუალებას იძევა. ასევე, ტრადიციად არის ქცეული ერთპერადი საჭიროებებისთვის კანონმდებლობის ხშირი და უსისტემო ცვდილებები, რაც ქმედებების თითქმის სრულ თავისუფდებას

იძღვა.

ბევრ შემთხვევაში კრიტიკული მნიშვნელობის გადაწყვეტილებები შეიძლება დაექვემდებაროს რომელიმე უფრებამოსიდი პირის სუბიექტურ შეხედულებას და არა წინასწარ მომზადებულ პრიორიტეტებს და შეთანხმებულ სტრატეგიებს.

უსისტემო ცვდიდებების მაგარითები მრავდად არის საქართველოს ენერგეტიკულ კანონმდებლობაში, განსაკუთრებით, ჰიდროელექტროსადგურების მშენებლობის ნებართვების გაცემის და მემორანდუმების პირობებში. მაგარითად,

- საქართველოს კანონით ეღექტროენერგიისა და ბუნებრივი გაზის შესახებ, მცირე სიმძღავრის ეღექტროსადგურის განისაზღვრებოდა როგორც ეღექტროსადგური, რომელის საპროექტო სიმძღავრე არ აღემატება 13 მეგავატს (და არა 15, 20 ან 30). აღნიშნული მუხლი სავარაუდოდ ერთი კერძო ინტერესით იყო განპირობებული, რისი შენიდგვის მცდელობაც კი არ ყოფილა.

- ახალი სადგური განიმარტებოდა როგორც სადგური რომელიც 2008 წლის შემდეგ აშენდა და რომელსაც მინისტრი განსაზღვრავს როგორც ახალ სადგურს.

- დიდი თავისუფლებაა სამინისტროს მიერ ჰიდროსადგურების დეველოპერისთვის მემორანდუმებით განსხვავებული პირობების დაწესების მხრივ როგორც ტარიფების, ასევე საბანკო გარანტიების მოცულობის კუთხით. რაც მათ არათანაბარ პირობებში აყენებს და ეჭვებს წარმოშობს.

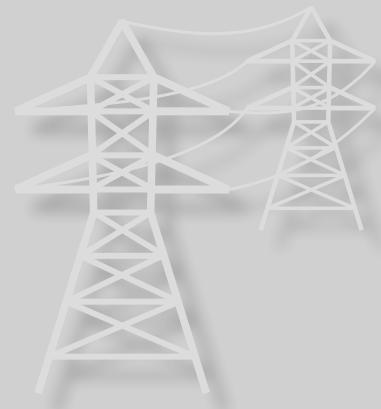
- გაუმჯობესება გარემოს შექმნის მაგარითი იყო 2007 წელს გამოცხადებული ე.წ. დერეგულირება გაზის სექტორში, როდესაც გაზის მომხმარებელი იურიდიული პირები პირისპირ დარჩნენ მონოპოლიურ გაზის მომწოდებელთან.

ასეთი პრეცენტულები დამატიანებელია არა მხოლოდ მომხმარებელის ინტერესებისათვის, არამედ ზრდის არაფორმაციური ურთიერთობების საფრთხეს და პოდიტიკური თუ კორუფციული ზეგავლენებისთვის შეიძლება იყოს გამოყენებული.

საქართველო არ გამოირჩევა მაღარპროფესიული სახელმწიფოებრივი მმართველობის ტრადიციით და ძიერი უსაფრთხოების სისტემებით, რაც შესაძლო შეცდომების და გარე თუ შიდა ინტერესების ჭაფულების გავრენებისგან დაცვის საშუალება იქნებოდა. ქვეყნის გრძელვალიანი ინტერესების და ფასეულობების დასაცავად აუცილებელია დამატებითი უსაფრთხოების მექანიზმების არსებობა, რომელთაგან ერთერთი მთავარი არის სახელმწიფოს ანგარიშვარდებულება მოქადაქების მიმართ, რაც ინფორმაციის და პორცეფურების გამჭვირვალობის გარეშე ვერ განხორციელდება.

გამჭვირვალობის პრინციპები ენერგეტიკის საერთაშორისო სავაჭრო სისტემაში

ენერგორესურსებით ვაჭრობის საერთაშორისო რეგულირების

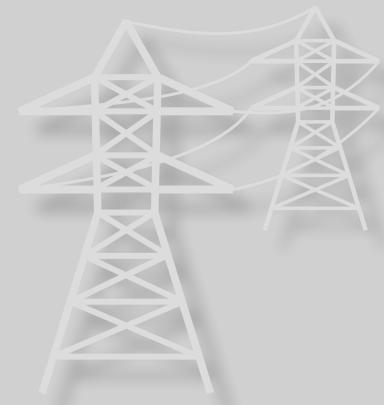
სისტემის ჩარჩოს ქმნის „ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის“ (WTO) და „ენერგეტიკული ქარტიის ხედურულების“ (ECT) დებულებები, სადაც განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ენერგორესურსებით ვაჭრობისათვის აუცილებელ გამჭვირვაღობის მოთხოვნებს. გრძელადური ბაზრის პირობების და ტენდენციების შესახებ ინფორმაციის გამჭვირვაღობა და ხედმისაწვდომობა სტაბილური და კონკურენტულ სავაჭრო გარემოს აუცილებელი ერთობლივია. ერთმანეთის სავაჭრო ურთიერთობების შესახებ ინფორმაციის ფინანსურირება განაპირობებს სავაჭრო პარტნიორების ურთიერთ ნდობას.

ეროვნულ დონეზე სავაჭრო პოდიტიკის გატარებისას მთავრობებისთვის სავადებულოა გამჭვირვაღობის შესახებ WTO მოთხოვნების შესრულება, რაც თავის მხრივ ეყრდნობა წინამორბედი „ვაჭრობისა და ტარიფების შესახებ გენერალური შეთანხმების“ (GATT) დებულებებს. GATT მე-10 მუხლის მიხედვით, სახელმწიფოები ვადებული არიან უზრუნველყონ იმ სამთავრობო აქტების გამჭვირვაღობა, რომელიც გავდენას ახდენს სავაჭრო ურთიერთობებზე, როგორც წევრ ქვეყნებს შორის, ასევე, კერძო პირებსა და კომპანიებს შორის. ეს მოთხოვნა, ვრცელდება არა მარტო WTO წევრებზე, არამედ „სხვა პირებზეც“, რათა მათ ჰქონდეთ სათანადო ინფორმაცია, მათ შორის, საბაჟო კონტროლის ზომების შესახებ.

„ენერგეტიკული ქარტიის ხედურულების*“ მიხედვით, კონტრაქტორი მხარეები ვადებული** არიან, უზრუნველყონ გამჭვირვაღობა საერთაშორისო ვაჭრობის ყველა სეგმენტში (ენერგიის წარმოება/ექსპორტი, ტრანზიტი, მოხმარება/იმპორტი). ხედურულების მე-20 მუხლი, GATT მე-10 მუხლის მსგავსად, მოითხოვს წევრი ქვეყნებისგან, რომ უზრუნველყონ „ყველა რეგულაციის, სასამართლო გადაწყვეტილებისა და ზოგადი გამოყენების ადმინისტრაციული წესების გამჭვირვაღობა „მსოფლიო ვაჭრობის ორგანიზაციის“ მოთხოვნების შესაბამისად*** ამასთან, აუცილებელია ნებისმიერ ენერგეტიკულ პროდუქტის ან ნედლეულის იმპორტება ექსპორტება დაწესებული ნებისმიერი „სხვა გადასახადის ან საფასურის“ გამჭვირვაღობა,**** რაც უნდა აისახოს შესაბამის დოკუმენტებში (Tariff Record*****).

გასათვადისწინებელია, რომ საქართველო ენერგეტიკული ქარტიის და WTO-ს წევრია, შესაბამისად მან უნდა შეასრულოს გამჭვირვაღობასთან დაკავშირებული მოთხოვნები. თუმცა ხშირად ინფორმაცია დახურულია კონფიდენციალობისა და კომერციული საიდუმლოების მოტივებით.

აღსანიშნავია, რომ არც GATT მე-10 და არც „ენერგეტიკული ქარტიის ხედურულების“ მე-20 მუხლი არ განმარტავს „კონფიდენციალური ინფორმაციის“ კრიტერიუმებს, თუმცა ანაღიზისათვის შეიძლება გამოვიყენოთ მისი ძირითადი პრინციპის - „უპირატესი ხედურულების რეჟიმის“ (Most Favoured Nation -(MFN)) დაცვა. GATT-ის 1 მუხლის მიხედვით, როდესაც WTO-ს ან „ენერგეტიკული ქარტიის“

* The Energy Charter Treaty

** Part II: Policy Principles Article 3 Basic Principles (f)

*** 29 (2)(a)Trade in Energy Materials and Products and Energy-Related Equipment between Contracting Parties at least one of which is not a member of the WTO shall be governed, subject to subparagraph (b) and to the exceptions and rules provided for in Annex W, by the provisions of the WTO Agreement, as applied and practised with regard to Energy Materials and Products and Energy-Related Equipment by members of the WTO among themselves, as if all Contracting Parties were members of the WTO

**** listed in Annex EM II or Energy Related Equipment listed in Annex EQ II

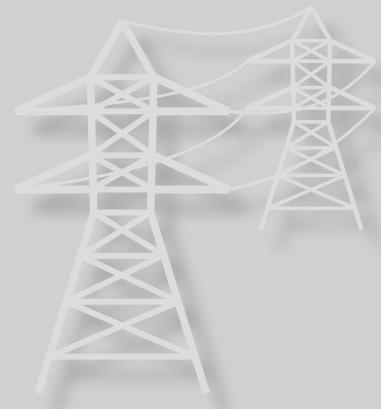
***** Annex W: Exceptions and Rules Governing the Application of the Provisions of the WTO Agreement (B)

რომელიმე წევრი ქვეყანა ანიჭებს რაიმე უპირატესობას ან პრივიდეგიას, რომელიმე ქვეყნის ენერგეტიკულ პროდუქტს, მან ეს პრივიდეგია, აგრეთვე, უნდა გაავრცელოს სხვა წევრი ქვეყნების მსგავს პროდუქტები („like products“). ანუ MFN პრინციპის დაცვით უნდა აღიკვეთოს შესაძღვრ დისკრიმინაცია იმპორტირებულ და ექსპორტირებულ პროდუქტებე, მიუხედავად მათი წარმოშობისა და დანიშნულებისა. იგივე მიღვმა ვრცელდება ენერგიის ტრანზიტე, როგორც ენერგორესურსების ვაჭრობის მთავარ შემადგენერ ნაწილებე.

საქართველოს კანონმდებრობის მიხედვით კომერციულ საიდუმლოებას განეკუთვნება „ინფორმაცია კომერციული ფასეულობის მქონე გეგმის, ფორმულის, პროცესის, საშუალების თაობაზე ან ნებისმიერი სხვა ინფორმაცია, რომელიც გამოიყენება საქონდის საწარმოებრად, მოსამზადებრად, გადასამუშავებრად ან მომსახურების გასაწევად, ან/და რომელიც წარმოადგენს სიახლეს ან ტექნიკური შემოქმედების მნიშვნელოვან შედეგს, აგრეთვე სხვა ინფორმაცია, რომელის გამუღავნებამ შესაძღოა ზიანი მიაყენოს პირის კონკურენტუნარიანობას“ ტრანზიტის საფასური არ შეიძლება განიხილებოდეს როგორც კომერციული საიდუმლოება, რადგან ის არ ეხება პროდუქტს.

ტრანზიტის საფასურის გამჭვირვადობის კუთხით მაგადითად შეიძლება მოვიყვანოთ „გაბპრომ ექსპორტან“ დადებული ხედშეკრულება რუსული გაზის სომხეთში ტრანზიტთან დაკავშირებით, რომელიც 2017 წელს შეცვდიდი პირობებით შევიდა ძაღლში. გაზის ტრანზიტის საფასური, 1991 წლიდან მოყოდებული, გატარებული გაზის ოდენობის 10%-ით განისაზღვრებოდა, ახადი პირობების მიხედვით კი ეს საფასური თანხობრივ ანაზღაურებაზე გადავიდა. რამდენს მიიღებს ქართული მხარე გატარებული გაზის სანაცვლოდ უცნობია საზოგადოებისათვის, რადგან თანხის ოდენობა კომერციულ საიდუმლოდ განისაზღვრა, თუმცა გაკეთდა მინიშნებები, რომ საქართველო იძულებული იყო დათანხმებოდა ფინანსური კუთხით გაუარესებულ მოთხოვნას. საზოგადოების არაერთი მოთხოვნის მიუხედავად, კონტრაქტი არ გასაჭაროებულა.

სომხეთში რუსული გაზის ტრანზიტის გასაიდუმლოებული ფასი არ იძევა შესაძღებრობას დადგინდეს, იცავს თუ არა საქართველო „უპირატესი ხედშეწყობის რეჟიმის“ (MFN) პრინციპებს და აყენებს თუ არა თანაბარ პირობებში სხვადასხვა კომპანიას ენერგოპროდუქტების ტრანზიტისას. ტრანზიტის საფასურის კონფიდენციალურობა ტოვებს ეჭვის შესაძღებრობას, რომ საქართველომ ან გაუმართდებედი დათმობები გააკეთა ან მომავარში შეიძლება მოინდომოს სხვადასხვა დაინტერესებული მხარისთვის განსხვავებული პირობების შეთავაზება; ანუ ტრანზიტის გამოიყენოს პოდიტიკურ-ეკონომიკური მანიპულირების ან კორუფციული გარიგებების საგნად.

დაცვისთვის რათა ტრანზიტის სერვისით დაინტერესებულ მესამე მხარეს ჰქონდეს ინფორმაცია იმაზე, თუ რამდენად არადისკრიმინაციულ, საიმედო და პროგნოზირებად პირობებს სთავაზობს რომელიმე კონკრეტული ქვეყანა ენერგოპროდუქტით ვაწრობისთვის. ამიტომ, ენერგოპროდუქტების ტრანზიტის საფასური არ უნდა განისაზღვრებოდეს როგორც კომერციული საიდუმლოება.

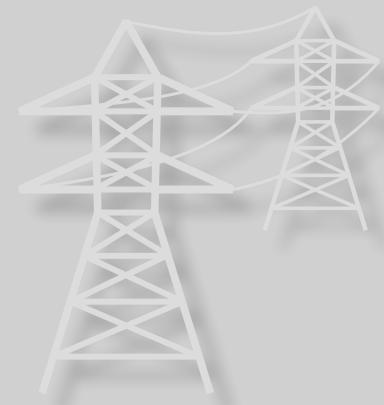
შედარებისთვის შეიძლება განვიხილოთ სამხრეთ კავკასიური მიდსადენით ბუნებრივი გაზის ტრანზიტის ხედშეკრულება, რომელის პირობები ღია და ხედმისაწვდომია ყველა დაინტერესებული მხარისათვის. სამხრეთ კავკასიური მიდსადენის მართვას ახორციელებს შაჺ დენიზის საერთაშორისო კონსორციუმი, რომელთანაც საქართველოს დადებული აქვს ორი ხედშეკრულება. ერთი ხედშეკრულება ეხება ე.წ. „ოფციური“ გაზის ყიდვას, რომელის მიხედვითაც საქართველოს შეუძლია, სატრანზიტო გადასახადის სახით, მიიღოს აზერბაიჯანიდან თურქეთში საქართველოს ტერიტორიის გავრით ტრანსპორტირებული ბუნებრივი გაზის მოცულობის 5% ან აიღოს შესაბამისი სტანდარტებით დადგენიდი თანხა გაზის ტრანზიტისათვის, თუმცა, საქართველო ამჟობინებს გაზის მიღებას. ამ ხედშეკრულების ამონურვის ვადაა 2066 წერი.

გარდა ამისა, საქართველოს შეუძლია შაჺ დენიზის საერთაშორისო კონსორციუმიდან, სპეციალურ ფასად, 55 დორარად (პროცენტული ნაზრდით) ყოველი გატარებული 1000 მ3-სათვის, იყიდოს „დამატებითი“ გაზი არა უმეტეს 500 მ3-სა. ამ კონტრაქტის ვადა არის 2025 წერი.

ევროკავშირის მოთხოვნები ენერგეტიკაში ინფორმაციის გამჭვირვალობაზე და საქართველოში არსებული ვითარება

საერთაშორისო სავაჭრო სისტემებისგან განსხვავებით, ევროკავშირის კანონმდებლობა - „მესამე ენერგეტიკული პაკეტი“, ორიენტირებულია შიდა ენერგეტიკული ბაზრის მოწყობაზე. მესამე ენერგეტიკული პაკეტი მოიცავს ორ დირექტივასა და სამ რეგულაციას: 2009/72/EC დირექტივა ედექტროენერგიის შიდა ბაზრისათვის საერთო წესების შესახებ; 2009/73/EC დირექტივა ბუნებრივი გაზის შიდა ბაზრისათვის საერთო წესების შესახებ; 714/2009 რეგულაცია ედექტროენერგიით ტრანსსასაზღვრო ვაჭრობის ქსერზე დაშვების შესახებ; 715/2009 რეგულაცია ბუნებრივი გაზის გადამცემ ქსერზე დაშვების შესახებ; 713/2009 რეგულაცია ენერგეტიკის მარეგულირებელთა თანამშრომელის სააგენტოს (ACER) დაფუძნების შესახებ.

პირველ და მეორე ენერგეტიკული პაკეტებისაგან განსხვავებით, მესამე ენერგეტიკული პაკეტი მეტყურადღებას ამახვილებს მომხმარებელთა დაცვაზე, ენერგეტიკულ ბაზრებზე კონკურენციის გაზრდასა და დამოუკიდებელი ეროვნული მარეგულირებელი ორგანოს ჩამოყალიბებაზე. ედექტროენერგიისა და გაზის ბაზრების შესახებ დირექტივები*

* Directive 2009/73/EC, Chapter IX, Retail Market, Article 45. Directive 2009/72/EC, Chapter X, Retail Market, Article 41

აყავიბებს ბაზრების ფუნქციონირების და ანგარიშვაღდებულების სისტემის საერთო წესებს, რაც გუდისხმობს ბაზრის მონაწილეების (გადამცემი და განაწილების სისტემის ოპერატორების, მიმწოდებელისა და ბაზრის სხვა მონაწილეების) მიერ მონაცემთა გაცვდას და ინფორმაციის გამჭვირვაღობის ხედშეწყობით კონკურენტული ენერგეტიკული ბაზრების ჩამოყალიბებას.

საქართველოს ედექტრობის და გაზის ბაზრები საკმაოდ განსხვავდება თავისუფაღი, კონკურენტული გარემოსგან. საქართველოში მხოდნი ნაწილობრივ მოქმედებს, კონკურენტული ენერგეტიკული ბაზრების დამახასიათებელი მონაწილეთა ინტერესების დაცვის მექანიზმები, ამიტომ აუცილებელი ხდება მეტი გამჭვირვაღობის მოთხოვნა სახედმწიფო საწარმოების და ენერგეტიკის სამინისტროსგან, რომებიც ჰქონია აკონტროლებენ ედექტრობის და გაზის ბაზრის მნიშვნელოვან ნაწილს.

მომხმარებელთა უფრებების დაცვა და გამჭვირვაღობა

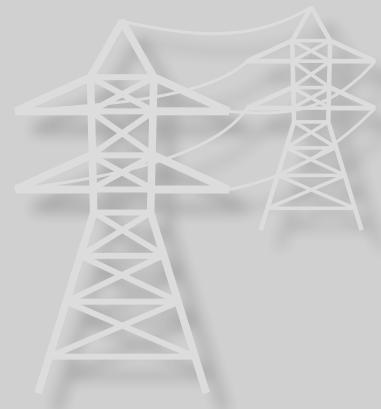
ბაზრის გამჭვირვაღობა კომერციული არაკეთიდ-სინდისიერებისგან მომხმარებელის დაცვას ემსახურება. თუ ბაზარზე არჩევანისა და ნდობის სიმცირეა, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც ენერგიაზე ფასები იზრდება, მომხმარებელმა შესაძლოა მოითხოვონ პოდიტიკური ჩარევა, რაც არაეფექტურია და არასასურველია როგორც ბაზრის, ისე ქვეყნის განვითარებისთვის.

იმისათვის, რომ ბაზარი დაცული იყოს კონკურენციაზე სახედმწიფოს პირდაპირი ან ირიბი ზეგავდენისგან, ევროკავშირის ედექტროენერგიისა (2009/72/EC) და ბუნებრივი გაზის (2009/73/EC) დირექტივები განსაზღვრავს მომხმარებელთა უფრებებისა და გამჭვირვაღობის დაცვის დეტალურ დებულებებს, რითაც უნდა იხედმდვანედონ მთავრობებმა სუბსიდირების მექანიზმების შემუშავებისას.

სუბსიდირების სქემების გამჭვირვაღობა

სუბსიდირების საკითხს განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ენერგეტიკულ პოდიტიკაში და ევროკავშირის კანონმდებრობაშიც, რადგან არასწორმა სუბსიდირებამ შეიძლია გიანი მიაყენოს ბაზრის ფუნქციონირებას, გამოიწვიოს საზოგადოებრივი სახსრების არაეფექტური ხარჯვა, გაზარდოს ენერგიის მოხმარება და გარე წყაროებზე დამოკიდებულება, ხედი შეუშაძლოს ენერგოეფექტური და განახლებადი ენერგიის ტექნიკოგიების გავრცელებას, გაზარდოს სათბურის გაზების ემისია და სხვ.

ევროკავშირის კანონმდებრობა ითვარისწინებს სახედმწიფოს ვარდებულებას დაეხმაროს სოციადურად დაუცველ მოსახდეობას. დირექტივის მიხედვით, ბაზრის ღიბერადიზაციის პროცესში, სახედმწიფო შესაძლოა შეიმუშაოს სოციადური დაცვის მექანიზმები გარკვეული მომხმარებელისათვის* (მოწყვდადი

* მუხდი 3, დირექტივა 2009/72/EC და 2009/73/EC

მომხმარებლების* ჩათვდით). ამავდროულად, სოციალური დაცვის მექანიზმები უნდა იყოს კარგად დასაბუთებული და მაქსიმალურად გამჭვირვადე, რათა ხედი არ შეუშაძოს ბაზრის ღიბერადიზაციის პროცესს. ევროკავშირის მოთხოვნებით, გარდა აღნიშნული გამონაკრისებისა, დაუშვებელია სახედმშიფოს მხრიდან რაიმე ფორმით (რომელიმე კომპანიის ან რომელიმე პროდუქტის სასარგებლოდ) ჩარევა ბაზარზე, რომელიმე მონაწილის/პროდუქტის სასარგებლოდ ან საწინააღმდეგოდ.

საქართველოში ენერგეტიკის სექტორში არსებული სუბსიდიების სქემებზე პასუხისმგებელია ენერგეტიკის სამინისტრო, თუმცა გაცემული სუბსიდიების ან მათ ეფექტიანობის შესახებ ანგარიშგება არ ხდება. მდგრადი განვითარების საერთაშორისო ინსტიტუტის და WEG-ის მიერ 2017 წერს ჩატარებულმა კვდევამ ენერგეტიკის სექტორში, 2014 წელს მონაცემებით, დაახლოებით 500 მილიონ გარზე მეტი სუბსიდიის არსებობა გამოავრინა.**

საცურადოებოა ის ფაქტიც, რომ სუბსიდირების სქემები წარმოადგენს არა დაგეგმილი და კარგად გააჩრებული და გამჭვირვადე ეკონომიკური პოდიტიკის შედეგს, არამედ ხშირად ერთჯერადი, კერძო გადაწყვეტილებების შედეგია და სახედმშიფო ინსტიტუტების და პოდიტიკის სისუსტეს აჩვენებს. მაგარითად, არსებული სუბსიდიების სქემებია:

- ბუნებრივი გაზის საბაზროზე დაბარი ფასით მიწოდება თბოედექტორსადგურებისთვის და გაზის გამანაწილებელი კომპანიებისთვის, რაც ემსახურება საყოფაცხოვრებო მომხმარებლებისთვის ედექტორენერგიისა და გაზის ტარიფების დაბარ ნიშნულზე ხედოვნურად შენარჩუნებას. ამ სუბსიდიის მოცულობა წილურად 350 მილიონ გარს აღემატება, რაც მნიშვნელოვნად ამძაფრებს სოციალურ უთანასწორობას, რადგან მდიდარი მომხმარებლებისთვის ბევრად მეტი სარგებელი მოაქვს, ვიდრე სოციალურად დაუცველებისთვის, რომელიც ნაკრებ ენერგიას მოიხმარენ.
- სახედმშიფო ბიუჯეტიდან ყოველწლიურად დაახლოებით 5 მილიონი გარი იხარჯება ყაზბეგის და დუშეთის მუნიციპალიტეტების ოჯახებისთვის ზამთრის პერიოდში უფასო გაზის მიწოდებაზე. გარდა ამისა, ედექტორენერგია უფასოდ მიეწოდება სვანეთის რეგიონს. შედეგად კი მომსახურების ხარისხი (სიმძღვრე და ძაბვა) ძარიან დაბარია, რადგან სახედმშიფო და სადისტრიბუციო კომპანია არ არის დაინტერესებული მომსახურების გაუმჯობესებით და მეტი მოცულობის ედექტორენერგიის მიწოდებით.

ენერგეტიკის სფეროში მთდიანი შეფასებული სუბსიდიები შეადგენს ბიუჯეტის ხარჯვის დაახლოებით 6%-ს, რაც ძარიან მაღარი მაჩვენებელია. არსებობს ენერგეტიკული სუბსიდირების სხვა, დაფარული სქემებიც, რომელთა სათანადოდ გაანადიზება შეუძღვებელია გაუმჯვირვადე სქემებისა და მონაცემთა ნაკრებობის გამო.

ევროკავშირის კანონმდებლობით, გარდა სუბსიდიებთან

* მოწყვდადი მომხმარებლები დაკავშირებულია იმ მომხმარებლებთან, რომელებიც საჭიროებენ სოციალური დაცვის მექანიზმებს სახედმშიფოსგან, დი-რექტივა 2009/72/EC (პარაგრაფი (53)) და დირექტივა (2009/73/EC, პარაგრაფი (50))

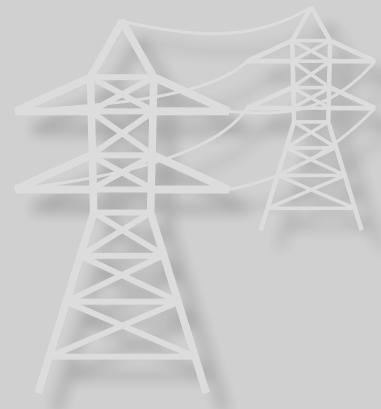
** „ენერგეტიკული სუბსიდიების აღმოსავალეთ პარტნიორობის ქვეყნებში“ WEG, 2017

დაკავშირებული გამონაკვდისებისა, ენერგიის განახლებადი წყაროების განვითარების ხედშეწყობის მიზნით, სახელმწიფომ შესაძლოა განსაზღვროს ინვესტორების წამახადისებები მექანიზმები (მაგ: შეღავათიანი ტარიფი (feed in tariff), ქსერბე პრიორიტეტული დაშვება და ა.შ). თუმცა აღნიშნული მხარდამჭერი მექანიზმები უნდა იყოს მაქსიმალურად გამჭვირვადე, წინასწარ განსაზღვრული მეთოდოლოგიის გამოყენებით, რომ მომხმარებელებმა იცოდნენ თუ რამდენს იხდიან განახლებადების ვადდებულების შესრულების სამთავრობო პოლიტიკაში.

გამჭვირვადობა გენერაციისა და ბუნებრივი გაზის ობიექტების მშენებლობის სფეროში

ბუნებრივი გაზისა და ედექტროენერგიის ბაზრების შესახებ დირექტივები აგრეთვე მოიცავს ახარი გენერაციისა და ბუნებრივი გაზის ობიექტების მშენებლობის ავტორიზაციის პროცედურებისათვის დეტადურ დებულებებს, რომელის მთავარი მოთხოვნა გამჭვირვადობაა.* ავტორიზაციის პროცედურა გუდისხმობს გენერაციის ახარი ობიექტებისა და ბუნებრივი გაზის მოწყობირობების მშენებლობისა და ოპერირებისათვის საჭირო ნებართვების (მაგადითად, ღიცენზია, კონცესია, თანხმობა ან დამტკიცება) გაცემის გამჭვირვადე კრიტერიუმებს. სახელმწიფო ვადდებულია უზრუნველყოს ნებართვების გაცემის არადისკრიმინაციული, ობიექტური და გამჭვირვადე კრიტერიუმები, რომელმაც, მათ შორის, უნდა განსაზღვროს უსაფრთხოების, საზოგადოებრივი ჰარმონია, გარემოს დაცვის, მიწით სარგებლობის, საზოგადოებრივი ტერიტორიების, ენერგოეფექტურობის საკითხების გათვადისწინების საჭარო პრინციპები, რის მონიტორინგზეც, ასევე, პასუხისმგებელია მარეგულირებელი ორგანო.**

საქართველოში ინვესტორთა წახადისებისათვის მიღებული პრაქტიკაა ჰიდროსადგურების მშენებლობის მიზნით სახელმწიფოსა და ინვესტორებს შორის მემორანდუმების გაფორმება. თავდაპირველი ნაბიჯები ჰქესების მშენებლობის წახადისებისათვის გადაიდგა 2008 წლის 22 აპრილს მიღებული დადგენიდებით #107 - სახელმწიფო პროგრამა "განახლებადი ენერგია 2008" - საქართველოში განახლებადი ენერგიის ახარი წყაროების მშენებლობის უზრუნველყოფის წესის დამტკიცების შესახებ. აღნიშნული პროგრამის ძირითადი პირობა იყო ენერგეტიკის სამინისტროს მიერ ასაშენებელი ჰიდროსადგურების ნუსხაში შემავადი ობიექტების ტექნიკურ-ეკონომიკური კვდევის ჩატარების, მშენებლობის, ფინანსის და ოპერირების მიზნით ინტერესთა გამოხატვაზე გამოტანა. 2013 წლის 31 აგვისტოს მთავრობამ მიიღო ახარი, #214 დადგენიდება „საქართველოში ედექტროსადგურების მშენებლობის ტექნიკურ-ეკონომიკური შესწავლის, მშენებლობის, ფინანსის და ოპერირების შესახებ ინტერესთა გამოხატვის წესის დამტკიცების შესახებ“, რომელიც ვრცელდებოდა ნუსხაში შემავად პროექტებზე, 2014 წლის 10 აპრილს კი მიღებულ-იქნა #40 ბრძანება, რომელიც

* დირექტივა 2009/72EC, მუხლი 7 და დირექტივა 2009/73/EC მუხლი 4

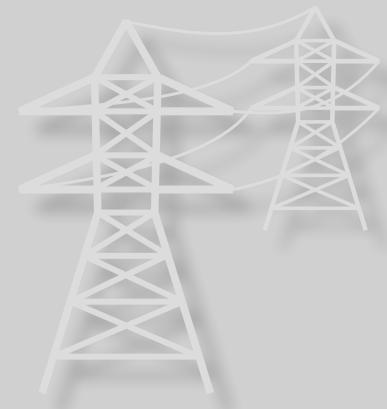
** მე-8 მუხლი, დირექტივა 2009/72/EC

ვრცელდება ნუსხის გარეთ არსებულ პროექტებზეც.

2013 წერს მიღებული #214 დადგენიდებით, “* სამინისტრო ინდივიდუალური აღმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტით ამტკიცებს და თავის ოფიციალურ ვებგვერდზე განათავსებს ასაშენებელი პოტენციური ერექტროსადგურების ნუსხას და მათ თაობაზე სამინისტროში არსებულ ძირითად ინფორმაციას. ინტერესთა გამოხატვაში მონაწილეობის მიღება შეუძია იურიდიულ პირს ან იურიდიულ პირთა კონსორციუმს. ინტერესთა გამოხატვაში მონაწილეთა მიმართ დგინდება საკვადიფიკაციო მოთხოვნები, ინტერესთა გამოხატვის შედეგად, საქართველოს მთავრობას, სს „ერექტროენერგეტიკული სისტემის კომერციულ ოპერატორსა“ (შემდგომში „ესკო“) და ინტერესთა გამოხატვაში გამარჯვებულ პირს (შემდგომში „გამარჯვებული პირი“) შორის იდება მემორანდუმი.

#214 დადგენიდებების მიხედვით, „ინტერესთა გამოხატვის შედეგად გამარჯვებული პირის მიერ ერექტროსადგურის მშენებდობის, ოპერირების და ფინანსირების აუცილებელი პირობაა ერექტროსადგურის ექსპრუატაციაში მიღებიდან 10 წელის განმავლობაში, ყოველი წელის იანვრის, თებერვალის, მარტის, აპრილის, სექტემბრის, ოქტომბრის, ნოემბრისა და დეკემბრის თვეების განმავლობაში, ერექტროსადგურის მიერ გამომუშავებული ერექტროენერგიის სისტემის კომერციულ ოპერატორთან“ (ესკო) წინასწარ გაფორმებული გარანტირებული შესყიდვის ხედშეკრულებით“ ხორ #40 ბრძანების მიხედვით, „ურთიერთგაგების მემორანდუმის აუცილებელი პირობაა ერექტროსადგურის ექსპრუატაციაში გაშვებიდან 10 წელის განმავლობაში, ყოველწლიურად, იანვრის, თებერვალის, მარტის, აპრილის, სექტემბრის, ოქტომბრის, ნოემბრისა და დეკემბრის თვეებში ერექტროსადგურის მიერ ფაქტობრივად გამომუშავებული ერექტროენერგიის სრული რეაგიზაცია ადგიდობრივ ბაზარზე“.

ჰიდროსადგურების დეველოპერებს სამინისტროსთან მოდაპარაკების საფუძველზე უდგინდებათ გარანტირებული შესყიდვის ტარიფი, თუმცა ტარიფის დადგენის პრინციპები მკაფიოდ განსაზღვრული არ არის. ტარიფები ცალკეული სადგურებისთვის დგინდება პროექტის ფინანსური მოდერის საფუძველზე, მაგრამ არ არის განსაზღვრული დასაშვები ნორმა ან სხვა პირობები. აღსანიშნავია ასევე, რომ #214 ბრძანების მიხედვით „იმ შემთხვევაში, თუ ინტერესთა გამოხატვაში გამარჯვებული პირის მიერ სამინისტროსთვის წარდგენიდი და მასთან შეთანხმებული წინადადების მიხედვით იცვდება ასაშენებელი ერექტროსადგურის პარამეტრები (დადგმული სიმძღვრე, წელიური გამომუშავება, საინვესტიციო ოდენობა და სხვა), რის შედეგადაც უმჯობესდება შესაბამის ფინანსურ მოდერში დაფიქსირებული პროექტის ინვესტიციაზე უკუგების კოეფიციენტი, განხორციელდება მხარეთა შორის დადებულ ურთიერთგაგების მემორანდუმში/ხედშეკრულებაში ცვდიდებები, პარამეტრების კორექტირებისა და „ესკოსთვის“ მისაყიდი ერექტროენერგიის ფასის შემცირების მიზნით,

* #214 დადგენიდება „საქართველოში ერექტროსადგურების მშენებდობის ტექნიკურ-ეკონომიკური შესწავლის, მშენებდობის, ფინანსურის და ოპერირების შესახებ ინტერესთა გამოხატვის წესის დამტკიცების შესახებ“

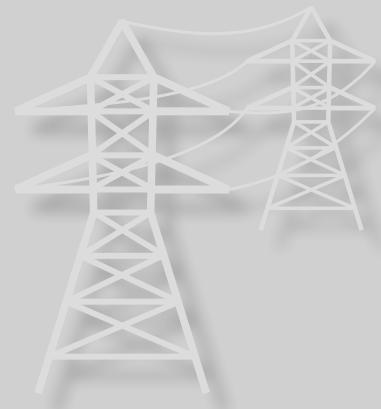
იმდაგვარად, რომ შესაბამის ფინანსურ მოდერში უაუგების კოეფიციენტი დარჩეს უცვდედი. ხორთ თუ წარდგენიდი და შეთანხმებუდი წინადაღების შესაბამის ფინანსურ მოდერში ასახვის შედეგად არ იცვდება ან/და უარესდება უაუგების კოეფიციენტი, განხორციელდება მხარეთა შორის დადებუდ ურთიერთგაგების მემორანდუმში/ხედშევრულებაში ცვდიდება მხოდოდ პარამეტრების კორექტირების მიზნით და “ესკოსთვის” მისაყიდი ედექტროენერგიის ფასი დარჩება უცვდედი (მუხდი 7 პუნქცი-21). აღნიშნუდი მიღომა არ მოიცავს დეტალურ განმარტებებს და ინვესტორისათვის და ფინანსური ინსტიტუტებისთვის არასტაბილურ და არასაკმარის პირობას წარმოადგენს. მაგალითად, ხუდონ ჰესს დადგენიდი აქვს სავარდებულო სახედმშიფო შესყიდვა 10.5 ცენტად ცხრა წელის განმავლობაში, სხვა კომპანიებს - 6.5 ცენტად, ზოგიერთ საღგურზე კი ფასები საერთოდ არ არის ცნობიდი.

აღსანიშნავია ასევე, რომ 2010 წელიდან 2014 წელიდე ნუსხის გარეთ მყოფი პროექტებისთვის ტარიფები და შესყიდვის ვადები დგინდებოდა პირდაპირი მოდაპარაკებების გზით, რადგან მათგან ამ პერიოდში არანაირი კანონმდებლობა არ ვრცელდებოდა, ამიტომაც ზოგიერთ პიდროსადგურს შესყიდვის პერიოდი აქვს 12 თვე, ზოგიერთს ნაკვები.

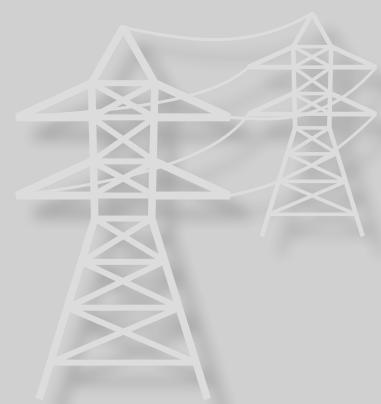
ინვესტორთან „ედექტროენერგიის შესყიდვის ხედშევრულების“ (PPA) ფარგლებში ფასის დადგენა სამინისტროსთან მოდაპარაკებების შედეგად, მკაფიოდ წინასწარგანსაზღვრული მეთოდოლოგიის გარეშე, ეწინააღმდეგება ევროპულ პრაქტიკას, ბაზრის გამჭვირვალობის შესახებ. მოცემული ვითარება არათანაბარ პირობებს ქმნის ინვესტორებისათვის, რის გამოც რომედიმე კომპანიამ შეიძლება უპირატესი მდგომარეობა მიიღოს კონკურენტებთან შედარებით. ასევე შესაძლებელია, რომ მოდაპარაკებული პირობებით რომედიმე კომპანიამ შეზღუდოს ბაზარზე ახალი შემომსვლელები, რაც არახედსაყრელია სექტორში სტრატეგიული ინვესტორების მოსაზიდად და ეწინააღმდეგება ევროკავშირის მოთხოვნებს.

ასეთი პრაქტიკით ვიღებთ არა მომხმარებელზე, არამედ კონკრეტულ კომპანიებზე მორგებულ ინდივიდუალურ გადაწყვეტილებებს. შესყიდვის რისკები მთდიანად სახედმშიფოს ეკისრება და მომავარდში ბიუპეტის/ მომხმარებელის გადასახდელია. მაღალი აღბათობით კომპანიამ შეიძლება მიიღოს არასაბაზრო დაუსაბუთებელი შესყიდვის ფასი რომელსაც საბოროოდ დაფარავს მომხმარებელი, ედექტროენერგიის ტარიფით ან სახედმშიფო ბიუპეტის გავდით.

ასევე აღსანიშნავია, რომ გადაწყვეტილებების მიღება ხდება ედექტროენერგეტიკული ან/და მთდიანად ენერგეტიკული სექტორის განვითარების ერთიანი ხედვის და ქვეყნისათვის სტრატეგიული ხარჯ-სარგებლიანობის ანაღიზის გარეშე, იმის დეკრარიებით რომ „პიდროპოტენციალი მაქსიმალურად უნდა განვითარდეს“, თუმცა არ არის დაბუსტებული, რას

ნიშნავს „მაქსიმალური განვითარება“. ამ არაობიექტური და გაუმჯობესების მიზანით გართულებულია სტრატეგიული ინვესტიციების მობილური განვითარება, რაც ვარინდება მრავალი წამოწყებული პროექტის განხორციელების შეფერხებებში. პროცესის გაუმჯობესების მიზანით განვითარება თავისთვის ბაზებს პირადი თუ საკუთრი დაინტერესების უქვებს და ამით აღვივებს პროექტებისადმი ადგიღობრივი მოსახლეობის და გარემოსდამცველების პროტესტს.

სექტორში არსებული მემორანდუმების სისტემის ხარვეზია ასევე სახელმწიფოს მხრიდან მრავალწლიანი ფინანსური ვარდებულებების აღება, რაც მის ფინანსურ სტაბილურობას საფრთხეს უქმნის. საერთაშორისო სავარუბო ფონდის მიერ მომზადებულ 2017 წელს აპრილის ანგარიშში ნათქვამია, რომ საქართველოში ფისკალური რისკების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან წყაროს სახელმწიფო საკუთრებაში არსებულ საწარმოებსა და ინვესტორებს შორის გაფორმებული საჭარო და კერძო პარტნიორობის (PPPs) შეთანხმებები, მათ შორის ერექტორენერგიის შესყიდვის ხედშეკრულებები (PPA) წარმოადგენს. ასევე ნათქვამია, რომ რისკების მინიმიზაციისა და PPP და PPA-ებისგან სარგებლის მაქსიმალურად გაზრდის მიზნით, აუციდებელია ახარი PPP კანონის მიღება. ანგარიშში ხაგასმუდია, რომ ქვეყანის მაკროეკონომიკური და ფინანსური სტაბილურობისათვის ადეკვატურ ფისკალურ, მონეტარულ და ფინანსურ პოდიტიკასთან ერთად, აუციდებელია კომპრესური სტრუქტურული რეფორმები ენერგეტიკის სექტორში.

შესაბამისად, საუკეთესო საერთაშორისო პრაქტიკის გათვალისწინებით PPP კანონის და კანონქვემდებარე აქტების მიღებასთან ერთად, აუციდებელია დარგში რეფორმების განხორციელება „ენერგეტიკური გაერთიანების“ მოთხოვნების შესაბამისად, რომელიც მოიცავს ევროკავშირის საუკეთესო პრაქტიკას კონკურენციისა და გამჭვირვალობის მხრივ.

გამჭვირვალობა და ბაზრის დიბერადიზაცია

ევროკავშირის კანონმდებლობა განსაკუთრებულ ყურადღებას ამახვილებს ენერგეტიკური ბაზრების ღიბერადიზაციაზე, რაც გუდისხმობს ვერტიკალურად ინტეგრირებული კომპანიების არარსებობას და ბუნებრივი-მონოპოლიური და კონკურენტული საქმიანობების გაყოფას.

ედექტორენერგეტიკული სექტორი

ედექტორენერგეტიკულ სექტორში ქსედური და კონკურენტული საქმიანობის გაყოფა ეხება როგორც მაღარი ძაბვის გადამცემ ქსედებს, ასევე გამანაწილებელ ქსედებს. მაღარი ძაბვის გადამცემი ქსედების შემთხვევაში იგუდისხმობა საკუთრებითი გამიჯვნა გადაცემის და გენერაცია/მიწოდების საწარმოებს შორის, გამანაწილებელი ქსედის შემთხვევაში კი მისაღებია ამ საქმიანობათა ე.წ. სამართლებრივი გამიჯვნაც ანუ აუციდებელია შეუთავსებელი საქმიანობები

ხორციელდებოდეს სხვადასხვა იურიდიული პირების მიერ, თუმცა დასაშვებია მათ ერთი მფლობელი ჰყავდეს.

საქართველოში ენერგეტიკული ბაზარი ჭრასერობით არ ემყარება კონკურენციის პრინციპებს, გამანაწილებელი კომპანიები ამავღროულად მიმწოდებდები არიან და მომხმარებელს არჩევანის გაცემების შესაძლებლობა არ აქვს. 2017 წელს თებერვალში ენერგეტიკული გაერთიანების სამდივნომ მოამზადა ენერგეტიკის შესახებ კანონპროექტი, რომელიც განსაზღვრავს ედექტროენერგეტიკისა და ბუნებრივი გაზის რეგულირების ახად, ევროკავშირის კანონმდებლობასთან შესაბამისობაში მყოფ პრინციპებს. კანონპროექტის მიხედვით, უნდა გაიმიჯნოს ქსერული და მიწოდების საქმიანობა და უნდა შემუშავდეს ქსერზე დაშვების არადისკრიმინაციული წესები. ეს ნიშნავს, რომ მაგარითად სს „თევასი“ რომელიც არის გამანაწილებელი (ქსერის ოპერირება/განვითარება, აღრიცხვა და სხვა) და ამავღროულად მიმწოდებელი, ანუ ყიდის მის მიერვე „მოტანიდ“ ენერგიას, უნდა გადაკეთდეს იმდაგვარად, რომ განახორციელოს განაწილების საქმიანობა და თავისი ქსერით ედექტროენერგიის გაყიდვის საშუალება მისცეს ბაზარზე გამოჩენიდ სხვა კომპანიებსაც.*

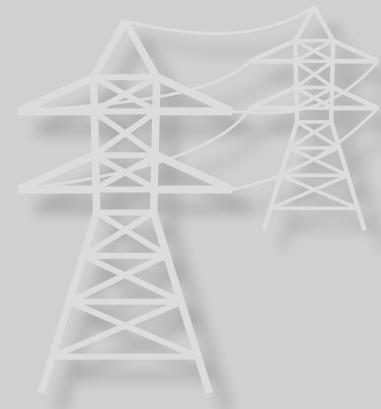
დაგეგმიდი ცვდიდების მიხედვით, მარეგულირებელი კომისიის კომპეტენციაში არ უნდა შედიოდეს გენერაციის ობიექტების ტარიფის დადგენა. ტარიფი უნდა დადგინდეს მხოლოდ ე.წ. ბუნებრივ მონოპოლიების, ანუ ქსერული საქმიანობის მქონე კომპანიებისთვის. ხორც თავად ედექტროენერგიის ღირებულება ბაზარმა უნდა განსაზღვროს, რაც ამ სექტორში მანიპულირების შესაძლებლობას ეტაპობრივად გამორიცხავს.

ბუნებრივი გაზის სექტორი

საქართველოს ბუნებრივი გაზის საბითუმო ბაზარი ფორმადურად პირდაპირი კონტრაქტების ბაზარია, სადაც ფორმდება როგორც მოკლევადიანი, ისე გრძელვადიანი კონტრაქტები მომწოდებლებსა და საცავო მიმწოდებლებს თუ პირდაპირ მომხმარებლებს შორის. სინამდვირეში, სახერმწიფო დონეზე დადებული გრძელვადიანი კონტრაქტის საფუძველზე ამ ბაზარზე დომინირებს ერთი ძირითადი საბითუმო მომწოდებელი რის გამოც ბაზარი მოკლებულია მის მთავარ ფუნქციას - კონკურენციას. „სოკარ ჭორჭია გაზი“ და მისი შვილობიდ კომპანიები მონაწილეობენ როგორც საბითუმო, ასევე საცავო ბაზარზე და ბუნებრივი გაზით ამარაგებენ როგორც მიმწოდებლებს, ასევე საბოლოო მომხმარებლებს.

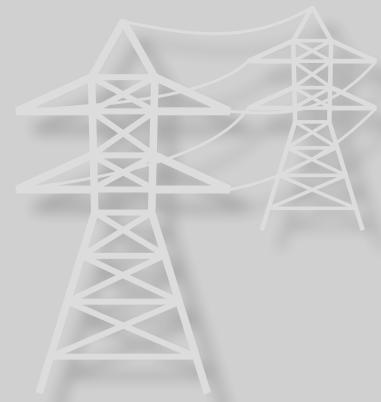
საქართველოს ბუნებრივი აირით პირველადი საბითუმო მომარაგება რამდენიმე განსხვავებული წყაროდან ხდება:

1. პირველადი მიწოდების დიდ ნაწილს შეადგენს გაზი რომელსაც საქართველო იღებს სატრანზიტო მიღსადენებიდან. სამხრეთგავგასიური მიღსადენით გაზის ტრანზიტის ხედშეკრულებით განსაზღვრული შაჰდენიზის საბაზოდან

* აღსანიშნავია, რომ ასეთი მოთხოვნა გათვალისწინებული იყო 1998 წელს ეი-ი-ეს სიღვროულ ჰოდინგ ბივის და საქართველოს მთავრობას შორის თევასის აქციების 75%-ის შესყიდვის ხედშეკრულებაში.

მომავარი დამატებითი და ოფციური გაზი, ასევე 2017 წელს ჩათვდით, რუსეთიდან სომხეთში ტრანზიტის საფასურად ნატურით მიღებული რუსული ბუნებრივი გაზი საქართველოს ნავთობის და გაზის კორპორაციას (GOGC) ეკუთვნის. თუმცა 2009 წელს აზერბაიჯანულ ნავთობკომპანია „სოკართან“ გაფორმებული ხედშეკრულების მიხედვით GOGC ამ „სატრანზიტ“ მთრიანად გადასცემს შეს „სოკარ გაზ იმპორტ-ექსპორტ“-ს, რომელიც „სოკარ ჰორკია გაზის“ და მისი შვილობილი გამანაწილებელ/მიმწოდებელი კომპანიების მეშვეობით ან/და სხვა მიმწოდებელი კომპანიების გავდით ამ გაზს აწვდის ბუნებრივი გაზის ე.წ. „სოციალურ“ სეგმენტს - მოსახლეობას და თბოედექტროსადგურებს.

2. იმავე ხედშეკრულებით, „სოკარი“ იღებს ვადდებულებას, უბრუნველყოს ქვეყანა ბუნებრივი აირის დამატებით საჭირო მოცულობებით, რაც საქართველოს გაზმომარაგების მეორე, უმნიშვნელოვანესი წყაროა და საქართველოში შემოდის ე.წ. კომერციული გაზის სახით. სავარაუდოდ, ამ ხედშეკრულებით ასევე ბადანსდება განსხვავება სატრანზიტო გაზის მოცულობებსა და ე.წ. „სოციალური სექტორის“ ფაქტიურ მოხმარებას შორის. ასევე „სოკარი“ იღებს ვადდებულებას უწყვეტ მიმწოდებაზე სეზონური მოხმარების ცვალებადობის მიუხედავად. აღნიშნული ხედშეკრულება, ძაღლია 2030 წელი, თუმცა მისი დეტალები საზოგადოებისთვის ხედმისაწვდომი არ არის.*

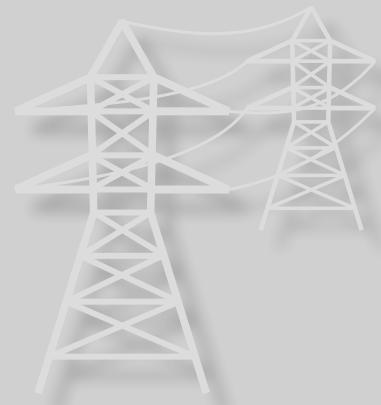
3. გაზის შეძენა შესაძლებელია ასევე რუსეთიდან, გაზის ტრანსპორტირების კომპანიის მიერ „გაზპრომ-ექსპორტან“ 2016 წელს გაფორმებული ხედშეკრულების მიხედვით რუსეთიდან სომხეთში გაზის ტრანზიტის შესახებ. ამ ხედშეკრულებით განსაზღვრული გაზის ტრანზიტის საფასური არ საჭაროვდება,** თუმცა ცნობილია, რომ გაზპრომ-ექსპორტისაგან, საჭიროების მიხედვით, შესაძლებელია გაზის შესყიდვა 185 ლოდარად ათას კუბურ მეტზე. სავარაუდო ეს ფასი აზერბაიჯანული „კომერციული“ გაზის ფასზე ნაკლებია, მაგრამ საქართველოს მხარე არ იყენებს ამ შესაძლებლობას იმისთვის რომ ნაწილობრივ მაინც ჩაანაცვლოს აზერბაიჯანის ე.წ. „კომერციული გაზი“ და შექმნას კონკურენტული პირობები. ამის გამო „სოკარ ჰორკია გაზი“ სრულად დომინირებს საქართველოს გაზის ბაზარზე. ეპიზოდურად ხორციელდება ასევე მცირე მოცულობის გაზის შესყიდვა რუსეთიდან ან ირანიდან, კონკრეტული კომერციული კომპანიების საჭიროებისათვის.

ბუნებრივი გაზის ბაზარი ორ განსხვავებულ სეგმენტს მოიცავს: მოსახლეობა და თბოედექტროსადგურები შედარებით იაფად შეიძენენ ბუნებრივ გაზს და ე.წ. „სოციალურ“ სეგმენტს განეკუთვნებიან; ამ სეგმენტის სუბსიდირება ხდება საბაზროზე დაბარი ფასით გაზის მიწოდებით. დანარჩენი მოხმარებელი პირდაპირი კონტრაქტებით სხვადასხვა კომერციულ ფასად შეისყიდიან ბუნებრივ გაზს და, შესაბამისად, ე.წ. „კომერციულ“ სეგმენტს მიეკუთვნებიან. ამ სეგმენტში გაზის შესყიდვის ხედშეკრულები უმეტესად

* ღ. პერვაზიძე „საქართველოს გაზის ბაზარი: მოგდე და საშუალოვადიანი გამოშვევები“, 2017

** იხ. ამ საკითხის განხილვა მე-2 თავში

კონფიდენციალურია, ხორმ ფასის დადგენის პრინციპები არაგამჭვირვადე. კომერციულ სექტორში ფასი „მოღაპარაკების“ საგანია, მაშინ როდესაც აღტერნატიული მიმწოდებები არ არსებობს. შესაბამისად „სოკარს“ ეძღვა შესაძებრობა, მიწოდების ფასებით ცვდით, პირდაპირი ზეგავდენა იქონიოს საქართველოს ეკონომიკის სხვადასხვა სეგმენტები. კომერციული ტარიფები სამომხმარებლო ტარიფებზე მაღარი და განსხვავდება სხვადასხვა ორგანიზაციებისათვის (მაგ. პურის ქარხნები, საბიუჰებო და საეკლესიო ორგანიზაციები იხდიან ნაკლებს ვიდრე სხვა იურიდიული პირები, განსხვავებულია ტარიფი პირდაპირი მომხმარებლებისთვისაც).

საინტერესოა კომერციული სექტორისთვის გაზის ტარიფის გარშემო 2015 წერს განვითარებული მოვდენები, როდესაც ეროვნული ვადუტის კურსის ვარდნის გამოდის წესრიგში დადგა ბუნებრივი აირის საფასურის გაზრდის საკითხი კომერციული მომხმარებლებისთვის (საყოფაცხოვრებო მომხმარებლების ტარიფის ცვდიდების საკითხი არ განხილულა). 2 თებერვადს „ყაზტრანსგაზმა გაავრცელა ინფორმაცია, რომ 1 მარტიდან კომერციული მომხმარებლებისთვის გაზის ტარიფი 15 თეთრით გაძვირდებოდა და განისაზვრებოდა 90 თეთრით ერთ კუბურ მეტრ გაზზე. 3 თებერვადს კი კომპანია „სოკარ ჰორჯია გაზი“ გამოვიდა იმავე ინიციატივით“. მარტში ენერგეტიკის მინისტრმა საზოგადოებას აუწყა კომერციული მომხმარებლებისთვის გაზის არსებული ტარიფის 1 მაისამდე შენარჩუნების შესახებ ბიუჯეტიდან სუბსიდირების ხარჯები. მინისტრის განცხადებით, დაიგეგმა 15 მდნ. დარით სუბსიდირება. ტარიფის სუბსიდირება გაგრძელდა მაისშიც. ამ შემთხვევაში თავად ინფორმაცია ცნობილია, მაგრამ მის უკან მდგარი მოტივები და გარიგებები გაუმჯვირვადეა.

პრაქტიკაში „კომერციულად სენსიტური ინფორმაცია“ გაგებულია, როგორც ინფორმაცია, რომელის დაცვა აუცილებელია ეკონომიკური ღირებულების მქონე ინოვაციების ხედშეწყობისთვის, ან ინფორმაცია, რომელის გასაჭაროვებამ შესაძლოა გამოიწვიოს ეკონომიკური ზიანი. აგრეთვე, იგი ხშირად განიმარტება, როგორც „სავაჭრო საიდუმლოებები, რაც შეიძლება შედგებოდეს ნებისმიერი ფორმულის, ნიმუშის ან ინფორმაციათა კრებულისგან, რომელიც გამოიყენება ერთი ბიზნესისათვის და, რომელიც აძღვს [მფლობელს] შესაძლებლობას მოიპოვოს უპირატესობა კონკურენტები, რომელმაც არ იცის, ან არ იყენებს.“

„სავაჭრო საიდუმლოებების“ კონკრეტული მაგარითებია: მომხმარებელთა სიები, მარკეტინგული სტრატეგიებისა და პროდუქტისთვის კონკრეტული ფორმულები, შეთანხმების ფინანსური პირობები, სამუშაო ვარდებულებები, საოპერაციო მონაცემები, საწარმოო პროცესები, აქციონერთა ვინაობა, შემოსავებებისა და ფუძადი ნაკადების მონაცემები, კაპიტალური და საოპერაციო ხარჯები, აგრეთვე, თანამშრომელთა შესახებ ინფორმაცია და ა.შ.

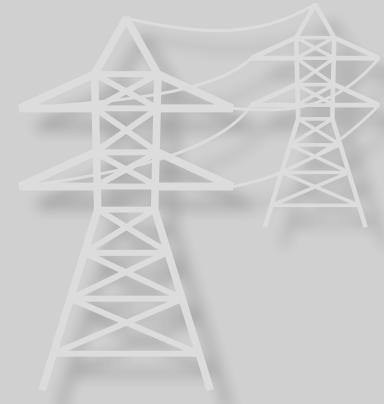
რაც შეეხება საყოფაცხოვრებო სექტორს, ბორო დრომდე სამომხმარებლო ტარიფებში განსხვავდება იყო 2008 წელს 1 აგვისტომდე და მის შემდგომ მიერთებული მოსახლეობისათვის. პირველთათვის, ტარიფს ადგენდა სემეკი, ხორც ე.წ „დერეგულირებული“ მოსახლეობისათვის, მინისტრის 2007 წელს 25 სექტემბერის №69 ბრძანების მიხედვით, ფასი დგინდებოდა მიმწოდებელსა და მომხმარებელს შორის გაფორმებული ხელშეკრულების საფუძველზე. გასაგებია, რომ აღტერნატიული მიმწოდებელის არქონის პირობებში ფასი არა შეთანხმებით, არამედ მიმწოდების ნებით, ან შესაძლოა მთავრობასთან „პენტრონური“ შეთანხმებით დგინდებოდა, რაც ყველა შემთხვევაში გაუმჯობესება გარიგების ეჭვებს ბადებს.

2017 წელს 14 აგვისტოს მინისტრის ახარი ბრძანების მიხედვით, ძველი #69 ბრძანების მოქმედება „დერეგულირებულ“ მოსახლეობაზე შეწყდა და მათ ბუნებრივი გაზის მიწოდების ტარიფი დაუდგინდებათ ისევე როგორც დანარჩენ აბონენტებს*, რაც ამ სეგმენტში მეტი გამჭვირვალობის შეიტანს.

ტარიფზე სახელმწიფოს ზეგავდენა ზოგჯერ გაუმჯობესება პირდაპირი ჩარევითაც ვდინდება. მაგარითად 2013 წელს, სემეკის მიერ მოსახლეობისთვის 2007 წელს (სავარაუდო) ეკონიმიკური გაფორმებით დადგენიდი ბუნებრივი აირის ტარიფი 50.62 თეთრი მ3--ზე, სახელმწიფოს მიერ გამანაწილებელი კომპანიებთან გაფორმებული მემორანდუმების საშუალებით 5 თეთრით შემცირდა. შემცირების წყაროდ კი გაზის გადამცემი სახელმწიფო კომპანიის შემოსავდების შემცირება სახელდებოდა. ანუ სავარაუდოდ პორტიკური და პოპულისტური მოსაზრებების საფუძველზე, სახელმწიფო კომპანიის ხარჯები, სახელმწიფო დაინტერესობის ტარიფის დამატებითი სუბსიდირება, რაც დღემდე მოქმედებს. ასეთი პორტიკური ჩარევის შედეგების შეფასება ცდება წინამდებარე კვდევის მიზნებს, თუმცა მკაფიოდ მიანიშნებს სახელმწიფო გადაწყვეტილებებში მეტი გამჭვირვალობის აუცილებლობას. უნდა აღნიშნოს, რომ გამჭვირვალობის მიმართულებით შეინიშნება ასევე დადებითი ძვრები:

მაგარითად, სემეკს აქვს წვდომა გამანაწილებელი/ მიმწოდებელი კომპანიების ხარჯების და შემოსავდების ინფორმაციაზე, თუმცა მათ „დერეგულირებულ“ საქმიანობაზე მისი უფრესამოსიდებები არ ვრცელდება. საქართველოს კანონით ერექტორენერგიისა და ბუნებრივი გაზის შესახებ, „ბუნებრივი გაზის მიმწოდებელი, კომისიის მოთხოვნის შემთხვევაში, ვარდებულია კომისიას წარუდგინოს კომერციულ პირობებთან დაკავშირებული მონაცემები და ინფორმაცია, რომელიც მოიცავს ბუნებრივი გაზის შეძენის ფასს, თუმცა შეიძლება არ შემოიფარგვებოდეს ამ ფასით. კომისიამ უნდა დაიცვას ფასებთან დაკავშირებული ყველა ამგვარი და სხვა ინფორმაციის კონფიდენციალობა, თუ ამას მოითხოვს კანონმდებლობა და მიმწოდებელი (მუხლი 26)“.

2017 წელს სემეკსა და საქართველოს კონკურენციის

* საქართველოს ენერგეტიკის მინისტრის 2017 წელს 14 აგვისტოს №52 ბრძანება

სააგენტოს შორის გაფორმდა ურთიერთთანამშრომდობის მემორანდუმი რომელის მიზანია საქართველოში კონკურენციის განვითარების ხედშეწყობაზე ზრუნვა, კონკურენციის პოდიტიკის გამჭვირვაღობის დაცვა და გაძლიერება, არადისკრიმინაციური წესების შემუშავება. მემორანდუმის ფარგლებში მხარეები ითანამშრომდებენ ენერგეტიკის სფეროში კონკურენციის სავარაუდო დარღვევის ფაქტების შესწავლისა და რეაგირების მიმართულებით. ამ სამუშაოს ეფექტურად ჩატარება მნიშვნელოვანია ენერგეტიკული ბაზარზე კონკურენციის და გამჭვირვაღობის დასანერგად.

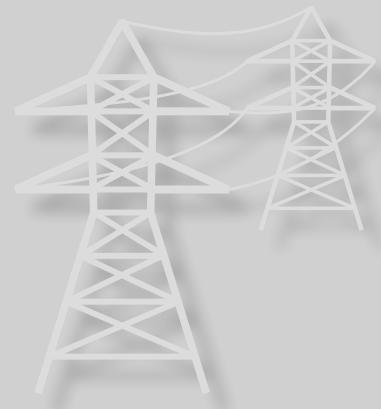
საქართველოს ევროპის ენერგეტიკულ გაერთიანებაში განვითარების ხედშეწყობის მიხედვით 2019 წლის 31 დეკემბრამდე უნდა დაინერგოს ევროკავშირის დირექტივა 2009/73/EC ბუნებრივი გაზის ბაზრის შესახებ. ეს შესაძებლობა უნდა ეფექტურად იქნას გამოყენებული გაზის ბაზარში მეტი გამჭვირვაღობის მისაღწევად.

კონტრაქტები მიმწოდებელსა და მომხმარებელს შორის

მომხმარებელს უფდება აქვთ ჰესების მთავარი მახასიათებლების შესახებ (ფასისა და გადასახადების ჩათვდით), რითაც ისინი სარგებლობენ. ერექტრობის და გაზის ბაზრის დირექტივების ერთერთი მთავარი მოთხოვნაა, რომ მიმწოდებლებმა უზრუნველყონ მომხმარებელების ინფორმირება ენერგიის მოხმარებაზე, ღირებულებაზე, ფასებსა და, ტარიფებზე, გადახდის მეთოდებზე, სერვისის ხარისხის და დავების მოგვარების მექანიზმებზე და ა.შ.* შესაბამისად, მიმწოდებელსა და მომხმარებელს შორის კონტრაქტების პირობები და სტანდარტები უნდა იყოს მაქსიმალურად გამჭვირვადე.

საქართველოში ერექტროენერგეტიკის კუთხით მიმწოდებელსა და მომხმარებელს შორის ურთიერთობას არეგულირებს სემეცის დადგენიდება „ერექტროენერგიის (სიმძღავრის) მიწოდებისა და მოხმარების წესების“ დამტკიცების შესახებ“. დადგენიდების მიხედვით, ქსერზე მიერთების მსურველი (განმცხადებელი) ვადდებულია, გამანაწილებელ ქსერზე მიერთების მოთხოვნით (ერექტრონული ან წერილობითი ფორმით) მიმართოს შესაბამის განაწილების ღიცენზიანტს (მუხლი 26-2).** ფორმაღური პროცედურების დასრულების შემდეგ, მიერთების მსურველს (განმცხადებელს) და ერექტროენერგიის განაწილების ღიცენზიანტს შორის ფორმდება ნასყიდობის ხედშეკრულება. ხედშეკრულებაში დეტალურად არის განვითარები მომხმარებელსა და მიმწოდებელს შორის ურთიერთობის და საფასურის გადახდის წესი და პირობები.

გარდა ამისა, გამანაწილებელი კომპანიები („თეღასი“ და „ენერგო პრო ჯორჯია“) მომხმარებელს ვებ გვერდის საშუალებით სთავაზობენ დეტალურ ინფორმაციას ქსერზე მიერთების წესის შესახებ. ვებ გვერდზევეა ხედმისაწვდომი

* მომხმარებელთა უფდებების დაცვის მექანიზმები დეტალურად განმარტებულია დირექტივის I დანართში
**საქართველოს ენერგეტიკისა და წყარმატებების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის დადგენიდება №19 2011 წლის 16 ნოემბერი

ხედმისაწვდომი ინფორმაცია მიერთების საფასურის და ვადების შესახებ სიმძღვრეების მიხედვით და შესაბამისი განცხადებების ედექტრონული ვერსიები.

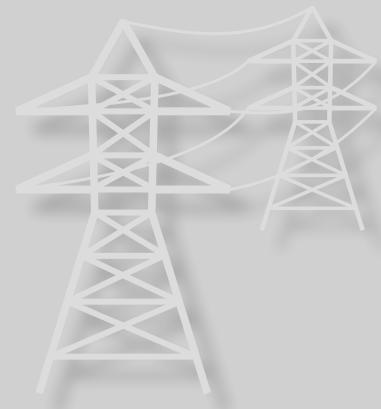
მსგავსად ედექტორენერგიისა, ბუნებრივი გაზის გამანაწილებელ ქსერთან მიერთების წესი და პირობებიც არის გამჭვირვადე და განისაზღვრება სემეკის დადგენიდებით “ბუნებრივი გაზის მიწოდების და მოხმარების წესების შესახებ”. ქსერთან მიერთების წესები და პროცედურებიც მოცემულია როგორც სემეკის, ასევე გამანაწილებელი კომპანიების ვებ გვერდებზე. ბუნებრივი გაზის ნასყიდობის შესახებ ხედშეკრულება კი მოიცავს ინფორმაციას მხარეთა უფრეს-მოვარეობების, ფასის, ანგარიშსწორების წესის და პირობების, მოვარეობის შეუსრულებლობის შემთხვევაში დაწესებული სანქციების შესახებ. აღნიშნული ინფორმაციის ხედმისაწვდომობა უზრუნველყოფს მომხმარებლების ინფორმირებას საბორო ტარიფის შესახებ, თუმცა ტარიფში გაზის შესყიდვის კომპონენტის შესახებ ინფორმაცია ნაკვებად გამჭვირვადება.

ღია და გამჭვირვადე გადართვის წესები

ევროკავშირის კანონმდებლობის მიხედვით, საცავო ბაზარზე კონკურენციის ხედშეწყობის მიზნით, მნიშვნელოვანია მომხმარებლებს ჰქონდეთ სსვადასხვა მიმწოდებელს შორის არჩევანის თავისუფრება, ამისათვის კი საჭიროა გააჩნდეთ წვდომა ღია და გამჭვირვადე გადართვის წესებზე, რომელის შემუშავებაზე და განხორციელების მონიტორინგზე პასუხისმგებელია მარეგულირებელი ორგანო.

საქართველოს ენერგეტიკის მინისტრის 2006 წლის 30 აგვისტოს #77 ბრძანების მიხედვით „ედექტროენერგიის (სიმძღვრის) ბაზრის წესების დამტკიცების შესახებ“, ედექტორენერგიის მყიდვებს უფრეს აქვს გახდეს პირდაპირი მომხმარებელი და ედექტორენერგია შეისყიდოს ედექტორენერგიის ნებისმიერი გამყიდვებისგან, თუ მისი წლიური მოხმარება შეადგენს არანაკვებ 1 კვტ. სთ ედექტორენერგიას (მუხდი 31) თუმცა პრაქტიკაში ამ პირობის შესრულება შეუძლებელია, რადგან ბაზარზე არ არსებობს რამდენიმე გამყიდვები, რომედიც შესაძლებლობას მისცემდა მომხმარებელს შეესყიდათ ედექტორენერგია. დღეისათვის ედექტორენერგიის მიწოდების ღიცენზია თბილისში აქვს „თერას“ ხორ რეგიონებში „ენერგო პრო კორპის“, შესაბამისად, მომხმარებელი არჩევანის გარეშეა.

იგივე მდგომარეობაა ბუნებრივი გაზის შემთხვევაშიც. სემეკის 2009 წლის 9 ივნისის #12 დადგენიდების მიხედვით „ბუნებრივი გაზის მოხმარების წესების დამტკიცების შესახებ“ საცავო მომხმარებელმა (აბონენტმა), რომედსაც სურს მიიღოს და მოიხმაროს ბუნებრივი გაზი, ამ წესების შესაბამისად განაცხადი უნდა წარუდგინოს მის მიერ შერჩეულ მიმწოდებელს (მუხდი 4), თუმცა მიმწოდებელის რაოდენობა, მსგავსად ედექტორენერგეტიკული სექტორისა,

გაზის სექტორშიც არ იძღვა არჩევანის გაპეტების
შესაძლებლობას.

რეფორმების განხორციელების და ევროკავშირის
დირექტივების დანერგვის კვადაკვად უნდა მოხდეს ბაზრის
გახსნა და მომხმარებელთათვის არჩევანის მინიჭება, თუმცა
პონკრეტული მექანიზმები ჰარ კიდევ დასამუშავებელია,
განსაკუთრებით, ენერგოკომპანიებთან დადებული
გრძელვადიანი მემორანდუმების მოქმედების პირობებში.

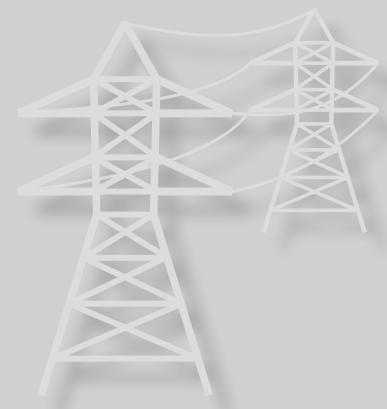
ენერგიის მოხმარების ზუსტი აღრიცხვის ინფორმაციის ხედმისაწვდომობა

ევროკავშირის ბუნებრივი გაზისა და ედექტროენერგიის
ბაზრების შესახებ ენერგეტიკული კანონმდებლობისა და
ენერგოეფექტურობის დირექტივის მიხედვით, მომხმარებელს
ასევე უფრება აქცი ჰქონდეს ინფორმაცია საკუთარი მოხმარების
ზუსტი აღრიცხვის შესახებ და ამ ინფორმაციაზე დაყრდნობით
იფიქროს ენერგიის მოხმარების შემცირებაზე ან გამოიყენოს
იგი სხვა, ანაღოგიურ სერვისებთან შედარებისა და ხარისხის
შესაფასებლად. ამ კუთხით, მნიშვნელოვან როდს თამაშობს
ენერგიის ჭკვიანი სისტემები, რომელთაც შესაძლებელია
ენერგიის რეაგურ დროში აღრიცხვა, ფასებისა და მოხმარების
შესახებ ინფორმაციის მიღება. შესაბამისად, ენერგეტიკულ
სისტემებში მონაცემთა შეგროვების, დამუშავებისა და ამ
მონაცემებზე მომხმარებელთა წვდომის უზრუნველსაყოფად
სახელმწიფომ ხედი უნდა შეუწყოს ენერგიის მოხმარების
ჭკვიანი აღრიცხვის სისტემების დანერგვას.*

საქართველოში მომხმარებელის ინფორმირება საკუთარი
მოხმარების აღრიცხვის შესახებ ხორციელდება გამჭვირვადედ,
მიმწოდებელი კომპანიების მიერ ყოველთვიურად დაგზავნიდი
ქვითრებით, როგორც ერექტროენერგეტიკის, ისე ბუნებრივი
აირის სფეროში. ქვითრებზე მოცემულია ინფორმაცია
მოხმარებული ენერგიის რაოდენობის და ფასის შესახებ
როგორც ყოველ მოხმარებულ ერთეულზე, ისე - ჟამურად
ერთი თვის განმავლობაში. ტარიფის შესახებ ინფორმაცია
კომპონენტების მიხედვით ხედმისაწვდომია სემეკის წრიულ
ანგარიშებსა და ტარიფების საჭარო განხილვის სხდომებზე
წარმოდგენიდ დოკუმენტაციაში. სამომავლოდ იგეგმება
აღნიშვნი ინფორმაციის დატანა სამომხმარებლო ქვითრებზე,
რაც მომხმარებელს უფრო სრულყოფიდ ინფორმაციას მიაწვდით
მათ მიერ მიღებული მომსახურების შესახებ.

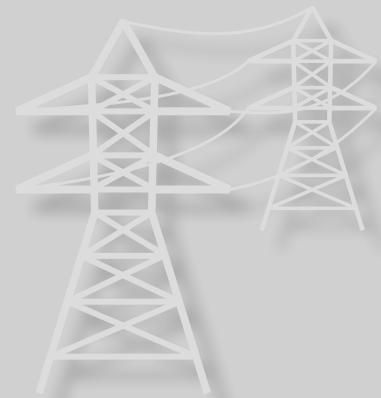
რაც შეეხება ჭკვიანი მრიცხველების სისტემას, რომელიც
საათობრივად ანგარიშობს მოხმარებული ენერგიის
დირებულებას, საქართველოში მსგავსი პრაქტიკა ჸერგერობით
არ არსებობს, რადგან ენერგიაზე ფასი დღის განსხვავებულ
მონაკვეთებში ერთნაირია ყველა მომხმარებლისათვის.

ფინანსური ანგარიშების გამიჯვნა და ინფორმაციის ხედმისაწვდომობა აუცილებელია, რომ ხედმისაწვდომი იყოს ინფორმაცია

* მუხდი 9, დირექტივა
2012/27/EU

ენერგოკომპანიების შემოსავდების შესახებ იმისათვის, რომ მარეგულირებდებმა, ბაზრის მონაწილეებმა და მომხმარებდებმა შეაფასონ ბაზრის გახსნიდობა, სამართლიანობა, კონკურენტუნარიანობა და დაცულობა ჰავარიეტინი სუბსიდირებისგან, ამასთან, აუცილებელია საწარმოების მიერ გადაცემის, განაწილების, მიწოდებისა და ენერგიის საცავებთან დაკავშირებული საქმიანობების ანგარიშების გამიჯვნა და ცად-ცადკე აღრიცხვა,* რაც, მონიტორინგის მიზნით, ხერმისაწვდომი უნდა იყოს შესაბამისი დამოუკიდებელი მარეგულირებელი ორგანოებისათვის. ანგარიშები უნდა მოიცავდეს დეტარულ ინფორმაციას, მათ შორის, საწარმოების მოგება-ზარადის, აქტივების, ვადდებულებების, ხარჯების, ქსერის საკუთრებიდან მიღებული შემოსავდების ჩათვდით და ა.შ.

საქართველოში მარეგულირებელი კომისია სრუდად იღებს ინფორმაციას მისი რეგულირების ქვეშ მყოფი დიცენზიანტების ფინანსური მდგომარეობის შესახებ, რომელზე დაყრდნობითაც ხდება ტარიფის გაანგარიშება და დადგენა. კომპანიები ფინანსურ ანგარიშებს წარადგენენ ყოველწლიურად. ანგარიშებში ჩაშრიდია გადაცემის და განაწილების კომპონენტები, რაც გამორიცხავს ბეჭედინი სუბსიდირების არსებობას.

ბაზარზე გამჭვირვადობის გაუმჯობესების მიზნით, ანგარიშების აღრიცხვასთან ერთად, აუცილებელია, საწარმოების მიერ ვაჭრობის შესახებ ინფორმაციის წინასწარი და შემდგომი გამოქვეყნება, რომ გაუმჯვირვადობის და ბაზარზე არაკეთიდსინდისიერი პრაქტიკის გამო ფასები არ იყოს დისკრიმინაციული.

ამ შემთხვევაში ედექტროენერგეტიკული ბაზის ოპერატორი (ესკო) რეგულარულად აქვეყნებს ედექტროენერგიის საბადანსო ბაზრის მონაცემებს თვეების მიხედვით. რაც შეეხება გაზის ბაზარს, ბაზარი შედგება პირდაპირ კონტრაქტებისგან, რომელიც როგორც ზემოთ აღინიშნა, არ არის გამჭვირვადე.

აღსრულების მექანიზმი-მარეგულირებელი ორგანოების როლი

ეფექტიანი აღსრულება გადამწყვეტია სწორი რეგულირების სისტემის არსებობისთვის. ევროკავშირის ღირექტივები წამყვან როდს ანიჭებენ მარეგულირებელ ორგანოებს, რომელთაც უნდა ჰქონდეთ სათანადო უფდებამოსიდება და ტექნიკური შესაძლებლობები, რომ დამოუკიდებლად გაუწიონ მონიტორინგი ბაზრის სუბსიდების მიერ გამჭვირვადობისა და კონკურენციის პრინციპების დაცვას.

ეფექტიანი მონიტორინგისათვის, „მესამე ენერგეტიკული პაკეტის“ მოთხოვნებით, აუცილებელია მჭიდრო თანამშრომდობა და კოორდინაცია ეროვნულ მარეგულირებელ ორგანოებს შორის, ასევე, მომხმარებელსა და კონკურენციის სააგენტოებს შორის. მომხმარებელთა უფდებების დაცვის

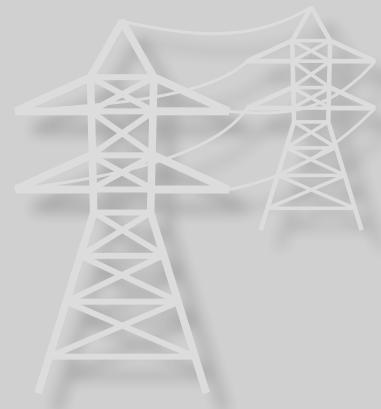
* Chapter VII , Unbundling and Transparency of Accounts

მხრივ განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა, ასევე, ენერგომბუდსმენებს, რომებსაც აქვთ უშუაღო ურთიერთობა მომხმარებელთან და, შეუძიათ დავების მოგვარების ხედშეწყობისთვის სამართლიანი პრატფორმის ჩამოყალიბება და მომხმარებელთა ცნობიერების ამაღლება.

საქართველოში ენერგეტიკის სექტორის რეგულირება ენერგეტიკისა და წყარომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის (სემეკი) კომპეტენციაა. სემეკი 1997 წელს ჩამოყალიბდა, როგორც დამოუკიდებელი მარეგულირებელი ორგანო, საკარო სამართლის იურიდიული პირი, რომელიც თავის საქმიანობაში არ ექვემდებარება არც ერთ სხვა სახელმწიფო უწყებას და ორგანიზაციას. სემეკის სტატუსი სრულად შეესაბამება ევროპულ პრაქტიკას, რადგან არის ერთადერთი მარეგულირებელი ორგანო ენერგეტიკის სექტორში და არ ხდება მისი საქმიანობების გადაფარვა სხვა უწყებებთან, თუმცა არსებობს გარკვეული საკანონმდებლო ხარვეზები, ხედს უშრის სემეკის, როგორც დამოუკიდებელი მარეგულირებელის ფუნქციების სრულყოფიდ განხორციელებას. მაგარითად, 2006 წელს არსებითად შეიცვალა ბაზრის სტრუქტურა საქართველოში და სექტორის რეგულირების ფუნქციების მნიშვნელოვანი ბერკეტები გადაეცა ენერგეტიკის სამინისტროს, მათ შორის, ედექტროენერგიის და გაზის ბაზრის წესების დამტკიცება, დერეგულირება, ედექტროენერგიის (სიმძღავრის) ბაზანსის დამტკიცება, ბაზრის მონიტორინგი კი მარეგულირებელის კომპეტენციად განისაზღვრა. ამდენად, სემეკი მონიტორინგს უწევს ბაზარს, რომელის წესებიც თვითონ არ დაუდგენია. ევროკავშირის კანონმდებლობა ცადსახად აღნიშნავს, რომ ბაზრის წესებს უნდა ადგენდეს მარეგულირებელი ორგანო.

კომისია თავის საქმიანობას უნდა წარმართავდეს გამჭვირვადედ. ედექტროენერგიისა და ბუნებრივი გაზის შესახებ კანონის მიხედვით, კომისია ვარდებულია ყოველწლიურად გამოქვეყნოს თავისი საქმიანობის შესახებ ანგარიში, რომელსაც უგზავნის საქართველოს პრეზიდენტს, საქართველოს პარლამენტს და სამინისტროს. ანგარიში ხედმისაწვდომი უნდა იყოს საზოგადოებისთვისაც (მუხდი 21). კომისია ასევე ვარდებულია ყოველი წელის 31 მარტამდე მოამზადოს და გამოაქვეყნოს გასუღი წელის ფინანსური ანგარიში, რომელშიც უნდა აისახოს კომისიის ანგარიშებე რეგულირების საფასურიდან მიღებული თანხები და კომისიის მიერ ამ თანხების გამოყენება, აგრეთვე წელის განმავრობაში აღებული სესხები და კომისიის მიერ გამოყენებული სხვა თანხები. კომისია ვარდებულია უზრუნველყოს ფინანსური ანგარიშის საზოგადოებისათვის ხედმისაწვდომობა. (მუხდი 20).

სემეკი, კანონმდებლობის შესაბამისად, ყოველწლიურად აქვეყნებს წელიურ ანგარიშებს, რომელთა შინაარსი წელიდან წელიდე უმჯობესდება და მოიცავს მრავალმხრივ ინფორმაციას და ანალიზს. მაგარითად, 2016 წელის ანგარიში შეიცავს როგორც ედექტროენერგიისა და გაზის ბაზრების დეტალურ აღწერას და წელის განმავრობაში რეგულირებასთან

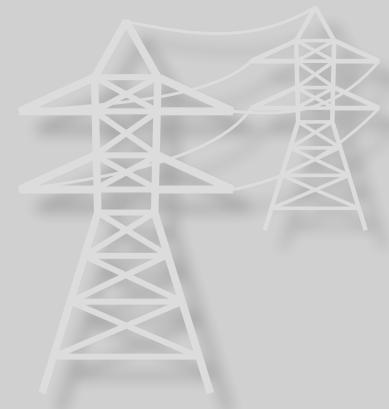

დაკავშირებულ საქმიანობას, ასევე იძღვა დეტარულ ინფორმაციას დარგში განხორციელებული და დაგეგმიდი სიახელების შესახებ. ანგარიშში ასევე მოცემულია ინფორმაცია სადაო საკითხების გადაწყვეტის შესახებ წრის განმავლობაში, საერთაშორისო ურთიერთობები და სიახელები ამ მიმართულებით, ასევე - ადამიანური რესურსების მართვისა და ინფორმაციის გამჭვირვალობის შესახებ ინფორმაცია. კომისიის წრიულ ანგარიშებში ცადკე თავი ეთმობა ბიუპეტს და მისი შესრულების პარამეტრებს. კომისიის ბოლო 2 წრის ანგარიშის ეს ნაწილი, წინა წრების ანგარიშებთან შედარებით, გაუმჯობესებულია და მოიცავს ინფორმაციას შემოსავდების შესახებ სექტორების მიხედვით (წრიულად და კვარტალურად) და - ხარჯების შესახებ სხვადასხვა პარამეტრის მიხედვით, მათ შორის: ძირითადი საშუალებების შეძენა, საქონელი, მომსახურება, დაზღვევა, საწევრო გადასახდელი, ხედფასები, მივრინება და ა.შ.).

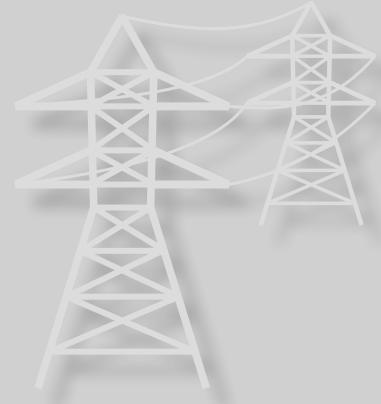
სემეკზე ასევე სრუდად ვრცელდება საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსის III თავის 49-ე მუხლით განსაზღვრული მოთხოვნა ინფორმაციის თავისუფლებასთან დაკავშირებით. კომისია ვარდებულია გასცეს მოთხოვნიდი ინფორმაცია დაუყოვნებლივ ან 10 დღის ვადაში. ყოველწლიურად სემეკი აქვეყნებს ანგარიშს საჯარო ინფორმაციის გაცემის შესახებ სადაც დეტალურად არის მოყვანილი მარეგულირებელში საჯარო ინფორმაციის გამოთხოვით შესუდი განცხადებები წრის განმავლობაში და მათი სტატუსი. გამოთხოვილი ინფორმაციის უმეტესობა სრუდად არის დაკმაყოფილებული, ზოგიერთი დაკმაყოფილებულია ნაწილობრივ და ამ შემთხვევაში განმარტებულია მიზეზები.

გამჭვირვალობის კუთხით აღსანიშნავია სემეკის გადაწყვეტილებების გამოქვეყნების და საჯარო სხდომების წარმოების წესი. კომისიის ვებ გვერდზე ცადკე არის გამოყოფილი საჯარო წარმოებისა და საჯარო სხდომების განყოფილებები, სადაც მოცემულია დეტალური ინფორმაცია მიღებული გადაწყვეტილებების ან დაგეგმილი ღონისძიებების შესახებ. სხდომების ძირითადი ნაწილი საჯაროა. კომისიის მიერ მიღებული გადაწყვეტილებები ქვეყნდება საჯაროდ. შესაბამისი დადგენილებები ასევე ქვეყნდება საქართველოს საკანონმდებლო მაცნეს ოფიციალურ ვებ გვერდზე. ვებ გვერდზე ასევე ხედმისაწვდომია ინფორმაცია მომხმარებლებისთვის, როგორ უნდა მოხდეს ერქმულენერგიის, გაზის და წყვილის სექტორში აბონენტად რეგისტრაცია, რა ტარიფები მოქმედებს, როგორია დარიცხვისა და საფასურის გახდის წესი, როგორ უნდა მოხდეს სიმძღავრის გაზრდა და ა.შ.

„ერექტორენერგეტიკისა და ბუნებრივი გაზის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-4 მუხლის მე-5 პუნქტის თანახმად, კომისიის ერთერთი ძირითადი ფუნქციაა ღიცენტიანტებს, მცირე სიმძღავრის ერექტოროსადგურებს, იმპორტიორებს, ექსპორტიორებს, მიმწოდებლებს, მომხმარებლებსა და ბაზრის ოპერატორს შორის წარმოქმნილი სადაცო საკითხების

გადაწყვეტა თავისი კომპეტენციის ფარგლებში. სადაც საკითხების გადაწყვეტისას კომისია დამოუკიდებელია. იგი სადაც საკითხს წყვეტს მიუკერძოებდად, კანონმდებლობის მოთხოვნათა სრული დაცვით. მიუხედავად იმისა, რომ კომისიის აპარატისგან დამოუკიდებდად ფუნქციონირებს მომხმარებელთა ინტერესების საზოგადოებრივი დაცვების სამსახური, მომხმარებელთა ინტერესების დაცვა კომისიის უმნიშვნელოვანეს ფუნქციად ჩრება. კომისიის სხდომაზე სადაც საკითხი განიხილება ზეპირი მოსმენის ფორმით, საქართველოს ზოგადი აღმინისტრაციული კოდექსით დადგენირი წესით, რაც შესაძებლობას აძლევს მოდაცე მხარეებს, მაქსიმალურად სრულყოფიდად გამოთქვან საკუთარი მოსაზრებები სადაც საკითხთან დაკავშირებით, წარმოადგინონ მტკიცებულებები, დააყენონ შუამდგომდობები და ა.შ.

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ მარეგულირებელი კომისია გამჭვირვალობის მხრივ სრულად ასრულებს კანონის მოთხოვნებს და შესაბამება საუკეთესო საერთაშორისო სტანდარტებს იმ სფეროებში სადაც მისი რეგულირება ვრცელდება. ევროკავშირის ენერგეტიკული კანონმდებლობის შესაბამისად აღსადგენია სემეცის მიერ ბაზრის რეგულირების ფუნქციები, რაც სავარაუდოდ შემდგომი გამჭვირვალობის და სტაბილური გარემოს შექმნის წინაპირობა გახდება.

სტატისტიკურ მონაცემთა გამჭვირვალობა და საჭაროობა

ენერგეტიკული სტატისტიკის მონაცემები მნიშვნელოვან როდს ასრულებს ენერგეტიკის სექტორში არსესბუღი ტენდენციების ანაზიგისა და შეფასების თვარსაბრისით. გარდა ამისა, დეტალური, სრულყოფიდი და სანდო სტატისტიკა აუცილებელია აღნიშნულ დარგში არსებუღი მდგომარეობის მონიტორინგის თვარსაბრისით. სტატისტიკა ენერგორესურსების წარმოების, განაწილების, მიწოდების, მოთხოვნისა და მოხმარების შესახებ წარმოადგენს საფუძველს გონივრული ენერგეტიკული პოდიტიკის გატარებისათვის.

საქართველოში სტატისტიკურ მონაცემთა შეგროვებაზე, დამუშავებაზე, ანარითისა და გავრცელებაზე პასუხისმგებელია საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური (საქსტატი), რომელიც წარმოადგენს საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისად სტატისტიკის წარმოებისა და სტატისტიკური ინფორმაციის გავრცელების მიზნით შექმნიდ დაწესებულებებას. სამსახური შექმნიდია “ოფიციალური სტატისტიკის შესახებ” საქართველოს 2009 წლის 11 დეკემბრის კანონის საფუძველზე.

საქსტატი თავის საქმიანობას ახორციელებს ოფიციალური სტატისტიკის ძირითადი პრინციპების შესაბამისად, რომელიც ეფუძნება გაეროს სტატისტიკური კომისიის მიერ 1994 წელს მიღებუღ დეკრატიკიას “ოფიციალური სტატისტიკის ფუნდამენტური პრინციპების შესახებ” და უზრუნველყოფს ინფორმაციის გამჭვირვალობასა და საჭაროობას. სტატისტიკურ მონაცემთა ხედმისაწვდომობასა და საჭაროობას არეგულირებს

ოფიციალური სტატისტიკის შესახებ საქართველოს კანონის 26-ე და 27-ე მუხლები,* რომელის თანახმადაც სტატისტიკური მონაცემები საჭაროა, გარდა იმ მონაცემებისა, რომელითაც შესაძლებელია დაკვირვების ერთეულის იდენტიფირება.

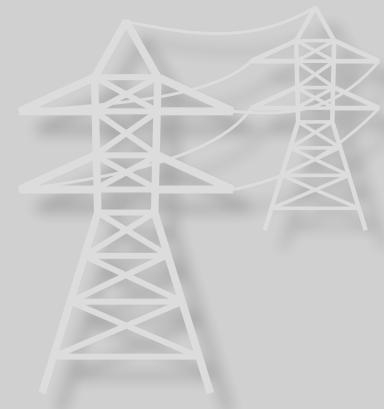
საქართველოსტატიკური სამუშაოების პროგრამის ფარგლებში უსასყიდღოდ უზრუნველყოფს სტატისტიკური მონაცემების ერექტონული ფორმით მიწოდებას ყველა მომხმარებლისათვის, ხორც ბეჭდური სტატისტიკური პუბლიკაციების მიწოდებას უზრუნველყოფს გარკვეული საფასურის სანაცვლოდ, გარდა ადმინისტრაციული ორგანოებისა, სახელმწიფო ხედისუფლების სხვა ორგანოებისა, საქართველოში აკრედიტებული დიპლომატიური წარმომადგენლობებისა, უცხო ქვეყნის სტატისტიკური ორგანოებისა და სტატისტიკური ინფორმაციის გამავრცელებელი საერთაშორისო ორგანიზაციებისა.

სტატისტიკური მონაცემების გამჭვირვალობისა და საჭაროობის საკითხებს უზრუნველყოფს აგრეთვე საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსი,* რომელის მე-10 მუხლის მიხედვით ყველას აქვს უფლება, გაეცნოს ადმინისტრაციულ ორგანოში არსებულ საჭარო ინფორმაციას, აგრეთვე მიიღოს მისი ასები, თუ ისინი არ შეიცავენ სახელმწიფო, პროფესიულ ან კომერციულ საიდუმლოებას ან პერსონალურ მონაცემებს. ამასთან, ადმინისტრაციული ორგანო ვადგებულია უზრუნველყოს საკითხის საჭაროდ განხილვა, თუ ამას ითვაღისწინებს კანონი.

ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსის 28-ე მუხლის თანახმად, საჭარო ინფორმაცია ღიაა, გარდა კანონით გათვალისწინებული შემთხვევებისა და დადგენიდი წესით პერსონალურ მონაცემებს, სახელმწიფო ან კომერციულ საიდუმლოებას მიკუთვნებული ინფორმაციისა. საჭარო დაწესებულება ვადგებულია უზრუნველყოს საჭარო ინფორმაციის პროაქტიული გამოქვეყნება შესაბამისი კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტით დადგენიდი წესითა და პირობებით.

კოდექსის 37-ე მუხლი აღიარებს მოქადაქეთა უფლებას საჭარო ინფორმაციის მოთხოვნასთან დაკავშირებით და განსაზღვრავს მისი მოთხოვნის წესებსა და პირობებს. გარდა ამისა, კოდექსის 37.1 მუხლში ჩამოყალიბებულია საჭარო დაწესებულებისათვის პერსონალური მონაცემებისა და კომერციულ საიდუმლოებას მიკუთვნებულ ინფორმაციაზე ხედმისაწვდომობის საკითხები, რომელის მიხედვითაც საჭარო დაწესებულება ვადგებულია სათანადო წერილობითი თხოვნის საფუძველზე სხვა საჭარო დაწესებულებაზე ცნობის სახით გასცეს მასთან დაცული პერსონალური მონაცემები ან კომერციულ საიდუმლოებას მიკუთვნებული ინფორმაცია, თუ იგი წარუდგენს იმ პირის წერილობით თანხმობას, რომელის პერსონალურ მონაცემებს ან კომერციულ საიდუმლოებასაც წარმოადგენს შესაბამისი ინფორმაცია.

სტატისტიკურ მონაცემთა კონფიდენციალურობა
საქართველოს მნიშვნელოვან ამოცანას წარმოადგენს

სტატისტიკურ მონაცემთა კონფიდენციალურობის დაცვა, ამ თვარსაბრისით შესაბამისი პორტფოლიოს შემუშავება და ინფორმაციის მხოღოდ სტატისტიკური მიზნებისთვის გამოყენების უზრუნველყოფა.

კონფიდენციალურობის პორტფოლიოს საფუძველს წარმოადგენს უწყების პროცესიული დამოუკიდებლობა, საქართველოს კანონი „ოფიციალური სტატისტიკის შესახებ“, * საქსტატის დებულება და კანონი „პერსონალურ მონაცემთა დაცვის შესახებ“. ** საქსტატი აგრეთვე იბიარებს გაეროს ოფიციალური სტატისტიკის ფუნდამენტურ პრინციპებს და ევროპის სტატისტიკის პრაქტიკის კოდექსის პრინციპებს, რომელიც განსაზღვრავენ კონფიდენციალურობის არსს.

კანონი „ოფიციალური სტატისტიკის შესახებ“ არეგულირებს მონაცემთა კონფიდენციალურობის დაცვის საკითხს და განსაზღვრავს ამ მხრივ საქსტატის ორგანოებში დასაქმებულთა ვადდებულებას და პასუხისმგებლობას.

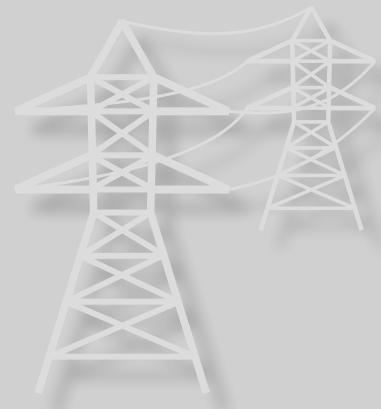
აღნიშნული კანონის მე-4 მუხლის თანახმად, ოფიციალური სტატისტიკის მწარმოებლის მიერ სტატისტიკური მიზნებისათვის შეგროვებული, ფიზიკური და იურიდიული პირების შესახებ მონაცემები მკაცრად კონფიდენციალურია და გა-მოიყენება მხოღოდ სტატისტიკური მიზნებისათვის.

კონფიდენციალურია სტატისტიკური მიზნით შეგროვებული ნებისმიერი სახის ინფორმაცია, რომელიც იძღვა დაკვირვების ერთეულის იდენტიფიცირების საშუალებას ან რომელის მეშვეობითაც შესაძლებელია ამგვარი მონაცემების დადგენა.

მსგავსი ტიპის ინფორმაციას მიეკუთვნება, მაგარითად ინფორმაცია ცადკეული საწარმოს დონეზე წარმოების მოცულობის, გამოყენებული ნედდეულის, გაყიდვების ან ამა თუ იმ ენერგორესურსის მოხმარების შესახებ. ეკონომიკური მაჩვენებელი ცადკეული იურიდიული თუ ფიზიკური პირის დონეზე წარმოადგენს კონფიდენციალურ ინფორმაციას, არ ექვემდებარება გასაკაროებას და გამოიყენება მხოღოდ აგრეგირებული სახით, სტატისტიკური მიზნებისათვის.

„ოფიციალური სტატისტიკის შესახებ“ საქართველოს კანონის 28-ე მუხლის თანახმად, დაუშვებელია კონფიდენციალური სტატისტიკური მონაცემების გაცემა და გავრცელება ან მათი არასტატისტიკური მიზნით გამოყენება, გარდა საქართველოს კანონმდებლობით განსაზღვრული გამონაკვისებისა, რაც განისაზღვრება მხოღოდ სასამართლოს გადაწყვეტილებით ინფორმაციის გამოთხოვაზე. ხორც კანონის 29-ე მუხლის შესაბამისად საქსტატის ორგანოებში დასაქმებულებს ეკრძაღებათ სტატისტიკური კვდევის მიზნით შეგროვებული და დამუშავებული კონფიდენციალური სტატისტიკური მონაცემების გამოყენება და გავრცელება.

ოფიციალური სტატისტიკის შესახებ საქართველოს კანონთან

* საქართველოს კანონი ოფიციალური სტატისტიკის შესახებ

** საქართველოს კანონი „პერსონალურ მონაცემთა დაცვის შესახებ“

ერთად, მონაცემთა კონფიდენციალურობის დაცვას ემსახურება აგრეთვე „პერსონალურ მონაცემთა დაცვის შესახებ“ საქართველოს კანონი, რომელის მიზანია უზრუნველყოს ადამიანის უფდებების და თავისუფდებების დაცვა, მათ შორის – პირადი ცხოვრების ხედშეუხებდობის უფდების.

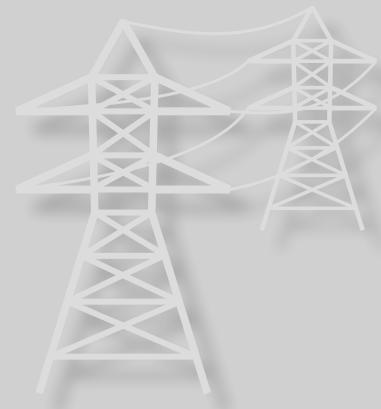
მონაცემთა კონფიდენციალურობისა და პროფესიული საიდუმლოების საკითხებს არეგულირებს აგრეთვე საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსი, რომელის 27.3 მუხლის შესაბამისად, პროფესიულ საიდუმლოებას მიეკუთვნება ინფორმაცია, რომელიც წარმოადგენს სხვის პერსონალურ მონაცემებს ან კომერციულ საიდუმლოებას და პირისათვის ცნობიდი გახდა პროფესიული მოვარეობის შესრულებასთან დაკავშირებით. აღნიშნული მუხლის თანახმად, პროფესიული საიდუმლოება არ შეიძლება იყოს ისეთი ინფორმაცია, რომელიც არ წარმოადგენს სხვა პირის პერსონალურ მონაცემებს ან კომერციულ საიდუმლოებას, ხორ 42-ე მუხლში დეტალურადაა აღწერილი ყველა ის ინფორმაცია, რომელის გასაიდუმლოებაც დაუშვებელია.

კოდექსის 272-ე მუხლი განმარტავს აგრეთვე კომერციულ საიდუმლოებას, რომელსაც მიეკუთვნება ინფორმაცია კომერციული ფასეუდობის მქონე გეგმის, ფორმულის, პროცესის, საშუალების თაობაზე ან ნებისმიერი სხვა ინფორმაცია, რომელიც გამოიყენება საქონდის საწარმოებრად, მოსამზადებრად, გადასამუშავებრად ან მომსახურების გასაწევად, ან/და რომელიც წარმოადგენს სიახლეს ან ტექნიკური შემოქმედების მნიშვნელოვან შედეგს, აგრეთვე სხვა ინფორმაცია, რომელის გამჟღავნებამ შესაძლოა ზიანი მიაყენოს პირის კონკურენტუნარიანობას. ამასთან, ინფორმაცია ადმინისტრაციული ორგანოს შესახებ არ წარმოადგენს კომერციულ საიდუმლოებას.

აღსანიშნავია, რომ გარდა ზემოთქმულისა, „ედექტროენერგიის ბაზრის წესების შესახებ“ საქართველოს ენერგეტიკის მინისტრის ბრძანების მე-11 მუხლი ეხება ინფორმაციის კონფიდენციალურობის საკითხებს, რომელის თანახმადაც ედექტროენერგიის დისპეტჩერიზაციის დიცენტრიანტი და სისტემის კომერციული ოპერატორი ვადდებული არიან არ გაამჟღავნონ პირდაპირ ხედშეკრულებაში მოცემული ფასები (გარდა რეგულირებადი და ბლოკური ტარიფებისა), გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც კანონი ითვალისწინებს მესამე პირებისათვის ამ ინფორმაციის მიწოდებას.

ენერგეტიკული კანონმდებლობისა და კანონქვემდებარე აქტების მიმოხიდვა მონაცემების გამჭვირვალობასთან დაკავშირებით

ენერგეტიკის სტატისტიკასთან დაკავშირებული სტატისტიკური მონაცემების, ისევე როგორც სხვა დანარჩენი სექტორის ამსახველი ინფორმაციის გამჭვირვალობისა და საჯაროობის საკითხები ზოგადად რეგულირდება საქართველოს კანონით „ოფიციალური სტატისტიკის შესახებ“. დღეის მდგომარეობით

არ არსებობს ცადკე საკანონმდებლო და კანონქვემდებარე აქტი, რომელიც არეგულირებს ინფორმაციის გამჯვირვადობის საკითხებს ენერგეტიკის სექტორში.

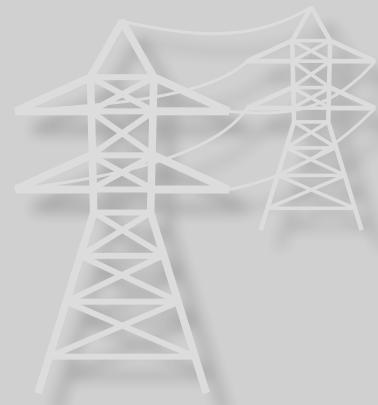
ენერგეტიკის სტატისტიკის მონაცემთა შეგროვება, დამუშავება და გავრცელება ხორციელდება საქსტატის მიერ სტატისტიკურ სამუშაოთა სახელმწიფო პროგრამის საფუძველზე, რომელსაც ამტკიცებს საქართველოს მთავრობა. აღნიშნული დოკუმენტი წარმოადგენს საქართველოში ენერგეტიკის სტატისტიკასთან დაკავშირებული სამუშაოების განხორციელების მთავარ ინსტრუმენტს.

რაც შეეხება ენერგეტიკის სტატისტიკის მონაცემთა შეგროვებას, სამართლებრივად რეგულირდება ოფიციალური სტატისტიკის შესახებ საქართველოს კანონით, რომელის მიხედვითაც საქსტატიან თანამშრომელი არის სავარდებულო. კანონის 25-ე მუხლი (სტატისტიკური მონაცემების და სხვა ინფორმაციის წარდგენის ვადდებულება) განსაზღვრავს ყველა სუბიექტის მიერ საქსტატისთვის სტატისტიკური და სხვა ინ-ფორმაციის წარდგენის ვადდებულებას.

აღნიშნული კანონის 25-ე მუხლის პირველი და მეორე პუნქტების შესაბამისად, საქსტატი უფრებამოსიდია ადმინისტრაციული ორგანოებისაგან, ფიზიკური და იურიდიული პირებისაგან მოითხოვოს და მიიღოს თავისი ფუნქციების შესასრულებლად საჭირო ყველა სტატისტიკური მონაცემი და სხვა ინფორმაცია, მათ შორის, კონფიდენციალური ან/და პერსონალური მონაცემების შემცველი ინფორმაცია, „პერსონალურ მონაცემთა დაცვის შესახებ“ საქართველოს კანონით დადგენილი წესით. ამასთან, ადმინისტრაციული ორგანოები ვადდებული არიან მოთხოვნის საფუძველზე, საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისად მიაწოდონ საქსტატს მათ ხედთ არსებული ინფორმაცია (მათ შორის, კონფიდენციალური) ფიზიკური და კერძო სამართლის იურიდიული პირების შესახებ.

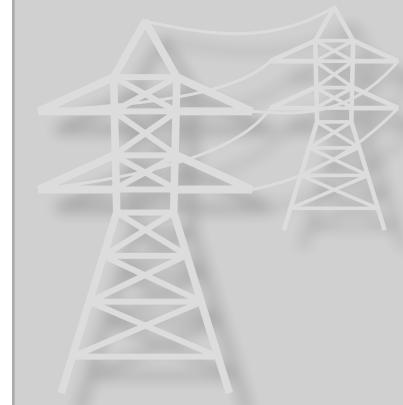
25-ე მუხლის მესამე და მეოთხე პუნქტების შესაბამისად, მეწარმეთა და არასამეწარმეო (არაკომერციული) იურიდიული პირების რეესტრში რეგისტრირებული პირები ვადდებული არიან, საქსტატის წერილობითი, მათ შორის, ეღეზტრონული სახით, მოთხოვნის შემთხვევაში მატერიალური ან ეღეზტრონული სახით წარუდგინონ მას მათ ხედთ არსებული ინფორმაცია, მათ შორის, კონფიდენციალური. ხორც საქართველოს მთავრობის მიერ დამტკიცებული სტატისტიკური სამუშაოების პროგრამის ფარგლებში საქსტატისათვის ინფორმაციის წარუდგენდობის შემთხვევაში, მათ დაეკისრებათ პასუხისმგებლობა საქართველოს ადმინისტრაციულ სამართადდარღვევათა კოდექსით დადგენილი წესით.

ინფორმაციის წარდგენის ვადას ადგენს საქსტატი სტატისტიკური კვდევის პერიოდის გათვაღისწინებით, რომელიც არ უნდა იყოს ადრესატისათვის წერილობითი ან ეღეზტრონული სახით მოთხოვნის ჩაბარებიდან 7 კადენციურ

დღეზე ნაკრები.

ადრესატისათვის წერილობითი მოთხოვნის ჩაბარება უნდა დადასტურდეს სათანადო დოკუმენტით, ხოლ ადრესატის მიერ ედექტრონული წერილის მიღება – საპასუხო ედექტრონული წერილით. წერილის ჩაბარებაზე უარის თქმის შემთხვევაში წერილი ჩაბარებულად ითვდება. ამასთან, ადმინისტრაციული პასუხისმგებლის დაკისრება არ ათავისუფლდებს პირს ინფორმაციის წარდგენის ვადებულების შესრულებისგან.

ენერგეტიკის სტატისტიკის მონაცემთა მონიტორინგი რეგულირდება აგრეთვე საქართველოს ენერგეტიკის სამინისტროს მიერ საქართველოს კანონით - “ედექტრო-ენერგიისა და ბუნებრივი გაზის შესახებ” და საქართველოს ენერგეტიკის მინისტრის ბრძანებით - “ედექტროენერგიის ბაზრის წესების შესახებ”.

“ედექტროენერგიის ბაზრის წესების შესახებ” საქართველოს ენერგეტიკის მინისტრის ბრძანების 26-ე მუხლი განსაზღვრავს ედექტროენერგიის წარმოებისა და განაწილების შესახებ მონაცემთა შეგროვების საკითხებს, რომელის მიხედვითაც ყველა კვადიფიციური საწარმო ვადებულია თავის მფრობებისაში ან/და მართვაში არსებული საშუალებებით აღრიცხოს მის მიერ წარმოებული, საღტეზე გაცემული, გადაცემული, მოხმარებული და განაწილებული ედექტროენერგიის რაოდენობა. ამასთან აღნიშნული მონაცემები ხედმისაწვდომი უნდა გახადონ ედექტროენერგიის დისპეტჩერიზაციის დიცენტრიატისათვის, სისტემის კომერციული ოპერატორისა და აგრეთვე თავისი კონტრაგენტი მხარეებისათვის.*

აღნიშნული ბრძანების 33-ე მუხლის შესაბამისად, რომედიც აყადიბებს ედექტროენერგიის აღრიცხვის პრინციპებს, კვადიფიცირებული საწარმოდა გადაცემისადა ედექტროენერგიის დისპეტჩერიზაციის დიცენტრიატი ვადებულია აღრიცხოს წარმოებული, მიწოდებული, გადაცემული ან მიღებული ედექტროენერგიის და სიმძღვრის სრული რაოდენობა. წარუდგინოს დისპეტჩერიზაციის დიცენტრიატს და კომერციულ ოპერატორს აღრიცხვის ყველა მონაცემი და უბრუნველყოს აღნიშნული ინფორმაციის ხედმისაწვდომობა ნებისმიერი სხვა კონტრაქტორი ან ფიზიკურად დაკავშირებული მხარისათვის. გარდა ზემოთქმულისა, ენერგეტიკული ინფორმაციის საჭაროობას გარკვეულშიდად არეგულირებს საქართველოს ენერგეტიკისა და წყადმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის დადგენირებები “ბუნებრივი გაზის მიწოდებისა და მოხმარების წესების დამტკიცების შესახებ” და “ედექტროენერგიის (სიმძღვრის) მიწოდებისა და მოხმარების წესების დამტკიცების შესახებ”.

“ბუნებრივი გაზის მიწოდებისა და მოხმარების წესების დამტკიცების შესახებ” დადგენირებაში ინფორმაციის საჭაროობას ეთმობა მე-7 თავი, რომელის 33-ე მუხლში ჩამოყალიბებულია მიმწოდების და განაწილების დიცენტრიანტის ვადებულებები გარკვეული ტიპის ინფორმაციის

* ედექტროენერგიის (სიმძღვრის) ბაზრის წესების დამტკიცების შესახებ საქართველოს ენერგეტიკის მინისტრის ბრძანება #77, 30.08.2006

საჭარობის უზრუნველყოფასთან დაკავშირებით. აღნიშნული მუხლის თანახმად, მიმწოდებელი და განაწილების ღიცენზიანტი ვაღდებული არიან ამ მუხლის მოცემული ინფორმაცია განათავსონ ყველასათვის ხელმისაწვდომ ადგიდზე (მათ შორის ოფიციალურ ვებგვერდზე) ისე, რომ არ მოხდეს სხვა პირის შესახებ ინფორმაციის გამოყოფნება; ამასთან გამოქვეყნებული ინფორმაციის განახლება უნდა განხორციელდეს მისი მიღებიდან არა უგვიანეს 5 სამუშაო დღეში. ბუნებრივ გაზთან დაკავშირებული სხვადასხვა სახის ინფორმაციის საჭარობის საკითხები განსაზღვრულია აგრეთვე აღნიშნული დადგენიდების 34-ე, 35-ე და 36-ე მუხლები.

რაც შეეხება ედექტროენერგიის შესახებ მონაცემთა საჭარობის საკითხებს, განსაზღვრულია და რეგულირდება “ედექტროენერგიის (სიმძღვრის) მიწოდებისა და მოხმარების წესების დამტკიცების შესახებ” სემეკის დადგენიდების მე-16 მუხლით.

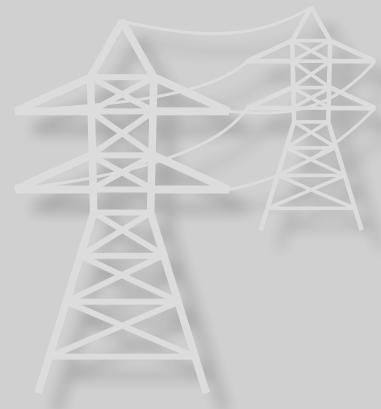
ინფორმაციის ნაკადები ენერგეტიკაში - გამჭვირვალობასა და საჭარობაზე პასუხისმგებელი ორგანოები

საქართველოში ენერგეტიკის სტატისტიკის მონაცემთა შეგროვებაზე, დამუშავებასა და ანარიზმე პასუხისმგებელია საქსტატი, თუმცა აღსანიშნავია რომ საქართველოს ენერგეტიკის სამინისტრო, საქართველოს ენერგეტიკისა და წყარმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისია (სემეკი) და ასევე სხვა დაწესებულებები ჩართული არიან და აქტიურად მონაწილეობენ აღნიშნულ სისტემაში. შესაბამისად ისინი წარმოადგენენ ენერგეტიკის სტატისტიკის მონაცემთა წყაროებს და ითველებიან მნიშვნელოვან მონაწილეებად ენერგეტიკის სტატისტიკის მონაცემთა შეგროვებისა და ანარიზმის პროცესში.

2014 წლიდან საქსტატსა და ენერგეტიკის სტატისტიკის სისტემაში მონაწილე სხვადასხვა დაწესებულებებას შორის ჩამოყალიბდა მჭიდრო თანამშრომელება, რამაც უდიდესი წვდიდი შეიტანა სტატისტიკურ მონაცემთა მაღარი ხარისხის უზრუნველყოფისა და ზოგადად ქვეყანაში ენერგეტიკის სტატისტიკის სისტემის გაუმჯობესების საქმეში.

ქვეყნის ენერგეტიკის სტატისტიკის სისტემაში ჩართული არიან შემდეგი დაწესებულებები:

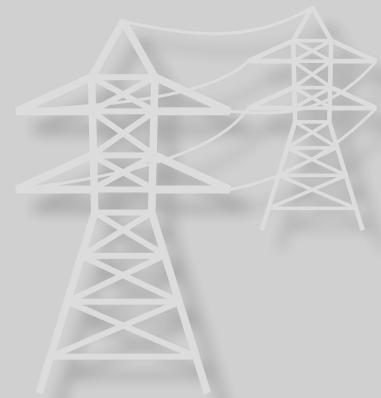
- საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური (საქსტატი)
  - საქართველოს ენერგეტიკის სამინისტრო
  - საქართველოს ენერგეტიკისა და წყარმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისია (სემეკი)
  - ედექტროენერგეტიკული ბაზრის ოპერატორი (ესკო)
  - საქართველოს სახელმწიფო ედექტროსისტემა
  - საქართველოს ნავთობისა და გაზის კორპორაცია
  - საქართველოს გაზის ტრანსპორტირების კომპანია
- საქსტატი ყოველწლიურად აგროვებს სხვადასხვა ინსტიტუციური

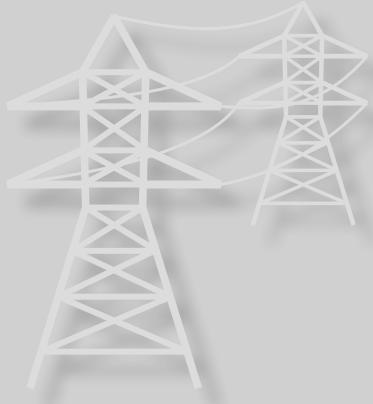
სექტორიდან მონაცემებს ენერგორესურსების წარმოებისა და მოხმარების შესახებ. სხვადასხვა კვდევების დევრარირებულ მონაცემებზე, ადმინისტრაციულ წყაროებზე და ექსპერტულ შეფასებებზე დაყრდნობით ყოველწლიურად ამჟამავებს ენერგეტიკულ ბარანსს და უზრუნველყოფს მისი მომხმარებელებისთვის ხედმისაწვდომობას.

ენერგეტიკის სტატისტიკის წარმოების პროცესში საქსტატი მის მიერ ორგანიზებული კვდევის შედეგების გარდა აქტიურად იყენებს სხვადასხვა ადმინისტრაციული წყაროდან მიღებულ მონაცემებს. მაგარითად, საქართველოს ენერგეტიკის სამინისტრო ფრონტის ინფორმაციას ერექტროენერგიისა და ბუნებრივი გაზის მიწოდების შესახებ, რომელიც შესაძლოა გამოყენებულ იქნას დინამიკური მწვრივების წარმოების თვალსაზრისით; სემევი შეიძლება ჩაითვაროს ერექტროენერგიისა და ბუნებრივი გაზის მოხმარების შესახებ მონაცემების ძირითად წყარო, რადგანაც ქვეყანაში აღნიშნული ენერგორესურსების მოხმარების მონიტორინგი ხორციელდება მის მიერ; ესკო და სსე წარმოადგენენ ძირითად წყაროს ერექტროენერგიის ექსპორტისა და იმპორტის შესახებ; საქართველოს ნავთობისა და გაზის კორპორაცია საქსტატს წარუდგენს ყოველთვიურ მონაცემებს როგორც ბუნებრივი გაზის ექსპორტისა და იმპორტის შესახებ, ისე ნედდი ნავთობის მოპოვების შესახებ;

გარდა ამისა, საქსტატი აგროვებს საქართველოს ნავთობისა და გაზის კორპორაციდან ყოველწლიურ ინფორმაციას ნედდი ნავთობისა და ბუნებრივი გაზის მოპოვების შესახებ, ხორც საქართველოს გაზის ტრანსპორტირების კომპანიიდან - ყოველთვიურ ინფორმაციას ბუნებრივი გაზის ექსპორტისა და იმპორტის შესახებ. ეს უკანასკნელი წარმოადგენს აგრეთვე ბუნებრივი გაზის წარმოების, იმპორტისა და მიწოდების შესახებ ყოველწლიური მონაცემების ერთადერთ წყაროს.

ედექტროენერგიით საგარეო ვაჭრობის მონაცემები იწარმოება ედექტროენერგეტიკული ბაზრის ოპერატორისა და საქართველოს სახელმწიფო ედექტროსისტემის მიერ, ბუნებრივი გაზის, ასევე ნედლი ნავთობის ექსპორტ-იმპორტის მონაცემები - გაზის ტრანსპორტირების კომპანიისა და ნავთობისა და გაზის კორპორაციის მიერ, ხორ დანარჩენი ენერგორესურსებით საგარეო ვაჭრობის მონაცემების ძირითად წყაროს წარმოადგენს საქართველოს ფინანსთა სამინისტროს შემოსავადების სამსახური.

აღსანიშნავია, რომ რეგულარულად იზრდება ენერგეტიკის სტატისტიკის მონაცემთა სახეობები, შესაბამისად იზრდება მათი გამოყენება და მზარდია მომხმარებელთა რიცხვი. ოფიციალურმა სტატისტიკამ მომხმარებელთა ფინანსების მიწოდებასთან ერთად უნდა უზრუნველყოს მონაცემთა გამჭვირვადობა და საჭარობა, ოფიციალური სტატისტიკის ფუნდამენტური პრინციპების შესაბამისად.

ამ ეტაპზე ენერგეტიკის სტატისტიკის სისტემის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ხარვეზად შეიძლება ჩაითვაროს ის, რომ კანონმდებლობით არ არის ცადსახად განსაზღვრული სისტემაში ჩართული დაწესებულებების კონკრეტული ფუნქციები, ვადებულებები და პასუხისმგებლობები, ენერგეტიკის სტატისტიკის მონაცემთა შეგროვებასთან და შესაბამისი მაჩვენებლების გაანგარიშებასთან დაკავშირებით.

ევროკავშირის სტატისტიკის დირექტივების ძირითადი მოთხოვნების მიმოხიღვა ენერგეტიკული ინფორმაციის გამჭვირვადობისა და საჭარობის თვარდსაზრისით

რეგულარდება ევროპარდამენტისა და ევროსაბჭოს შემდეგი რეგულაციებით:

- რეგულაცია 2016/1952 (2016 წლის 26 ოქტომბერი) „გაზის და ედექტროენერგიის ფასების გამჭვირვადობის შესახებ”
- რეგულაცია 1099/2008 (2008 წლის 22 ოქტომბერი) „ენერგეტიკის სტატისტიკის შესახებ”
- რეგულაცია 431/2014 (2014 წლის 24 აპრილი) „ენერგორესურსების მოხმარება შინამეურნეობებში”

რეგულაცია #2016/1952 მიზნად ისახავს გაზის და ედექტროენერგიის ფასების შესახებ ინფორმაციაზე გამჭვირვადობის გაუმჯობესებას და განსაზღვრავს ზოგად სა-ფუძველს წერილადში ორგან შესაბამისი სტატისტიკური მონაცემების წარმოების, გავრცელებისა და საჭარობის უზრუნველყოფის თვარდსაზრისით.

რეგულაცია #1099/2008 ითვარისწინებს ყოველწლიური, ყოველთვიური და მოკდევადიანი ენერგეტიკის სტატისტიკის წარმოებას, გავრცელებას და საჭარობის უზრუნველყოფას დაგენირი ფორმატთა და პერიოდულობით.

რაც შეეხება #431/2014 რეგულაციას, განსაზღვრავს

შინამეურნეობებში ენერგორესურსების საბორო მოხმარების შესახებ წდიური პერიოდულობის სტატისტიკურ მონაცემთა წარმოებისა და გავრცელების საკითხებს.

აღსანიშნავია, რომ აღნიშნული რეგულაციებით გათვალისწინებული მოთხოვნები ენერგეტიკის სტატისტიკის მონაცემთა წარმოების და გავრცელების შესახებ სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მიერ უნდა შესრულდეს 2017 წლის ბოლომდე.

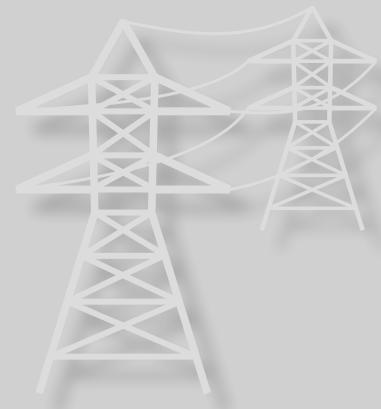
დასკვნა

ენერგეტიკული ინფორმაციის გამჭვირვადობის მოთხოვნას საფუძვლად უდევს ეკონომიკური ურთიერთობების სამართლიანობის და საბაზრო კონკურენციის პირობების დაცვის მოთხოვნა, რამაც უნდა უზრუნველყოს ბაზრების ეფექტური ფუნქციონირება, ბაზრის მოთამაშეთა და მომხმარებელთა უფრესების დაცვა.

ევროკავშირის კანონმდებლობა გვთავაზობს რეგულირების ძრიერ მექანიზმებს გამჭვირვადობის და სამართლიანი კონკურენციის ხედშესაწყობად, რათა თავიდან ავიციროვ მონოპოლია და კონკურენციის საწინააღმდეგო ქმედება ეროვნულ ბაზრებზე. ევროპული დირექტივები და რეგულაციები განსაზღვრავს, თუ როგორი უნდა იყოს მომხმარებელთა უფრესების დაცვის მიზნით გამჭვირვადობის სახედმიწოდების პოდიტიკა გენერაციის, მიწოდების, ქსერური საქმიანობის და ენერგიის შენახვის თითოეუდ სფეროში. ამ თვადსაზრისით, ევროკავშირის ერთ-ერთი ძირითადი მოთხოვნა ენერგიის მოხმარებასა და ღირებულებაზე მომხმარებელების დეტარული ინფორმირებაა, რათა მომხმარებელებმა იცოდნენ ბაზრის მდგომარეობა, შეძლონ თავისუფადი არჩევანის გაკეთება და საკუთარი ინტერესების დაცვა. ამისთვის აუცილებელია:

- მიმწოდებელთან კონტრაქტების პირობებისა და სტანდარტების გამჭვირვადობა;
- მომხმარებელებზე (საბოროოსამრეწველო მომხმარებელები) ედექტორენერგიისა და გაზის ფასების გამჭვირვადობა;
- მიმწოდებელიდან მიმწოდებელზე თავისუფრად გადასვრის შესაძლებლობა;
- ენერგიის მოხმარების ჭკვიანი აღრიცხვის სისტემების დანერგვა;
- სახედმიწოდების მიერ შემუშავებული სოციალური დაცვის მექანიზმების (სუბსიდიები) მაქსიმალური გამჭვირვადობა და
- ძრიერი აღსრულება და კონტროლი

გარდა ამისა, ენერგიის მიწოდების სექტორში კონკურენციის ხედშეწყობისთვის უნდა შეიქმნას ქსერზე (სატრანზიტო ქსერისა და საცავების ჩათვალით) თავისუფადი დაშვების გამჭვირვადე კრიტერიუმები. სახედმიწოდების ხედი უნდა შეუწყოს ქსერზე წვდომის არადისკრიმინაციულ და მაქსიმალურად გამჭვირვადე მარეგულირებელი სისტემის შექმნას, რომის

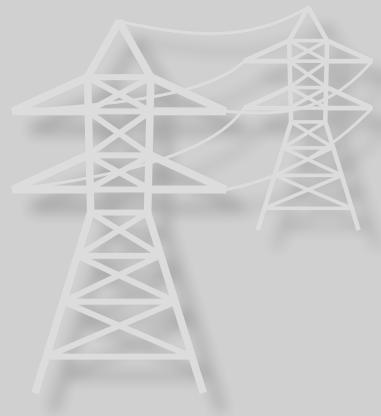
აღსარუდების მონიტორინგზე პასუხისმგებელი იქნება მარეგულირებელი.

საქართველოში ენერგეტიკის სექტორი მნიშვნელოვანი გამოწვევების წინაშე დგას. ასოცირების ხედშეკრუდების და ენერგეტიკული გაერთიანების გაწევრიანების ოქმით ნაკისრი ვადდებულებების შესრუდება ენერგეტიკის სექტორში მნიშნელოვან რეფორმებს ითვარისწინებს, მათგან აღსანიშნავია ენერგეტიკული ბაზრებს დიბერადიზაცია, მიმწოდებელთან კონტრაქტების პირობებისა და სტანდარტების ერთიანი მიდგომისა და სისტემების მოწესრიგება, სუბსიდირების მექანიზმების გამართვა და სხვ. რაც ინფორმაციისა და მონაცემების გამჭირვალობის გარეშე ვერ განხორციელდება.

საქართველოს ენერგეტიკის სექტორში ინფორმაციის გამჭვირვალობის კუთხით მნიშვნელოვანი პრობრემები არსებობს. ხშირად ინფორმაცია დახურუდია კომერციული საიდუმლოების მოტივთ, თუმცა, არაკონკურენტული ბაზრის არსებობის პირობებში, ინფორმაციის დახურვა ემსახურება არა კომერციულად სენსიტიური ინფორმაციის დაცვას, არამედ არაკონკურენტული უპირატესობის შენარჩუნებას ან გადაწყვეტილებების მოქადაქეთაგან დამაღვას.

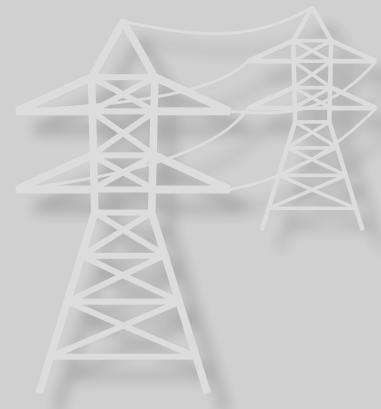
მნიშვნელოვანია საზოგადოებამ მაქსიმალური ძაღისხმევა მიმართოს იქითვენ, რომ ა)ჩამოყადიბდეს და ამოქმედდეს ენერგეტიკულ ბაზრებზე რეაგური კონკურენციის მექანიზმები და მოხდეს მათი მკაფრი გამიჯვნა ბუნებრივად მონოპოლიური საქმიანობისგან; ბ) მოხდეს სექტორის მართვის და რეგულირების უფრებამოსიდებათა გადანაწილება საუკეთესო საერთაშორისო პრაქტიკის შესაბამისად, გ) ჩამოყადიბდეს სტრატეგიული პრიორიტეტები, პროცედურებიდასახელმძღვანელო პრინციპები იმისთვის რომ მინიმუმამდე იქნას დაყვანიდი პირვნული გადაწყვეტილებების მიღებასთან დაკავშირებული რისკები.

მოკდევადიან ჭრიდში მიზანშეწონიდია გატარდეს ზომები ბუნებრივი გაზის ბაზრის ე.წ. კომერციულ სექტორში ფასების დადგენის გამჭვირვადე და არადისკრიმინაციული პრინციპების დანერგვისთვის. გადაიხედოს მოქმედი გრძელვადიანი კონტრაქტები და მონაწილეთა დეგიტიმური, კომერციული ინტერესების გათვალისწინებით მოხდეს მათი პირობების და მექანიზმების გასაჭაროება. მნიშნელოვანია დაჩქარდეს რეფორმები საქართველოს ევროკავშირთან ასოცირების და ენერგეტიკულ გაერთიანებაში გაწევრიანების ხედშეკრუდებების შესაბამისად, რაც სექტორის გამჭვირვალობის, სტაბილურობის და განვითარების პირობებს შექმნის.

ბიბლიოგრაფია

- ენერგეტიკული ქარტიის ხედშეკრულება
- ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის ხედშეკრულება
- ვაჭრობისა და ტარიფების შესახებ გენერაცური შეთანხმება
- 2009/72/EC ღირექტივა ედექტროენერგიის შიდა ბაზრისათვის საერთო წესების შესახებ
- 2009/73/EC ღირექტივა ბუნებრივი გაზის შიდა ბაზრისათვის საერთო წესების შესახებ
- 714/2009 რეგულაცია ედექტროენერგიით ტრანსსასაზღვრო ვაჭრობის ქსერგე დაშვების შესახებ
- 715/2009 რეგულაცია ბუნებრივი გაზის გადამცემ ქსერგებზე დაშვების შესახებ
- 713/2009 რეგულაცია ენერგეტიკის მარეგულირებელთა თანამშრომდობის სააგენტოს (ACER) დაფუძნების შესახებ
- საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსი
- საქართველოს კანონი ედექტროენერგიისა და ბუნებრივი გაზის შესახებ
- საქართველოს კანონი ეროვნული მარეგულირებელი ორგანოების შესახებ
- საქართველოს კანონი ოფიციალური სტატისტიკის შესახებ
- საქართველოს კანონი „პერსონალურ მონაცემთა დაცვის შესახებ
- საქართველოს მთავრობის #214 დადგენირება „საქართველოში ედექტროსადგურების მშენებლობის ტექნიკურ-ეკონომიკური შესწავლის, მშენებლობის, ფინანსურირების და მოწოდების შესახებ ინტერესთა გამოხატვის წესის დამტკიცების შესახებ“
- საქართველოს ენერგეტიკის მინისტრის ბრძანება #40 - იმ ედექტროსადგურების მშენებლობის ტექნიკურ ეკონომიკური შესწავლის, მშენებლობის, ფინანსურირების შესახებ წინადადებების საქართველოს ენერგეტიკის სამინისტროსათვის წარდგენისა და განხილვის წესის და პირობების დამტკიცების თაობაზე, რომელიც არ არის შეტანილი საქართველოში ასაშენებელი პოტენციური ედექტროსადგურების ნუსხაში
- საქართველოს ენერგეტიკის მინისტრის 2007 წელის 25 სექტემბერის ბრძანება №69 „ბუნებრივი გაზის მიწოდების საქმიანობის დერეგულირებისა და ნაწილობრივი დერეგულირების შესახებ“
- საქართველოს ენერგეტიკის მინისტრის 2017 წელის 14 აგვისტოს ბრძანება #52 „ბუნებრივი გაზის მიწოდების საქმიანობის დერეგულირებისა და ნაწილობრივი დერეგულირების შესახებ“ საქართველოს ენერგეტიკის მინისტრის 2007 წელის 25 სექტემბრის №69 ბრძანებაში ცვდილების შეტანის თაობაზე“
- საქართველოს ენერგეტიკისა და წყარომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის 2008 წელის 18 სექტემბრის დადგენირება #24 „ედექტროენერგეტიკის, ბუნებრივი გაზისა და წყარომარაგების სექტორში რეგულირების საფასურის გაანგარიშების და გადახდის წესების დამტკიცების შესახებ“
- საქართველოს ენერგეტიკისა და წყარომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის 2009 წელის 9 ივნისის დადგენირება №12 „ბუნებრივი გაზის მიწოდებისა და მოხმარების წესების შესახებ“
- საქართველოს ენერგეტიკის მინისტრის 2006 წელის 30 აგვისტოს ბრძანება №77 „ედექტროენერგიის (სიმძღვრის) ბაზრის წესების დამტკიცების შესახებ“
- საქართველოს ენერგეტიკისა და წყარომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისია, 2016 წელის ანგარიში
- ღ. ჭერვაძიძე „საქართველოს გაზის ბაზარი: მოკდე და საშუალოვალიანი გამოწვევები“, 2017
- მსოფლიო გამოცდირება საქართველოსთვის- „ენერგეტიკული სუბსიდიების აღმოსავალეთ პარტნიორობის ქვეყნებში - საქართველო“ 2017წ.
- მსოფლიო გამოცდირება საქართველოსთვის - „საქართველოს ენერგეტიკისა და წყარომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისია - შეფასების ანგარიში“, 2017 წ.

ენერგოეფექტურობა შენობებში

ევროდირექტივების ძირითადი მოთხოვნები
და საქართველოში არსებული ვითარება

თუთანა კვარაცხედია
„მსოფლიო გამოცდიდება საქართველოსთვის“

შესავადი

ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელ ხედშეკრულებასთან საქართველოს შეერთების შესახებ ოქმის თანახმად, საქართველომ უნდა განახორციელოს ევროპარდამენტისა და საბჭოს 2010 წლის 19 მაისის დირექტივა 2010/31/EU შენობების ენერგოეფექტურობის შესახებ (EPBD) და ევროპარდამენტისა და საბჭოს 2012 წლის 25 ოქტომბრის დირექტივა 2012/27/EU ენერგოეფექტურობის შესახებ (EED).

შენობები მოიხმარენ ყველაზე მეტ ენერგიას ვიღრე გრობადური ეკონომიკის სხვა სექტორები. მსოფლიო ბანკის მონაცემებით, გრობადურად მოხმარებული ენერგიის 34% შენებებზე მოდის, რაც აღმატება ენერგიის მოხმარებას ინდუსტრიისა და ტრანსპორტის სექტორებში.

ევროკავშირის მასშტაბით, შენობების მიერ ენერგიის მოხმარება მთდიანი ენერგიის მოხმარების 40%-ია. შესაბამისად, ამ სექტორში ენერგომოხმარების შემცირება უმნიშვნელოვანეს როგორც ასრულებს ევროკავშირის ენერგეტიკული სტრატეგიის მიზნის მიღწევაში, რაც გუდისხმობს ენერგიის მოხმარების 20%-ით შემცირებას 2020 წლისათვის.

საქართველოში მშენებრობების რიცხვი იზრდება, თუმცა არ არსებობს ერთიანი სამშენებლო ნორმები და მოქმედებს 37 ქვეყნის სტანდარტი. სამშენებლო კოდექსი შემუშავებულია, მაგრამ პარდამენტის მიერ დამტკიცებული არ არის.

საქართველოსთვის დირექტივების განხორციელების ვადად მოცემულია 2019 წლის 30 ივნისი და 2018 წლის 31 დეკემბერი, თუმცა ეკონომიკის სამინისტრო, რომედიც არის ამ დირექტივების შესრულებაზე პასუხისმგებელი სტრუქტურა, ენერგეტიკის სამინისტროსთან ერთად, აწარმოებს მოგაპარაკებებს ენერგეტიკული გაერთიანების სამდივნოსთან დირექტივების კონკრეტული მუხლების განხორციელების ვადების შესახებ და იგი შესაძლებელია არ ემთხვეოდეს ოქმში მითითებულ თარიღს.

2010/31/EU დირექტივა შენობების ენერგოეფექტურობის შესახებ (EPBD)

EPBD მიზანია შენობების ენერგოეფექტურობის გაზრდის ხედშეწყობა, რასაც, სათბური გაზების ემისიის შემცირებასთან ერთად, აქვს ბევრი სხვა დადებითი შედეგიც, მათ შორის: დასაქმების გაზრდა სამშენებლო სექტორში,

ტექნოლოგიების განვითარება და ინოვაცია, ჰაერის, წყლის მიწის დაბინძურების შემცირება, აღამიანის კანმრთელობისა და კომფორტის დონის გაზრდა, ენერგიაზე გადასახადების შემცირება და ა.შ.

ამ მიზნის მისაღწევად დირექტივა გვთავაზობს მთელ რიგ ლონისძიებებს, მათ შორის:

შენობების ენერგოეფექტურობის მინიმადური მოთხოვნების შემუშავება (მუხლი 3-8)

დირექტივა ავადდებულებს ქვეყნებს შეიმუშაონ მეთოდოლოგია ეროვნულ დონეზე, რომელის მიხედვითაც უნდა განსაზღვრონ ენერგოეფექტურობის მინიმადური მოთხოვნები შენობების ცადკეული ტიპებისა და კატეგორიებისათვის.

მეთოდოლოგიაში გათვაღისწინებული უნდა იყოს: შენობების თბური მახასიათებელი (დათბუნება, გათბობა, გაგრიდება ა.შ.), თბო-იზოდაცია და ცხედ-წყარომარაგება, კონდიცირების სისტემა, ინტეგრირებული განათება, კვიმატური პირობები და ა.შ. მინიმადური მოთხოვნების დადგენა კი უნდა მოხდეს ხარჯის ოპტიმადური დონის (Cost-optimal Level) გათვაღისწინებით.*

ამ მეთოდოლოგიის საფუძველზე შემუშავებული და დადგენილი ნორმები ეხება ყველა ახარ შენობას და არსებულ შენობებს, რომელიც კაპიტალურად რემონტდება. გამონაკვდისია ისტორიული შენობები, რედიგიური დანიშნულების შენობები, დროებითი საცხოვრებელები და ა.შ. მინიმადური ენერგეტიკული მახასიათებელი უნდა გადაიხედოს რეგულარულად და განახლდეს საჭიროების შემთხვევაში.

დირექტივა ცადკე აყაღიბებს ტექნიკური სამშენებლო სისტემების მოთხოვნების განსაზღვრის საჭიროებას (გათბობის სისტემები; ცხედი წყარის სისტემები; კონდიცირების სისტემები; ვენტილაციის დიდი სისტემები ან ასეთი სისტემების კომბინაცია) და მიუთითებს, რომ უნდა წახარისდეს ჭკვიანი მრიცხველების გამოყენება (მუხლი 8).

თითქმის ნუდოვანი ენერგიის შენობები - NZEB (მუხლი 9)

კონკრეტული ვადის განსაზღვრის შემდეგ, ყველა ახარი შენობა უნდა იყოს თითქმის ნუდოვანი ენერგიის შენობა, ეს მოთხოვნა პირველ რიგში უნდა დააკმაყოფილონ საჭარო შენობებმა.

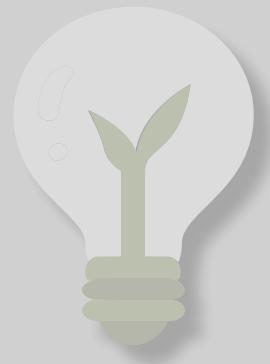
თითქმის ნუდოვანი ენერგიის მქონეა შენობა, რომელსაც აქვს ძარიან მაღარი ენერგოეფექტურობის მაჩვენებელი. თითქმის ნუდოვანი ან ძარიან დაბარი რაოდენობის მოთხოვნილი ენერგია კი მიიღება ადგიდზე ან მიმდებარე ტერიტორიაზე არსებული განახლებადი ენერგიის წყაროებიდან.

* „ხარჯის ოპტიმადური დონე“ გუდისხმობს შენობის ენერგოეფექტურობის დონეს, რომელის მიღწევაც არის ყველაზე დაბარი ხარჯის მქონე შენობის სავარაუდო ეკონომიკური ექსპრესატაციის პერიოდში. ხარჯის ოპტიმადური დონე უნდა დადგინდეს შედარებითი მეთოდოლოგიის გამოყენებით.

წამახადისებები ღონისძიებები (მუხლი 10)

დირექტივა ავადდებულებს ქვეყნებს შეიმუშაონ არსებული და დაგეგმილი წახადისებების (მათ შორის ფინანსური) ღონისძიებების სია შენობებში ენერგოეფექტურობის გაუმჯობესებისათვის. აღნიშნული სია უნდა განახდეს ყოველ 2 წელიშადში ერთხელ და შეფასდეს ქვეყნების მიერ შემოთავაზებული წამახადისებები ღონისძიებების ეფექტურობა. წამახადისებები ღონისძიებებში იგულისხმება პოდიტიკის ინსტრუმენტები (რეგულაციები, წესები, კანონები, კარიმები, საინფორმაციო და ცნობიერების ამაღლების ღონისძიებები) და ფინანსური ღონისძიებები (გრანტები, სუბსიდიები, საგადასახადო შეღავათები, სესხები ა.შ.).

შენობების სერტიფიცირება (მუხლი 11, 12, 13)

შენობების სერტიფიცირება არის ერთერთი უმნიშვნელოვანესი საკითხი, რომელსაც დირექტივის 3 მუხლი ეძღვნება. დირექტივის მიხედვით, ქვეყნებს უნდა ჰქონდეთ შენობების ენერგოეფექტურობის სერტიფიკატების შემუშავების სისტემა. სერტიფიკატები უნდა მოიცავდეს ინფორმაციას შენობის მიერ მოხმარებული ენერგიის შესახებ და ასევე იძრეოდეს რეკომენდაციებს ენერგიის მოხმარების შემცირების და ენერგოეფექტურობის გაუმჯობესების შესახებ. აღსანიშნავია, რომ სერტიფიკატები დატანიდი ინფორმაცია და რეკომენდაციები ხშირ შემთხვევაში არის ტექნიკური და მომხმარებლისთვის ძნელად გასაგები. ამიტომ რეაგური შედეგის მისაღებად, მნიშვნელოვანია ინფორმაცია გადმოცემული იყოს მარტივად და გასაგებად.

სერტიფიკატები წარმოდგენილი უნდა იქნას მშენებრობის, გაყიდვის, გაქირავების ეტაპებზე და განთავსდეს მედიაში სარეკლამო განცხადებებთან ერთად. მოთხოვნა ასევე ეხება საჭარო შენობებს, სადაც სერტიფიკატები გამოკრული უნდა იყოს ხარხისთვის კარგად დასანახ ადგიდას. ენერგეტიკული სერტიფიკატების მოქმედების ვადა არის 10 წელი.

სერტიფიკატები ენერგოეფექტურობის შესახებ ცნობიერების ამაღლებს ინსტრუმენტიცაა. წევრი ქვეყნების გამოცდიდება აჩვენებს, რომ ენერგოეფექტური შენობები იყიდება და ქირავდება უფრო სწრაფად ვიღრე ჩვეულებრივი შენობები. ამიტომ განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა სარეკლამო განცხადებებში სერტიფიკატების განთავსებას და საჭარო შენობების ვადდებულებას, განათავსონ ისინი გამოსაჩენ ადგიდას.

ინსპექტირება და კონტროლი (მუხლი 14, 15, 16, 17, 18)

დირექტივის მიხედვით, უნდა შეიქმნას შესაბამისი ინსტრუმენტები, რომ დაწესდეს 20 კვტ. 8ე მეტი გამომუშავების გათბობის სისტემების და 12 კვტ. 8ე მეტი გამომუშავების გაგრიდების სისტემების რეგულარული

ინსპექტირება. ამასთან, 100 კვტ.-ზე მეტი გამომუშავების მქონე გათბობის სისტემები უნდა შემოწმდეს სუდ მცირე ორ წერილადში ერთხედ.

ინსპექტირებისა და კონტროლის სისტემების დამოუკიდებლისათვის, დირექტივის მოთხოვნაა შენობების სერტიფიცირება და გათბობისა და კონდიცირების სისტემების შემოწმება განხორციელდეს დამოუკიდებლივ კვადიფიციური და/ან აკრედიტებული ექსპერტების მიერ.*

2012/27/EU დირექტივა ენერგოეფექტურობის შესახებ (EED)

ენერგოეფექტურობის შესახებ 2012 წლის დირექტივაში რამდენიმე მუხლი ეხება ენერგოეფექტურობს შენობებში. დირექტივის მე-4 მუხლის მიხედვით, საჭიროა შემუშავდეს გრძელვადიანი სტრატეგია საკარო, კერძო, საყოფაცხოვრებო და კომერციული შენობების გასარემონტებლად ინვესტიციების მობილიზებისათვის (ეს უნდა იყოს ენერგოეფექტურობის სამოქმედო გეგმის ნაწილი).

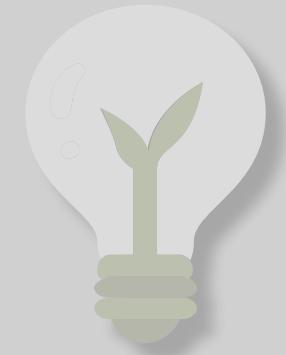
დირექტივა ასევე ავადდებულებს ქვეყნებს, ყოველწლიურად, ენერგოეფექტურობის პრინციპების შესაბამისად, გაარემონტონ საკარო შენობების ფართის 1%. თუ საკარო სტრუქტურები გაარემონტებენ წლიურად 1% ზე მეტს, ეს მაჩვენებელი ჩაითვალისწინა ამ მომდევნო წლების ვაღდებულებების შესრულებაში. დირექტივა განიხილავს სხვა აღმერნატიული ღონისძიებების შეთავაზებასაც, რომელსაც ექნება იგივე ეფექტი.

საინტერესოა ასევე ენერგეტიკული აუდიტების საკითხიც, რომელიც გარკვეულწილად უკავშირდება შენობებში ენერგოეფექტურობის დირექტივის მოთხოვნებს ექსპერტების ხედმისაწვდომობასთან დაკავშრებით. EED მე-8 მუხლის მიხედვით, ქვეყნებმა უნდა უზრუნველყონ საბორო მომხმარებლებისთვის მაღარხარისხიანი ენერგეტიკული აუდიტის ხედმისაწვდომობა. ხედშემკვრებმა მხარეებმა ასევე უნდა შეიმუშაონ პროგრამები საყოფაცხოვრებო მომხმარებლებს შორის აუდიტის სარგებლის შესახებ ცნობიერების ასამაღლებლად სათანადო კონსულტაციების მეშვეობით და წაახარისონ ენერგიის აუდიტორების კვადიფიკაციის ტრენინგ პროგრამები, რათა ხედი შეუწყოს ექსპერტების საკმარის ხედმისაწვდომობას.***

საქართველოში არსებული ვითარება

საქართველოში აღნიშნული დირექტივების მოთხოვნები უნდა აისახოს და გათვალისწინებულ-იქნას შესაბამის კანონმდებლობასა და რეგულაციებში. დირექტივის შესრულებაზე პასუხისმგებელი ორგანოა ეკონომიკის სამინისტრო.

დირექტივის მოთხოვნების შესრულების კუთხით, რამდენიმე ძირითადი პრობლემა იკვეთება:

* Directive 2010/31/EU of the European Parliament and of the Council of 19 May 2010 on the energy performance of buildings

** Directive 2012/27/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 on energy efficiency, amending Directives 2009/125/EC and 2010/30/EU and repealing Directives 2004/8/EC and 2006/32/EC Text with EEA relevance

• ენერგეოეფექტურობის სამშენებლო სტანდარტების არარსებობა - საქართველოში არ არსებობს ერთიანი სამშენებლო ნორმები და მოქმედებს 37 ქვეყნის სტანდარტი. სამშენებლო კოდექსი შემუშავებულია, თუმცა ჰერგერობით პარდამენტის მიერ დამტკიცებული არ არის. არ არსებობს ასევე სივრცითი დაგეგმვის ერთიანი გეგმა და მშენებლობები მიმღინარეობს ქაოსურად.

• ენერგოეფექტურობის არსებული წამახადისებელი ღონისძიებები არასაკმარისად ეფექტურია. მიზნობრივი საბანკო კრედიტები ნაკვებ შედეგიანია, რადგან ბანკები რეაგურად არ გასცემენ დაბარპროცენტიან სესხებს. გარდა ამისა, საქართველოში დღეს არსებული სუბსიდირებული ტარიფები არ იძევა ენერგოეფექტურობის განვითარების შესაძლებლობას. დაბარი ტარიფის დროს ინვესტიცია ენერგოეფექტურ ტექნოლოგიაში ნაკვებად მომგებიანია გრძელი უკუგების პერიოდის და შედარებით დაბარი ფინანსური დანაზოგის გამო. შესაბამისად, ქვეყანაში ენერგეტიკული მომსახურების კომპანიების (ესკოების) მოქმედებისთვის არასახარბიერო გარემოა.

• ენერგოეფექტურობის განვითარებას ასევე ხედს უშრის ბაზარზე არსებული ენერგოეფექტური მასადების და ტექნოლოგიების სიძვირე. საკარო შესყიდვებში კი ენერგოეფექტური შესყიდვები ვერ ხორციელდება ვინაიდან სახელმწიფო შესყიდვის მთავარი კრიტერიუმია დაბარი ფასი.

• არ არსებობს შენობების თუ კონკრეტული ბინების სერტიფიცირების ერთიანი პრაქტიკა, შესაბამისად, მომხმარებელი არ არის დაცული დაუსაბუთებელი რეკვიტისაგან.

• ინსპექტირებისა და კონტროლის სისტემები ნაკვებად გამართულია. პრობლემაა ენერგეტიკულ საკითხებზე პასუხიმგებელი კვადიტიციური კადრების, ექსპერტებისა და აუდიტორების ნაკვებობა.

• არ არის ჩამოყალიბებული თითქმის ნუდოვანი ენერგიის შენობების განმარტება. დირექტივის მიხედვით, ქვეყნებმა თვითონ უნდა განსაზღვრონ როგორი იქნება თითქმის ნუდოვანი ენერგიის შენობის მახასიათებელი, ამისათვის კი უნდა შემუშავდეს ეროვნული გეგმა სადაც მოყვანილი იქნება:

- თითქმის ნუდოვანი ენერგიის მქონე შენობების განმარტების პრაქტიკაში დეტალური გამოყენება
- ყოველ წელს კვტ./სთ/ -ში გამოხატული პირველადი ენერგიის მოხმარების რიცხვითი მაჩვენებელი მ2 ფართობის ერთეულზე შუაღედური სამიზნე მაჩვენებლები
- თითქმის ნუდოვანი ენერგიის მქონე შენობების ხედშეწყობისთვის გამიზნული პოდიტიკისა და ფინანსური ან სხვა ღონისძიებების შესახებ ინფორმაცია და ა.შ.

- საქართველოში პრობრემური საკითხია ასევე საერთო საკუთრების გასაუმჯობესებრად ბინათმესაკუთრებისგან

საფასურის შეგროვება, რაც ამჟამად ძირითადად
მუნიციპალური დაფინანსებით კომპენსირდება.

დასკვნა

შენობების ენერგოეფექტურობის საკითხი დირექტივებში კომპლექსური თემებისაგან შედგება, გარკვეული ნაბიჯები დირექტივების მოთხოვნების შესრულების კუთხით უკვე გადადგმულია და დაგეგმილია სხვადასხვა ღონისძიება თუმცა, პირველ რიგში, აუცილებელია ერთიანი სამშენებლო ნორმების შემოღება და მასში ენერგეფექტურობის მოთხოვნების ასახვა საქართველოში არსებული კრიმატური პირობების გათვადისწინებით.

დირექტივის მრავალფეროვნების და სირთულის გათვადისწინებით, საჭიროა დირექტივის დანერგვისათვის შესაბამისი ორგანიზაციული სტრუქტურებისა და სამოქმედო გეგმის დროულად შემუშავება, სადაც სამუშაოები განაწილებული იქნება სხვადასხვა თემატური მიმართულების მიხედვით.

დირექტივა განახდებადი ენერგიის ნეაროებიდან ენერგიის გამოყენების ხედშეწყობის შესახებ ძირითადი მოთხოვნები და გამოწვევები საქართველოსთვის

ნინო მაღრაძე
ექსპერტი განახდებადი ენერგიის საკითხებში

**დირექტივა 2009/28/EC განახდებადი ენერგიის ნეაროებიდან
ენერგიის გამოყენების ხედშეწყობის შესახებ
ძირითადი მოთხოვნები და გამოწვევები საქართველოსთვის**

განახდებადი ენერგიის ნეაროების განვითარება მთედ მსოფლიოში იბრდება და ეს ტენდენცია მომავალშიც გაგრძელდება რაღაც განახდებადი ენერგიის ტექნოლოგიები იაფდება, მათ დანერგვას კი მნიშვნელოვანი დაღებითი ეფექტი აქვს ქვეყნების მდგრად ეკონომიკურ განვითარებაზე.

ბოლო პერიოდში განახდებადი ენერგიის წარმოებაზე შემცირებულმა დანახარჯებმა მნიშვნელოვანი ბიძგი მისცეს ამ ტიპის ტექნოლოგიების განვითარებას და ენერგეტიკულ ბადანსში განახდებადი ენერგიების წილის მნიშვნელოვან ზრდას. მაგარითისათვის, ევროკავშირი მიზნად ისახავს განახორციელოს სათბურის გაზებისგან თავისუფადი ედექტროენერგიის მიზოდება 2050 წლისათვის. განახდებადი ენერგიის ნეაროებიდან ენერგიის გამოყენების

ხედშეწყობის შესახებ 2009/28/EC დირექტივა წარმოადგენს საერთო ჩარჩოს ენერგიის საერთო წარმოებაში განახლებადი ენერგიის წილის გაზრდისათვის.

საქართველო-ევროკავშირის ასოცირების შესახებ (27.06.2014) შეთანხმების მიხედვით, საქართველოს უკვე აქვს აღებული ვადდებულებები ხედი შეუწყოს განახლებადი ენერგორესურსების გამოყენებას და განსაზღვრულ ვადებში მოახდინოს საკუთარი კანონმდებრობის ევროკავშირის კანონმდებრობასთან პარმონიზაცია. „ენერგეტიკული გაერთიანების“ განვითარების ოქმის შესაბამისად, საქართველოს მიერ განახლებადი ენერგიის დირექტივის დანერგვა უნდა განხორციელდეს 2018 წლის 31 დეკემბრისთვის.

2009/28/EC დირექტივა ადგენს საერთო ჩარჩოს, რომედმაც ხედი უნდა შეუწყოს ენერგიის განახლებადი წყაროების განვითარებას. დირექტივა მოიცავს და აყადიბებს შემდეგ სავარდებულო პირობებს და წესებს:

- ეროვნული სამიზნე მაჩვენებდების საერთო წილი ენერგიის განახლებადი წყაროების მთღიან საბოროო ენერგიის მოხმარებაში და ტრანსპორტის სექტორში;
- წესები, რომებიც შეეხება განახლებადი ენერგიის სტატისტიკურ ტრანსფერს ხედშემკვრედ ქვეყნებსა და მესამე მხარეთა შორის;
- წესები ერთობდივი პროექტებისთვის ხედშემკვრედ მხარესა და მესამე ქვეყნებს შორის
- ენერგიის წარმომავრდობის დადგენის აღმინისტრაციული პროცედურები;
- ენერგიის განახლებადი წყაროების ქსედტე დაშვების წესები და მოთხოვნები გადამცემი და გამანაწილებები ქსედის მიმართ;
- მყარი და თხევადი ბიოსაწვავის მდგრადობის კრიტერიუმები;
- დაინტერესებული და ჩართული მხარეების ინფორმირების და ტრენინგების ღონისძიებები;

დირექტივის მიზანია ასევე ემსახურებოდეს ინვესტორთა ნდობის შენარჩუნებას და განახლებადი ენერგიით ტრანსსაზღვრო ვაჭრობის ხედშეწყობას.

ევროკავშირის წევრ ქვეყნებს განსაზღვრული აქვთ მოთხოვნები, რაც აქტიურად უნდა დანერგონ და განახორციელონ, მათ შორის:

- განახლებადი ენერგიის წყაროების წილის განსაზღვრა მთღიან ენერგომოხმარებაში და მათი გამოყენების ღონისძიებები;
- განახლებადი ენერგიის ეროვნული სამოქმედო გეგმის შემუშავება;
- წევრ ქვეყნებს შორის თანამშრომელობის გაძლიერება;
- აღმინისტრაციული ბარიერების შემსუბუქება;
- ენერგიის წარმომავრდობის შესახებ სერტიფიცირების

სისტემის დანერგვა;

- ენერგეტიკული ინფრასტრუქტურის განვითარება და ქსერზე დაშვება;
- ბიოსაშვავის გამოყენების მდგრადობის კრიტერიუმების შემუშავება;
- საინფორმაციო ღონისძიებების და ტრენინგების ჩატარება.

განახდებადი ენერგიის წყაროების წიგის განსაზღვრისათვის, თითოეული ხედშემცვრევი მხარე ვადდებულია, განსაზღვროს განახდებადი ენერგიის წყაროების სამიზნე დონე საერთო ენერგო მოხმარებაში 2020 წლისთვის; დააწესოს ეროვნული სამიზნე მაჩვენებელი და წაახადისოს ენერგოეფექტურის და ენერგო დაზოგვა. ეროვნული სამიზნე მაჩვენებდების მიზანია ინვესტორებისთვის განსაზღვრულობის შექმნა და ტექნოლოგიების განვითარება, რომელიც აწარმოებენ ენერგიას ყველა ტიპის განახდებადი ენერგიის წყაროდან. წიგის გაზრდის ღონისძიებები ეფექტურად უნდა იქნეს შემუშავებული, რისთვისაც მხარეებს შეუძლიათ შექმნან ხედშეწყობის მექანიზმები და თანამშრომდობის მექანიზმები წევრ ქვეყნებსა და მესამე მხარეებს შორის. ამავდროულად 2020 წლისთვის ტრანსპორტის სექტორში განახდებადი ენერგიების წიგი უნდა იყოს 10%. თუმცა „ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელ ხედშეკრულებასთან საქართველოს შეერთების შესახებ“ ოქმის მიხედვით, საქართველოსთვის 2020 წლისთვის განახდებადი ენერგიის სამიზნე დონე განისაზღვრება „ენერგეტიკული გაერთიანების“ სამდივნოს კომპეტენციის ფარგლებში წარმოებული შესაბამისი კვდევის დასრულების შემდეგ.

დირექტივა განსაზღვრავს ვადდებულებას, დაწესდეს განახდებადი ენერგიის ხედშეწყობის მექანიზმები, თუმცა არ განსაზღვრავს ხედშეწყობის პოდიტიკას და თითოეული მხარე თავისუფარია არჩევანში. საბაზრო მექანიზმების დანერგვა უნდა განხორციელდეს ბაზრის განვითარებასთან ერთად, ამავდროულად ძირითადად გავრცელებულია ორი სახის მექანიზმები:

1. გენერაციაზე დაფუძნებული:

- ფასის მიხედვით: Feed-in-Tariff, Feed-in Premium, გრძელვადიანი გარანტირებული შესყიდვის ხედშეკრულება, ფიქსირებული პრემირების სისტემა;
- კვოტების მიხედვით: მწვანე სერტიფიკატები, ტენდერი და ა.შ.

2. ინვესტიციაზე დაფუძნებული:

- ფასის მიხედვით: საინვესტიციო სუბსიდირება, საგადასახადო შეღავათები;
- კვოტების მიხედვით: ტენდერი.

განახდებადი ენერგიის ეროვნული სამოქმედო გეგმის შემუშავება ენერგეტიკული გაერთიანების მიერ შემუშავებული ფორმის მიხედვით, უნდა მოიცავდეს:

- ეროვნულ სამიზნე მაჩვენებელის დაწესებას განახდებადი ენერგიის წილის განსაზღვრისათვის ტრანსპორტში, ედექტორენერგიაში, გათბობასა და გაგრიდებაში, ენერგოფექტურობის გათვაღისწინებით;
- მიზნის მისაღწევად თანამშრომელობას ადგიდობრივ, რეგიონადურ და ეროვნულ ხედისუფდებასთან;
- დაგეგმიდ სტატისტიკურ ტრანსფერს ან საერთო პროექტებს;
- ეროვნულ პოდიტიკას არსებული ბიომასის გამოყენებასა და ახარი რესურსების სხვადასხვა სახით გამოყენებისთვის მობილიზებასთან დაკავშირებით.

დირექტივაში მნიშვნელოვანი ნაწილი ეთმობა სტატისტიკურ ტრანსფერს, რომელიც ითვაღისწინებს მხარეების ურთიერთთანამშრომელობას და მოცემულია მისი განხორციელებისათვის აუციდებელი მოთხოვნები.

რაც შეეხება ერთობდივ პროექტებს, ეს შეიძლება მოიცავდეს როგორც ხედშემცვრედ მხარეებს, ასევე ევროკავშირის წევრ ქვეყნებს და კერძო ოპერატორებს. მხარეებს შეუძლიათ შექმნან ერთობდივი ხედშემწყობის მექანიზმები, რომ გაზარდონ თავიანთ ქვეყნებში განახდებადი ენერგიის წყაროებიდან წარმოებული ედექტორენერგიის მოცულობა.

დირექტივა მოითხოვს, რომ ადმინისტრაციული პროცედურები, რეგულაციები, წესები რაც მოიცავს ავტორიზაციას და ღიცენზირება, უნდა იყოს პროპორციული და აუციდებელი. ამასთანავე, აუციდებელია დანერგიი იყოს სპეციალისტების და ტექნიკოგიების სერტიფიცირების სისტემა.

ინფორმაცია ხედმისაწვდომი უნდა იყოს ყველა ხედმომწერი მხარის შესაბამისი დაინტერესებული პირისათვის და ასევე ინფორმაცია ტექნიკოგიებისა და სისტემების სარგებლის, ხარჯის და ენერგოფექტურობის შესახებ განთავსებული უნდა იქნეს მომწოდების ან/და ეროვნული კომპეტენტური ინსტიტუტის მიერ. ხედმომწერი მხარეების ვარდებულებაა მოახდინონ ადგიდობრივი და რეგიონული ხედისუფდების მიერ შესაბამისი ინფორმაციის მიწოდება და ცნობადობის ამაღლება, ინსტრუქციებით, ტრენინგებით და ა. შ.

წარმოშობის სერტიფიკატები განახდებადი ენერგიის წარმოების წახარისების ერთ-ერთ მექანიზმს წარმოადგენს, რომელიც ბევრ ქვეყანაშია დანერგიდი საბოროო მომხმარებლისთვის განახდებადების შესაბამისი წილის მიწოდების უზრუნველსაყოფად. წარმოშობის სერტიფიკატი გაცემული უნდა იქნას არადისკრიმინაციული გამჭვირვადე და ობიექტური კრიტერიუმის გათვაღისწინებით. წარმოშობის სერტიფიკატის გაცემა ხდება მწარმოებლის მოთხოვნის საფუძველზე.

დირექტივა ნათელად აყაღიბებს ქსერის ოპერირებისადმი და მასზე მიერთების მიმართ მოთხოვნებს, ესენია:

- ქსერზე პრიორიტეტური ან გარანტირებული დაშვება, გამჭვირვადე და არადისკრიმინაციული პროცედურების შესაბამისად;
- პრიორიტეტური დისპეტჩირება;
- გადამცემიდან გამანაშივებელი ქსერის ინფრასტრუქტურის განვითარება, მათ შორის ინტერექტუარული ქსერები, ენერგიის შემნახვევი ტექნოლოგიები, რაც საჭიროა სისტემის უსაფრთხო ოპერირებისათვის და უზრუნველყოფს განახლებადი ენერგიების წარმოების განვითარებას და ტრანსასაზღვრო ვაჭრობის გაძლიერებას;
- მიერთების ხარჯების განაწილება, ნაწილობრივ ან სრულად დაფარვა;
- ავტორიზაციის გამარტივებული პროცედურა;
- მიერთების მოთხოვნებისა და ტარიფების საჭაროობა;
- პასუხისმგებელი სისტემის ოპერატორების მიერ ანგარიშის წარდგენა მარეგულირებდისათვის გასატარებელი ღონისძიებების შესახებ.

დირექტივა მდგრად ბიოსაწვავად ისეთ საწვავს განსაზღვრავს, რომელის გამოყენებითაც მავნე სათბურის აირების გაფრქვევები მცირდება მინიმუმ 35%-ით სხვა სათბობთან შედარებით. 2017 წელისთვის ეს დაზოგვა უნდა იყოს 50%, ხოლო 2018 წელს იზრდება 60%-მდე მხოლოდ ახარი საწარმოებისთვის რომელიც გაეშვება 2017 წელის 1 იანვრის შემდეგ. ემისიების დათვების დროს მხედვებისაში მიიღება მთერი სასიცოცხლო ციკლის პერიოდში დაზოგირი სათბურის აირები და მოიცავს ემისიებს ბიო პროდუქტის მოვანიდან, დამუშავებიდან და ტრანსპორტიდან. ევროკავშირში მიღებულია ნებაყოფლობითი სქემები ბიოსაწვავის განვითარების ხედშეწყობისთვის და მათ განხორციელებაში ჩართულია დამოუკიდებელი აუდიტორები. ძირითადი კრიტერიუმები მყარი და თხევადი ბიოსაწვავის მიმართ შემდეგია:

- დირექტივის მიზნებისათვის, განახლებად არ ჩაითვდება ბიოსაწვავი რომელიც იზრდება ისეთ ადგიდებში როგორიცაა ტყეები, ჭაობები და ა.შ.
- ბიოსაწვავის წარმოება არ შეიძლება მაღარი ბიომრავადფეროვნების მქონე ნიადაგიდან, როგორიცაა ბიომრავადფეროვანი მდებობები და ა.შ.
- ბიომასის პოტენციალის სრულად ასათვისებდად საჭიროა არსებული ხე-ტყის რეზერვების მობირება და ახარი სატყეო სისტემის შექმნა;
- ბიომასის ნედი მასარა შესაძლებელია მოყვანიდი იქნას ენერგეტიკული გაერთიანების შიგნით ანდა სხვა ქვეყნებში;
- აუციდებელია მდგრადობის კრიტერიუმის ვერიფიკაცია: ხედშემკვრებ მხარეებს შეუძღიათ მოსთხოვონ ეკონომიკურ ოპერატორებს მდგრადობისთვის დაწესებული კრიტერიუმის შესრულება, რისთვისაც ოპერატორებს შეუძღიათ გამოიყენონ მასური დაბადანსების სისტემა, რითაც სხვადასხვა განახლებადობის ხარისხის ბიოსაწვავს შეურევენ ერთმანეთში;

განახდებადი ენერგიის წყაროებიდან ენერგიის გამოყენების ხედშეწყობის შესახებ დირექტივის დანერგვა დიდი გამოწვევების წინაშე აყენებს საქართველოს. დირექტივის მოთხოვნების შესრულება ბევრ სხვადასხვა პრობლემურ საკითხთანაა დაკავშირებული, რომელთა შორის აღსანიშნავია:

- ხარვეზები კანონმდებრობაში - არ არსებობს კანონი განახდებადი ენერგიების შესახებ; არსებული კანონმდებრობა კი არ განსაზღვრავს თანაბარ მიღომებს და პრინციპებს განახდებადი ენერგიის სხვადასხვა წყაროს (ჰიდრო, მზე, ქარი, ბიომასა) განვითარების ხედშეწყობისთვის; არსებული „ბაზრის წესები“, #214 და #40 დადგენიდებები არ იძღვა საინვესტიციო სტიმულირებას განახდებადი ენერგიების განვითარებისათვის;
- განახდებადი ენერგიის სამოქმედო გეგმის არარსებობა - არ არსებობს ხედვა თუ ენერგიის განახდებად სხვადასხვა წყაროებს რა მასშტაბით განვავითარებთ და როგორი იქნება თითოეულის წილი მთღიან წარმოებაში. საჭიროა შემუშავდეს ერთიანი გეგმა, სადაც გაწერილი იქნება ქვეყნის მიზანი, როგორ განავითაროს სიმძრავრეები, რასაც თან უნდა ახდეს ტექნიკურ-ეკონომიკური და ხარჯ-სარგებლივო ანადიზი. ეროვნული სამიზნე მაჩვენებლის მიღწევა უნდა იყოს რეაგისტური. აუცილებელია შემუშავდეს დაგეგმვის მოდერნიზაცია, სტრატეგიები და გრძელვადიანი ხედვა.
- განახდებადი ენერგიის წყაროების ქსერზე მიერთებასთან დაკავშირებული პრობლემები - ახარი სიმძრავრეების ქსერზე დაშვების მიზნით წინასწარ გუსტად უნდა იყოს განსაზღვრული ქსერის განვითარების პრიორიტეტები და შესაბამისობაში მოდიოდეს ახარი სადგურების მშენებრობასთან. უნდა განისაზღვროს პრიორიტეტული დისპეტჩირების წესები და კრიტერიუმები, ამასთანავე, ახარი სადგურების ქსერზან მიერთების შემთხვევაში, ქსერზე მიერთების პირობები ნათღად უნდა განსაზღვრავდეს ქსერის მფლობელის პასუხისმგებლებს.
- არასაკმარისი მხარდაჭერის მექანიზმები და მასთან დაკავშირებული ხარჯები - პრობლემურ საკითხად რჩება ჰიდრო დეველოპერების მიერ მთედი წერის მანძირზე Feed-in-Tariff მოთხოვნა, სეზონური გენერაციის პირობებში; საჭიროა გაანადიზება და შესაბამისი სტრატეგიების შემუშავება ქარის ენერგიის სისტემაში ინტეგრაციის ხედშეწყობის მიზნით, რომ დაბადანსდეს ის ცვალებადობა, რაც ქარს ახასიათებს. გასათვარისწინებელია სახედმშიფო უწყებების კოორდინირებული მუშაობის აუცილებლობა, რაც გარკვეულად შეამსუბუქებდა აღმინისტრაციულ ბარიერებს პროექტისთვის საჭირო ნებართვების და ღიცენზიების აღებაზე.
- სტატისტიკური ტრანსფერის და წარმოშობის სერტიფიკატების ვაღიდაციის პრობლემები - ქვეყნის სავარდებულო სამიზნე მაჩვენებლების დადგენის

შესაბამისად, კანონმდებრობით უნდა განისაზღვროს წარმოშობის სერტიფიკატები და მათი შესყიდვის ვადებუდებები შესაბამისი კომპანიების მიერ; უნდა განისაზღვროს სერტიფიცირების სისტემის მიმართ მოთხოვნები; უნდა განისაზღვროს ზედამხედვერობის ორგანო, რომელიც მოახდენს შესაბამის მონიტორინგს.

- ბიოსაწვავის მდგრადი გამოყენების საკითხი და ტყეებიდან მოპოვებუდი შეშის აღიარება განახებად ბიოსაწვავად - მნიშვნელოვანია ხედი შეეწყოს სატყეო რეფორმას და გამკაცრდეს რესურსის მოპოვებაზე კონტროლი. აუცილებელია ზუსტად იქნას განსაზღვრული საქართველოში არსებული ბიოსაწვავის მდგრადი ათვისების კრიტერიუმები. ყურადღება უნდა მიექცეს საქართველოს თავისებურებებს კონკრეტული ტექნოლოგიების შემოტანის და გამოყენების დროს.
- ცნობიერების დაბადი დონე და შესაბამისი სერტიფიცირების და ტრენინგების სისტემის არარსებობა - საინფორმაციო ორნისძიებები და ტრენინგები არ უნდა იყოს ერთჯერადი ხასიათის; ინფორმაცია ხერმისაწვდომი უნდა იყოს ყველა დაინტერესებული პირისათვის, ეს იქნება მომხმარებლები, მომზოდებლები, მშენებელ-არქიტექტორები, თუ ინვესტორები. ინფორმაცია ტექნოლოგიებისა და სისტემების სარგებლივობის შესახებ განთავსებული უნდა იქნეს შესაბამისი დაინტერესებული მხარეებისათვის ხერმისაწვდომ საიტებზე. საჭიროა ადგიდობრივი და რეგიონალური ხედისუფლების წარმომადგენლების ცნობიერების ამაღლება.
- ენერგეტიკული გაერთიანების ხედშემკვრედ ქვეყნებს შორის თანამშრომელება/ერთობლივი ხედშეწყობის სქემები - ხედშემკვრედ ქვეყნებთან ორმხრივი ურთიერთობა ერთ-ერთი საშუალებაა საქართველომ წარმატებით განახორციელოს რეფორმები ენერგეტიკის დარგში. საქართველოს გაუჩნდება შესაძლებლობა, რომ ერთობლივი პროექტებით და ხედშეწყობის მექანიზმების შემუშავებით დამატებითი სტიმულირება მისცეს ქვეყანაში ახარი ინვესტიციების შემოსვდას და სექტორის პოტენციალის რაციონალურად ათვისებას. საჭიროა შესაბამისმა უწყებებმა მჯიდროდ ითანამშრომელონ ხედშემკვრედ ქვეყნებთან და მოახდინონ კონკრეტული პროექტების ინიცირება.

ბუნებრივი განის ფასწარმოქმნა საქართველოში და ევროკავშირის ძირითადი მოთხოვნები

**ივანე პირველი
ექსპერტი ენერგეტიკის საკითხებში**

შესავადი

საქართველოსა და ევროკავშირს შორის თანამშრომდობა ენერგეტიკის სექტორში წარმოადგენს მხარეთა შორის პოდიტიკური და ეკონომიკური ურთიერთობის მნიშვნელოვან შემადგენერ ნაწილს. საერთო ღირებულებებზე დაფუძნებული ურთიერთობები წარმოადგენს ერთი მხრივ, ევროპის სამეზობრო პოდიტიკის ხოდო მეორე მხრივ, საქართველოს ევროპულ ოჯახთან ინტერგაციის შეუქცევადი პროცესის მამოძრავებელ ნაწილს. 2014 წელს ივნისს ხედი მოეწერა „ერთი მხრივ, საქართველოსა და, მეორე მხრივ, ევროკავშირსა და ევროპის ატომური ენერგიის გაერთიანებას და მათ წევრ სახელმწიფოებს შორის ასოცირების შესახებ შეთანხმებას“.

ეს ხედშეკრულება, ღრმა და ყოვდისმომცველი თავისუფადი სავაჭრო სივრცის შესახებ შეთანხმებასთან (DCFTA) ერთად, საფუძველს უყრის საქართველოს ევროკავშირთან პოდიტიკურ და ეკონომიკურ ინტერგრაციას. ასოცირების შეთანხმება მიზნად ისახავს მხარეთა შორის ურთიერთობამშრომდობის ჩარჩოს შექმნას. იგი მოიცავს ევროკავშირთან დაახლოების მნიშვნელოვან მექანიზმებს და ითვარისწინებს საქართველოსა და ევროკავშირს შორის თანამშრომდობის გაღრმავებას სხვადასხვა მიმართულებით.

სხვადასხვა პრიორიტეტულ მიმართულებასთან ერთად, ასოცირების შესახებ შეთანხმების ფარგლებში, მხარეები თანხმდებიან, რომ ითანამშრომდებენ ენერგიის მიწოდების უსაფრთხოების გაძლიერების, ბაზარზე დაშვების გაზრდისა და ევროკავშირის საკანონმდებლო ბაზასთან ეტაპობრივ დაახლოების საკითხებზე. შეთანხმებაში გამოკვეთიდია შეუფერხებელი ტრანზიტის, ენერგეტიკული კანონმდებლობის განვითარების, დამოუკიდებელი მარეგულირებელი ორგანოს არსებობისა და კონკურენტული ბაზრის როლი. 2016 წელს ოქტომბერს ხედი მოეწერა ევროპის ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელ ხედშეკრულებასთან საქართველოს შეერთების შესახებ ოქმს, რაც ენერგეტიკის სექტორში ასოცირების შესახებ შეთანხმებით გათვალისწინებული მიზნების მიღწევას მნიშვნელოვნად შეუწყობს ხედს.

ევროპული ენერგეტიკული კანონმდებლობის დანერგვა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ბუნებრივი გაზის სექტორში, რამდენადაც ბუნებრივი გაზი ყველაზე მოთხოვნადი ენერგორესურსია საქართველოში და ის მთდიანი ქვეყნის ენერგომოთხოვნის 40%-ს აკმაყოფილებს. თუმცა,

აღსანიშნავია, რომ გაზის სექტორში მიწოდების ფასების ფორმირება არაგმჯვირვადეა, რაც ართუდებს მომხმარებელთათვის, განსაკუთრებით კი მსხვიდი მომხმარებელებისთვის, სწორი საფასო სიგნადების მიწოდებას და პროგნოზირებას. გარდა ამისა, სექტორი განიცდის მეორადი კანონმდებრობის სიმწირეს, რაც მიზანშეწონიდია გამოსწორდეს ევროპის ენერგეტიკული გაერთიანების მიერ ადაპტირებული და რეკომენდირებული რეგულაციებით.

1. ბუნებრივი გაზის ბაზის მოწყობისა და ფასების სამართლებრივი რეგულირება ევროკავშირის კანონმდებრობის მიხედვით

“ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელ ხედშეკრუდებასთან საქართველოს შეერთების შესახებ”* ოქმის თანახმად, ბუნებრივი გაზის სექტორში საქართველომ უნდა უზრუნველყოს შემდეგი დირექტივების და რეგულაციების ეტაპობრივი დანერგვა: 2009 წლის 13 ივნისის 2009/73/EC დირექტივა ბუნებრივი გაზის შიდა ბაზრისათვის საერთო წესებისა და 2003/55/EC დირექტივის გაუქმების შესახებ, 2009 წლის 13 ივნისის რეგულაცია (EC) N 715/2009 ბუნებრივი გაზის გადამცემ ქსედებზე დაშვების პირობებისა და რეგულაცია (EC) N 1775/2005 გაუქმების შესახებ, დირექტივა N 2004/67/EC ბუნებრივი გაზის მიწოდების უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ზომების შესახებ, დირექტივა 2008/92/EC საბორო მომხმარებელებისათვის გაზისა და ედექტორენერგიის ფასების გამჭვირვადობის გაუმჯობესებასთან დაკავშირებით „გაერთიანების“ პროცედურის შესახებ და რეგულაცია (EC) No 1099/2008 ენერგოსტატისტიკის შესახებ.

ბუნებრივი გაზის შიდა ბაზრისათვის საერთო წესების (2009/73/EC) დირექტივა მთავარი დოკუმენტია, რომედიც აყადიბებს ევროპის ენერგეტიკული გაერთიანების წევრ ქვეყნებში ბუნებრივი გაზის ბაზრის განვითარების ხედვას. ის მოიცავს ბუნებრივი გაზის ტრანსპორტირების, განაწილების, მიწოდებისა და შენახვის საერთო წესებს, ადგენს ბუნებრივი გაზის სექტორის ორგანიზებისა და ფუნქციონირების წესებს, ბაზარზე დაშვების, ბუნებრივი გაზის ტრანსპორტირების, განაწილების, მიწოდებისა და შენახვის სისტემების ოპერირებისათვის ავტორიზაციის პრიტერიუმებს. ბუნებრივი გაზის შიდა ბაზარი მიზნად ისახავს ევროკავშირის ყველა მომხმარებელისათვის, იქნება ეს საკოფაცხოვრებო თუ ბიზნეს სექტორი, რეაგური შესაძლებლობის მიცემას, ტრანსსასაბლორო ვაჭრობის გაზრდას, ეფექტიანობის, კონკურენტული ფასებისა და მომსახურების უფრო მაღარი სტანდარტების მიღწევას.

ბუნებრივი გაზის შიდა ბაზრისათვის საერთო წესების დირექტივის თანახმად, ეფექტიანი და სამართლიანი ბაზრის განვითარებისათვის განსაკუთრებული წინაპირობა ქსედური საქმიანობის მიწოდების საქმიანობისაგან გამიჯვნაა. ბუნებრივი გაზის მიწოდების საქმიანობისაგან

* ოქმი “ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელ ხედშეკრუდებასთან საქართველოს შეერთების შესახებ”

ტრანსპორტირების საქმიანობის ქონებრივადგამოყოფა, ასევე, განაწილების საქმიანობის, სურ მცირე, სამართლებრივად გამოყოფა მიჩნეულია დარგში კონკურენციის განვითარების წინაპირობად. განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა საჭარო მომსახურების ვარდებულებას, როგორც სამართლიანი და ხედმისაწვდომი ენერგორესურსების მიწოდების წყაროსა და მოწყვდადი მომხმარებლის დაცვის მექანიზმს.

შეიძლება ითქვას, რომ საქართველოს გაზის სექტორში არსებული მდგომარეობა შესაძლარისია 2009/73/EC დირექტივის შესავალი ნაწილის 37-ე პუნქტში აღნერიდ სიტუაციასთან: „ევროპის ენერგეტიკული გაერთიანების ტერიტორიაზე ბუნებრივი გაზის იმპორტი ძირითადად ხორციელდება მესამე ქვეყნებიდან, რასაც აქვს მზარდი ხასიათი. გაერთიანების კანონმდებლობა უნდა ითვარისწინებდეს ბუნებრივი გაზის ბაზრის სტრუქტურულ წინაღობებს, რაც გამოწვეულია მიმწოდებელთა კონცენტრაციით, გრძელვადიანი კონტრაქტებით ან გასაღების სეგმენტში (დაუნსტრიმ) ღიკვიდურობის ნაკვებობით. აქედან გამომდინარე, საჭიროა მეტი გამჭვირვალობა, მათ შორის ფასწარმოქნასთან დაკავშირებით”.

2009/73/EC დირექტივის თანახმად, გამჭვირვალობის კრიტერიუმის დაცვით ბუნებრივი გაზის ტრანსპორტირებისა და განაწილების ტარიფების ასევე მათი მეთოდოლოგიის დადგენის უფრებამოსიდება ენიჭება მარეგულირებელ კომისიას. რაც შეეხება ფასების რეგულირებას, კომისიას გააჩნია საბითუმო და საცავო დონეზე ბაზრის გახსნიდობის დონისა და ეფექტურობის, მათ შორის ბუნებრივი გაზის ბირჟისა და საყოფაცხოვრებო მომხმარებელთათვის დაწესებული ფასების მონიტორინგის ვარდებულება.

ბუნებრივი გაზის სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურაზე, ასევე გათხევადებული ბუნებრივი გაზის და გაზსაცავის სისტემებზე არადისკრიმინაციული დაშვების პირობებს განსაზღვრავს რეგულაცია (EC) N 715/2009 ბუნებრივი გაზის გადამცემ ქსერებზე დაშვების პირობების შესახებ. აღსანიშნავია, რომ რეგულაციაში ყურადღება გამახვიდებულია ე.წ. entry and exit ფასწარმოქმნის სისტემის დანერგვის მნიშვნელობაზე, როგორც ღიკვიდურ საბითუმო ბაზრებზე კონკურენციისა და ვაჭრობის ხედშემწყობ ქმედით მექანიზმები.

“ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელ ხედშეკრულებასთან საქართველოს შეერთების შესახებ” ოქმის თანახმად, სამხრეთ კავკასიის მიღსადენი და ჩრდილოეთ-სამხრეთის მაგისტრალური მიღსადენი გათავისუფრებულია ევროკომისიის 2009/73/EC დირექტივისა და (EC) No 715/2009 რეგულაციის მოთხოვნების შესრულებისაგან 2026 წლის 31 აგვისტომდე, „ენერგეტიკული გაერთიანების“ ხედშეკრულების მოქმედების ვადის ამოწურვამდე. შესაბამისად, შენარჩუნებულია მასპინძელი ქვეყნის ხედშეკრულებით განსაზღვრული ტრანზიტის სარგებლიანი პირობები, რაც დღეს რეგიონში არსებული ბუნებრივი გაზის

ფასების გათვალისწინებით მომგებიანია საქართველოსთვის.

2. ბუნებრივი გაზის მიწოდების წყაროები, მოცულობები და ბაზრის სტრუქტურა საქართველოში

ბუნებრივი გაზით ვაჭრობა საქართველოში მხოლოდ პირდაპირი კონტრაქტების საშუალებით ხორციელდება. საქართველოს ედექტოროენერგეტიკული სექტორისაგან განსხვავებით, არ არსებობს ბუნებრივი გაზის საბაზანსო ბაზარი. სისტემის კომერციული დაბადანსება პრაქტიკულად სოკარის შვიდობიდი კომპანიების მეშვეობით ხორციელდება, რაც აძლიერებს მათ მონოპოლიურ ზეგავდენას ბაზარზე. თუმცა აღსანიშნავია, რომ საქართველოში ბუნებრივი გაზის მოწოდების რამდენიმე წყარო და ერთმანეთისაგან დამოუკიდებელი გაზის შესყიდვის კონტრაქტი არსებობს. როგორც ცხრილში 1 არის მითითებული, ბუნებრივი გაზი თითქმის მთდიანად იმპორტირებულია.

საქართველოში გაზის მიღების წყარო	2015 მიღიონი კუბ.მ	2016 მიღიონი კუბ.მ	
რუსეთის ფედერაცია იმპორტი	30	66	
ტრანზიტის საფასურად მიღებული გაზი	265	56	
სამხრეთ კავკასიური მიღსადენი	დამატებითი გაზი ოფციური გაზი	501 220	500 292
იმპორტი აზერბაიჯანიდან	1359	1321	
იმპორტი სომხეთიდან	127	19	
ადგილობრივი მოპოვება	11	6	
სულ	2513	2260	

ცხრილი 1. ბუნებრივი გაზის მიღების წყაროები საქართველოში, 2015, 2016 წწ.

წყარო: საქართველოს ენერგეტიკისა და წყარომომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის 2015 და 2016 წელის ანგარიშები.

იმპორტის ძირითადი მოცულობა, დაახლოებით 90% აზერბაიჯანის რესპუბლიკიდან შემოდის ხოდო დანარჩენი - რუსეთის ფედერაციიდან. ადგიღობრივი წარმოება და რუსული გაზის იმპორტი სომხეთიდან შედარებით უმნიშვნელოა.

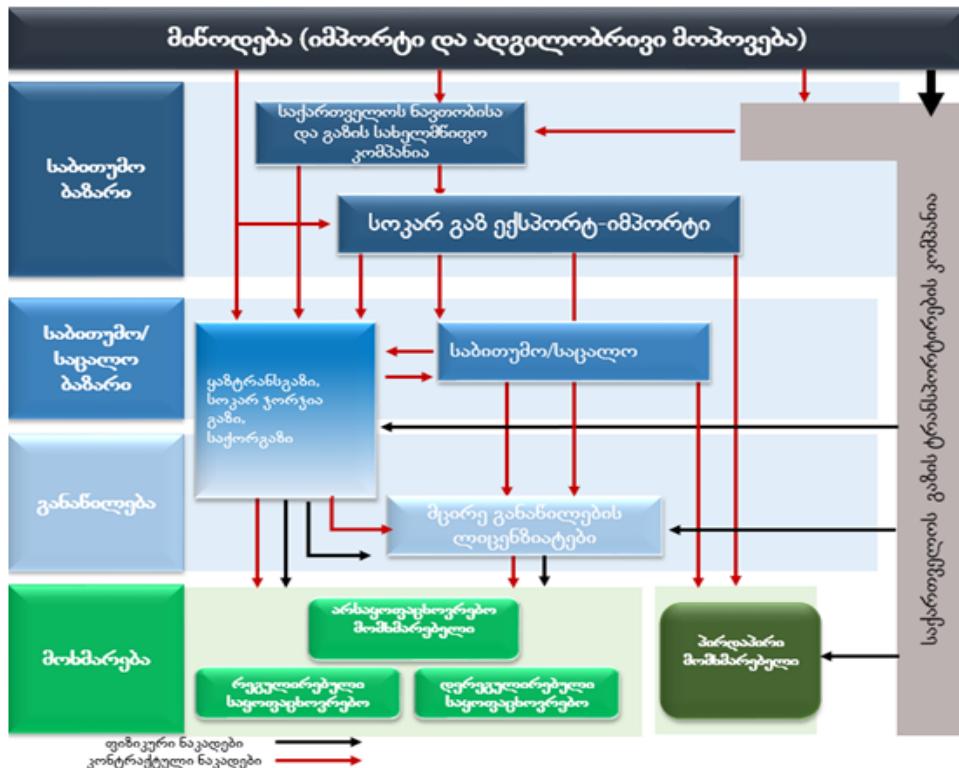
საქართველოს გააჩნია საბაზროსთან შედარებით იაფი ბუნებრივი გაზის მიღების ოთხი წყარო.** უკანასკნელი წელის განმავლობაში რუსეთიდან სომხეთში გამავარი გაზის 10% ტრანზიტის მომსახურების სანაცვლო რჩებოდა შპს „საქართველოს გაზის ტრანსპორტირების კომპანიას“. თუმცა მომავარი წელიდან ეს მომსახურება მთდიანად ფუღად ანაზღაურებაზე გადავა, რაც შეამცირებს ქვეყანაში იაფი ბუნებრივი გაზის მოცულობას.

* რუსეთიდან ტრანზიტის მომსახურების სანაცვლო მიღებული გაზი მკვეთრად შემცირდა 2016 წელს, რათა დაკომპენსირებულიყო წინა წელში ტრანზიტის ხედშეკრულებით გათვალისწინებულზე მეტი ბუნებრივი გაზის მოხმარება.

** აღექსანდრე ხეთაგური: “ტარიფების შემცირებამ, შესაძლოა, ენერგოგრიზისი გამოიწვიოს”. Droni.ge

შპს „საქართველოს გაზის ტრანსპორტირების კომპანიასა“ და რუსულ „გაზექსპორტს“ შორის 2017 წელიდან მოქმედებს ახარი ორწლიანი შეთანხმება, რომელიც ითვარისტინებს გარდამავარ ერთწლიან ბერიოლში სატრანზიტო მომსახურების ნაწილობრივ ისევ ნატურით (ბუნებრივი გაზით) ანაზღაურებას, დანარჩენ ტრანზიტულ მოცულობაზე კი ფუძადი გადასახადია დაწესებული გადასახადით ანაზღაურდება.*

სამხრეთ კავკასიური მიდსადენის, რომელიც ემსახურება აზერბაიჯანიდან საქართველოს გავრით თურქეთში შაჰ-დენიზის საბაზოდან მოპოვებული გაზის ექსპორტს, პროექტის ფარგლებში საქართველოს გაზინია ბუნებრივი გაზის შესყიდვის ორი დამოუკიდებელი კონტრაქტი. სამხრეთ კავკასიური მიდსადენის პროექტის მონაწილეებსა და საქართველოს მთავრობას შორის გაფორმებული ტერიტორიის მფრდობელი ქვეყნის ხედშეკრულებისა და ოფციური გაზის ყიდვა-გაყიდვის ხედშეკრულების შესაბამისად, საქართველოს უფრება აქვს შეისყიდვის სამხრეთ კავკასიური მიდსადენის საშუალებით ტრანზიტით გატარებულ ბუნებრივი გაზის 5%-მდე მოცულობის გაზი. კონტრაქტის მოქმედების ვადა 2068 წელიდან განსაზღვრული. მეორე კონტრაქტი კი ადგენს დამატებით მოსაწოდებელი ბუნებრივი გაზის მოცულობასა და ფასებს რომელის მოქმედების ვადა 2026 წელიდან განსაზღვრული და ყოველწლიურად 500 მდნ მ3 გაზის იმპორტს ითვარისწინებს. ცხრილში 1 მოცემულია 2015 და 2016 წელში საქართველოში მოწოდებული „ოფციური“ და „დამატებითი“ გაზის მოცულობები. „ოფციური“ და „დამატებითი“ გაზის მყიდვებად საქართველოს მთავრობის მიერ ნომინირებულია სს „საქართველოს ნავთობისა და გაზის კორპორაცია“, რომელიც, ამავდროულად, ქვეყნის მაგისტრალური გაზსადენების სისტემის მესაკუთრეა.

ნახაგი 1. ბუნებრივი გაზის ბაზრის სტრუქტურა

* საქართველოს ენერგეტიკის განვითარების სტრატეგია 2017 - 2026 (ბუნებრივი გაზი)

შაჰ-დენიგის საბადოს მეორე ფაზის დასრულების შემდეგ და სამხრეთ კავკასიური მიწადუნის გაფართოების პროექტის ფარგლებში, დაახლოებით 2020 წელს შემდეგ, მოსაღოდნებია ოფციური გაზის მოცულობის დაახლოებით სამჯერ გაზრდა.

ბუნებრივი გაზის არსებული სტრუქტურა და ძირითადი კომერციული და ფიზიკური ნაკადები მოცემულია ნახაზზე 1. ფასწარმოქმნის თვარსაზრისით, ბუნებრივი გაზის ბაზარი, საბითუმო დონიდან მომხმარებდამდე, ორ ერთმანეთისაგან განსხვავებულ სეგმენტს მოიცავს. მოსახლეობა და თბოებექტოსადგურები, სხვა მომხმარებდებისაგან განსხვავებით, შედარებით იაფ გაზს მოიხმარენ. შესაბამისად, მომხმარებელთა ეს ორი ჯგუფი ე. წ. სოციარულ სეგმენტს წარმოადგენს. რაც შეეხება დანარჩენ მომხმარებდებს, ისინი პირდაპირი კონტრაქტების გზით სხვადასხვა კომერციულ ფასად შეიძენენ ბუნებრივ გაზს და წარმოადგენენ არასაყოფაცხოვრებო სეგმენტს. ბაზარზე დომინირებული პოზიცია უჭირავთ სოკარის შვიდობიდ კომპანიებს, რომელიც მონაწილეობენ როგორც საბითუმო, ისე საცავო ბაზარზე და იმპორტირებული გაზით ამარაგებენ როგორც მიმწოდებდებს, ისე საბოროო მომხმარებდებს.

საქართველოში გაზის სექტორში სახედმწიფო პოდიტიკა მიმართულია, იმისკენ, რომ სახედმწიფოს მიერ შესყიდული იაფი გაზი ხედისაწვდომი იყოს მოსახლეობისათვის და თბოებექტოსადგურისთვის. თუმცა, საყოფაცხოვრებო სექტორისა და თბოებექტოსადგურების კამური წერილი მოთხოვნა აღმატება ტრანზიტის საფასურად მიღებული ოფციური, დამატებითი და რუსული გაზის კამურ მოცულობას. მაგარითისათვის, ამ ორ მაჩვენებელს შორის სხვაობამ* 2016 წელს შეადგინა 463 მდნ მ3, ხოლ 2015 წელს 357 მდნ მ3. ამ წერილი მოცულობის სხვაობის შევსების მიზნით, საქართველოს მთავრობასა და კომპანია სოკარ გაზ ექსპორტ-იმპორტს შორის გაფორმებულია მემორანდუმი ბუნებრივი გაზით მომარაგების თაობაზე 2030 წელის შედეგების მიზნით.

3. ბუნებრივი გაზის ფასწარმოქმნა საქართველოში

საქართველოში ბუნებრივი გაზის ფასი დამოკიდებულია რამდენიმე ურთიერთდაკავშირებულ ფაქტორზე. ბუნებრივი გაზის საბოროო საცავო ფასს სხვა ირიბ ფაქტორებთან ერთად (მაგ. ვარუტის კურსის ცვლილება), განსაზღვრავს ქვეყანაში მოწოდების წყაროების მოცულობები და სტრუქტურა, ასევე ის, თუ რომელ კატეგორიას განეკუთვნება საცავო მომხმარებელი. მომხმარებელთა კატეგორიები იყოფა მოხმარების მიზნობრიოდიდან გამომდინარე (საყოფაცხოვრებო და არასაყოფაცხოვრებო) და იმის მიხედვით, თუ რომელი სატრანსპორტო (გამანაწილებელი თუ ტრანსპორტირების) სისტემის მომხმარებელია.

ფიზიკურად სისტემიდან ბუნებრივი გაზის მიღების ორი საშუალება არსებობს. პირველ შემთხვევაში მომხმარებელი მიერთებულია ტრანსპორტირების სისტემასთან და

* საქართველოს ენერგეტიკისა და წყარმარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის 2016 წელის ანგარიში

კანონმდებრობით პირდაპირ მომხმარებელად ითვლება. სხვა შემთხვევაში, მომხმარებელი მიერთებულია დაბარი, საშუალო ან მაღარი წნევის გამანაწილებელ ქსედთან და მიეკუთვნება საცალო მომხმარებელის კატეგორიას. როგორც წესი, პირდაპირი მომხმარებელი ბუნებრივ გაზს დიდი რაოდენობით უნდა მოიხმარდეს და განაწილების გიცენტიანტს არ უნდა შეეძლოს მისი ქსედზე მიერთება. თუმცა დღეს არსებული წესებით, არ არის მკაფიოდ განსაზღვრული, რა მინიმადური კრიტერიუმები უნდა დააკმაყოფილოს პირდაპირი მომხმარებელის სტატუსის მაძიებელმა. შესაბამისად, მოქმედი სატარიფო სისტემის პირობებში, როდესაც პირდაპირი მომხმარებელი ქსედური მომსახურების მხოდოდ ტრანსპორტირების ტარიფს იხდის და საშუალება აქვს თავი აარიდოს განაწილების ტარიფს, დიდია როგორც ახადი მომხმარებელის, ისე არსებული და განაწილების ქსედზე მიერთებული მომხმარებელის მოტივაცია, მიუერთდნენ ტრანსპორტირების სისტემას.

რეგულირების თვალსაზრისით გამოიყოფა
მომხმარებელთა ორი კატეგორია, რომელთაგან რეგულირებად ნაწილს საქართველოს ენერგეტიკისა და წყარომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის მიერ (სემეცი) უდინდება საცალო სამომხმარებლო ფასები, ხორც დერეგულირებული კატეგორიისთვის ასეთი ფასი არ დგინდება და ის დამოკიდებულია მიმოდების მიერ საჭაროდ შეთავაზებულ ფასზე. კერძოდ, „ბუნებრივი გაზის მიწოდების საქმიანობის დერეგულირებისა და ნაწილობრივი დერეგულირების შესახებ“ საქართველოს ენერგეტიკის მინისტრის 2007 წლის 25 სექტემბრის №69 ბრძანებით, განხორციელდა მიწოდების საქმიანობის დერეგულირება, რომელის თანახმადაც, მიწოდების ტარიფი (შესაბამისად საბორო სამომხმარებლო ტარიფი) დერეგულირებულია ყველა მომხმარებელისთვის, გარდა იმ საყოფაცხოვრებო მომხმარებელისა, რომელიც ბუნებრივ გაზის მოიხმარდნენ 2007 წლის 1 სექტემბრამდე (თბილისში 2008 წლის 1 აგვისტომდე).

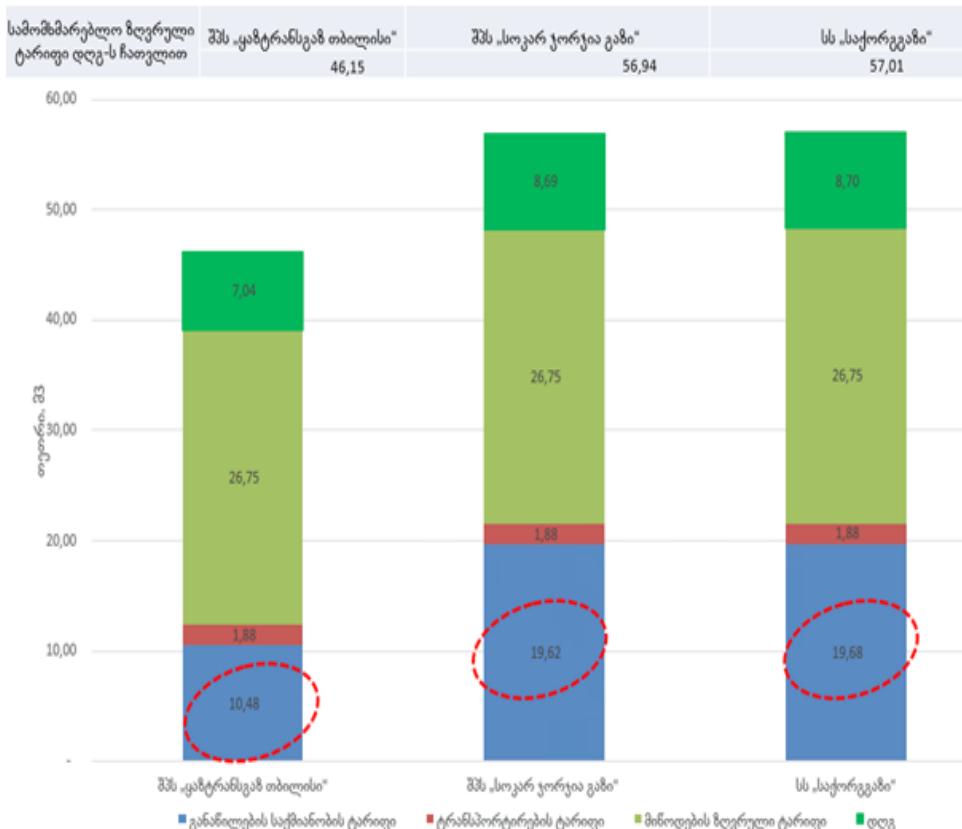
მარეგულირებელი კომისიის მიერ დგინდება ქსედურ მომსახურებასთან დაკავშირებული ბუნებრივი გაზის ტრანსპორტირებისა და განაწილების ტარიფი შესაბამისი კომპანიების მიხედვით. კომისიის მიერ 2014 წელს დამტკიცდა ბუნებრივი გაზის ტარიფების გაანგარიშების ახადი მეთოდოლოგია,* რომელიც ეფუძნება „დანახარჯები პრიუს“ პრინციპს. ამ მეთოდის მიხედვით, კომისიის მიერ სატარიფო წლისთვის განისაზღვრება რეგულირებადი დანახარჯების ბაზა (RCB), საწარმოსთვის ნებადართული შემოსავადი, რომელიც საჭიროა საწარმოს ეფექტიანი და უსაფრთხო ფუნქციონირებისთვის და მოიცავს გონივრულ ხარჯებსა და სამართლიან მოგებას. კომისიის მიერ ასევე განისაზღვრება რეგულირებადი აქტივების ბაზაზე ამონაგების ნორმა კაპიტალის საშუალო შეწონიდი ღირებულების (WACC) პრინციპით. მისი ოდენობა დღესდღეობით შეადგენს 13.54%-ს. რეგულირებადი დანახარჯების ბაზისა და ტრანსპორტირებული, განაწილებული ან მიწოდებული ბუნებრივი გაზის მოცულობის

* საქართველოს ენერგეტიკისა და წყარომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის დადგენიდება N33

2014 წლის 25 დეკემბერი

შეფარდება განსაზღვრავს შესაბამისი წლის ტარიფს. რეგულირებადი დანახარჯების ბაზა ძირითადად მოიცავს სატარიფო წლის კაპიტადურ და საოპერაციო დანახარჯებს, ნორმატიული დანაკორგების ღირებულებასა და დანახარჯების ყოველწლიურ კორექტირების მაჩვენებელს.

აღსანიშნავია, რომ ახარი სატარიფო მეთოდოლოგიით ბუნებრივი გაზის სექტორში ტრანსპორტირების განაწილების, მიწოდებისა და მოხმარების ტარიფი (რეგულირებადი მომხმარებელებისთვის) დადგინდა მხოლოდ 2017 წლის ივნისში.

ნახაზი 2. სამომხმარებლო ტარიფების სტრუქტურა, შპს „ყაზტერნისტების თბილისი“, შპს „სოკარ კორპუს გაზი“, და სს „საქორეგიანი“, ივნისი 2017.

ნახაზზე 2 მოცემულია სამი უმსხვიდესი გამანაწილებელი კომპანიის სამომხმარებლო ტარიფის სტრუქტურა. შპს „ყაზტერნისტების თბილისი“, რომელის სამოქმედო არეადი დედაქადაქის უდიდესი ნაწილია, სამომხმარებლო ტარიფი დაახლოებით 23-24%-ით დაბარია სოკარის შვიდობიდი კომპანიების ტარიფზე, რომელიც თითქმის მთდიანდ ფარავენ საქართველოს რეგიონების გაზის გამანაწილებელ ქსერს.

როგორც გრაფიკიდან ჩანს, სხვაობა ქსერურ კომპონენტი განაწილების ტარიფშია. სს „საქორეგიანის“ და შპს „სოკარ კორპუს გაზის“ განაწილების ტარიფი თითქმის ორჯერ აღემატება შპს „ყაზტერნისტების თბილისის“ განაწილების ტარიფს რაც ამ ორი კომპანიის ქსერში განხორციელებული ინგესტიციებითა და გაზიფიცირების სამუშაოებით აიხსნება.

4. საქართველოს გაზის ბაზარზე არსებული ძირითადი პრობლემები და მათი გადაჭრის გზები

მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოში ბუნებრივი გაზის მიღების რამდენიმე წყარო არსებობს, ბუნებრივი გაზის ბაზრის სტრუქტურა კონცენტრირებულია და საბაზრო ურთიერთობები ნაკარნახებია საქართველოს მთავრობასა და სოკარის შვიდობიდ კომპანიებს შორის მიღწეული შეთანხმებებით. ხშირ შემთხვევაში, აღნიშნული შეთანხმებები კონფიდენციალურია მესამე მხარისთვის, რაც ართულებს სექტორში ფასის პროგნოზირებას და მომხმარებელების (განსაკუთრებით კომერციული) მიერ სწორი გადაწყვეტილების მიღებას. როგორც ზემოთ აღინიშნა, ევროკავშირის კანონმდებლობის თანახმად, ბაზრის მოცულობის შეზღუდულობისა და მიმწოდებელთა კონცენტრაციის მიუხედავად, კონკურენციის ხედულყობის პირვერ და მთავარ ნაბიჯად სექტორში გამჭვირვალობის გაზრდა მოიაზრება. ამ მიმართულებით მნიშვნელოვანია მარეგულირებელი კომისიის მიერ საბითუმო და საცადო ფასების მონიტორინგი და, რაც მთავარია, მონიტორინგის შედეგების საჭაროდ განთავსება კვარტალურ და წლიურ ჭრიდში. ევროკავშირის კანონმდებლობის შესაბამისად უნდა გაიზარდოს და გაძლიერდეს მარეგულირებელი კომისიის შესაძლებლობები ბუნებრივი გაზის ბაზრის ეფექტიანი რეგულირებისათვის, რაც სხვა უფრებამოსიდებებთან ერთად მოიცავს კომისიის მიერ ბუნებრივი გაზის ბაზრის წესებისა და ქსედის წესების შემუშავება-განვითარებას.

დღეს, როდესაც საცადო მიმწოდებელი ბუნებრივ გაზს მთდიანად საყოფაცხოვრებო მომხმარებელებისათვის შეიძენენ ე.წ. სოციადური გაზის ფასშარმოქნის პირობებში, მიზანშეუწონებია საყოფაცხოვრებო მომხმარებელის დერეგულირებულ და რეგულირებულ ნაწილად დაყოფა. მით უფრო, რომ ამგვარი დაყოფა ქსედგე მიერთების პერიოდულობის ნიშნით (2007 წელი არსებული მომხმარებელი) არ შეესაბამება საერთაშორისო პრაქტიკას და საფუძველს მოვრებულია. შესაბამისად, რეკომენდებულია გაუქმდეს საქართველოს ენერგეტიკის მინისტრის 2007 წელის 25 სექტემბრის №69 ბრძანება და მთდიანად საყოფაცხოვრებო სექტორისთვის მომხმარებელის ტარიფი დადგინდეს მარეგულირებელი კომისიის მიერ. ამავდროულად, შეზღუდული მოცულობის „სოციადური გაზის“ ეფექტიანი განაწილების მიზნით, რეკომენდებულია ჩატარდეს კვდევა ბუნებრივი გაზის საფეხურებრივი ტარიფის დაწესების შესახებ, მით უფრო, რომ ამგვარი სატარიფო პოდიტიკის პრაქტიკა ედექტროენერგეტიკის სექტორში წევდია რაც არსებობს.

აუცილებელია ბუნებრივი გაზის რეგიონული საფასო სტრატეგიების განხილვა ქვეყნის რეგიონული ეკონომიკური განვითარების პოდიტიკის ჭრიდში. როგორც საყოფაცხოვრებო, ისე კომერციულ სექტორში ბუნებრივი გაზის ფასები და ტარიფები მაღარია რეგიონში ვიდრე დედაქადაქში. როგორც წინა თავში აღინიშნა, ამის ძირითადი მიზეზია რეგიონებში

მიმღინარე გაზიფიცირების პროექტები, რომელიც თავის მხრივ აისახება ბუნებრივი გაზის განაწილების ტარიფებს. ცხადია, დასახლებული პუნქტების გაზიფიცირების პროექტი მნიშვნელოვანია, ამით იზრდება მოსახლეობისათვის აღტერნატიული წყაროების ხედისაწვდომობა, მით უფრო როდესაც ქვეყანაში არადეგადური შეშის მოხმარების მაღარი მაჩვენებდებია. თუმცა, მომავარი გაზიფიცირების პროექტებისთვის მნიშვნელოვანია მათი ეკონომიკური ეფექტიანობის დასაბუთება და ასევე გაზიფიცირების პროექტების ტარიფებზე ზეგავდენის ანადიზის განხორციელება, რათა თავიდან იქნეს აცირებული განაწილების ტარიფის კიდევ უფრო მეტად და გაუმართდებედი ზრდა. ბუნებრივი გაზის სექტორის შემდგომი განვითარების მიზნით, აუცილებელია ქსედური საქმიანობის გამიჯვნა მიწოდების საქმიანობისაგან ევროკავშირის ენერგეტიკული კანონმდებლობის მოთხოვნების შესაბამისად. მიუხედავად იმისა, რომ დღეს მოქმედი კანონმდებლობით ბუნებრივი გაზის მიწოდება და მისი განაწილება ან ტრანსპორტირება განსხვავებული საქმიანობებია, არ არსებობს მათი სამართლებრივი ან ქონებრივი გამიჯვნის ვაღდებულება. გამანაწილებელი კომპანიები ამავდროულად ახორციელებენ მიწოდების საქმიანობას თავიანთ არეალში. ბუნებრივი გაზის საბიუტო ბაზრის განვითარებისა და ბუნებრივი გაზით მოვაჭრების სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურაზე არადისკრიმინაციული დაშვების, ასევე სატარიფო პოდიტიკის გაუმჯობესების მიზნით, მიზანშეწონიდია დამოუკიდებელი ტრანსპორტირების სისტემის ოპერატორის ჩამოყალიბება და ე.წ. Entry-exist სისტემის დანერგვა.

კონკურენციის განვითარების პარადედურად, აუცილებელია არსებობდეს შესაბამისი მექანიზმები მომხმარებელთა უწყვეტი გაზმომარაგებისათვის. განსაკუთრებით აუცილებელია საყოფაცხოვრებო მომხმარებელების დაცვა და ამ მიზნით რეკომენდებულია დამოუკიდებელი საჭარო მიმწოდებლის ჩამოყალიბება. საჭარო მიმწოდებლის მოვალეობა უნდა იყოს ტრანზიტის მომსახურების პირობებში შესყიდული შედარებით იაფი გაზის საყოფაცხოვრებო სექტორისათვის მიწოდება. აღნიშნული შედარებით გრძელვადიანი პერსპექტივაა და უნდა ემთხვეოდეს ქვეყანაში გაზსაცავის მშენებდობის დასრულების ეტაპს, რომელიც მეტ მოქნილობას შეძენს ბუნებრივი გაზით ვაჭრობას.

ბიბლიოგრაფია

1. ენერგეტიკული გაერთიანების სამართლებრივი ჩარჩო, მეოთხე გამოცემა, ევროპის ენერგეტიკული გაერთიანების სამდივნო, 2017;
2. ინტერვიუ ადექსანდრე ხეთაგურთან: “ტარიფების შემცირებამ, შესაძლოა, ენერგოკრიზისი გამოიწვიოს”, 12.11.2012, www.droni.ge
2. “ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელი ხედშეკრულებასთან საქართველოს შეერთების შესახებ” ოქმი, საქართველოს ენერგეტიკის სამინისტრო;
3. საქართველოს ენერგეტიკის განვითარების სტრატეგია 2017-2026 (ბუნებრივი გაზი), ენერგეტიკის სამინისტრო;
4. საქართველოს ენერგეტიკისა და წყარომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის 2014, 2015 და 2016 წელის წილური ანგარიშები;
5. საქართველოს ბუნებრივი გაზის სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურის განვითარების ამნიანი გეგმა 2017-2026, საქართველოს ნავთობისა და გაზის კორპორაცია, თებერვალი 2016;
6. „How to get more fair gas prices?”, Sund Energy AS, 2015

ევროკავშირის კანონმდებლობის ძირითადი მოთხოვნები ენერგეტიკის რეგულირების სფეროში - საქართველოს ენერგეტიკის მარეგულირებელი ორგანოს როგორ და ფუნქციები

ანა ონაშვილი
საქართველოს ენერგეტიკისა და წყარომარაგების
მარეგულირებელი ეროვნული კომისია

საქართველოსა და ევროკავშირს შორის ასოცირების შესახებ შეთანხმებისა და ენერგეტიკული თანამეგობრობის დამფუძნებელ ხელშეკრულებაზე მიერთების ოქმზე ხედმოწერის შედეგად საქართველომ საკუთარი კანონმდებლობის ევროკავშირის კანონმდებლობასთან დაახლოების ვადდებულება აიღო.

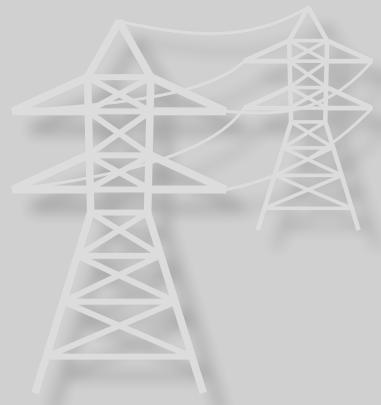
ევროკავშირის კანონმდებლობა განსაკუთრებულ ყურადღებას ამახვილებს ეროვნულ მარეგულირებელ ორგანოზე, როგორც სექტორის მარეგულირებელ ინსტიტუტზე. ძირითადი მოთხოვნები გათვალისწინებულია როგორც ასოცირების შესახებ შეთანხმებით და მესამე ენერგეტიკული პაკეტით, ისე საქართველოს კანონმდებლობით, კერძოდ, „ედექტროენერგეტიკისა და ბუნებრივი გაზის შესახებ“ საქართველოს კანონით და „ეროვნული მარეგულირებელი ორგანოების შესახებ“ საქართველოს კანონით.

მესამე ენერგეტიკული პაკეტი მოიცავს ორ დირექტივასა და სამ რეგულაციას: 2009/72/EC დირექტივა ედექტროენერგიის შიდა ბაზრისათვის საერთო წესების შესახებ; 2009/73/EC დირექტივა ბუნებრივი გაზის შიდა ბაზრისათვის საერთო წესების შესახებ; 714/2009 რეგულაცია ედექტროენერგიით ტრანსსასაზღვრო ვაჭრობის ქსერზე დაშვების შესახებ; 715/2009 რეგულაცია ბუნებრივი გაზის გადამცემ ქსერებზე დაშვების შესახებ; 713/2009 რეგულაცია ენერგეტიკის მარეგულირებელთა თანამშრომელის სააგენტოს (ACER) დაფუძნების შესახებ.

პირველი და მეორე ენერგეტიკული პაკეტებისაგან განსხვავებით, მესამე ენერგეტიკული პაკეტი ძირითად ყურადღებას ამახვილებს მომხმარებელთა დაცვაზე, ენერგეტიკულ ბაზრებზე კონკურენციის გაზრდასა და დამოუკიდებელი ეროვნული მარეგულირებელთა თანამშრომელის ჩამოყალიბებაზე.

2009/72/EC და 2009/73/EC დირექტივების კონკრეტული თავები სწორედ ეროვნულ მარეგულირებელ ორგანოს ეხება. აღნიშნული დირექტივების თანახმად, უნდა არსებობდეს ერთი მარეგულირებელი ორგანო, რომელიც იქნება დამოუკიდებელი, ექნება ტარიფების დადგენის უფრებამოსიდება, განახორციელებს ენერგეტიკული ბაზრების მონიტორინგს, მიიღებს სავარდებულო ხასიათის მქონე გადაწყვეტილებებს და გამოიყენებს კონკრეტული სახის სანქციებს, ასევე მას ექნება ინფორმაციის მიღების, საგამოძიებო მოქმედებების ჩატარებისა და ინვესტიციების დამტკიცების უფრებამოსიდება. გარდა ამისა, შესაძლებელი უნდა იყოს მარეგულირებელი ორგანოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილებების გასაჩივრება.

ერთი მარეგულირებელი ორგანოს ჩამოყალიბების მოთხოვნა არამარტო მესამე ენერგეტიკული პაკეტის, არამედ ასოცირების

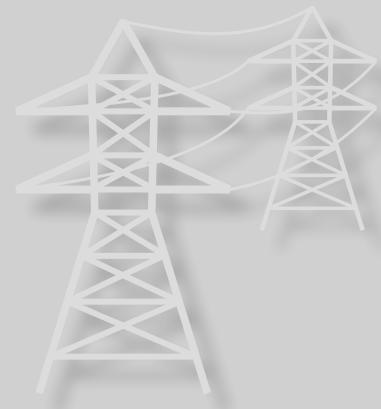

შესახებ შეთანხმების ძირითად მოთხოვნასაც წარმოადგენს.

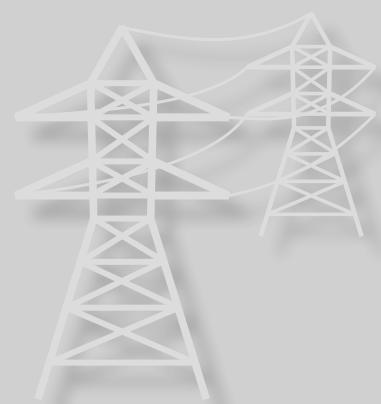
ასოცირების შესახებ შეთანხმების მე-11 თავის 215-ე მუხლის თანახმად, თითოეული მხარე პასუხისმგებელია, შექმნას დამოუკიდებელი მარეგულირებელი უწყებები, რომელიც აღჭურვიდნი იქნებიან ბუნებრივი გაზისა და ედექტროენერგეტიკული ბაზების რეგულირების უფდებით. 2009/72/EC და 2009/73/EC დირექტივებისთანახმადკი, წევრმა სახელმწიფო ეროვნულ დონეზე ერთი მარეგულირებელი ორგანო უნდა დაასახელოს. „ედექტროენერგეტიკისა და ბუნებრივი გაზის შესახებ“ საქართველოს კანონით და „ეროვნული მარეგულირებელი ორგანოების შესახებ“ საქართველოს კანონით საქართველოს ენერგეტიკისა და წყადმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისია (შემდგომში „სემეკი“) ენერგეტიკული სექტორის მარეგულირებელ ერთადერთ ორგანოდაა დასახელებული. მარეგულირებელი ორგანოს დაფუძნება და დიკვიდაცია წარმოადგენს კანონმდებრის ექსკრუბიურ უფდებამოსიდებას და, შესაბამისად, მხოდოდ კანონიდან უნდა გამომდინარეობდეს.

როგორც აღინიშნა, დამოუკიდებელი მარეგულირებელი ორგანოს არსებობა ევროკავშირის კანონმდებრობის ერთ-ერთი ძირითადი მოთხოვნაა. დირექტივებით დადგენილია, რომ ეროვნული მარეგულირებელი ორგანო უნდა იყოს ფუნქციურად, ფინანსურად და სამართლებრივად დამოუკიდებელი უწყება. ფუნქციური დამოუკიდებრობა გუდისხმობს, რომ მარეგულირებელი ორგანო უნდა იყოს ნებისმიერი საჯარო თუ კერძო ორგანიზაციისაგან თუ თანამდებობის პირისაგან დამოუკიდებელი, რომედიც არ იღებს არანაირ მითითებებს. გარდა ამისა, მის პერსონალსა და მენეჯმენტებ პასუხისმგებელ პირებს არ უნდა გააჩნდეთ ნებისმიერი სახის საბაზრო ინტერესი. ამასთან, დამოუკიდებელი მარეგულირებელი ორგანოს თანამშრომდები და მართვის უფდების მქონე პირები არ უნდა იღებდნენ პირდაპირ მითითებებს. მითითება ამ შემთხვევაში გუდისხმობს ნებისმიერ ქმედებას, რომედიც ზეგავდენას მოახდენს მარეგულირებელი ორგანოს მიერ მიღებულ გადაწყვეტიდებაზე.

არანაკდებ მნიშვნელოვანია ფინანსურ დამოუკიდებრობა. მარეგულირებელ ორგანოს უნდა ჰქონდეს საკუთარი, წინასწარ განსაზღვრული ბიუჯეტი, რათა საკუთარი საქმიანობა ეფექტურად განახორციელოს. თუ მარეგულირებელი ორგანო ფინანსურად დამოუკიდებელი არაა, ეს ქმნის გარკვეული ზეგავდენის მოხდენის საფრთხეს, რაც, თავის მხრივ, დააბარადებს ქვეყნის ენერგეტიკულ ბაზებსა და მასში მონაწილე პირებს (დაინტერესებულ მხარეებს). ფინანსური დამოუკიდებრობა საკმაოდ მნიშვნელოვანი საკითხია, რომელთან დაკავშირებული მოთხოვნებიც ენერგეტიკული თანამეგობრობის ხედშემკვრები მხარის მიერ აუცილებლად უნდა შესრულდეს. საქართველოს შემთხვევაში, დამოუკიდებრობა პრობლემურ საკითხს არ წარმოადგენს. სემეკი სრულად დამოუკიდებელი ორგანოა. მისი სტატუსი, როგორც ზემოთ აღინიშნა, „ედექტროენერგეტიკისა და

ბუნებრივი გაზის „შესახებ“ საქართველოს კანონით და „ეროვნული მარეგულირებელი ორგანოს „შესახებ“ საქართველოს კანონითაა განსაზღვრული. სემეკი სპეციალური უფრებაუნარიანობის მქონე საჭარო სამართლის იურიდიული პირია, რომედიც არაა შექმნილი სახელმწიფო ქონების საფუძველზე და ემორჩიდება კანონს. მისი დაფინანსების წყარო რეგულირებადი საწარმოების მიერ გადახდიდი რეგულირების საფასურია, რომედიც „რეგულირების საფასურის შესახებ“ საქართველოს კანონის საფუძველზე დგინდება.

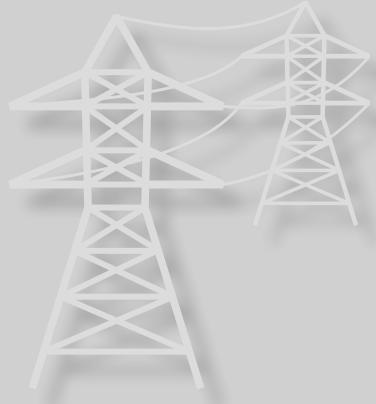

კომისიის წევრის არჩევის პროცესში კი სამი სახელისუფრებრო შტო მონაწილეობს. საქართველოს პრეზიდენტი კომისიის წევრთა კანდიდატურებს კონტრასიგნაციისათვის საქართველოს მთავრობას წარუდგენს. საქართველოს მთვარობის თანხმობის შემდეგ კი კანდიდატურები საქართველოს პარდამენტს წარედგინება, რომედიც იღებს საბოროო გადაწყვეტილებას. ევროპული საუკეთესო პრაქტიკისა და პოდიტიკის თანახმად, კომისიის წევრი 5-7 წლის ვადით უნდა დაინიშნოს და უნდა არსებობდეს როტაციის სქემა.

უშუალოდ ფუნქციებთან დაკავშირებით კი მესამე ენერგეტიკული პაკეტი ადგენს იმპერატიულ მოთხოვნებს, რომებიც აუცილებლად უნდა შესრულდეს. ეროვნულ მარეგულირებელ ორგანოს უნდა ჰქონდეს ტარიფების დადგენის უფრებამოსიდება. 2009/72/EC და 2009/73/EC დირექტივების თანახმად, მარეგულირებელმა ორგანომ უნდა დაადგინოს გადაცემისა და განაწილების ტარიფები და მათი დადგენის მიზნით მოამზადოს და დაამტკიცოს ტარიფების დადგენის მეთოდოდოგია. საქართველოს მოქმედი კანონმდებლობის მიხედვით, მხოლოდ სემეკია უფრებამოსიდი, შეიმუშავოს ტარიფების გაანგარიშების მეთოდოდოგია და მის საფუძველზე დაადგინოს გამჭვირვალე, ხედმისაწვდომი და სამართლიანი ტარიფები.

ტარიფების დადგენის უფრებამოსიდებისაგან განსხვავებით, საქართველოს კანონმდებლობა ენერგეტიკული ბაზრის მონიტორინგის კუთხით დასახვეშია. 2013 წლის 27 დეკემბერს „ედექტროენერგეტიკისა და ბუნებრივი გაზის შესახებ“ საქართველოს კანონში განხორციელებული ცვდიდებების საფუძველზე, სემეკს მიენიჭა საცავო და საბითუმო ენერგეტიკული ბაზრების მონიტორინგის უფრებამოსიდება. თუმცა, დღესდღეობით, საბითუმო ბაზრის წესები საქართველოს ენერგეტიკის სამინისტროს მიერ მტკიცდება, რაც ევროკავშირის კანონმდებლობასთან შეუსაბამოა და საკანონმდებლო ხარვეზს წარმოადგენს. რეალურად, სემეკი ახორციელებს იმ ბაზრის მონიტორინგს, რომელის წესებსაც თავად არ ადგენს. ევროკავშირის კანონმდებლობა ამ მხრივ იმპერატიულია და ცალსახად მოითხოვს, რომ ბაზრის წესები ეროვნული მარეგულირებელი ორგანოს მიერ შემუშავდეს და დამტკიცდეს. მესამე ენერგეტიკული პაკეტის სრულად იმპერატიულია აღნიშნული ფუნქცია მარეგულირებელ ორგანოს უნდა გადაეცეს. გემოაღნიშნულის გარდა, ეროვნულ მარეგულირებელ ორგანოს დავების გადაწყვეტისა და

სავარდებულო ხასიათის მქონე გადაწყვეტილებების მიღების უფრებამოსიდება უნდა გააჩნდეს. „ერექტროენერგეტიკისა და ბუნებრივი გაზის შესახებ“ კანონის მე-4 მუხლის თანახმად, კომისია საკუთარი კომპეტენციის ფარგლებში წყვეტს დავებს რიცხვიანტებს, მცირე სიმძღვრის ედექტროსადგურებს, იმპორტიორებს, ექსპორტიორებს, მიმწოდებებს, მომხმარებელსა და ბაზრის ოპერატორს შორის. სემეკი გამოსცემს დადგენიდებებსა და გადაწყვეტილებებს, რომებიც შესასრულდებდა სავარდებულოა და მათი შეუსრულებლივ კანონმდებლობით დადგენიდი პასუხისმგებლის დადგომას იწვევს. ევროკავშირის კანონმდებლობის თანახმად, ეროვნულმა მარეგულირებელმა ორგანომ უნდა გამოიყენოს სანქციები იმ შემთხვევაში, როდესაც ბაზრის მონაწილე ან მომხმარებელი არ ასრულებს კანონმდებლობის მოთხოვნებს.

ამასთანავე, დირექტივებისა და საქართველოს მოქმედი კანონმდებლობის თანახმად, ეროვნულ მარეგულირებელ ორგანოს უნდა ჰქონდეს ნებისმიერი ინფორმაციის, მათ შორის, კონფიდენციალური ინფორმაციის, გამოთხოვისა და მიღების უფრებამოსიდება, რაც საჭიროა მისი ფუნქციების შესასრულდებად, ენერგეტიკული სექტორის დასარეგულირებდად და საქმიანობის განსახორციელებდად. ინფორმაციის მიღების უფრებასთან ერთად, აუცილებლად უნდა აღინიშნოს საგამოძიებო ქმედებების განხორციელების უფრებამოსიდება. დირექტივების მიხედვით მარეგულირებელი ორგანო უფრებამოსიდია, ჩატაროს გამოძიება ბაზრის ფუნქციონირებასთან დაკავშირებით და შემდეგ დააწესოს გარკვეული ზომები არსებული მდგომარეობის გასაუმჯობესებდად. აღნიშნულ დებულებას საქართველოს კანონმდებლობა არ იცნობს.

როგორც უკვე აღინიშნა, ეროვნულმა მარეგულირებელმა ორგანომ უნდა გადაწყვიტოს დავები მიუკერძოებდად. მის მიერ მიღებული ნებისმიერი გადაწყვეტილება უნდა იყოს დასაბუთებული და საჭაროდ ხერმისაწვდომი. მესამე ენერგეტიკული პაკეტის ერთ-ერთ მოთხოვნას ეროვნული მარეგულირებელი ორგანოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილების გასაჩივრების შესაძლებლობის არსებობა წარმოადგენს. ევროპის კავშირის კანონმდებლობის მიხედვით, ენერგეტიკული თანამეგობრობის ხერმენევტიკული ქვეყნებსა და ევროკავშირის წევრ ქვეყნებში უნდა არსებობოს დამოუკიდებელ ორგანოში გასაჩივრების მექანიზმი. ამ მხრივ საქართველოს კანონმდებლობა ევროკავშირის კანონმდებლობის ყველა მოთხოვნას აკმაყოფილებს. სემეკი გადაწყვეტილებას საჭარო აღმინისტრაციული წარმოების საფუძველზე, საჭარო სხდომაზე იღებს. ნებისმიერ დაინტერესებულ პირს შეუძლია, წარმოადგინოს საკუთარი მოსაზრებები (სურვილის შემთხვევაში - ანონიმურად). სემეკის მიერ მიღებული გადაწყვეტილების გასაჩივრება კი შესაძლებელია სასამართლოში.

ევროკავშირის კანონმდებლობა როგორც ბაზრის მონიტორინგთან

და საბითუმო ბაზრის წესებთან, ისე ინვესტიციების დამტკიცებასთან და ქსერის განვითარებასთან დაკავშირებით იმპერატიულ მოთხოვნებს აწესებს. დირექტივების თანახმად, გადამცემი სისტემის თითოეუდმა ოპერატორმა უნდა მოამზადოს გადამცემი ქსერის განვითარების ათწილანი გეგმა და აღიშნული გეგმა დასამტკიცებლად მარეგულირებელ ორგანოს უნდა წარუდგინოს. დღეს მოქმედი კანონმდებლობის მიხედვით კი, 2014 წერს განხორციელებული ცვდიდებების შედეგად, აღნიშნულ გეგმას საქართველოს ენერგეტიკის სამინისტრო ამტკიცებს. აღნიშნული საკანონმდებლო ხარვეზი ევროკავშირის კანონმდებლობასთან დაახლოვების პროცესში უნდა აღმოიფხვრას.

ენერგეტიკული თანამეგობრობის სამდივნოს მიერ მომზადებული კანონპროექტი ბუსტად და დეტალურად განსაზღვრავს ეროვნული მარეგულირებელი ორგანოს ზემოაღნიშნულ ფუნქციებს, უფდებებსა და მოვალეობებს.

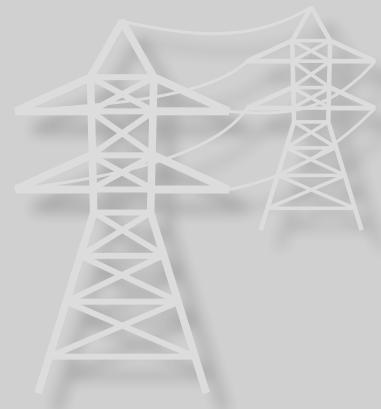
დასკვნის სახით უნდა აღინიშნოს, რომ ევროკავშირის კანონმდებლობის იმპდემენტაცია მოითხოვს რეფორმების განხორციელებას სხვადასხვა მიმართულებით. რეფორმების დროს კი განსაკუთრებული მნიშვნელობა და როდი სექტორის მარეგულირებელ ორგანოს ეკისრება. აუცილებელია, ქვეყანაში არსებობდეს ყველა საჭირო უფდებამოსიდებით აღჭურვილი, ქმედითი, დამოუკიდებელი, გამჭვირვალე და ძრიერი მარეგულირებელი ორგანო, რათა არ დაირღვეს ბაზრის არც ერთი მონაწილისა და მომხმარებლის უფდებები და ინტერესები.

ენერგეტიკის სექტორის რეგულირება საქართველოში - პრობლემები და გამოწვევები

მურმან მარგვედაშვილი
გიორგი მუხიგულიშვილი
თუთანა კვარაცხელია
„მსოფლიო გამოცდიდება საქართველოსთვის“

ენერგეტიკის სექტორის რეგულირებას საქართველოში ახორციელებს ენერგეტიკისა და წყარომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისია (სემეკი), რაც შესაბამისი საქმიანობის ღიცენზიების გაცემას, ტარიფების დადგენას, ბაზრების მონიტორინგს, სადაო საკითხების გადაწყვეტას და სხვა მნიშვნელოვან საკითხებს მოიცავს. რეგულირების მიზანია რეგულირებადი საწარმოებისა და მომხმარებელის ინტერესების დაცვა ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების მიზნებთან შესაბამისობის გათვალისწინებით. ამ მიზნების უზრუნველყოფისთვის კი მნიშვნელოვანია მარეგულირებელი იყოს დამოუკიდებელი, ძრიერი და მაღადი პროფესიონალიზმის მქონე ორგანო.

საქართველოში ენერგეტიკის დამოუკიდებელი რეგულირება

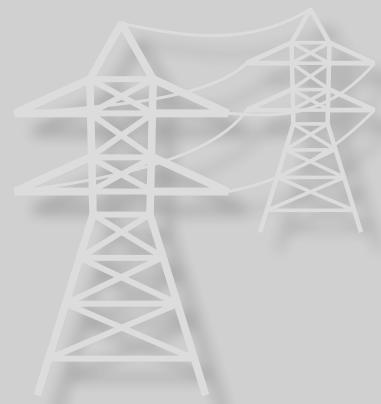
იწყება 1997 წერს, როდესაც საქართველოს პარდამენტმა მიიღო კანონი „ედექტროენერგეტიკის“ შესახებ და სემეკი ჩამოყალიბდა როგორც საჯარო სამართლის იურიდიული პირი, რომელიც თავის საქმიანობაში არ ექვემდებარება არც ერთ სხვა სახედმწიფო უწყებას და ორგანიზაციას. 1999 წერიდან სემეკს ბუნებრივი გაზის სექტორის რეგულირების ფუნქცია დაემატა, 2007 წერიდან კი - წყარომარაგების. 2002 წერს საქართველოს პარდამენტმა მიიღო კანონი „ეროვნული მარეგულირებელი ორგანოების შესახებ“, რომელის მიხედვითაც სემეკის სტატუსი შეიცვალა და იგი გახდა ეროვნული მარეგულირებელი ორგანო.

დღეს კომისია არის სპეციალური უფრებაუნარიანობის მქონე საჯარო სამართლის იურიდიული პირი, რომელსაც არ ჰყავს სახედმწიფო მაკონტროლებელი ორგანო, დამოუკიდებელია სახედმწიფო ორგანოებისგან და მოქმედებს „ეროვნული მარეგულირებელი ორგანოების შესახებ“ და „ედექტროენერგეტიკისა და ბუნებრივი გაზის შესახებ“ საქართველოს კანონებით დადგენიდი უფრებამოსიდების ფარგლებში. კომისია დამოუკიდებელია თავის საქმიანობაში და ემორჩიდება მხოლოდ საქართველოს კანონმდებრობას. მისი დაფინანსების წყარო არის კომისიის რეგულირების სფეროში შემავარი პირებისაგან მიღებული რეგულირების საფასური. კომისიის დადგენიდების მიხედვით, დასაშვებია ასევე კომისიის სარგებლობისათვის სახედმწიფო ბიუკეტიდან შესაბამისი სახსრების გამოყოფა და გრანტების მიღება, თუმცა ბოლო რამდენიმე წერის მანძილზე კომისიას თავისი საქმიანობის გახორციელებისათვის სახედმწიფო ბიუკეტის თანხა არ გამოუყენებია.*

ეფექტური მარეგულირებების არსებობა გუდისხმობს როგორც პოდიტიკურ და ფინანსურ დამოუკიდებლობას, ასევე რეგულირებისათვის საჭირო კომპეტენციებისა და უფრებამოსიდებების ქონას, ამ კუთხით რამდენიმე მნიშვნელოვანი პრობლემა და გამოწვევა იკვეთება:

დამოუკიდებლობა

კომისია სხვა მარეგულირებელი ორგანოებისაგან სრუდად გამიჯნულია როგორც სამართლებრივად, ისე არსებული პრაქტიკითაც და არ ხდება მათი საქმიანობების გადაფარვა, თუმცა არსებობს გარკვეული საკანონმდებლო ხარვეზები, რომელიც არ შეესაბამება არსებულ საუკეთესო პრაქტიკას და ხერს უშრის სემეკის, როგორც დამოუკიდებელი მარეგულირების ფუნქციების სრუდყოფიდ განხორციელებას. მაგარითად, 2006 წერს არსებითად შეიცვალა ბაზრის სტრუქტურა საქართველოში და სექტორის რეგულირების ფუნქციების მნიშვნელოვანი ბერკეტები გადაეცა ენერგეტიკის სამინისტროს მათ შორის, ედექტროენერგიის და გაზის ბაზრის წესების დამტკიცება, დერეგულირების უფრება, ედექტროენერგიის (სიმძღვრის) ბაზანსის დამტკიცება და ა.შ. 2013 წერს ასევე საქართველოს გადამცემი ქსერის განვითარების ათწილანი გეგმის შემუშავებასა და დამტკიცებაზე პასუხისმგებელ

* საქართველოს ენერგეტიკისა და წყარომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის დადგენიდება №6 2014 წერის 6 მარტი

ორგანოდ განისაზღვრა გადამცემი სისტემის ოპერატორი და ენერგეტიკის სამინისტრო. აღნიშნული პრაქტიკა არ შეესაბამება ევროპულ კანონმდებლობას, რომელის განხორცილებაც საქართველოს ასოცირების ხელშეკრულების და ენერგეტიკული გაერთიანების წევრობის ფარგლებში ევარება.

მმართველობა

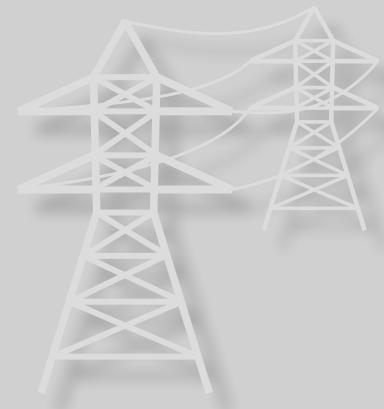
საქართველოს კანონით „ედექტროენერგიისა და ბუნებრივი გაზის შესახებ“* კომისია შედგება 5 წევრისაგან. კომისიის წევრთა კანდიდატებს საქართველოს პრეზიდენტი საქართველოს მთავრობასთან შეთანხმებით წარუდგენს საქართველოს პარდამენტს, რომელიც კომისიის წევრებს ირჩევს სიითი შემადგენდობის უმრავდესობით. კანონის მიხედვით, კომისიის წევრი შეიძლება იყოს საქართველოს მოქადაქე, რომელსაც აქვს უმაღლესი განათლება და საკმარისი კვადიფიკაცია და გამოცდიდება. უფრო კონკრეტული მოთხოვნები კომისიის წევრის განათლებისა თუ გამოცდიდების შესახებ კანონში ან კანონქვემდებარე აქტებში მოცემული არ არის.

კომისიონერის უფრებამოსიდების ვადაა 6 წერი, შესაძლებელია იგი ხედახდა იქნას არჩეული მომდევნო 6 წერის ვადით, თუმცა კანონი არ აზუსტებს რამდენჯერ შეიძლება აირჩეს კომისიის წევრი ახარი ვადით. აღსანიშნავია, რომ კომისია 5 წევრის ნაცვლად ძირითადად წარმოდგენიდია 3 წევრით. 2015 წერის 6 ოქტომბრიდან 27 ოქტომბრამდე კი კომისია შედგებოდა 2 წევრისგან, რადგან მთავრობამ ორგერ არ დაუჭირა მხარი პრეზიდენტის მიერ წარდგენიდ კანდიდატურებს. 2 წევრისგან შემდგარი კომისია არ არის უფრებამოსიდი მიიღოს გადაწყვეტილებები, შესაბამისად, ამ პერიოდის განმავლობაში შეფერხებული იყო კომისიის საქმიანობა.

კომისიის წევრების შერჩევის კრიტერიუმები კანონსა თუ კანონქვემდებარე აქტებში დეტალურად გაწერილი არ არის, კანონში ნათევამია, რომ კომისიის წევრი უნდა იყოს საქართველოს მოქადაქე და ჰქონდეს შესაბამისი კვადიფიკაცია, თუმცა წესი და პროცედურა, თუ როგორ ხდება ვაკანსიის გამოცხადება, რა ეტაპებისგან უნდა შედგებოდეს შერჩევა, რა კრიტერიუმების საფუძველზე არჩევს პრეზიდენტი ან რა კრიტერიუმებით აფასებს მთავრობა და ა.შ. განსაზღვრული არ არის. აღნიშნული ფაქტების გამო შეიძლება შეფერხებული იყოს კომისიონერების როტაციის წესი, რაც არ შეესაბამება არსებულ საუკეთესო პრაქტიკას და საფრთხეს უქმნის მარეგულირებდის დამოუკიდებლობას.

დიცენტირება და კონტროლი

კომისიის უფრებამოსიდებაა ედექტროენერგიის წარმოების, გადაცემის, დისპეტჩერიზაციისა და განაწილების, ბუნებრივი გაზის ტრანსპორტირების და განაწილების, აგრეთვე

* საქართველოს კანონი „ედექტროენერგიისა და ბუნებრივი გაზის შესახებ“ 1997 წერის 27 ივნისი

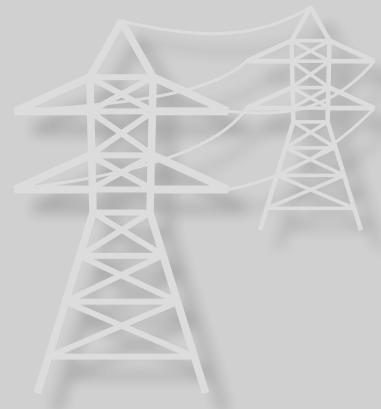
დადგენა, ღიცენზიების გაცემა, მათში ცვდიდებების შეტანა და მათი გაუქმება „ღიცენზიებისა და ნებართვების შესახებ“ საქართველოს კანონის, „ეღეზტროენერგეტიკისა და ბუნებრივი გაზის შესახებ“ საქართველოს კანონისა და ღიცენზირების წესების შესაბამისად.

დღეისათვის სემეკს გაცემური აქვს 25 ღიცენზია ეღეზტროენერგეტიკის სექტორში. საქართველოს ბუნებრივი გაზის სექტორში 2016 წლის 31 დეკემბრის მდგომარეობით ფუნქციონირებს 28 ღიცენზიანტი, მათ შორის არის 1 ტრანსპორტტრინგისა და 27 განაწილების ღიცენზიანტი. აღსანიშნავია, რომ განაწილების სექტორში 3 მსხვიდი ღიცენზიანტის მიერ განაწილებულია მთდიანი მოცულობის 90%. ღიცენზიანტების გამსხვიდების პროცესი გრძელდება.

სემეკი უფრებამოსიდია განახორციელოს ღიცენზიანტების საქმიანობის მონიტორინგი. საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსის მიხედვით, ჰარიმა საღიცენზიო პირობების დარღვევისათვის შეადგენს 5000 გარს, პირობების ხედმეორედ დარღვევის შემთხვევაში ჰარიმის რაოდენობა შეიძლება გასამმაგდეს. სემეკ-ს შეუძლია ღიცენზიანტს გააუქმოს ღიცენზია, თუ დარღვევა ჰარიმის ორგერ გაზრდის შემდეგაც არ გამოსწორდება ან თუ ნათერდია, რომ ჰარიმის დაწესება არ მოახდენს ზეგავდენას ღიცენზიის მფრობების ვადდებულებების შესრულებაზე. იმ შემთხვევაში თუ ღიცენზიის გაუქმება მნიშვნელოვან ზიანს მიაყენებს მომხმარებელებს, სემეკი უფრებას აძლევს ღიცენზიანტს განაგრძოს საქმიანობა სპეციალური მოთხოვნების შესაბამისად, ეს მოთხოვნები კანონში აღწერიდი არ არის და ყოველი ცადკეული შემთხვევისთვის განისაზღვრება განსხვავებულად. მსგავსი შემთხვევები პრაქტიკაში იშვიათია. თუ ვერც ამ შემთხვევაში მოახერხებს ღიცენზიანტი ვადდებულებების შესრულებას, სემეკი უფრებამოსიდია თვითონ განახორციელოს ღიცენზიანტის საქმიანობა ან ჩართოს მესამე მხარე. თუ ასეთი შეთანხმება შეუძლებელია, სასამართლო სემეკის მოთხოვნის საფუძველზე ნიშნავს სპეციალურ მმართველს.

ასე იყო მაგადითად 2009 წელს როდესად ყაზტრანსგაზ-თბილისში არსებული ფინანსური პრობრემების გამო დაინიშნა სპეციალური მმართველი, მაშინდედი კომისიის თავმჯდომარის განცხადებით, ეს იყო დროებითი ღონისძიება თბილისის მოსახლეობის უწყვეტი გაზმომარაგების უზრუნველსაყოფად და კომპანიის ფინანსური მდგომარეობის გამოსასწორებლად.

ღიცენზიებთან დაკავშირებით პრობრემურია სანქციების საკითხი. ნებისმიერი დარღვევისათვის სანქცია პირველ ჰერბე შეადგენს 5000 გარს იქნება ეს ღიცენზიანტის მიერ ბაზრის წესების დარღვევა თუ წერილზე პასუხის ვადაგადაციდება. პირველ შემთხვევაში საქმე გვაქვს სერიოზულ დარღვევასთან და ღიცენზიანტს შეიძლება უღირდეს გადაიხადოს 5000 გარი რადგან ღიცენზიის პირობების დარღვევით უფრო მეტ სარგებელს ნახავს ვიდრე ჰარიმის

გადახდაა, მეორე შემთხვევაში კი ჭარიმის ოდენობა მაღარია. მნიშვნელოვანია მოიძებნოს უფრო მოქნიდი მექანიზმი, რომელსაც შედეგის თვალსაზრისით უკეთესი ეფექტი ექნება.

სატარიფო რეგულირება

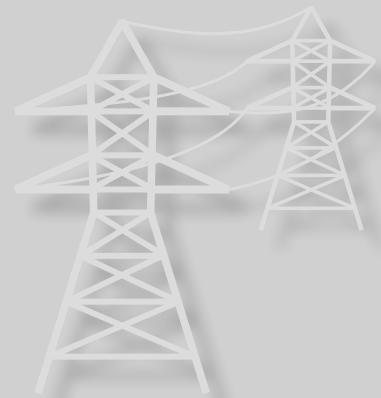
ტარიფების გაანგარიშების საფუძველს წარმოადგენს „ედექტროენერგეტიკისა და ბუნებრივი გაზის შესახებ“ საქართველოს კანონი და ამავე კანონის მოთხოვნათა შესაბამისად, კომისიის მიერ შემუშავებული და ნორმატიული ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტით დამტკიცებული სატარიფო მეთოდოლოგიები .

ედექტროენერგიის სექტორში სემეკი ადგენს რეგულირებადი საწარმოების განაწილების (2 დიცენტრიანტი) გენერაციის (8 დიცენტრიანტი, მათ შორის 4 თბოედექტროსადგური) გადაცემის (2 დიცენტრიანტი) და დისპეტჩერიზაციის (ერთი დიცენტრიანტი) ტარიფს .

ედექტროენერგიის ტარიფების გაანგარიშებისას გამოიყენება საერთაშორისო პრაქტიკაში მიღებული „წამახადისებები რეგულირების“ და „დანახარჯები პდუს“ რეგულირების პრინციპები, რომელიც უზრუნველყოფენ საწარმოს ფუნქციონირების ეფექტიანობის ზრდის სტიმულირებას, საწარმოს სტაბილურ ფუნქციონირებას, გაწეული გონივრული დანახარჯების ანაზღაურებას და სამართლიანი მოგების მიღებას .

აღსანიშნავია, რომ მეთოდოლოგია არის ახარი და შემუშავდა 2015 წერს ავსტრიის ენერგო მარეგულირებელის E-Control-ის დახმარებით. შესაბამისად, 2015 წერს გადაითვადა თითქმის მთედი ედექტროენერგეტიკული სექტორის ტარიფები . აღსანიშნავია, რომ კომისიის მხრიდან 2006 წლის შემდგომ არ იყო გადათვდიდი ედექტროენერგიის გადაცემის ტარიფი, 2003 წლიდან კი – ედექტროენერგიის დისპეტჩერიზაციის საქმიანობასთან დაკავშირებული ტარიფი .

ედექტროენერგიასთან შედარებით გაზის სექტორში ტარიფების დადგენის საკითხი გაციდებით გართულებულია, რადგან სემეკის რეგულირების სფეროში არ შედის საქართველოში რეგისტრირებული ყველა საყოფაცხოვრებო აბონენტი . ბუნებრივი გაზის მიწოდების საქმიანობის დერეგულირებისა და ნაწილობრივი დერეგულირების „შესახებ“ საქართველოს ენერგეტიკის მინისტრის 2007 წლის 25 სექტემბრის №69 ბრძანების თანახმად, 2007 წლის 1 სექტემბრამდე (ქ. თბილისის აღმინისტრაციულ-ტერიტორიულ საზღვრებში 2008 წლის 1 აგვისტომდე) არსებული ბუნებრივი გაზის მომხმარებელი იმ ფიზიკური პირებისთვის (მოსახვეობა – საყოფაცხოვრებო მომხმარებელი), რომელიც ბუნებრივ გაზს არ მოიხმარენ სამეწარმეო საქმიანობისათვის, მიწოდების ტარიფები ნაწილობრივ დერეგულირებულია და საქართველოს ენერგეტიკისა და წყადმომარაგების მარეგულირებელი

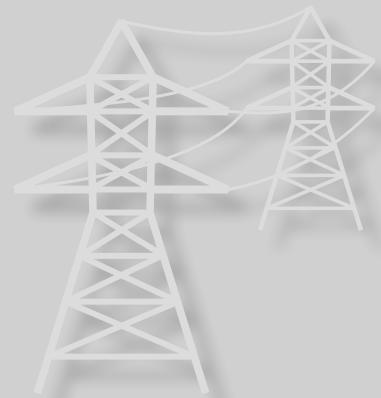
ეროვნული კომისია ადგენს ბლოკურ ტარიფებს, ხორც არა საყოფაცხოვრებო მომხმარებელებისთვის და 2007 წლის 1 სექტემბრის (თბილისში 2008 წლის 1 აგვისტოს) შემდგომ პერიოდში გაზიფიცირებული საყოფაცხოვრებო მომხმარებელებისთვის მიწოდების ტარიფები დერეგულირებულია და სემეკი ამ ტარიფებს არ ადგენს.

2017 წელს აგვისტოში ენერგეტიკის მინისტრის მოადგიდემ განაცხადა, რომ ბუნებრივი გაზის ახარი ტარიფები დერეგულირებულ აბონენტებზეც გავრცელდება რადგან დერეგულირების ბრძანება ფორმადურად გაუქმების ეტაპზეა. აღნიშნული ბრძანების გაუქმება მნიშვნელოვანი წინგადადგმული ნაბიჭი იქნება.

სემეკმა 2017 წელს, ახარი მეთოდოლოგიით, პირვედად დაადგინა ბუნებრივი გაზის სექტორში ტრანსპორტირების განაწილების, მიწოდებისა და მოხმარების ტარიფები.

საქართველოს ენერგეტიკის სექტორში მარეგულირებელი გარემო მნიშვნელოვნად გაუმჯობესდა ბოლო წელში, თუმცა რჩება რიგი პრობრემები რომელთა გადასაწყვეტად საჭიროა შემდეგის გათვადისწინება:

- ენერგეტიკის სამინისტროსგან სემეკს უნდა დაუბრუნდეს ედექტროენერგიისა და გაზის ბაზრის წესების და გადამცემი ქსერის განვითარების 10 წლიანი გეგმების დამტკიცების უფრებამოსიდებები;
- კანონში დაზუსტდეს რამდენი ვადით აირჩევა კომისიის წევრი და განისაზღვროს კომისიის წევრის შერჩევის კრიტერიუმები და პროცედურა;
- შეიცვალოს დიცენტრიანტებისათვის სანქციების დაწესების პრინციპი;
- გაუქმდეს საქართველოს ენერგეტიკის მინისტრის 2007 წლის 25 სექტემბრის №69 ბრძანება და მთდიანად საყოფაცხოვრებო სექტორისთვის მომხმარებელის ტარიფი დადგინდეს მარეგულირებელი კომისიის მიერ.

საქართველოს ენერგეტიკული უსაფრთხოების შეფასება MOSES მეთოდიკით

ერიზაბეტ ფონტი, კოდუმბიის უნივერსიტეტი (აშშ)
მურმან მარგვერაშვილი
გიორგი მუხიგურიშვილი
“მსოფლიო გამოცდიდება საქართველოსთვის”

წინამდებარე დოკუმენტის მიზანია საქართველოს ენერგეტიკული უსაფრთხოების რაოდენობრივი შეფასება, რაც ხედს შეუწყობს სექტორის უფრო სიღრმისეუდ კვდევას და რაციონალური ენერგეტიკული პოდიტიკის შემუშავებას. ენერგოუსაფრთხოების შესახებ ვრცელი ღიტერატურის განხიდვის შემდეგ, ჩვენ შევარჩიეთ საერთაშორისო ენერგეტიკული სააგენტოს მიერ შექმნიდი მოგრევადიანი ენერგოუსაფრთხოების მოდელი (MESES), მისი სიმარტივის და სექტორში უსაფრთხოების ფართო სპექტრის რისკების ანადიგის შესაძლებლობის გათვაღისწინებით. შეფასება აჩვენებს, საქართველოს ენერგოუსაფრთხოების მდგომარეობას სხვა ქვეყნებთან შედარებით, სადაც MOSES მეთოდიკა იქნა გამოყენებული.*

მოგრევადიანი ენერგეტიკული უსაფრთხოების შესაფასებდად, MOSES იყენებს 35 ინდიკატორს, რითაც ცადკეული ენერგომატარებების მიხედვით ფასდება მიწოდების შეწყვეტის რისკები და ამ რისკების მიმართ სისტემის მედეგობა. თითოეული ინდიკატორი კვასიფიცირდება როგორც მაღარი, საშუალო და დაბარი რისკის შემცველი სხვადასხვა ფერთა კოდირებით; ცადკეული ენერგომატარებებისთვის ინდიკატორების გამოთვდის შემდეგ ხდება მათი გაანადიგება და კვასიფიცირდება ფერებისა და ასო (A-E ან A-C) კატეგორიების მიხედვით. მეთოდიკა საშუალებას იძევა თითოეული ტიპის ენერგომატარებებისათვის შემუშავდეს რეკომენდაციები.

საქართველოსთვის MOSES ინდიკატორები შეფასდა ძირითადად 2015 წლის ენერგეტიკული ბარანსის მონაცემებზე დაყრდნობით** და ასევე სხვადასხვა წყაროდან მიღებული დამატებითი მონაცემებით, როგორიცაა: საქართველოს ნავთობისა და გაზის კორპორაცია, სუფსის ნავთობტერმინადი, საქართველოს ინდუსტრიული ჰაერი და ექსპერტული შეფასება.

ქვემოთ მოყვანილია საქართველოს ენერგეტიკული უსაფრთხოების შეფასების შედეგები MOSES თითოეული კატეგორიის მიხედვით.

ნავთობი

საქართველო ნედდი ნავთობის სატრანზიტო ქვეყანაა, რომელის გადატიდვაც კასპიის რეგიონიდან საქართველოს გავდით მსოფლიო ბაზარზე ხორციელდება. მიუხედავად იმისა, რომ მიღსაღებითა და რკინიგზით ნედდი ნავთობის მნიშვნელოვანი მოცულობების ტრანსპორტირება ხორციელდება,

* Jewell, J. (2011), "The IEA Model of Short-Term Energy Security (MOSES): Primary Energy Sources and Secondary Fuels", IEA Energy Papers, No. 2011/17, OECD Publishing, Paris.

** Energy Balance of Georgia, 2015. National Statistics office of Georgia

საქართველოში ეს რესურსი პრაქტიკულად არ მოიხმარება. ქვეყანაში წარმოებული მცირე ოდენობის ნავთობიც კი ექსპორტზე გადის. ფუნქციონირებს მხოღოდ ერთი მცირე სიმძღვრის ნავთობგადამამუშავებელი საწარმო შესაბამისად, ქვეყანაში ნავთობპროდუქტების მოხმარება მთდიანად იმპორტით კმაყოფილდება.

ნავთობის გამოიყენება სატრანზიტო მიზნებისთვის და არა საკუთარი მოხმარებისთვის. შესაბამისად, ნავთობისათვის MOSES ინდიკატორები შემდეგ ინტერვალებშია მოქცეული.

განზომილება	მაჩვენებელი	საზომი ერთეული/ ინტერვალი	სიდიდე
გარეგანი რისკი	იმპორტდამოკიდებულება	%	-1.34
	მომწოდებელთა პოლიტიკური სტაბილურობა	- / 0-7	5.65
შიგა რისკი	მოპოვების ცვალებადობა	%	4.07
	საზღვაო მოპოვება	%	0
გარეგანი მედეგობა	მომწოდებელთა დივერსიფიცირება	- / 0.1-1.0	0.626
	იმპორტის	პორტები	რაოდენობა
	ინფრასტრუქტურა (მიღების წერტილები)*	მილსადენები	რაოდენობა
შიგა მედეგობა	მარაგების სიდიდე**	დღეები	70

ცხრილი 1. ნედრი ნავთობის ინდიკატორები საქართველოსთვის

** ინფორმაციის არარსებობის გამო, ნედრი ნავთობის საშუალო წრიული მარაგის ნაცვლად გამოყენებული იქნა საცავის სრული მოცულობა.

დასკვნა

ნავთობის სექტორში ინდიკატორების შედეგები დამაკმაყოფილებებია, გარდა ნავთობის მომწოდებები ქვეყნების პოდიტიკური სტაბილურობის დაბადი მაჩვენებებისა და ნავთობსადენების შედარებით მცირე რაოდენობის, თუმცა მათი გავდენა ენერგეტიკურ უსაფრთხოებაზე უმნიშვნელოა, რადგან ქვეყანა არ მოიხმარს ნედრ ნავთობს. რისკებისადმი შიდა მედეგობა ფორმალურად მაღარია, რადგან ნავთობის მარაგების შეფასებისას საცავის სრული (სატრანზიტო ჩათვებით) მოცულობები იქნა აღებული.

საქართველო ნედრი ნავთობის MOSES მეთოდოლოგიით შეფასებით A ჰავუში მოხვდა OECD-ის წევრ ხუთ განვითარებულ ქვეყანასთან ერთად.

ჯგუფი	მაჩვენებელი	ქვეყნების რაოდენობა
A	ნედლი ნავთობის ექსპორტი ან საკუთარი მოხმარების <15% იმპორტით	5

ცხრილი 2. ნედრი ნავთობი, საქართველო MOSES რეიტინგში
წყარო: Jewell, J. (2011). MOSES: Primary Energy Sources and Secondary Fuels.

თუმცა, არსებული სიტუაციის უნიკარუობიდან გამომდინარე, რთულია ენერგოპოდიტიკის მხრივ დასკვნების გამოტანა, რადგან შეფასება მიუთითებს ოპერატორი ნავთობგადამამუშავებელი საწარმოს არარსებობაზე და არა ქვეყნის ნავთობის რესურსით სიმდიდრეზე. ღუქსემბურგი ერთადერთი OECD-ის ქვეყანაა, რომელიც არ იყენებს ნედრ ნავთობს საქართველოს მსგავსად. მთავარი დასკვნა იმაში მდგომარეობს, რომ ნედრი ნავთობის მიმართ MOSES მეთოდოლოგია არ არის ადეკვატური საქართველოსთვის, ის ასახავს უნიკარუ მდგომარეობას, როდესაც მიუხედავათ პროდუქტის დიდი მოცულობებით ტრანზიტისა, ქვეყნის ტერიტორიაზე ეს რესურსი საერთოდ არ მოიხმარება ენერგოუსაფრთხოების უზრუნველყოფისათვის.

ნავთობპროდუქტები

საქართველო ნავთობპროდუქტების იმპორტს ექვსი სხვადასხვა ქვეყნიდან ახორციელებს. ნავთობპროდუქტების ბაზარი სრულად დიბერადიზებული და კონკურენტულია. ბაზარზე რამდენიმე ფომინანტი კომპანია მონაწილეობს, მათ შორის “სოკარი”, “ღუკოიდი”, “გარფი”, “ვისოდი” და “რომპეტროდი”, რომელიც ნავთობპროდუქტების იმპორტსა და საცავო ვაჭრობას ახორციელებს. ქვეყანას არ გააჩნია ნავთობპროდუქტების ადეკვატური სტრატეგიული მარაგები და ძირითადად ამ ნავთობკომპანიების საცავებზეა დამოკიდებული. MOSES მეთოდიკით შეფასება ნავთობპროდუქტების სამ კატეგორიაში ჩატარდა: 1. ბენზინი, 2. შუა დისტილატები - დიზენი, ნავთი, საავიაციო საწვავი, 3. სხვა ნავთობპროდუქტები - მაზუთი, საცხებ საპოხი მასაღები და ბოგიერთი რეაქტიული საწვავი. შესაბამისად ნავთობპროდუქტების მიხედვით შეფასების ინდიკატორები ასე გამოიყორება:

განზომილება	მაჩვენებელი		საზომი ერთეული/ ინტერვალი	სიდიდე
გარე რისკი	დეფიციტი	ბენზინი	%	100
		შუა დისტილატები	%	96.6
		სხვა	%	87.4
	ნავთობპროდუქტები			
შიგა რისკი	ნავთობის უსაფრთხოება		რეიტინგი	A
	მოქმედი ნავთონადამუშავება		რაოდენობა	1
გარე მედეგობა	მოწოდებელთა დიკვირსიფიცირება		- / 0.1-1.0	0.174
	იმპორტის ინფრასტრუქტურა (მიღების წერტილები)	პორტები	რაოდენობა	3
		მილსადენები	რაოდენობა	0
შიგა მედეგობა	გადამუშავებელი ინფრასტრუქტურის მოქნილობა (წელსონის კომპლექსურობის ინდექსი)		რაოდენობა	<6.0
	საშუალო მარაგები (2010)*	ბენზინი	კვირა	6
		შუა დისტილატები	კვირა	4
		სხვა	კვირა	2
		ნავთობპროდუქტები		

ცხრიდი 3. ნავთობპროდუქტების უსაფრთხოების ინდიკატორები*

* According to the MOSES, oil products are classified as: Gasoline – motor gasoline;

Middle distillates – kerosene type jet fuel, kerosene, road diesel, heating and other gas oil;

Other oil products – fuel oil, liquid petroleum gases, lubricants, bitumen, paraffin waxes, non-specified.

მომწოდებელის დივერტიფიკაციის დონე გამოითვდება ჰერფინდარ - ჰირშმანის ინდექსით, მომწოდებელის წილის საშუალებით (წყარო: OEC).^{*} ნავთობპროდუქტების გადამამუშავებელი ინფრასტრუქტურის მოქნიღობა (მაგარითად გადამამუშავებელი, ომერსაც შეუძლია სხვადასხვა ნავთობპროდუქტის წარმოება) ნედსონის სირთულის ინდექსით გამოითვდება.^{*} ექსპერტული ინფორმაციით საქართველოში, ნავთობგადამამუშავებელ საწარმოში მარტივი თერმული პროცესები მიმდინარეობს და, შესაბამისად, ნედსონის ინდექსის დაბარი მაჩვენებელი მივიღეთ.

დასკვნა

მიმწოდებელის მრავალფეროვნების მიუხედავად, ყველა ნავთობპროდუქტზე, 2015 წელს 87%-იანი და მეტი დეფიციტი დაფიქსირდა. მარაგების საშუალო დონე კრისის გამოიყიდა დაბარ ნიშნულზე. ნედსონის სირთულის ინდექსის დაბარი შეფასების გათვალისწინებით, საქართველო ნავთობპროდუქტების სექტორში D ჯგუფის კატეგორიაში მოხვდა. საქართველოს შეუძლია გააუმჯობესოს ენერგეტიკული უსაფრთხოება ნავთობპროდუქტების მარაგების/რეზიუმების შექმნით.

ჯგუფი	მაჩვენებლი	ქვეყნების რაოდენობა
ბენზინი D	ბენზინის მოხმარების 45%-ზე მეტი იმპორტირებულია და არსებობს 3-6 კვირის ბენზინის რეზერვები, ერთი ნავთობპროდუქტების სადენი და მომწოდებლების დაბალი დივერსიფიკაცია	1
შუა დისტილატები D	შუა დისტილატების მოხმარების 45%-ზე მეტი იმპორტირებულია და არსებობს 3-6 კვირის რეზერვები, და მომწოდებლების საშუალო დივერსიფიკაცია	2
სხვა ნავთობ- პროდუქტები D	- სხვა ნავთობპროდუქტების მოხმარების 45%-ზე მეტი იმპორტირებულია და ნედლი ნავთობის სექტორში არის D ან E კატეგორიაში. - მოქნილი გადამამუშავებელი ინფრასტრუქტურა და 3 კვირაზე ნაკლები რეზერვები, ან სხვა ნავთობ - პროდუქტების მოხმარების 45%-ზე მეტი იმპორტირებულია, მომწოდებლების საშუალო დივერსიფიკაციით და 3 კვირაზე ნაკლები მარაგებით.	6

ცხრიდი 4. ნავთობპროდუქტები, საქართველოს პროფიდი MOSES მიხედვით

ცხრიდი 4 მიუთითებს, რომ მაღარი გარე დამოკიდებულება ბენზინსა და ისეთ ნავთობპროდუქტებზე, როგორიცაა ნავთი, საავიაციო ნავთი, და დიზენი უჩვეულო განვითარებული ქვეყნებისათვის, შესაბამისად D ჯგუფში OECD-ის მხოდოდ 2 ქვეყანა მოხვდა. მაშინ როცა მაღარი გარე დამოკიდებულება ისეთ ნავთობპროდუქტებზე, როგორიცაა ბიტუმი, ღუბრიკანტები, გათხევადებული ნავთობის გაზი და

* The observatory of economic complexity (OEC).

მაგრამ უფრო ხშირი შემთხვევაა. ეს მაჩვენებელი იმავე პრობრემებზე მიუთითებს, რომ, საკუთარი მაღარი წარმადობის ნავთობგადამამუშავებელი წარმოება მნიშვნელოვნად გააუმჯობესებს ქვეყნის ენერგოუსაფრთხოებას ნავთობპროდუქტების სექტორში.

ბუნებრივი აირი

საქართველოში მოხმარებული ბუნებრივი აირის თითქმის 100% იმპორტირებულია. ქვეყანას არ აქვს გამსაცავი და ზამთრის პიკური მოხმარება მთლიანად დამოკიდებულია იმპორტზე და საიმპორტო ინფრასტრუქტურის მეღებობაზე.

განზომილება	მაჩვენებელი	საზომი ერთეული/ ინტერვალი	სიდიდე
გარე რისკი	იმპორტდამოკიდებულება	%	99.5
	მომწოდებელთა პოლიტიკური სტაბილურობა	- / 0-7	4.86
შიგა რისკი	საზღვაო მოპოვების წილი	%	0
გარე მედეგობა	მომწოდებელთა დივერსიფიცირება	- / 0.1-1.0	0.76
	მიღების წერტილები	პორტები	რაოდენობა
		მიღსადენები	რაოდენობა
შიგა მედეგობა	საცავებიდან გაცემის სიმძლავრე	%	0
	მოხმარების ინტენსიურობა, მ³/\$1000*	-	176

ცხრილი 5. ბუნებრივი აირი

შიდა მედეგობის ინდიკატორად ასევე გამოიყენება ბუნებრივი გაზის მოხმარების ინტენსივობა, ანუ 1000 დორარის ექვივალენტი მშპ-ს მისაღაბად დახარჯული ბუნებრივი გაზის რაოდენობა. ეს მაჩვენებელი ასახავს გაზის შეწყვეტისადმი ქვეყნის ეკონომიკის გამძღვობას. გაზის ინტენსივობის საზომად MOSES კრასიფიკაცია 3 დონეს გვთავაზობს, საშუალო კი არის 20-60 მ3/1000USD. საქართველო ამ ზღვარს თითქმის სამჯერ აჭარბებს, რაც ბუნებრივი გაზის უაღრესად არაპროდუქტიულ გამოყენებაზე მიუთითებს.

ეს მაჩვენებელი გაზის შეწყვეტისადმი ქვეყნის ეკონომიკის დაბად მედეგობაზე მიუთითებს, თუმცა ასევე გასათვარისწინებელია ზაფხულში ჰიდროენერგიის მაღარი წილი და ეკონომიკის გაზიე ნაკრები დამოკიდებულება.

დასკვნა

ბუნებრივი გაზის კრასიფიკაციით საქართველო ხვდება E ჰაგუფში (იხ. ცხრილი 6). შიდა და გარე ფაქტორების გათვარისწინებით საქართველო ერთიანდება მაღარი რისკის და დაბადი მედეგობის მქონე ქვეყნების ჰაგუფში. ამის ძირითადი მიზეზი არის ქვეყნის თითქმის 100%-იანი დამოკიდებულება იმპორტირებულ ბუნებრივ გაზზე. პოდიტიკური სტაბილურობისა და მიმწოდებების დივერსიფიცირებით საქართველო ასევე

მაღარი რისკისა და დაბარი მედეგობის ქვეყანაა, ანუ ის ძაღიან მგრძნობიარეა მიწოდების ფიზიკური შეწყვეტისადმი. ამ ყველაფერს ასევე ამძაფრებს თხევადი გაზის (LNG) მიმღები პორტის არარსებობა. ბუნებრივი გაზის შიდა რისკის მიხედვით მდგომარეობა ფორმადურად დადებითად უნდა ჩაითვაღოს, რადგან ქვეყანას არ გააჩნია ოფშორული წარმოება და აქვს მინიმარული სახმელეთო ბუნებრივი გაზის წარმოება.

ბუნებრივი გაზის სექტორში რისკების შესამცირებად საქართველოსთვის მნიშვნელოვანია ბუნებრივი გაზის მომწოდებელის დივერსიფიკაცია და გაზსაცავის მშენებდობა. გრძელვადიან პერიოდში შესაძებელია LNG პორტის მშენებდობაც, რაც ხედს შეუწყობს მედეგობას ბუნებრივი გაზის მიღსადენების დაზიანების შემთხვევაში.

კატეგორია	ქვეყნები რომლებშიც:	ქვეყნების რაოდენობა
E	იმპორტი ≥70%-ზე და აჭა 3-4 მილიადები და/ან 1-2 LNG პორტი მიმწოდებლების დაბალი დივერსიფიკაციით და მაქსიმალური გამტარიანობა დღიური პიკური მთხოვნის 50%-ზე ნაკლებია	3

ცხრილი 6. ბუნებრივი გაზი

საქართველოსთან ერთად OECD-ის ქვეყანა მოხვდა ამ კატეგორიაში, თუმცა ამ ქვეყნებს აქვთ ენერგეტიკული უსაფრთხოების უზრუნველყოფის სხვა წყაროები, მაგარითად შვედეთის ედექტროენერგია მთდიანად დამოკიდებულია ატომურ ენერგიაზე და ჰიდროენერგიაზე.

ქვანახშირი

საქართველოს აქვს მურა ნახშირის (დიგნიტის) მნიშვნელოვანი რეზისურები და საბჭოთა პერიოდში აშენებული რამდენიმე ნახშირის საბაზო. თუმცა დღემდე ქვანახშირი ქვეყნის ენერგეტიკულ უსაფრთხოებაში მნიშვნელოვან როდს არ ასრულებს. საქართველოში ნახშირზე მომუშავე მხოდოდ ერთი 13 მეგავატი სიმძრავრის თბოედექტროსადგურია, რომელიც თითქმის არ ფუნქციონირებს.

MOSES-ის ენერგეტიკული უსაფრთხოების კრასიფიკაციაში ქვანახშირის მაჩვენებელი მოცემულია ცხრილში 7:

განზომილება	მაჩვენებელი	საზომი ერთეული/ინტერვალი	სიდიდე
გარე რისკი	იმპორტდამოკიდებულება	%	55.7
შიგა რისკი	შახტური მოპოვების წილი*	%	100
გარე მედეგობა	მომწოდებელთა დივერსიფიცირება	- / 0.1-1.0	0.82
	იმპორტის ინფრასტრუქტურა, მიღების წერტილები	საზღვაო ან სამდინარო პორტები რკინიგზა	რაოდენობა
			2
			1

ცხრილი 7. ქვანახშირი

* MOSES მიღვომის გამო ამ ინდიკატორს მაღარი მაჩვენებელი არ აქვს, MOSES შემუშავებული იყო OECD ქვეყნებისათვის და გუდისხმობს, რომ არც ერთ ქვეყანას არა აქვს 60% ზე მეტი ქვანახშირი შიდა მაღაროებიდან მოპოვებული.

დასკვნა

ქვანახშირის კრასიფიკაციაში საქართველო ხვდება მ პაგუფში (იხ. ცხრიდი 8).

ჯგუფი	ქვეყნების სადაც:	ქვეყნების რაოდენობა
B	ქვანახშირის იმპორტი არის 30%-60% შორის • შახტური წილი >40%.	2

ცხრიდი 8. ქვანახშირი

ქვანახშირთან დაკავშირებული ორი მნიშვნელოვანი ინდიკატორი არის - იმპორტებული დამოკიდებულება და მაღაროებში მოპოვების წილი. პირველი ინდიკატორი ქვეყანას A ან B ჰაგუფში ათავსებს, თუმცა საბოროო კრასიფიკაციისათვის გადამწყვეტია შახტური მოპოვების წილი რაც OECD ქვეყნებში მაქსიმუმ 60%-ს აღწევს, ხორც საქართველოში 100%-ია, რაც უფრო მაღარი რისკის შემცველია.

ბიომასა და ნარჩენები

განზომილება	მაჩვენებელი	საზომი ერთეული/ინტერვალი	სიდიდე
გარე რისკი	იმპორტდამოკიდებულება	%	-0.15
შიგა მედეგობა	წყაროების დივერსიფიცირება *	0.3-1.0	0.99

ცხრიდი 9. ბიომასა

*საქართველოს 2016 წ. ენერგეტიკული ბარანსის მიხედვით, სურ 4 ტიპის ბიომასა გამოიყენება, ამათგან შეშას ყველაზე მაღრი წილი აქვს.

დასკვნა

მიუხედავად იმისა, რომ საქართველო არ ახორციელებს ენერგიის ამ წყაროს იმპორტს და არ არის იმპორტებულებულები, მთერი ბიომასა მოიპოვება ერთი წყაროდან და ეს ყველაზე მნიშვნელოვანი ინდიკატორია.

ჯგუფი	ქვეყნების სადაც:	ქვეყნების რაოდენობა
C	ნაკლები დივერსიფიკაცია (ბიომასის ან ნარჩენების სულ ცოტა 75% ერთი წყაროდანაა მიღებული) და იმპორტზე დაბალი დამოკიდებულება (16%-24%).	3

ცხრიდი 10. ბიომასა და ნარჩენები

დღეისათვის ბიომასის 100% არის შეშა, რაც იწვევს სერიოზურ პრობლემებს, ტყეების გაჩეხვას და ბიომრავადფეროვნების დაკარგვას. მნიშვნელოვანია, საქართველომ მოახდინოს ბიომასის წყაროების დივერსიფიკაცია და გაზარდოს პერიოდების, ბრიკეტების და სხვა მყარი ბიოსაწვავის

ნიდი მოხმარებაში რომელიც წარმოებული იქნება ნარჩენი ბიომასისგან. გარდა ამისა, შეშის მოხმარების ეფექტურობის გაზრდა მოთხოვნის შემცირებაზეც იმოქმედებს. ბიომასა და ნარჩენები, ჰავუფი C (იხ, ცხრილი 10).

ჰიდროენერგია

ჰიდროენერგია საქართველოს ენერგეტიკული სექტორის უმნიშვნელოვანესი ნაწილია, უზრუნველყოფს რა მთვიანი შიდა მიწოდების 70-75%-ს. წიაღისეული რესურსების არასებობის პირობებში. MOSES ჰიდროენერგიასთან დაკავშირებულ რისკებს აფასებს ჰიდროდოგიური რეჟიმების ცვადებადობის მიხედვით რაც ზომავს როგორც ჰიდროენერგიის გენერაციის რისკებს ასევე მედეგობას (წყალსაცავების შესაძლებლობების გათვაღისწინებით). ჰიდროპოტენციალის სტაბილურობის შეფასებისთვის გამოყენებული იქნა ძირითადი ჰიდროედექტროსადგურების წრიული გამომუშავების 10 წლიანი რიგი. საქართველოსთვის ჰიდროენერგიის წარმოების არასტაბილურობა (2007 – 2016): 11%

დასკვნა

ჰიდროენერგიის უსაფრთხოების კუთხით საქართველო მოხვდა A ჰავუფში (იხ. ცხრილი 11). საქართველოსთვის ჰიდროენერგიის წარმოების არასტაბილურობა წარმოადგენს რისკს ამინდის გათვაღისწინებით, მედეგობას რაც შეეხება, გასათვარისწინებელია ჰიდროენერგეტიკული სისტემის მედეგობა, მაგარითად არასაკმარისი რეზერვუარები წრიულ მოხმარებასთან მიმართებით. ეს მიდგომა საკმაოდ გამარტივებულია ჰიდროენერგიასთან დაკავშირებით, მსგავსი ტიპის ენერგიის წყაროს შეფასებისას ასევე გასათვარისწინებელია ჰიდროსადგურების გეოგრაფიული განვითარება და წყალსაცავიანი სადგურების რაოდენობა.

კატეგორია	ქვეყნების სადაც:	ქვეყნების რაოდენობა
A	ჰიდროენერგიის წარმოების არასტაბილურობა ≤ 11%.	12

ცხრილი 11. ჰიდროენერგია

აღსანიშნავია, რომ ეს ანაღიაზი არ მოიცავს ჰიდროდოგიური რეჟიმების დეტალურ სიღრმისეულ შეფასებას და მოთხოვნის სეზონურობას ასევე ექსპორტის შესაძლებლობას.

ძირითადი დასკვნები

MOSES ენერგეტიკული უსაფრთხოების მაჩვენებლები საქართველოსთან მიმართებით შეჟამებულია ქვემოთ მოცემულ ცხრილში.

ნავთობპროდუქტებისა და ბუნებრივი გაბის გარდა, კვდევა ზომიერად დადებით რეიტინგებს გვიჩვენებს, თუმცა, საქართველოს ენერგეტიკულ ბადანსში ამ ორ წყაროს

მნიშვნელოვანი წიგი აქვს.

პირველადი ენერგია	უსაფრთხოების რეიტინგი
ნედლი ნავთობი	A
ნავთობპროდუქტები	
ბენზინი	D
საშუალო დისტილატები	D
სხვა ნავთობპროდუქტები	D
ბუნებრივი გაზი	E
ნანძირი	B
ბიომასა და ნარჩენები	C
ჰიდროენერგია	A

მიუხედავად იმისა, რომ MOSES მეთოდოდოგია არ ითვარისწინებს, ჩვენ ასევე შევადგინეთ მაკამებები რეიტინგი საქართველოსთვის. მივანიჭეთ შენონიღი ქუდები ენერგეტიკურ ბადანსში მათი წიგის მიხედვით. თუ A-E კვადასიფიკაციის რეიტინგები გამოვსახავთ რიცხვებში 1 დან 5 მდე, და ენერგიის სხვადასხვა წყაროს მიხედვით მიღებუდ რეიტინგებს შევწონით საქართველოს ენერგეტიკურ ბადანსში მათი წიგის მიხედვით, მივიღებთ ენერგეტიკური უსაფრთხოების ჯამურ ინდექსს 3.7. რაც ოდნავ უკეთესი გიდრე D კატეგორია (4).

- საქართველო, სხვა ქვეყნებისგან განსხვავებით, არ იყენებს ნავთობს როგორც ენერგოუზრუნველყოფის და ენერგოუსაფრთხოების ერთერთ მნიშვნელოვან წყაროს;
- ნავთობპროდუქტების მოწოდების შეწყვეტის მიმართ მედეგობა დაბარია და მოითხოვს რეზერვების გაზრდას;
- ბუნებრივი გაზით მომარაგება ყველაზე მაღარი საფრთხის შემცველია და ესაჭიროება როგორც გარე რისკების შემცირება მათ შორის დივერსიფიკაციით, ასევე შეწყვეტის მიმართ მედეგობის გაზრდა გაზსაცავების მოწყობით და მოხმარების ინტენსივობის შემცირებით;
- არამდგრადი გამოყენების გამო ბიომასა არ არის სტაბილური ენერგომომარაგების წყარო და მოითხოვს ახარ მიღომებს
- ჰიდროენერგია შედარებით საიმედო ენერგიის წყაროს წარმოადგენს საქართველოში წიური გენერაციის ცვალებადობა მაღარ რისკებს არ შეიცავს.

მიუხედავად იმისა, რომ MOSES მეთოდოდოგია სრულად არ ითვარისწინებს საქართველოს ენერგეტიკური უსაფრთხოების სპეციფიკას, ის კარგი საშუალებაა ქვეყნის ენერგეტიკური უსაფრთხოების საკითხებზე მსჯელობისათვის. აუცილებელია ენერგეტიკური უსაფრთხოების კვდევების გაგრძელება და მათი შედეგების გამოყენება დარგის განვითარების სტრატეგიისა და პოლიტიკის შემუშავების პროცესში.

ენერგეტიკულ გაერთიანებაში საქართველოს გაწევრიანებიდან ერთი წერის შეფასება

საღომე ჭანერიძე
საქართველოს ენერგეტიკისა და წყარმომარაგების
მარეგულირებელი ეროვნული კომისია

შესავადი

საქართველოსა და ევროპავშირს შორის ასოცირების შეთანხმებისა და ასოცირების დღის წესრიგის ფარგლებში, ენერგეტიკული სექტორი წარმოადგენს ერთ-ერთ ყველაზე პრიორიტეტულ საკითხს. ხანგრძლივი მოსამზადებელი სამუშაოების შემდგომ, 2016 წერის 14 ოქტომბერს, ქადაქ სარაევოში ხედი მოეწერა “ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელ ხედშეკრულებასთან საქართველოს შეერთების შესახებ” ოქმს, რომელის რატიფიცირებაც საქართველოს პარდამენტმა 2017 წერის 21 აპრილს მოახდინა. შედეგად საქართველო, 2017 წერის 1 ივნისიდან, ოფიციალურად გახდა ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელი ხედშეკრულების ხედშემკვრევი მხარე. ბემოაღნიშნული ოქმით დეტალურად იქნა გათვაღისწინებული ენერგეტიკულ გაერთიანებაში საქართველოს გაწევრიანების სპეციალური პირობები და ვადები, რომელიც ვრცელდება საქართველოს მიერ ენერგეტიკული გაერთიანების კანონმდებრობისა (შემდგომში - *acquis communautaire*) და შესაბამისი საბაზო რეფორმების განხორციელებაზე.

“ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელ ხედშეკრულებასთან საქართველოს შეერთების შესახებ” ოქმის ხედმოწერიდან დღემდე, არაერთი პროგრესული ნაბიჯი გადაიდგა ოქმით ნაკისრი ვადდებულებების შესრულების მიზნით. კერძოდ, მიმღინარეობს მუშაობა ენერგეტიკის შესახებ კანონპროექტსა და ენერგოეფექტურობის პირველ სამოქმედო გეგმაზე, არაერთი ცვდიდება განხორციელდა გარემოს მარეგულირებელ კანონებსა და კანონქვემდებარე აქტებში, ჩატარდა მრავალი სამუშაო შეხვედრა ენერგეტიკის, სტატისტიკის, გარემოს დაცვის მოწვეულ ექსპერტებთან და სხვა. მიუხედავად ამისა, ოქმით გათვაღისწინებული ვადების დაცვის მიზნით, სასურველია გარკვეული ცვდიდებების შეტანა მიმღინარე პროცესებში, რათა დროულად და უფრო ეფექტურად მოხდეს საქართველოს მიერ აღებული ვადდებულებების შესრულება.

წინამდებარე სტატიის მიზანია, მოვდედ მიმოიხიდოს “ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელ ხედ-შეკრულებასთან საქართველოს შეერთების შესახებ” ოქმით საქართველოს მიერ ნაკისრი ვადდებულებები და მათ შესასრულებლად დღემდე გადადგმული ნაბიჯები. ამასთან, სტატია მიზნად ისახავს რეკომენდაციების წარმოდგენას

ოქმით ნაკისრი ვარდებულებების ეფექტურად და ჭეროვნად შესრულებისთვის.

არსებული მდგომარეობა ედექტროენერგეტიკის სექტორი

“ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელი ხედშეკრულებასთან საქართველოს შეერთების შესახებ” ოქმის თანახმად, საქართველომ ედექტროენერგეტიკის სექტორში *acquis communautaire*-ის იმპდემენტაციის მიზნით, უნდა უზრუნველყოს ედექტროენერგიის შიდა ბაზრისათვის საერთო წესების შესახებ N2009/72/EC დირექტივისა და ედექტროენერგიის ტრანსსაბაზღვრო გაცვდის სისტემებზე დაშვების პირობების შესახებ (EC) No 714/2009 რეგულაციის შესრულება არაუგვიანეს 2018 წელს 31 დეკემბრისა. რაც შეეხება ედექტროენერგიის მიწოდებისა და ინფრასტრუქტურაში ინვესტიციების უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ზომების შესახებ N2005/89/EC დირექტივას, მისი შესრულების ვადად განისაზღვრა 2019 წელს 31 დეკემბერი. ამასთან, ოქმის მოთხოვნათა შესაბამისად, 2018 წელს 31 დეკემბრიდან ყველა არასაყოფაცხოვრებო მომხმარებელი, ხოლო 2019 წელს 31 დეკემბრიდან, ყველა კატეგორიის მომხმარებელი უნდა წარმოადგენდეს უფრებამოსიდ მომხმარებელს. აღსანიშნავია, რომ 2018 წელს 31 დეკემბრისათვის N2009/72/EC დირექტივისა და 2019 წელს 31 დეკემბრისათვის N2005/89/EC დირექტივის შესრულების მიზნით, “ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელ ხედშეკრულებასთან საქართველოს შეერთების შესახებ” ოქმის იმპდემენტაციის თაობაზე ერთობლივი განცხადების შესახებ დანართი ითვაღისწინებს შესაბამისი დებულებების განხორციელებისა და ბაზრის ინსტრუმენტების ტესტირებისათვის დამატებით ერთწლიან პერიოდს.

იმდენად, რამდენადაც საქართველოში დღეს არსებული ედექტროენერგეტიკული ბაზრის მოდერი არ შეებამება *acquis communautaire*-ის მოთხოვნებს, აუცილებელია განხორციელდეს საბაზრო პრინციპების ცვდიდება და შესაბამისი საძირკვლის შექმნა კონკურენციული და დიკვიდური ბაზრისათვის, რომერიც არარეგულირებულ ფასებზე იქნება დაფუძნებული. ამ მიზნით, უნდა შეიქმნას მარეგულირებელი ჩარჩო, რომერიც უზრუნველყოფს სატარიფო რეგულირებიდან თანმიმდევრულად გადასვდას საბაზრო ფასებზე. დიკვიდური ბაზრის შესაქმენდად, მნიშვნელოვანია დროულად ჩაეყაროს საფუძველი ედექტროენერგიით ვაჭრობის პრატფორმასა და ერთი დღით ადრე ბაზარს, რაც უზრუნველყოფს ბაზრისათვის შესაბამისი საფასო სიგნარების მიწოდებას.

ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი გამოწვევა, რომერიც არსებობს ედექტროენერგეტიკულ სექტორში და ერთგვარ გაურკვევდობას ქმნის კონკურენციული ბაზრის მოდერზე გადასვდასთან დაკავშირებით, წარმოადგენს ინვესტორებსა და ედექტროენერგეტიკული ბაზრის ოპერატორს შორის გაფორმებული ედექტროენერგიის გარანტირებული შესყიდვის

გრძელვადიანი ხედშეკრულებები. ამ ეტაპზე არ არსებობს ცალსახა პოზიცია იმასთან დაკავშირებით, თუ რა ფორმით მოხდება უკვე გაფორმებული ხედშეკრულებების აღსრულება ან/და მათი გარდაქმნა, რაც ხედს უწყობს არასტაბილური გარემოს შექმნას. არანაკედ მნიშვნელოვანია, დროულად შემუშავდეს და გასაჭაროვდეს ედექტროენერგეტიკის სექტორში ინვესტიციების მობილვის აღტერნატიული მექანიზმი, რათა გარდამავარდმა პერიოდმა უარყოფითად არ იმოქმედოს განხორციელებული ინვესტიციების რაოდენობაზე. 2017 წელს მარტში, ენერგეტიკული გაერთიანების სამდივნომ მოამზადა ენერგეტიკის შესახებ კანონპროექტი, რომედიც განსაზღვრავს ედექტროენერგეტიკისა და ბუნებრივი გაზის რეგულირების ახარ, *acquis communautaire*-სთან შესაბამის პრინციპებს.

აღნიშნული კანონპროექტი გაეგზავნათ საქართველოს ენერგეტიკის სამინისტროს, საქართველოს ენერგეტიკისა და წყარომარაგების მარეგულირებელ ეროვნულ კომისიას, საქართველოს სახელმწიფო ედექტროსისტემასა და სხვა დაინტერესებულ პირებს. აღნიშნულ კანონპროექტზე მუშაობა სხვადასხვა ინსტიტუტების ერთობლივი მონაწილეობით დოემდე არ დაწყებულა, რაც, N2009/72/EC დირექტივის შესრულების ვადის გათვაღისწინებით, წარმოადგენს ვარაუდის საფუძველს, რომ, შესაძლოა, ნაჩქარევად მიღებულმა კანონმა ვერ უბრუნველყოს დაბადანსებული და შესაძლო საუკეთესო საბაზრო მოდერის მიღება. ამასთან, ბუნებრივია, სანამ არ შემუშავდება კანონი, რომედიც განსაზღვრავს ედექტროენერგიის სექტორში რეგულირების ძირითად პრინციპებს, შეუძღებელია დარგის მარეგულირებელი კანონქვემდებარე აქტების უმრავდესობაზე მუშაობის დაწყება და ასეთი აქტების შემუშავებისთვის მხოდოდ მინიმარტი დრო რჩება.

მიუხედავად ედექტროენერგეტიკის მარეგულირებელი ძირითადი კანონის ერთობლივი განხილვის დაყოვნებისა, დღეისათვის საქართველოში მიმდინარეობს რამდენიმე პროექტი, რომედიც ხედს შეუწყობს ბაზრის ახარ მოდერბე გადასვდის პროცესს. მათ შორისაა ევროპის განვითარებისა და რეკონსტრუქციის ბანკის დახმარებით განხორციელებული ტექნიკური დახმარება ედექტროენერგეტიკის ბაზრის ახარი კონცეფციის მომზადების მიზნით და ევროკავშირის EU4ENERGY ტექნიკური დახმარების პროექტით გათვაღისწინებული დახმარება არაერთი კანონქვემდებარე აქტის მომზადების მიზნით (მათ შორის, გიცენზირების წესები, გადაცემის სისტემის ოპერატორის სერტიფიცირების წესები, უნივერსალური მომსახურების წესები, ბოლო იმედის მიმწოდების მომსახურების წესები, ტრანსსასაზღვრო ინტერკონექტორებზე სიმძღვრის განაწილების წესები და სხვა). გარდა ამისა, მსოფლიო ბანკის მიერ ფინანსდება ედექტროგადამცემი ქსედის გაძღიერების პროექტი, რომედიც უბრუნველყოფს მხარდაჭერას ერთი დღით ადრე ბაზრის შექმნისათვის აუცილებელი ტექნოლოგიისა და პროგრამული უბრუნველყოფის შეძენაში.

ბუნებრივი გაზის სექტორი

საქართველოში ამჟამად არსებული მაღარი კონცენტრციის მქონე საბითუმო ბაზრის მოდერი საჭიროებს ფუნდამენტურ ცვდიდებებს, რათა შესაბამისობაში იქნას მოყვანილი *acquis communautaire*-სთან. “ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელ ხედშეკრულებასთან საქართველოს შეერთების შესახებ” ოქმი ითვარისწინებს შემდეგ ვადებს ბუნებრივი გაზის სექტორში კანონმდებლობის იმპლემენტაციისთვის: ბუნებრივი აირის შიდა ბაზრისათვის საერთო წესების შესახებ N2009/73/EU დირექტივა, ბუნებრივი აირის გადამცემ ქსედებზე დაშვების პირობების შესახებ (EC) N 715/2009 რეგულაცია და ბუნებრივი აირის მიწოდების უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ზომების შესახებ N2004/67/EU დირექტივა შესრულებული უნდა იქნას არაუგვიანეს 2020 წლის 31 დეკემბრისა. აღსანიშნავია, რომ ოქმი ითვარისწინებს გამონაკვისს სამხრეთ კავკასიის მიდსადენსა და ჩრდილოეთ-სამხრეთის მაგისტრალური მიდსადენთან მიმართებაში და განსაზღვრავს, რომ ორივე მათგანი გათავისუფრებულია N2009/73/EU დირექტივისა და (EC) No 715/2009 რეგულაციის მოთხოვნების შესრულებისგან „ენერგეტიკული გაერთიანების“ ხედშეკრულების მოქმედების ვალის ამოწურვამდე - 2026 წლის 31 აგვისტომდე. ამასთან, ოქმი არ ვრცელდება საქართველოსა და აზერბაიჯანის რესპუბლიკას შორის მთავრობათაშორის შეთანხმებაზე, სამხრეთ კავკასიის მიდსადენის სისტემის მეშვეობით, საქართველოსა და აზერბაიჯანის რესპუბლიკის ტერიტორიებსა და მის ფარგლებს გარეთ, ბუნებრივი გაზის ტრანზიტის, ტრანსპორტირებისა და ვაჭრობის საქმიანობების შესახებ. ედექტორენერგეტიკის სექტორის მსგავსად, ენერგეტიკული გაერთიანების სამდივნოს მიერ მომზადებული ენერგეტიკის შესახებ კანონპროექტის ბუნებრივი გაზის ნაწილები პერსერვით არ მოწყობიდა ერთობლივი განხიდვა დაინტერესებული პირების მონაწილეობით. მიუხედავად ამისა, მიმდინარეობს რამდენიმე ტექნიკური პროექტი, რომელიც მიზნად ისახავს დახმარების გაწევას ბუნებრივი გაზის სექტორში კანონქვემდებარე აქტების მომზადებაში. მათ შორისაა EU4ENERGY, რომელიც საქართველოს დახმარებას გაუზევს ბუნებრივი გაზის გამანაწილებელი სისტემის წესების შემუშავებაში.

ვინაიდან საქართველო თითქმის სრულად არის დამოკიდებული აზერბაიჯანის რესპუბლიკის მიერ ბუნებრივი გაზის მიწოდებაზე, ქვეყნის ენერგოუსაფრთხოების გაზრდის მიზნით, მნიშვნელოვანია გაზის მიწისქვეშა საცავის მიმდინარე პროექტის წარმატებით დასრულება. აღნიშნული პროექტი ფინანსდება აზის განვითარების ბანკის მიერ, რომელიც ამავდროულად ახორციელებს ტექნიკური დახმარების პროგრამას, რომელის მიზანია მიწისქვეშა საცავის ოპერირების მარეგულირებელი სხვადასხვა კანონქვემდებარე აქტების პროექტების მომზადება. აღსანიშნავია, რომ აზის განვითარების ბანკი, სამართლებრივი აქტების მომზადების პროცესში, მჭიდროდ თანამშრომელის ენერგეტიკული

ენერგეტიკული გაერთიანების სამდივნოსთან, რათა უზრუნველყოფიდი იქნას მომზადებული დოკუმენტების სრული შესაბამისობა *acquis communautaire*-სთან.

მარეგულირებელი ორგანო

საქართველოს ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის (შემდგომში - სემეკი) საქმიანობის სამართლებრივი ჩარჩოს განმსაზღვრელი კანონმდებლობა, დღეის მდგომარეობით, ძირითადად შეესაბამება *acquis communautaire*-ის მოთხოვნებს, თუმცა გარკვეული უფრებამოსიდებები, რომელიც უნდა ჰქონდეს მარეგულირებელ ორგანოს, სემეკს არ გააჩნია. მაგარითად, საბითუმო ბაზრის შესებს, რომელიც წარმოადგენს ბაზრის მარეგულირებელ ძირითად დოკუმენტს და განსაზღვრავს საბითუმო ბაზრის პრინციპებსა და მათ ფუნქციონირებასთან დაკავშირებულ სხვადასხვა გარემოებებს, სემეკის ნაცვლად, როგორც ედექტორენერგეტიკის, ისე ბუნებრივი გაზის სექტორში, ამტკიცებს საქართველოს ენერგეტიკის სამინისტრო.

ენერგეტიკული გაერთიანების სამდივნოს მიერ მომზადებული ენერგეტიკის შესახებ კანონპროექტი, *acquis communautaire*-ის შესაბამისად, აფართოებს სემეკის მარეგულირებელ შესაძებლებებს, რაც ენერგეტიკული ბაზრების სწორი ფუნქციონირების წინაპირობას წარმოადგენს. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია, რომ კანონპროექტზე მუშაობის პროცესში შენარჩუნებული იქნას თავდაპირველი პროექტით გათვალისწინებული სემეკის მარეგულირებელი ნორმები.

ნავთობი

ნავთობის სექტორთან მიმართებაში, “ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელ ხედშეკრუნებასთან საქართველოს შეერთების შესახებ” ოქმი ითვარისწინებს საქართველოს ვარდებულებას, უზრუნველყოს წევრ ქვეყნებზე ნედრი ნავთობის ან/და ნავთობპროდუქტების მინიმარცული სარეზერვო საცავების უზრუნველყოფის ვარდებულების გავრცელების შესახებ N2009/119/EC დირექტივის შესრულება 2023 წლის 1 იანვრამდე. მიუხედავად იმისა, რომ პეტ საკმარისი დროა დარჩენილი აღნიშნულ ვადის ამოწურვამდე, ქვეყანაში უკვე მიმდინარეობს გარკვეული სამუშაოები დირექტივის შესრულების მიზნით. კერძოდ, საქართველოს ენერგეტიკის სამინისტრო ხედმძღვანელობს აღნიშნული დირექტივის ტრანსპოზიციის სამუშაოებს, რომელს მიზანია თავდაპირველი ძირითადი პრინციპების განმსაზღვრელი ზოგადი კანონმდებლობის შექმნა, ხორც მომავარები, კანონქვემდებარე აქტების მეშვეობით, კონკრეტული სისტემის შემუშავება. წინასწარი შეფასებით, 90-დღიანი წმინდა იმპორტის მონაცემებზე დაყრდნობით, ნავთობის მინიმარცული სარეზერვო მოცულობა დაახლოებით სამასი ათასი ტონა ივარაუდება. ამ ეტაპზე სამინისტრო ახორციელებს სამუშაოებს შესაბამისი გამოთვალების დაზუსტებისა და ქვეყანაში არსებული

ნავთობტერმინადების მოცულობის გათვალისწინებით, სარეზერვო საცავების განთავსების პოტენციური სტრატეგიის შემუშავების მიზნით. ამასთან ერთად, მიმდინარეობს EU-4ENERGY-ის ტექნიკური დახმარების პროგრამა, რომელიც მიზნად ისახავს ენერგეტიკის სამინისტროსა და პროცესის მონაწილე სხვა პირების (ნავთობისა და გაზის სახელმწიფო სააგენტო, საქართველოს ნავთობისა და გაზის კორპორაცია, საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო, საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, ფინანსთა სამინისტროს საგადასახადო და საბაჟო პოდიტიკის დეპარტამენტი და საბიუპეტო დეპარტამენტი) მხარდაჭერას შესაბამისი სამართლებრივი ჩარჩოს მომზადებაში, რაც მოიცავს დახმარებას როგორც სპეციალური კანონის, აგრეთვე მისი განმახორციელებრივი კანონქვემდებარე აქტების მომზადებაში.

განახლებადი ენერგია

ვინაიდან საქართველოში არსებობს განახლებადი ენერგიის განვითარების დიდი პოტენციალი, აღნიშნული დარგი წარმოადგენს ერთ-ერთ პრიორიტეტულს ქვეყნის განვითარებისათვის. მიუხედავად ამისა, ჰერჯერობით არ არსებობს სპეციალური კანონი, რომელიც ერთიანად დაარეგულირებდა განახლებადი ენერგიის განვითარების სხვადასხვა ასპექტებს, რაც იწვევს დარგის მიმართ სისტემური მიდგომის არარსებობას.

“ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელ ხედშეკრულებასთან საქართველოს შეერთების შესახებ” ოქმის თანახმად, საქართველოს გააჩნია ვადებულება, მოახდინოს განახლებადი ენერგიის წყაროებიდან ენერგიის გამოყენების ხედშეწყობის შესახებ N2009/28/EU დირექტივის შესრულება არაუგვიანეს 2018 წლის 31 დეკემბრისა. ამ ეტაპზე, გაეროს განვითარების პროგრამის დაფინანსებით, მიმდინარეობს განახლებადი ენერგიის განვითარების პირველი ეროვნული სამოქმედო გეგმის შემუშავება, რომელიც პროექტის მომზადებაც 2017 წლის ბოროსთვის დასრულდება. მნიშვნელოვანია, დროულად შემუშავდეს განახლებად ენერგიაში ინვესტირების წახალის მექანიზმი, ვინაიდან დღეს არსებული ედექტროენერგიის გარანტირებული შესყიდვის ხედშეკრულებები არ შეესაბამება *acquis communautaire*-ს და ამახინჯებს ბაზარს.

ახადმა სისტემამ ხედი უნდა შეუწყოს საქართველოში განახლებადი ენერგიის განვითარებას და, ამავდროულად, სრულად უნდა შეესაბამებოდეს სახელმწიფო დახმარებასთან მიმართებით ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელი ხედშეკრულებით დადგენიდ მოთხოვნებს. შესაბამისად, აუცილებელია, შემუშავდეს იმგვარი მხარდაჭერის სქემა, რომელიც უზრუნველყოფს გრძელვადიანი გათვდებით პროგნოზირებად და სტაბილურ პოდიტიკას და, ამასთან, არ შეუშძის ხედს კონკურენციას.

ენერგოეფექტურობა

საქართველოში ენერგოეფექტურობის პირვედი სამოქმედო გეგმის შემუშავება ჰერ კიდევ 2015 წერს, ევროპის განვითარებისა და რეკონსტრუქციის ბანკის დახმარებით დაიწყო. სამოქმედო გეგმის შემუშავებაში მონაწილეობას იღებდა საქართველოს ენერგეტიკის სამინისტრო, ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო და სხვა დაინტერესებული პირები, მათ შორის, ენერგეტიკული გაერთიანების სამდივნო. მიუხედავად იმისა, რომ სამოქმედო გეგმამ დასრულებული სახე რამდენიმე თვის წინ მიიღო, დღემდე არ მომხდარა მისი დამტკიცება, რაც მნიშვნელოვან შემაფერხებელ ფაქტორს წარმოადგენს. ენერგეტიკული გაერთიანების სამდივნომ არაერთხედ გაუსვა ხაზი სამოქმედო გეგმის დამტკიცების მნიშვნელობას და მიუთითა, რომ საქართველომ არ უნდა გაამართდოს გეგმის დამტკიცების დაყოვნება სრულყოფილი დოკუმენტის მიღების მიზნით. ნაცვდად ამისა აუცილებელია, არსებობდეს თუნდაც არასრულყოფილი, მაგრამ ნათედი გეგმა, რომელიც დროთა განმავლობაში დაიხვეწება მასში ცვდიდებების შეტანის გზით.

სამოქმედო გეგმა აწესრიგებს ენერგოეფექტურობასთან დაკავშირებულ არაერთ საკითხს *acquis communautaire*-ის მოთხოვნათა შესაბამისად, მათ შორის, საჯარო შენობების ენერგოეფექტურობას, ენერგეტიკულ აუდიტს, ენერგეტიკული მოწყობირობების ეტიკეტირებას და სხვა. გეგმა აგრეთვე ითვარისწინებს „საგზაო რუკას“ N2012/27/EU დირექტივის შესასრულებელად.

რაც შეეხება მშენებრობასთან დაკავშირებულ ენერგოეფექტურობის მოთხოვნებს, დღეისათვის პრაქტიკულად არ არსებობს შესაბამისი მარეგულირებელი ჩარჩო. საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს მიერ შემუშავებული სივრცითი მოწყობისა და მშენებრობის კოდექსის პროექტი, სხვა საკითხებთან ერთად, ითვარისწინებს ენერგოეფექტურობასთან დაკავშირებულ ზოგადი სახის მოთხოვნებს ახარი მშენებრობების მიმართ, თუმცა, აუცილებელია კონკრეტული სამშენებლო სტანდარტების შემუშავება. რაც შეეხება უკვე არსებულ შენობებს, ამ მხრივ საკმაოდ რთულია ენერგოეფექტურობის მოთხოვნების განხორციელება, რადგან აღნიშნული დაკავშირებულია მსხვიდ ფინანსებთან. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია დონორული დახმარების მოძიება ძველი შენობების ენერგოეფექტურობის მაჩვენებელის გაუმჯობესებისათვის.

EU4ENERGY-ს ტექნიკური დახმარების ფარგლებში, 2017 წერს განხორციელდა შენობების ენერგოეფექტურობასთან დაკავშირებით საქართველოს კანონმდებრობის შედარებითი ანაღიზი, ხორც ამჟამად აქტიურად მიმდინარეობს სამუშაოები შენობების ენერგოეფექტურობის თაობაზე საქართველოს კანონპროექტის მოსამზადებად. გარდა ამისა, დანიის საერთაშორისო განვითარების სააგენტოსთან

ერთად, ხორციელდება პროექტი „ენერგოეფექტიანობისა და მდგრადი ენერგეტიკის მხარდაჭერა საქართველოში“, რომელიც ითვარისწინებს საყოფაცხოვრებო მოწყობიდობების ენერგიის მოხმარების აღმნიშვნელი მარკირების სისტემის შემუშავებასა და დანერგვას, *acquis communautaire*-ის მოთხოვნების შესაბამისად.

“ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელი ხედშეკრულებასთან საქართველოს შეერთების შესახებ” ოქმი ითვარისწინებს საქართველოს ვადებულებას, უზრუნველყოს ენერგოეფექტურობის შესახებ N2012/27/EU დირექტივისა და ეტიკეტირების და პროდუქციის შესახებ სხვა სტანდარტული ინფორმაციის მითითებით, ენერგომოხმარების პროდუქტების მიერ ენერგიისა და სხვა წყაროების მოხმარების ინდიკაციის შესახებ N2010/30/EU დირექტივის შესრულებას 2018 წლის 31 დეკემბრისთვის. ამასთან, შენობების ენერგოეფექტურობის შესახებ N2010/31/EU დირექტივის შესრულების ვადაა 2019 წლის 30 ივნისი.

გარემოს დაცვა

გარემოს დაცვის სფეროში *acquis communautaire*-ის შესრულების მიზნით, აქტიურად სრულდება მოსამზადებელი სამუშაოები. “ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელი ხედშეკრულებასთან საქართველოს შეერთების შესახებ” ოქმი ითვარისწინებს საქართველოს ვადებულებას, 2017 წლის 1 სექტემბრამდე, ევროკავშირსა და საქართველოს შორის ასოცირების შესახებ შეთანხმებით გათვარისწინებული ვადებულებების შეზღუდვის გარეშე, მოახდინოს კონკრეტული სახელმწიფო და კერძო პროექტების გარემოზე ზეგავდენის შეფასების შესახებ N85/337/EEC დირექტივის სრული იმპლემენტაცია. ზოგიერთ თხევად საწვავში გოგირდის შემცველობის შემცირების შესახებ N1999/32/EC დირექტივა უნდა შესრულდეს 2021 წლის 1 სექტემბრამდე, ასოცირების შესახებ შეთანხმებით გათვარისწინებული ვადებულებების შეზღუდვის გარეშე, ხორმ წვის დიდი ქარხნებიდან ზოგიერთი დამაბინძურებელის ატმოსფერულ ჰაერში გაფრქვევების შეზღუდვის შესახებ N2001/80/EC დირექტივა უნდა შესრულდეს 2018 წლის 31 დეკემბრამდე.

თავი III, დირექტივა N2010/75/EU-ის V დანართი სამრეწველო ემისიების შესახებ (დაბინძურების ინტეგრირებული პრევენცია და კონტროლი) ახარი ედექტროსადგურებისთვის უნდა შესრულდეს 2018 წლის 1 სექტემბრამდე, ხორმ არსებული ედექტროსადგურებისთვის - 2026 წლის 1 სექტემბრამდე. ამასთან, დირექტივა N79/409/EC, მუხლი 4(2), გარეული ფრინველების დაცვის შესახებ უნდა შესრულდეს 2019 წლის 1 სექტემბრამდე.

დღეის მდგრმარეობით, გარემოზე გემოქმედების ნებართვის შესახებ საქართველოს კანონი რჩება მთავარ დოკუმენტად, რომელიც არეგულირებს გარემოზე გემოქმედების შეფასების (შემდგომში - გზშ) პროცედურებს, თუმცა იგი ძარას

დაკარგავს 2018 წლის 1 იანვარს. 2017 წლის 1 ივნისს, საქართველოს პარდამენტმა მიიღო გარემოსდაცვითი შეფასების კოდექსი, რომელის ძირითადი ნაწილი მხოლოდ 2018 წლის 1 იანვარს ამოქმედდება - ე.ი. ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელი ხედშეკრულებასთან საქართველოს შეერთების შესახებ” ოქმით N85/337/EEC დირექტივის შესრულებისთვის დადგენიდ ვადაბზე უფრო გვიან. ახარი კოდექსი თითქმის სრულად ასახავს N2011/92/EU დირექტივით დადგენიდ მოთხოვნებს.

კოდექსის ერთ-ერთი უმთავრესი მიღწევაა სკრინინგისა და სკოპინგის პროცედურების შემოღება და დირექტივის I და II დანართებით განსაზღვრული (სავარდდებულო გზშ-ს დაქვემდებარებულ საქმიანობათა და წევრი სახედმშიფს გადაწყვეტილების საფუძველზე გზშ-ს დაქვემდებარებულ საქმიანობათა ჩამოანთვადი) საქმიანობების თითქმის სრულად გათვადისწინება. გმონაკრისია ნავთობისა და ბუნებრივი გაზის მოპოვების საქმიანობა, რომელიც სპეციალური სამართლებრივი აქტებით დარეგულირდება.

კოდექსი აგრეთვე ითვარისწინებს საქმიანობის განმახორციელებელის გზშ-სგან გათავისუფდების შესაძლებელობას, თუმცა არ ითვარისწინებს ენერგეტიკული გაერთიანების სამდივნოსთვის შესაბამისი შეტყობინების გაგზავნის ვადებულებას. კოდექსს ასევე შემოაქვს ტრანსსასაზღვრო ზემოქმედების შეფასების ცნება და ითვარისწინებს ამ მიზნით სხვა სახედმშიფოების შესაბამის ორგანოებთან თანამშრომელობას. აღსანიშნავია, რომ ტრანსსასაზღვრო ზემოქმედებასთან დაკავშირებული დებულებების ამოქმედებას კოდექსი ითვარისწინებს „ტრანსსასაზღვრო კონტექსტში გარემოზე ზემოქმედების შეფასების შესახებ“ კონვენციისა და მისი „სტრატეგიული გარემოსდაცვითი შეფასების შესახებ“ ოქმის საქართველოსთვის ძაღაში შესვდის შემდგომ. რაც შეეხება N2001/42/EC დირექტივის მოთხოვნებს, კოდექსი ითვარისწინებს სტრატეგიულ დოკუმენტზე გადაწყვეტილების მიღების პროცესში სტრატეგიულ გარემოსდაცვით შეფასებასთან დაკავშირებულ წესებს, რომელთა ძირითადი ნაწილი ძაღაში შევა 2018 წლის 1 ივნისს, თუმცა მინისტრთა საბჭოს მიერ მიღებული N2016/13/MC-EnC გადაწყვეტილების თანახმად, დირექტივის შესრულების ვადა 2018 წლის 31 მარტს იწურება. 2017 წლის 25 მაისს საქართველოს მთავრობამ მიიღო დადგენიდება “ტექნიკური რეგლამენტის – ზოგიერთ თხევად საწვავში გოგირდის შემცველობის ზღვრული მნიშვნელობების დადგენის შესახებ დამტკიცების თაობაზე” N1999/32/EC დირექტივის ტრანსპორტიციის მიზნით.

ენერგეტიკული გაერთიანების სამდივნო, EU4ENERGY-ს ფარგლებში, ტექნიკურ დახმარებას უწევს საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს და სხვა კომპეტენტურ ორგანოებს, რათა უზრუნველყოფილი იქნას ტექნიკური რეგლამენტის სრული იმპლემენტაციისათვის აუცილებელი სამუშაოების განხორციელება.

სტატისტიკა

“ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელი ხედშეკრულებასთან საქართველოს შეერთების შესახებ” ოქმის თანახმად, საბორო მომხმარებელებისათვის გაზისა და ედექტროენერგიის ფასების გამჭვირვადობის გაუმჯობესებასთან დაკავშირებით „გაერთიანების“ პროცედურის შესახებ N2008/92/EC დირექტივისა და ენერგოსტატისტიკის შესახებ (EC) No 1099/2008 რეგულაციის შესრულების ბოლო თარიღად საქართველოს განესაზღვრა 2017 წელს 31 დეკემბერი. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოში არსებული სამართლებრივი ჩარჩო პირდაპირ არ ითვარისწინებს სპეციალურ ნორმებს ენერგეტიკულ სტატისტიკასთან დაკავშირებით, საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის (შემდგომში - საქსტატი) მიერ გამოქვეყნებული ყოველწლიური ენერგეტიკული ბარანსი, დღის მდგომარეობით, დიდწიდად შეესაბამება *acquis communautaire*-ის მოთხოვნებს. ამასთან, საქსტატის მიერ 2017 წელს განმავლობაში განხორციელებული კვდევების საფუძველზე შესაძლებელია ვარაუდი, რომ 2016 წელს ენერგეტიკული ბარანსი სრულ შესაბამისობაში იქნება *acquis communautaire*-ის მოთხოვნებთან.

სტატისტიკის დარგში *acquis communautaire*-ის იმპერატურული ძირითადი გამოწვევები, რომელიც საქართველოში არსებობს, უკავშირდება მოკდევადიანი სტატისტიკისა და ფასების სტატისტიკის წარმოებას ედექტროენერგეტიკისა და ბუნებრივი გაზის სექტორებში. აღნიშნულთან დაკავშირებით, 2017 წელს, საქსტატსა და სემეკს შორის გაფორმდა თანამშრომდობის შესახებ მემორანდუმი, რომელიც მიზნად ისახავს მჯიდრო თანამშრომდობას ენერგეტიკული ფასებისა და სხვა სახის ინფორმაციის გაცვლის მიზნით. ამასთან, EU4ENERGY DATA პროექტი დამატებით ხედს შეუწყობს ედექტროენერგიისა და ბუნებრივი გაზის ფასების გაანგარიშების ევროპული მეთოდოდოგიის დანერგვას. ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, მოსაბოლოებია, რომ საქართველო დადგენიდ ვადაში უზრუნველყოფს სტატისტიკის დარგში ოქმით ნაკისრი ვადდებულების შესრულებას.

Acquis communautaire-ის იმპერატურული სტრატეგია

ენერგეტიკული გაერთიანების სამდივნოში დამკვიდრებული პრაქტიკის შესაბამისად, სამდივნო ახარ ხედშემკვრებ სახელმწიფოს ესმარება ენერგეტიკის მარეგულირებელი ძირითადი კანონპროექტის მომზადებაში, ხოლო შემდგომში, საერთო პოზიციის შესახების მიზნით, დოკუმენტის ერთობლივ განხილვას იწყებს სამუშაო ჰაუზი, რომელის შემადგენლობაში შედის ყველა რეგულაციური სახელმწიფო უწყება და დაინტერებული პირი (გადაცემისა და განაწილების ქსერის ოპერატორები, ბაზრის ოპერატორი და სხვა), აგრეთვე ენერგეტიკული გაერთიანების სამდივნოს წარმომადგენლები. მიუხედავად თავდაპირველი მცდელობისა, საქართველოსთვის

ენერგეტიკის შესახებ კანონპროექტის მომზადების შემდგომ, მომხდარიყო მსგავსი სამუშაო ჰავთის შექმნა პროცესის მთავარი მონაწილეების ჩართულობით, შედგა მხოლოდ ერთი სამუშაო შესველრა, რის შემდგომაც ასეთ ფორმატში თანამშრომდობა აღარ გაგრძელებულა. ამ ეტაპზე, საქართველოს ენერგეტიკის სამინისტრო, ისევე როგორც სემეკი, ინდივიდუალურად მუშაობს წარმოდგენიდ კანონპროექტზე, რაც, ბუნებრივია, არ წარმოადგენს მისასაღმებელ პრაქტიკას და, სასურველია, საერთო ძალების მიმართვა დაბადანსებული, საუკეთესო პრაქტიკის ამსახველი დოკუმენტის მისაღებად.

დღეისთვის არ არსებობს *acquis communautaire*-ის ცადკეული მარეგულირებელი აქტების იმპლემენტაციის ნათელი სტრატეგია ან/და ენერგეტიკული ბაზრების სამომავრო მოდერების ნათელი ხედვა, რაც გამოწვეულია ქვეყანაში არსებულ საჭარო და კერძო ინსტიტუტებს შორის თანამშრომდობის ფორმატის ჩამოუყადიბებრობით, ერთიანი სამოქმედო გეგმისა და კონტროლის მექანიზმის განუსაზღვრულობით. იმისათვის, რომ *acquis communautaire*-ის იმპლემენტაციის პროცესს მიეცეს თანმიმდევრული და ერთიანი სახე, სასურველია მისი ჩარჩოში მოქცევა ექვსთვიანი ან ერთწრიანი ეროვნული სამოქმედო გეგმების მიღების გზით. სამოქმედო გეგმით უნდა განისაზღვროს შესასრულებელი სამუშაო, პასუხისმგებელი ორგანო, შესაბამისი ვადა, დაფინანსების წყარო და მისაღები შედეგი. ამასთან, აუცილებელია, სამოქმედო გეგმის შესრულების პროგრესი გაკონტროლდეს როგორც შუადედური, აგრეთვე საბოროო ანგარიშებით. გარდა ამისა, უნდა განისაზღვროს მხარე, რომელსაც აქვს შესაბამისი რესურსები, რომ უზრუნველყოს იმპლემენტაციის პროცესის კოორდინირება ყველა სექტორში.

დასკვნა

მიუხედავად მიღწეული პროგრესისა, საქართველოს მიერ *acquis communautaire*-ის დადგენიდ ვადებში სათანადო იმპლემენტაციის მიზნით, არსებითი მნიშვნელობა უნდა მიენიჭოს ენერგეტიკული გაერთიანების სამდივნოსთან მჭიდრო თანამშრომდობით სამოქმედო გეგმის შემუშავებას, რომელიც გაითვალისწინებს მისაღებელ შუადედურ და საბოროო შედეგებს და დაადგენს შესაბამის ანგარიშვადდებულების მოთხოვნებს. ამასთან, აუცილებელია დეტალური „გზამკვდევის“ შემუშავება, რომელიც აგრეთვე გამოყენებული იქნება საქართველოში დონორთა კოორდინირების პროცესის გაუმჯობესების მიზნით.

აღსანიშნავია, რომ ბოლო პერიოდში დაანონსებული სამთავრობო სტრუქტურული ცვდიდებების *acquis communautaire*-ის იმპლემენტაციაზე შესაძლო უარყოფითი გავდენის თავიდან ასარიდებდად აუცილებელია, შესაბამისმა უწყებებმა უზრუნველყონ ეფექტური კომუნიკაცია და თანამშრომდობა როგორც ენერგეტიკული გაერთიანების სამდივნოსთან, ასევე დონორებთან. ამ მიზნით, მნიშვნელოვანია,

დორულად განისაზღვროს უწყებათა კონკრეტული ფუნქციები და შესაბამისი პასუხისმგებელი პირები, რათა თავიდან იქნას არიდებული იმპდემენტაციის მიმდინარე სამუშაოების შეფერხება.

ტყე, როგორც ენერგეტიკული რესურსი

შესაძლებლობები და პრობლემები

ნათია იორდანიშვილი
ეროვნული სატყეო სააგენტო

შესავადი

ტყე, როგორც ბუნებრივი რესურსი ყოველთვის წარმოადგენდა ადამიანის საზრდოობის ერთ-ერთ ძირითად წყაროს. თუმცა, ამავდროულად ადამიანს შეუძრია მნიშვნელოვანი გავრენა მოახდინოს ტყის ეკოსისტემებზე და შეცვალოს ის უარესობის, ან უკეთესობისაკენ. მნიშვნელოვან ცვდიდებებს სწორედაც რომ მოსახლეობის ტყეზე დამოკიდებულების ხარისხი განაპირობებს, რომელზეც თავის მხრივ მოთხოვნიდებების ხასიათი ახდენს ზეგავდენას.

ზოგადად, მოსახლეობის ტყეზე დამოკიდებულების მაჩვენებელი განსხვავდება ქვეყნების მიხედვით და მას ძირითადად ქვეყნის ეკონომიკური და სოციალური ფონი განსაზღვრავს. თუმცა, დამოკიდებულების ხარისხის გაზომვა და მოთხოვნიდებების იდენტიფიცირება უაღრესად მნიშვნელოვანია ტყის მართვის პროცესში გადაწყვეტიდებების მიღებისას, მდგრადი მართვის მექანიზმების შემუშავებისა და სარგებლობის დაგეგმვისას.

საქართველოს მთელი ტერიტორიის დაახლოებით 40% ტყით არის დაფარული. ამ მაჩვენებების მიხედვით საქართველო განეკუთვნება ტყით მდიდარი ქვეყნების რიცხვს, ტყის 95–98% ბუნებრივი წარმოშობისაა. მისი შემადგენლობა, აღნაგობა, ბრდა-განვითარება და სხვა მახასიათებლები განაპირობებს მდიდარ ბიომრავადფეროვნებას. ტყეები, რომელთა ორ მესამედზე მეტი საშუალო და მაღარი დაქანების ფერდობებზეა განვითარებული, უპირატესად ასრულებენ ნიადაგდაცვით, წყაროების მისამართზე, სანიტარულ-ჰიგიენურ და სხვა სასარგებლო დაცვით ფუნქციებს. გარდა ამისა, დიდ და მცირე კავკასიონზე შემორჩენილ ტყის მასივებს გრობადური ეკოლოგიური მნიშვნელობა აქვთ, ვინაიდან ისინი ბომიერ კრიმატურ სარტყელში შემორჩენილ უკანასკნელ ხედუხებებს წარმოადგენენ.

გარდა ზემოაღნიშნული, სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობის ეკოლოგიური ფუნქციებისა, საქართველოს ტყე გამოიყენება ტყის რესურსებზე ეროვნული მეურნეობისა და მოსახლეობის

სხვადასხვა მოთხოვნიდების დაკმაყოფიდებისათვის : მოსახლეობასა და ქვეყნის ეკონომიკას ამარაგებს სამასაძე და საშეშე მერქნით, რომელიც აუციდებედია ყოფა-ცხოვრებისათვის, და არამერქნული პროდუქტებით, მათ შორის, სამკურნალო მცენარეებით და სასიცოცხლო მნიშვნელობა აქვს როგორც მოსახლეობის უსაფრთხოებისა და პეთიდღეობისათვის, ისე ქვეყნის ეკონომიკის სხვადასხვა დარგის განვითარებისათვის.

ტყეების ფაქტიური მდგომარეობა

2003 წელს „ტყის ფონდის ერთიანი აღრიცხვის მაჩვენებები“-ს* მიხედვით საქართველოს სახელმწიფო ტყის ფონდი** 3 005 300 ჰა-ს შეადგენდა, საიდანაც ტყით დაფარული ტერიტორია 2 772 400 ჰა-ს უტოდდებოდა. აქედან, არსებული მონაცემებით, დაახლოებით 0,5 მდნ ჰა ე.წ. ხედუხდება ტყეებს, 2,2 მდნ ჰა სახელმწიფო ბუნებრივ ტყეებს, ხოლო 0,06 მდნ ჰა ხედოვნურად გაშენებულ ტყეებს განეცუთვნება. ამავე პერიოდის მონაცემებით ტყეების (მერქნის) საერთო მარაგი დაახლოებით 430 მდნ მ3-ს შეადგენს, ხოლო მერქნის მარაგის საშუალო წელიური შემატება 4,0 მდნ მ-ია. ამასთან ერთად, აღსანიშნავია, რომ ქვეყნის ტერიტორიაზე ტყეები არათანაბრად არის განაწილებული – ტყით მდიდარ რაიონებთან ერთად არსებობენ მთები რიგი მცირებულიანი რაიონებიც, სადაც რაიონის საერთო ფართობთან მიმართებაში ტყით დაფარული ფართობის ხვედრითი წილი 10 პროცენტს არ აღემატება.

უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოში სახელმწიფო ტყის ფონდის სრული ინვენტარზაცია*** არ განხორციელებულა უკანასკნელი 20 წელის განმავლობაში (ბოლო ინვენტარიზაციის მასაძელი 1997 წელით თარიღდება****), შესაბამისად, ტყის ფაქტიური მდგომარეობის, მისი რაოდენობრივი და ხარისხობრივი მაჩვენებების შესახებ დაუზუსტებელი ინფორმაცია წარმოქმნის სექტორთან დაკავშირებულ ძირითად პრობლემებს.

სხვადასხვა ოფიციალურ დოკუმენტებსა და ანგარიშებში მითითებული მონაცემები ერთ შემთხვევაში ეყრდნობოდა 2003 წელის მაჩვენებებს, ხოლო, მომდევნო პერიოდისთვის საფუძვლად აღებულ იქნა საქართველოს მთავრობის 2011 წელის 4 აგვისტოს N299 დადგენილების საფუძველზე საჭარო რეესტრის მიერ დადგენილი სახელმწიფო ტყის ფონდის საზღვრები. ამასთან, გარდა იმისა, რომ 2011 წელს საზღვრის დადგენისას საერთო ფართობში არ არის გათვალისწინებული აფხაზეთის ტერიტორიაზე არსებული ტყის ფონდის მონაცემები და ასახულია მხოლოდ ავტონომიური რესპუბლიკის ტერიტორიაზე არსებული დაცული ტერიტორიების ფართობები, დაშვებულია რიგი უზუსტობანი, კერძოდ: ტყის ფონდის ტერიტორიებიდან ამორიცხულ იქნა ტყით დაუფარავი ფართობებიდა მათ შორის: მონაკვეთები იჯარითა და სპეციალური დიცენზით გაცემული ტერიტორიებიდან, მდეღოები (როგორც ბუნებრივი, ასევე არასწორი ექსპლოატაციის შედეგად გაჩეხილი), სახელმწიფო ტყის ფონდში არსებული წყდის ობიექტებისა და სატყეო

* დოკუმენტში თავმოყრიდია 2003 წელის ქვეყნის განხორციელებული ტყის ინვენტარიზაციით მიღებული მაჩვენებები, დამტკიცებულია სატყეო მეურნეობის სახელმწიფო დეპარტამენტის მიერ 2003 წელს და გამოიყენება როგორც სახელმძღვანელო, საბაზისო დოკუმენტი - ქვეყნის მასშტაბით შესაბამისი მაჩვენებების განახლებამდე.

** აფხაზეთისა და აჭარის ა/რ-ს ჩათვდით.

*** ტყის ინვენტარიზაცია, რომელის დროსაც ხდება ტყეების ფაქტიური მდგომარეობის შეფასება და ინიშნება ყველა სახის სატყეო ღონისძიება, ხორციელდება ყოველ 10 წელიწადში ერთხედ, სამეურნეო ერთეულზე - სატყეო უბანზე (ხშირ შემთხვევაში ფართობი ემთხვევა მუნიციპალიტეტის საზღვარს, მაგ.: ახმეტის სატყეო უბანი მოიცავს ახმეტის მუნიციპალიტეტის ადმინისტრაციულ საზღვრებში არსებულ ტყის ფონდს) და მისი პროდუქტია ტყის მართვის გეგმა.

**** 2006 წელს, მსოფლიო ბანკის დაფინანსებით მიმდინარე პროექტის ფარგლებში მხოლოდ ერთი სატყეო უბანისთვის (ამბოდიური) განხორციელდა ტყის ინვენტარიზაცია და ასევე, 2006-2012 წელებში გაცემული ხე-ტყის დამზადების საბიურენით ფართობებისთვისაც მომზადდა ტყისარგებლის გეგმები.

სამეურნეო გზების ცადკეული მონაკვეთები და ა.შ. აღნიშნულმა გარდა იმისა, რომ გამოიწვია ტყის ფონდის ტერიტორიების ფრაგმენტია, კიდევ უფრო ბუნდოვანი გახადა მონაცემები ტყის ფონდის ფართობების შესახებ.

2017 წლის პირველი იანვრის მდგომარეობით დამტკიცებული საზღვრების მიხედვით სახელმწიფო ტყის ფონდის საერთო ფართობი შეადგენს 2 620 676 ჰა-ს (როგორც აღნიშნა, მონაცემში არ შედის აფხაზეთის ტერიტორიაზე არსებული ტყის ფონდი, გარდა დაცული ტერიტორიებისა)

ტყის ფონდის ფართობები მმართველობის მიხედვით შემდეგნაირად ნაშიდდება:

- სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტო 1 823 038 ჰა; მ.შ ტყით დაფარული 1 708 800 ჰა (არ შედის სამხრეთ ოსეთში 2008 წლის შემდეგ არაკონტროლირებადი ტყის ფონდის ფართობი - 168 616 ჰა)
- სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო 495 758 ჰა; მ.შ ტყით დაფარული 248 790 ჰა
- აჭარის სატყეო სააგენტო 150 150 ჰა; მ.შ ტყით დაფარული 141 200 ჰა

წელი	ტყის ფონდის ფართობები (ეროვნული სატყეო სააგენტო)	აჭარა (სსიპ აჭარის სატყეო სააგენტო)	მთლიანობაში, საქართველოს ტყის ფონდის ფართობები. (ჯამი)	დაცულ ტერიტორიებში შესული ტყით დაფარული ფართობები	ჯამი (4+5)	აფხაზეთი და სამხრეთ ოსეთი ⁵	ჯამი (6+7)
1	2	3	4	5	6	7	8
1990	1 911,9	159,8	2071,7	147,8 ⁶	2219,5	561,1	2780,6
1993	1 860,4	159,8	2020,2	147,8	2168,0	561,1	2729,1
1995	1 860,4	159,8	2020,2	147,8	2168,0	561,1	2729,1
2000	1 800,8	159,8	1960,6	207,4	2168,0	561,1	2729,1
2003	1 800,8	159,8	1960,6	207,4	2168,0	561,1	2729,1
2005	1 800,8	159,8	1960,6	207,4	2168,0	561,1	2729,1
2010	1 800,8	159,8	1960,6	207,4	2168,0	561,1	2729,1
2014	1 875,7	139,6	2015,3	326,5 ⁷	2341,8	561,1	2902,9
2015	1 876,5	139,1	2015,6	326,5	2342,1	561,1	2903,2
2016*	1 707,9	⁸ 2016-2017 წლის მონაცემებში გამოკლებულია 2008 წლის კონფლიქტის დროს დაკარგული ტყით დაფარული ფართობები დაახლოებით 168,6 ათ. ჰა სადაც სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტო ამ ეტაპზე მართვას ვერ ანხორდავთან					
2017*	1 708,8	დაკარგული ტყით დაფარული ფართობები დაახლოებით 168,6 ათ. ჰა სადაც სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტო ამ ეტაპზე მართვას ვერ ანხორდავთან					

საქართველოს ტყით დაფარული ფართობები მართვის კატეგორიების მიხედვით და ცვდიდებები წევების მიხედვით და ცვდიდებები წევების მიხედვით. ათასი ჰა.

ტყით დაფარული ფართობების ცვდიდებებთან დაკავშრებით შეიძლება ითქვას, რომ დღეისათვის ეს ცვდიდებები არ არის გამოწვეული ტყის გაჩეხვით, რადგან საქართველოში კანონმდებრობით აკრძალულია პირწმინდა ჭრები***, ხორ, სხვა ანთროპოგენული ან/და ბუნებრივი კატასტროფებით (მაგ. ტყის ხანძრები, რომელის ღროსაც მოხდა ტყის საფარის სრული განადგურება) გამოწვეული, კონკრეტულ ტერიტორიებზე დაფიქსირებული ტყის კარგვის მაჩვენებელი, სიმცირის გამო ამ ეტაპზე ვერ იქონიებდა მნიშვნელოვან გავდენას

* „ტყის რესურსები“ კრებული 2006წ

** სტატისტიკის ეროვნული სააგენტო (1990-2010წ)

*** დაცული ტერიტორიების სააგენტო (2014-2015წ)

**** პირწმინდა ჭრა - როდესაც ტყის ფართობის გარკვეულ ერთეულზე ხდება მერქნიანი მცენარეების ერთდროულად, სრულად მოჭრა. პირწმინდა ჭრის დასაშვები ფართობი სხვადასხვა ქვეყანას სხვადასხვა აქვს და მერყეობს 2-დან 10 ჰა-მდე.

ქვეყნის ტყით დაფარული ფართობების შემცირებაზე.

თუმცა, სამწუხაროდ, იგივეს ვერ ვიტყვით ტყეების საექსპროატაციო მარაგზე - ანუ, სხვადასხვა მიზნებისთვის მოსაჭრები ხე-ტყის დასაშვებ მოცულობაზე.

წდების განმავრბაში სექტორის უსისტემო მართვამ, მერქნული რესურსის მოპოვების არამდგრადმა მექანიზმებმა მნიშვნელოვანი გავრენა მოახდინა ტყეების ფაქტიურ მდგომარეობაზე. ქვეყნის მასშტაბით სატყეო უბნების მიხედვით არსებული ტყეთმოწყობის მასაღების ვადაგადასუდობის გამო, დღეისათვის არ არსებობს სრული სურათი ტერიტორიების საექსპროატაციო პოტენციალის და მათი ფაქტიური მდგომარეობის (დეგრადაციის ხარისხის მომატება ან/და სხვა ეკორეოგიური ფაქტორი) შესახებ, თუმცა, იმ ფართობებზე მიღებული მონაცემები, სადაც 2013 წლიდან განახლდა ტყის ინვენტარიზაციის სამუშაოები, არ იძღვა დამაიმედებედ პროგნოზს.

მაგარითისთვის: 2013-2015 წელში ხარაგაულის, ბორჯომ-ბაკურიანის, ახარციხის, ასევე აჭარის ა/რ რესპუბლიკის ქედის, ხევაჩაურის, ხუროს და ქობულეთის სატყეოების ტერიტორიაზე ჩატარებულმა ტყის ინვენტარიზაციამ აჩვენა, რომ რესურსის ჭარბი მოხმარების შედეგად ტყეების სიხშირე შემცირებულია და მიახდოვებულია კრიტიკულ ზღვარს* (ხარაგაულის სატყეო ტყის საშუალო სიხშირე - 0.46, ბორჯომ-ბაკურიანის სატყეო ტყის სიხშირე - 0.49; ქედის სატყეო ტყის სიხშირე - 0.49; ხუროს სატყეო ტყის სიხშირე - 0.48; ხევაჩაურის სატყეოს ტყის სიხშირე - 0.41; ქობულეთის სატყეო ტყის სიხშირე - 0.49).

ასევე, ბორჯომ-ბაკურიანის სატყეო უბნის 2014 წლის ტყის ინვენტარიზაციის შედეგად დადგინდა, რომ 1998 წლიდან 2014 წლამდე პერიოდში აღნიშნულ რაიონში ტყის მერქნული რესურსი (10.1 მდნ კბმ) 1.8 მდნ. კბმ-ით - 17%-ით შემცირდა.

დღეისათვის, ინვენტარიზაციის შედეგად განახლებული მონაცემები არსებობს სსიპ ეროვნულ სატყეო სააგენტოს მართვას დაქვემდებარებული ტყის ფონდის მხოლოდ 7%-8%, მათ შორის:

- 2013-2014 წწ - ბორჯომ-ბაკურიანისა (45 895 ჶა) და ხარაგაულის სატყეო უბნები (46 724 ჶა).
- 2015-2016 წწ - ასპინძა-ახარქაძეების (20 500 ჶა) და ახარციხის (33 000) სატყეო უბნები.
- 2017 წ - ჩოხატაურის, ოზურგეთისა და განჩხუთის სატყეო უბნები (86 080 ჶა)

2015-2016 წელში ტყის ინვენტარიზაცია განხორციელდა აჭარის სატყეო სააგენტოს მართვას დაქვემდებარებულ 150 150 ჶა ფართობზეც.

სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტოს გეგმის მიხედვით

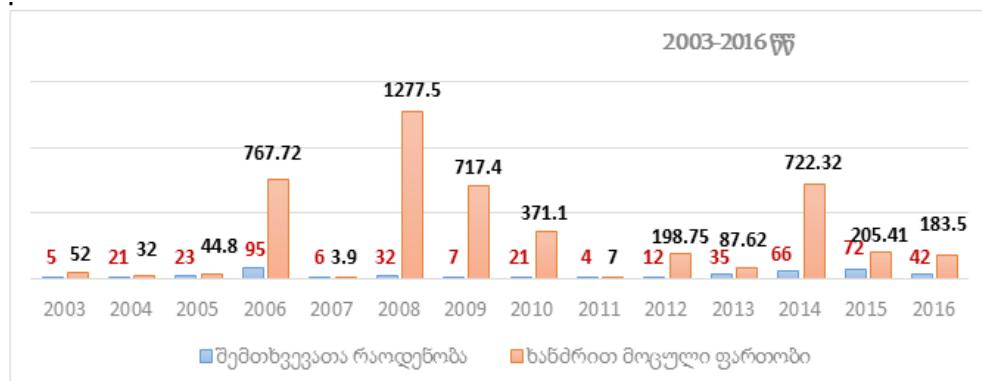
* ტყის კორომის სიხშირე - ხეთა დგომის სიმჭიდროვე ფართობის ერთეულზე - წარმოადგენს კორომში ჭრის დანიშვნისათვის განმსაზღვრებ ერთ-ერთ ძირითად კომპონენტს. ნორმადური ტყის კორომის საშუალო სიხშირე 0,7 და მეტია.

ტყის ინვენტარიზაციის სამუშაოები 2017-2020 წელში ჩატარდება და მართვის გეგმები შედგება სააგენტოს მართვას დაქვემდებარებული 1 491 000 ჰა ფართობისათვის (39 მუნიციპალიტეტი).

ქვეყანაში ტყეების შესახებ სანდო და ზუსტი მონაცემების (რაც მთავარია მუდმივად განახლებად) არსებობის უზრუნველსაყოფად, აღსანიშნავია ის გარემოებაც, რომ 2016 წელს საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს ინიცირებით, გერმანიის მთავრობის მხარდაჭერით დაიწყო სამი მნიშვნელოვანი კომპონენტისაგან შემდგარი პროექტის განხორციელება, რომელიც მოიცავს: ტყის მართვის დონის ინვენტარიზაციის* (FMI) მეთოდოლოგიის გაუმჯობესებას, ტყის ეროვნული დონის ინვენტარიზაციის (NFI) დანერგვას და ტყის საინფორმაციო და მონიტორინგის სისტემის (FIMS) შექმნას.

ტყის ეროვნული დონის ინვენტარიზაციის დაწყება ქვეყანაში 2018 წელის გაზაფხულიდანაა დაგეგმილი და 2019 წელისთვის ხედმისაწვდომი იქნება განახლებული ინფორმაცია ქვეყანაში ტყეების ზოგადი მდგომარეობის შესახებ, რაც მნიშვნელოვნად გაამარტივებს სექტორთან დაკავშირებით გადაწყვეტილების მიღებისა და შემდგომი განვითარების პროცესს.

ტყეების ფაქტიურ მდგომარეობასა და მათით სარგებლობის მდგრადი განვითარების მიზნების სამართლებულობის მიერ განვითარების ახდენს ბუნებრივი მოვალეობის მიზნების, ტყის ხანძრები. მიუხედავად იმისა, რომ სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტოს მონაცემებით, ტყის ხანძრები რომელიც ფიქსირდება ტყის ფონდის ტერიტორიაზე, უმეტესწილად წარმოადგენს ე.წ. „დაბდით ხანძრებს“, რომელის დროსაც ზიანდება ქვეტყე, ბარათოვანი საფარი და ნაკვები ზიანი ადგება თავად ხე-მცენარეებს, დაფიქსირებულია რამოდენიმე მასშტაბური შემთხვევაც, როდესაც განაღენდა ხე-მცენარეები და მნიშვნელოვანი ზიანი მიაღეა 10 ჰა-8 ჰეტ ფართობს. ასეთი შემთხვევები დაფიქსირებულია 2006, 2008, 2010, 2014 და 2017 წელში.

სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტოს მართვას დაქვემდებარებულ ტყის ფონდში მომხდარი ხანძრები, შემთხვევათა რაოდენობა და ხანძრით მოცული ფართობი /ჰა/

* ტყის ეროვნული დონის ინვენტარიზაცია შეიძლება განვიხილოთ როგორც ტყის მონიტორინგის საუკეთესო ინსტრუმენტი.

ამავდროულად, იგი წარმოადგენს საფუძველს გარემოსდაცვითი და ეკოლოგიური პოდიტიკის მონიტორინგისთვის.

გამორჩეულია 2008 წერს, აგვისტოს თვეში ბორჯომის ხეობაში მომხდარი ხანძარი. ხანძარმა მოიცვა 950,9 ჰა ფართობი, სრულად განადგურდა ტყის მასივები 250 ჰა ფართობზე.

1997 წერს ტყის ინვენტარიზაციის მასადებზე დაყრდნობით აღნიშნულ ფართობებზე მერქნის მარაგი შეადგენდა 204 116 კბმ-ს.

2017 წერს 1 ოქტომბრის მდგომარეობით სააგენტოს მართვას დაქვემდებარებულ ტყის ფონდში ხანძრის 55 შემთხვევა დაფიქსირდა 1359.3 ჰა ფართობზე. საბეჭინიეროდ, მერქნიანი მცენარეების განადგურება* მხოლოდ 6 შემთხვევისას დაფიქსირდა, მათ შორის:

- სამცხე-ჭავახეთის რეგიონი, ბორჯომის ხეობა, აგვისტოსა და სექტემბერში გაჩენილმა ხანძარმა მოიცვა 943 ჰა, თუმცა, აღნიშნულიდან 705,73 ჰა წარმოადგენდა 2008 წერს ნახანძრად ტერიტორიას (სადაც აღარ არსებობდა ტყის მასივები), ხოლო, 237,27 ჰა-ზე 2013-2014 წეების ინვენტარიზაციის მასადების მიხედვით მერქნული რესურსის მარაგი 93 358 კბმ-ს შეადგენდა.

ნახანძრადი ტერიტორიის პირველადი შესწავდისა და მიღებული მეთოდოდოგიით გაანგარიშების თანახმად დასაშვებად იქნა მიჩნეული, რომ ხანძრის დროს მითითებული მარაგიდან განადგურდა 28 007 კბმ მერქნული რესურსი.

- კახეთის რეგიონში, თერავი-ახმეტის სატყეო უბანი, აგვისტოს თვეში ხანძარმა მოიცვა დაახლოებით 200 ჰა, სადაც 1992 წერს ტყის ინვენტარიზაციის მასადების თანახმად 30 096 კბმ მარაგი ფიქსირდებოდა, თუმცა, აღსანიშნავია, რომ ხანძრის დროს არ მომხდარა ტყის სრული განადგურება და გადარჩენილი ხე-მცენარეების აღწერა და განადგურებული მოცულობის დაზუსტება (ისევე როგორც ბორჯომის შემთხვევაში) გაზაფხულზე, მცენარეთა ვეგეტაციის დაწყების შემდგომ, შესწავდით იქნება შესაძლებელი.

- შიდა ქართვის რეგიონი, გორისა და გასპის სატყეო უბნებზე აგვისტოს თვეში დაფიქსირებული 3 ხანძრის შედეგად დაზიანდა კამში 17,03 ჰა ფართობი, დაიწვა და დაზიანდა 1622 ცაღი მერქნიანი მცენარე, მათ შორის: 343 ძირი ნაძვი, 589 ფიჭვი, 199 ვერხვი, 115 ძირი მუხა, 52 ძირი ღვია, 271 ძირი იფნის, 4 ძირი თერის, 41 ძირი ბაკაცია, 8 ძირი კაკვი.

- ქვემო ქართვის რეგიონი, სიონის სატყეო უბნის ტერიტორიაზე 0,4 ჰა ფართობზე აღირიცხა 29,430 კბმ დამწვარი და დაზიანებული მერქნიანი მცენარეები.

მიუხედავად იმისა, რომ ტყის ხანძრებით მერქნული რესურსის მნიშვნელოვანი განადგურება ქვეყნის მასშტაბით ამ ეტაპზე დიდ მაჩვენებელთან არ არის დაკავშირებული (გარდა 2008 და 2017 წეებში ბორჯომის ხეობაში ხანძრის შედეგად მერქნული რესურსის მასიური კარგვისა, მსგავსი შემთხვევა დაფიქსირებულია 2006 წერს, აბასთუმანში) მომავალში, რისკი მაღარი რჩება, თუ გავითვარისწინებთ

* დღეისათვის იმ ტერიტორიებზე საბაც ხანძრის შედეგად მოხდა ხე-მცენარეების დაზიანება ან/და განადგურება პირველადი აღრიცხვა განხორციელებულია, თუმცა, ხანძრის შედეგად მცენარემ დაკარგა თუ არა სასიცოცხლო ფუნქციები, როგორც წესი, დგინდება 1 სავეგეტაციო პერიოდის გასვდის შემდეგ, შესაბამისად, 2017 წერს მონაცემები დაზუსტდება 2018 წერს გაზაფხულზე განმეორებითი შესწავდების დროს.

მსოფლიოში არსებულ ტრენდს, რაც კავშირშია ზოგადად კვიმატის ცვდიდებასთან, ხორო, ეროვნულ დონეზე ემატება სხვა მაპროვოცირებელი ფაქტორები.

ტყითსარგებლობის არსებული პრაქტიკა

როგორც ზემოთ აღინიშნა, მდგრადი ტყითსარგებლობის წინაპირობა მხოლოდ ტყის ინვენტარიზაციით მიღებული მაჩვენებებია, რომელიც დღის მდგომარეობით ქვეყნის უმეტეს ნაწილზე ვადაგადასურია და ვერ ასახავს თანამედროვე მდგომარეობას.

2003 წლის „ტყის ფონდის ერთიანი აღრიცხვის მაჩვენებები“ - ს მიხედვით ცნობილია სსიპ ეროვნულ სატყეო სააგენტოს მართვას დაქვემდებარებულ ტყით დაფარულ ფართობებზე მერქნული რესურსის მარაგი, შემატება და შემატება 1 ჰა-ზე.

სატყეოსამსახური	ტყით დაფარული ფართობი ჰა	მერქნის მარგი ათასი კბმ	მერქნის მარგის ათასი კბმ	1 ჰა ზე შემატება კბმ
სამეგრელო-ზემო სენატი	268417	49967.6	529.9	1.97
რაჭა-ლეჩხუმი-ქვემო სენატი	263093	47548.2	486.5	1.85
იმერეთი	286332	39064.9	531.1	1.86
გურია	65132	11933.5	124.5	1.91
შიდა ქართლი	74512	8362.8	127.1	1.71
მცხეთა-მთიანეთი	191137	24349.3	289.1	1.51
კახეთი	303321	42427	466.3	1.54
სამცხე-ჯავახეთი	127828	27691	257.5	2
ქვემო ქართლი	137071	16146.5	194	1.42
სულ	1716843	267490.8	3006	1.75

თუმცა, აღნიშნული მონაცემები გამოიყენება მხოლოდ საბაზისო მაჩვენებლად და სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტო მერქნული რესურსით სარგებლობის დაგეგმვას ახორციელებს ყოველი კონკრეტული შემთხვევისთვის განხორციელებული შესწავლების საფუძველზე.

იმ შემთხვევაშიც კი, თუ საბაზისო მონაცემად ავიღებთ მერქნის მარაგის საშუალო შემატებას 2003 წლის აღრიცხვის მონაცემებით - 3 006 000 კბმ-ს რომელიც გათვალისწინებული ტყით დაფარული ფართობისთვის (მდგრადი მეტყევეობის წესების თანახმად მერქნით სარგებლობის წილური ოდენობის სიდიდე მერქნის ყოველწლიურ საშუალო ნამატს არ უნდა აღემატებოდეს), ხორო, ჭრების დანიშვნისას ამ მაჩვენებელს გამოაკვდება ის ტერიტორიები სადაც სხვა მეტყევეური წესების თანახმად ეთიშება საექსპროატაციო ფართობს

უბნები, 350-ზე მაღალი დაქანების ფერდობები და სხვა), დასაშვებად შეგვიძლია მივიჩნიოთ, რომ სააგენტოს მართვას დაქვემდებარებული ტერიტორიებიდან ყველა სახის ჭრით შესაძლებელია ყოველიურად საპროგნოზო 800 000 კბმ მერქნული რესურსის მოპოვება.*

რაც შეეხება არსებულ პრაქტიკას, უკანასკნელი 30 წლის განმავლობაში ქვეყანაში ტყითსარგებლობა მხოლოდ მერქნით სარგებლობის კუთხით მიმდინარეობს. მერქნით სარგებლობის ნაწილში უმეტესი ადგიდი ე.წ. „სოციადურ ჭრით“ დამზადებულ მერქანს ეთმობა, რომელიც მოსახლეობის I ხარისხის (მასაზე) და II ხარისხის (შეშა) მერქნით დაკმაყოფილებისათვისაა გამიზნული.

სოციადური ჭრები მოიცავს არაკომერციული მიზნით ხე-ტყით უბრუნველყოფის შესაბამის ღონისძიებათა განხორციელებას შემდეგი მხარეების მიმართ:

- მოსახლეობა;
- საბიუპეტო ორგანიზაციები და საჯარო სამართლის იურიდიული პირები;**
- საქართველოს მთავრობის მიერ განსაზღვრული სხვა პირები ***

სოციადური ჭრით მოპოვებული ხე-ტყის გამოყენება დაიშვება მხოლოდ პირადი მოხმარებისათვის და მისი გასხვისება აკრძალულია. ასევე, კანონმდებლობით დადგენილია გიმიტი II ხარისხის (საშეშე) მერქნისათვის. წილი განმავლობაში 1 კომდებ დაბად 80ნაში გაიცემა არაუმეტეს 7 კბმ-სა, ხოლო, მაღალმომან ზონაში - არაუმეტეს 15 კბმ-ი.

სოციადური ჭრებისათვის რესურსს გამოყოფს სსიპ - ეროვნული სატყეო სააგენტო, სსიპ - დაცული ტერიტორიების სააგენტო და აჭარის სატყეო სააგენტო, თუმცა უდიდესი წილი სსიპ ეროვნულ სატყეო სააგენტოზე მოდის.

სოციადური ჭრა კანონმდებლობით დადგენილი პროცედურით მიმდინარეობს და ნებართვის გაცემის წინაპირობას II ხარისხის მერქნით (საშეშე) პოტენციურად მოსარგებლის (კომიტი) ეროვნულ სატყეო სააგენტოში არსებულ მერქნული რესურსების მართვის ედექტრონულ სისტემაში არსებობა წარმოადგენს. სისტემაში რეგისტრირებისთვის კომიტა სიას სააგენტოს აღგიღობრივი თვითმმართველობის ორგანოები წარუდგენს.

2017 წლის ნოემბრის მდგომარეობით ედექტრონულ სისტემაში რეგისტრირებულია 714 754 კომიტი (ქვეყნის მასშტაბით), მათ შორის, დასახლებული ადგიდის შესაბამისად დიფერენცირებული - 7 კბმ გიმიტით მოსარგებელი - 595 701 კომიტი, ხოლო, 15 კბმ-ით მოსარგებელი 119 053 კომიტი.

სოციადური ჭრის ფარგლებში მოსახლეობის მერქანზე მოთხოვნილების დაკმაყოფილების მიზნით სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტო მოქმედი კანონმდებლობით დადგენილი

* აღნიშნული მაჩვენებელი ემყარება უხეშ გათვდებს და კვებისკენ ან მატებისკენ შეიცვდება ტყის ინვენტარიზაციის განახლებული მაჩვენებელის საფუძველზე

** საბიუპეტო ორგანიზაციებს მიეკუთვნება ბალები, სკოდები და სახელმწიფო დაწესებულებები.

*** საქართველოს ტყის კოდექსი, მუხლი 5 („B“).

წესებისა და მდგრადი მეტყევეობის პრინციპების გათვალისწინებით, ყოვენიურად საშუალო 600-700 ათას კბმ მერქანს გამოყოფს.

2013-2017 წელში სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტოს მიერ სოციარული ჭრის ფარგლებში გამოყოფილია 2 881 304, 2 კბმ მერქნული რესურსი, მათ შორის:

I ხარისხი (სამასადე) – 161 520, 6 კბმ; II ხარისხი (საშეშე) 2 719 783,6 კბმ).

გამოყოფილი მოცულობიდან ათვისების მაჩვენებელი ამავე პერიოდისთვის შეადგენს: 2 329 428,5 კბმ-ს, მათ შორის: I ხარისხი (სამასადე) – 113 147,7 კბმ; II ხარისხი (საშეშე) - 2 216 280,8 კბმ). დეტალური ინფორმაციისთვის იხ. ცხიდი 1.

გარდა სოციარული ჭრებისა, ქვეყანაში ხე-ტყის დამზადება მიმდინარეობს კომერციული მიზნებითაც: როგორც ხე-ტყის დამზადების გრძელვადიანი ღიცენზის მფრდობების,* ასევე, უშუალოდ სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტოს მიერ წარმოებული ხე-ტყის დამზადების ღონისძიებები. მერქნული რესურსის ჭრა წარმოებს სხვადასხვა ინფრასტრუქტურული პროექტების განხორციელებისასაც (სპეციალური ჭრა).

სპეციალური ჭრით დამზადებული ხე-ტყის მოცულობა 2013-2017 წელის პერიოდისთვის ეროვნული სატყეო სააგენტოს მართვას დაქვემდებარებულ ტერიტორიებზე 9763,34 კბმ-ს შეადგენს.

რაც შეეხება სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტოს მიერ ხე-ტყის დამზადების ღონისძიებებს, აღნიშნული საქმიანობის განხორციელების უფრება, სააგენტოს საკანონმდებლო ცვდიდების თანახმად, 2014 წელს მიეცა და ამ პერიოდიდან ახორციელებს ხე-ტყის დამზადებასა და დამზადებული რესურსის რეადიგებას ედექტრონული აუქციონის მეშვეობით.

2014-2017 წელში სააგენტოს მიერ 49 153,63 კბმ დამზადდა. მათ შორის წელის მიხედვით:

2014 – 3 081,104 კბმ;

2015 – 6 572,034 კბმ;

2016 – 10 020 კბმ;

2017 – 29 480,492 კბმ (აღნიშნული მოცულობიდან 27 308,959 კბმ წარმოადგენდა საშეშე მერქანს და გამოყენებულ იქნა სააგენტოს მიერ 9-ვე რეგიონში სათბობად შესაბე დამოკიდებული საჯარო სკოლების მომარაგების მიზნით)

ასევე, 2013-2017 წელში ხე-ტყის დამზადების ღიცენზის მფრდობების მიერ ათვისებულ იქნა 410 396,5 კბმ მერქნული რესურსი.

შესაბამისად, ოფიციალურ მონაცემებზე დაყრდნობით 2013-2017 წელში ეროვნული სატყეო სააგენტოს დაქვემდებარებულ ტერიტორიებზე ყველა სახის ჭრით დამზადებულია 2 798 742,0 კბმ მერქნული რესურსი.

* 2006-2012 წელში გაცემულ იქნა ხე-ტყის დამზადების ღიცენზიები 5, 10 და 20 წელის ვადით.

კრა	2013 წელი	2014 წელი	2015 წელი	2016 წელი	2017 წელი ნოემბრის მდგრადულით	ჯამი
სოციალური	504,932.1	513,394.8	539,184.6	447,049.6	324,867.4	2,329,428.5
სპეციალური	1,062.1	701.4	1,594.3	3,840.4	2,565.3	9,763.4
ლიცეუმის მფლობელები	114,477.3	70,762.9	66,826.7	81,858.0	76,471.6	410,396.5
სააგენტოს ხე-ტყის დამზადება	0.0	3,081.1	6,572.0	10,020.0	29,480.5	49,153.6
სულ	620,471.5	587,940.2	614,177.6	542,768.0	433,384.8	2,798,742.0

2013-2017 წელებში სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტოს მართვას დაქვემდებარებულ ტერიტორიებზე დამზადებული ხე-ტყე /კბმ./

ოფიციალურად დამზადებული მერქნის მაჩვენებების გარდა, გასათვადისწინებერია უკანონო ჭრების ოფიციალური მაჩვენებებიც, რომელიც ამავე პერიოდისთვის 149,085.8 კბმ-ს შეადგენს, თუმცა, აქვე აღსანიშნავია ის გარემოებაც, რომ უკანონო ჭრების მაჩვენებები ეფუძნება მხოლოდ ეროვნული სატყეო სააგენტოს მიერ გამოვლენიდ სამართადდარღვევებს და რეაგური მაჩვენებები სავარაუდოდ მეტად განსხვავებული იქნება.

ანადიბისთვის, თურამდენად მდგრადია დღეისათვის ქვეყანაში მერქნით სარგებლობა და ამავდროულად, რა პოტენციადი აქვს სამომავლოდ ტყეებს, მდგრადი ტყითსარგებლობის პირობებში, ერთის მხრივ, ყოველწლიურად ოფიციალურად დამზადებული ხე-ტყის მაჩვენებები ჲდება ყოველწლიური შემატებით უხეშად დათვიდიდ, მოსაჭრებად დასაშვები 800 000 კბმ-ის ფარგლებში, თუმცა, მეორეს მხრივ, თუ გავითვადისწინებთ მზარდ მოთხოვნას ეროვნულ დონეზე და მხოლოდ საშეშე მერქანზე მოსახლეობის დამოკიდებულების ხარისხს, რომელიც სხვადასხვა არასამთავრობო და საჯარო სექტორის მიერ ჩატარებული კვდევების მიხედვით, მნიშვნელოვნად აღემატება სოციალური ჭრით გამოყოფილი რესურსის რაოდენობას, * მერქნული რესურსების გამოყენების სოციალურ სექტორში არსებობს საშეშე რესურსის დეფიციტი, რომელიც გამოწვეულია ქვეყანაში არსებული სოციალური და ეკონომიკური ფონით.

ოფიციალურად გამოყოფილი რესურსი ერთის მხრივ მოცულობის, ხოლო, მეორეს მხრივ იმის გამო, რომ ტყეების ფაქტიური მდგომარეობის გათვადისწინებით ტყეაფების გამოყოფა ხდება დასახლებული პუნქტებიდან ყოველწლიურად უფრო და უფრო მოშორებით, სრულად ვერ აკმაყოფილებს მოსახლეობის მოთხოვნას, ხოლო მოსახლეობა, აღტერნატიული ენერგიის წყაროების არ ქონის/სიძვირის გამო, არადეგადურად მოიპოვებს, ან იძენს ამ გზით მოპოვებულ რესურსს.

მერქნული რესურსების გამოყენების სოციალურ სექტორში არსებული საშეშე რესურსის მნიშვნელოვან დეფიციტს ხაზს უსვამს მერქნული რესურსების მართვის ედექტრონულ ბაზაში რეგისტრირებული და მონაშიდე კომდების რაოდენობრივი შედარებაც - თუ დავუშვებთ, რომ მერქნული რესურსების მართვის ედექტრონულ სისტემაში დარეგისტრირებული ყველა

* CENN, სათბობი შეშის მოხმარება საქართველოში, მოთხოვნა მიწოდებისა და პოტენციადის შეფასება, 2016.

USAID, შინამეურნეობათა ენერგიის მოხმარების კვდევა საქართველოში, 2014; CENN, შეშაჩე დამოკიდებულების შემცირების შესაძლებლობის შეფასება, 2015.

კომიტეტი შესაძლოა გახდეს შეშით ფაქტიურად მოსარგებდე, ყოველწლიურად მათი მოთხოვნიდების დაკმაყოფილებისათვის საჭირო იქნება 5 955 702 კბმ მერქნული რესურსი.

სოფტად მცხოვრები მოსახლეობისთვის სათბობ რესურსზე მოთხოვნის დაკმაყოფილების ნაწილში გამოწვევების გადასაღასაღ აუცილებლობას წარმოადგენს:

- მერქნული რესურსით სარგებლობის ოპტიმადური რაოდენობის დადგენა, რომელიც დაფუძნებული იქნება ტყის მდგომარეობის ამსახვედ სწორ და ფაქტობრივ მონაცემებზე.
- გამოყოფილ მერქნულ რესურსზე ხედმისაწვდომობის გაზრდა - სატყეო ინფრასტრუქტურის მოწყობა;
- ეტაპობრივად სათბობი შეშის ჩანაცვება სხვა აღტერნატიული ენერგიის წყაროებით;
- საკარო სექტორში რესურსის მოხმარების ოპტიმიზაცია და შემცირება;
- მშრალი შეშის გამოყენებით და უფრო ეფექტური აღტერნატივების ხარჯზე (ბიომასა) შეშის მოხმარების შემცირება.

ენგურჰესი და აფხაზეთის ენერგომოხმარება ენერგეტიკული და ეროვნული უსაფრთხოების გამოწვევა

**მურმან მარგვედაშვილი
“მსოფლიო გამოცდილება საქართველოსთვის”**

აფხაზეთში ედექტროენერგიის მზარდი, გადაუხდები მოხმარება საქართველოს ენერგეტიკული უსაფრთხოების დიდ პრობლემას წარმოადგენს. გარდა ენერგეტიკული და ფინანსური რესურსების გადინებისა, მზარდი მოხმარება აუარესებს ენგური-ვარდნიდის კასკადის ტექნიკურ მდგომარეობას და მთდიანი ენერგოსისტემის ექსპრუატაციის პირობებს, ზრდის რუსეთზე და აზერბაიჯანზე ენერგეტიკულ დამოკიდებულებას და ქმნის დამატებით ეკონომიკურ და პოდიტიკურ რისკებს, რაც კამში შეიძლება ენერგეტიკაში მიმდინარე მცოცავი ოკუპაციის ფორმად ჩაითვაროს.

მდგომარეობა არასახარბიეროა რუსეთისთვისაც, რომელიც ნაწილობრივ უზრუნველყოფს ზამთარში აფხაზეთში მფდანგვერობით მოხმარებას და - აფხაზეთის მოსახლეობისათვის, რაღაც საფრთხე ექმნება მათი ენერგომომარაგების მთავარ წყაროს და სტაბილური განვითარების შესაძლებლობას არ აძღევს.

აფხაზეთში ედექტროენერგიის მოხმარების ზრდასთან ერთად მდგომარეობა ჩიხში შედის და არსებული სტატუს-კვოს შენარჩუნება შეუძღვებელი ხდება. ამავე დროს, არსებობს

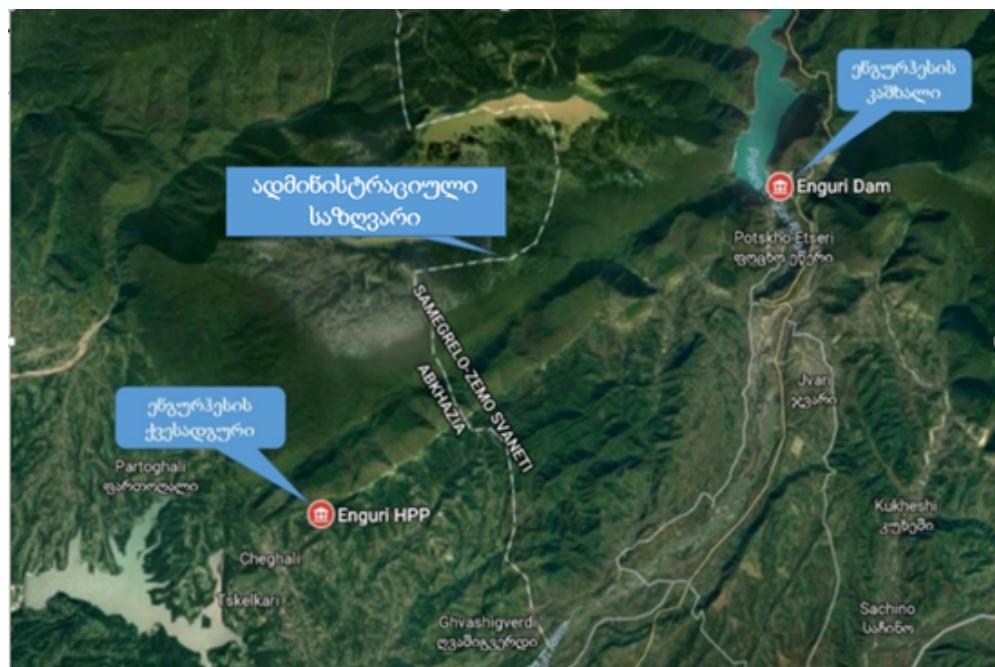
თანამშრომდობის შესაძლებლობები, რაც ყველა მხარისთვის სასარგებლო შედეგის მომტანი შეიძლება იყოს.

შექმნიდი პრობლემის მოგვარება საქართველოს ენერგეტიკის სექტორის ერთეულთი უმნიშვნელოვანესი ამოცანაა, რომელსაც მთები მთავრობის და საზოგადოების ძაღისხმევა შეიძლება დასჭირდეს. ოკუპაციის რეჟიმის და საკითხის სენსიტიურობის გამო, მდგომარეობაზე ზემოქმედების ბერკეტები საკმაოდ შეზღუდულია.

ამ სტატიით გვსურს ხედი შევუწყოთ პრობლემის გარშემო დიაროგის. ამავე დროს, ვითვადისწინებთ რა საკითხის სირთულეს და სენსიტიურობას, გვინდა ხაზგასმით აღვნიშნოთ, რომ მოყვანიდი შეფასებები ასახავს ჩვენს ხედთ არსებული ინფორმაციის საფუძველზე ჩამოყალიბებულ პირად შეხედულებებს, რაც მოხარულები ვიქებით შევასწოროთ შესაბამისი დასაბუთებული შენიშვნების მიღების შემთხვევაში.

მდგომარეობის მიმოხიღვა

აფხაზეთის ომის შემდეგ, როდესაც ენგურჰესის შენობა (სამანქანო დარბაზი) ქვესადგური და ვარდნიდჰეს 1 მთღიანად რუს-აფხაზების მიერ კონტროლირებულ ტერიტორიაზე დარჩა, ხოდო კაშხარი, წყარისაცავი და დერივაციული გვირაბის ნახევარი გამყოფი ხაზის აქეთ (იხ. სურ.1), მოხდა არაფორმადული, ზეპირი შეთანხმება ენგურ-ვარდნიდის კასკადის გამომუშავების განაწილების შესახებ აფხაზეთსა და დანარჩენ საქართველოს შორის პროპორციით 40:60, რაც იმ პერიოდისათვის გამყოფი ხაზის სხვადასხვა მხარეს დარჩენიდი აქტივების შეფასებულ ღირებულებას შეესაბამებოდა. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ სადგურის მთები პერსონალი ქართულია.

სურათი 1: ენგურჰესის კაშხარი და ქვესადგური

მას შემდეგ აფხაზური მხარე ენგურის მიერ გამომუშავებულ ედექტროენერგიას მოიხმარს შეუბრუდავად, სადგურისათვის ყოველგვარი ფინანსური ანაზღაურების გარეშე, ხორც სადგურის ოპერირების, კაპიტალური თუ მიმდინარე შეკეთების ფინანსურ ტვირთს საქართველოს დანარჩენი მომხმარებლები და ბიუჯეტი ანაზღაურებს. საქართველოს სახელმწიფო ახდენს აფხაზეთის ედექტროენერგიის მოხმარების სუბსიდირებას, როგორც საოპერაციო და კაპიტალური ხარჯების, ასევე ედექტროენერგიის იმპორტის ხარჯებით. ფორმალურად, ენგურის ტარიფის შესაბამისად, აფხაზეთში წრიულად უფასოდ მიწოდებული ედექტროენერგიის ღირებულება 36 მილიონი გარია, თუმცა, თუ გავითვარისწინებთ გამთარში გაზრდიდ მოხმარებას და მისი თბოსადგურების ან იმპორტირებული ენერგიით ჩანაცვლების საჭიროებას, საქართველოსთვის ხარჯი სუდ მცირე, ორჯერ მეტია, კაპიტალური შეკეთებების გათვარისწინებით კი ეს რიცხვი კიდევ უფრო იზრდება. აღნიშნული ხარჯი, სავარაუდო, ნაწილობრივ მაინც აისახება ედექტროენერგიის ტარიფებზე.

განვდიდ პერიოდში სადგურის რეაბილიტაციაში ჩადებულმა თანხებმა,* სავარაუდოდ მნიშვნელოვნად შეცვადა აქტივების პირვანდები განაწილება ქართული მხარის სასარგებლოდ. ამიტომ, იმავე პრინციპით, აფხაზური მხარის წილი ედექტროენერგია ნაკვები უნდა იყოს და არცერთ შემთხვევაში უფასოდ არ უნდა მიეწოდებოდეს.

პრობლემის მასშტაბი მუდმივად იზრდება. 2010-2016 წელებში აფხაზეთში მოხმარების გრძა 550 გვტსთ-იყო. ხორც 2017-წელის 5 თვეში 2016 წელის იგივე პერიოდთან შედარებით მოხმარება გაიზარდა 100გვტსთ-ით, ანუ წერს მოსაღოლნები გრძა სუდ მცირე 200 გვტსთ-ია**. ედექტროენერგიის წილი დეფიციტი საქართველოში იზრდება, რაც 2017 წერს 1.3მილიარდ კილოვატ-საათს უახლოვდება. მიუხედავად ახარი ედექტროსადგურების მშენებლობისა, ქვეყნის ენერგეტიკული უსაფრთხოების ხარისხი უარესდება.

გამთარში აფხაზეთის მოხმარება უკვე აჭარბებს ენგური/ვარდნიდის კასკადის გამომუშავებას, რის გამოც საჭირო ხდება მეტი ედექტროენერგიის იმპორტი, მათ შორის რუსეთიდან, რომელის სამხედრო ობიექტებიც სავარაუდო ამ ენერგიას მოიხმარენ. შესაბამისად იზრდება რუსეთზე ენერგეტიკული დამოკიდებულება, რამაც შეიძლება მნიშვნელოვანი უარყოფითი პოდიტიკური შედეგები მოიტანოს. ამასთან ერთად, ენგურჰესტე გროვდება ტექნიკური პრობლემები (15 კმ სადაწნევო გვირაბის რეაბილიტაცია, წყალსაცავის ნატანისგან გაწმენდა და სხვ,) რომელთა გადაჭრაც უდიდეს ხარჯებთან არის დაკავშირებული.

ამდენად, აფხაზეთის გადაუხდები მოხმარების გამო, ენგურის კასკადის სარგებლიანობა დანარჩენი საქართველოს ენერგოსისტემისათვის მცირდება, ხარჯები კი განუხრედად მატუდობს. სავარაუდო, საქართველოს მთავრობა უნდა დაფიქრდეს რამდენად მიზანშეწონიდია არსებული სტატუს

* მხოდოდ ევროპის განვითარების და რეკონსტრუქციის ბანკის და ევროპის საინვესტიციო ბანკის მიერ.

** შედარებისთვის, ახდახან გაშვებული ყველაზე მძღავრი შუახევის ჰიდროელექტროსადგურის საპროექტო წრიული გამომუშავება 450 გვტსთ-ქარის ედექტროსადგურის წრიული გამომუშავება მხოდოდ 88 გვტსთ.

კვოს შენარჩუნება და მოძებნოს მისი ძირეული შეცვდის შესაძლებლობები.

არსებული მდგომარეობა არასახარბიეროა არა მხოდოდ საქართველოსთვის, არამედ რუსეთის და თავად აფხაზეთის რეგიონისთვის:

რუსულ-აფხაზური წყაროების მიხედვით, აფხაზეთში ენერგომოხმარების სუბსიდირებას რუსეთის მხარეც აკეთებს. რუსეთის ენერგეტიკის სამინისტროს შეფასებით, ინტერ-რაოს მიუღებელმა შემოსავადმა აფხაზეთის ენერგომომარაგებაზე 2016-2017 წელში დაახლოებით 750 მდნ რუბლი შეაღგინა. ამ ხარჯებს ინტერ-რაო-ს ნაწილობრივ რუსეთის საგარეო საქმეთა სამინისტრო უფარავს.*

აფხაზეთში გამთარში მიწოდება არასტაბილურია. გადატვირთვის რეჟიმში ფუნქციონირებს თავად აფხაზეთის ედექტროგადამცემი და გამანაწილებელი სისტემები რაც მათ საიმედობას ამცირებს. ედექტროენერგიის დეფიციტის გამო შარშან გამთარში ე.წ. „მარაოსებური შეზღუდვები“ ხორციელდებოდა, თუმცა მოხმარების მნიშვნელოვანი შეზღუდვა ვერ მოხერხდა. ედექტროენერგეტიკული სისტემის მესვეურები შეშფოთებული არიან მომავარი გამთრის პერსპექტივებით**, შიშობენ რა, რომ ყირიმის მომარაგების გამო რუსეთმა შეიძრება ვერ უზრუნველყოს აფხაზეთისთვის საჭირო ედექტროენერგიის ექსპორტი.***

პრობლემების მთავარ მიზეს წარმოადგენს აფხაზეთში ედექტროენერგიის განაწილების ტექნიკური და ორგანიზაციული მოუწესრიგებლობა და აქედან გამომდინარე მფრანგვერობითი მოხმარება. როგორც ჩანს, აფხაზეთის ფაქტობრივმა ხედისუფრებამ ათწრეულობის განმავლობაში ვერ დააგროვა საკმარისი პოდიტიკური სიმბიფე და წონა, რომ ეს პრობლემა მოეგვარებინა, თუნდაც საკუთარი ეკონომიკური და სოციადური ინტერესების სასარგებლოდ.

ედექტროენერგიის მოხმარება აფხაზეთში

2016 წლის მონაცემებით აფხაზეთის მოხმარება 1926 მიღიონი კვტ სთ იყო, რაც, აფხაზეთში მოსახლეობის აღწერის 2011 წლის მონაცემების (240 ათასი მოსახლე) მიხედვით, ერთ სურგე 8000 კვტსთ-ს შეესაბამება. ეს 3.3-ჯერ აღემატება დანარჩენი საქართველოს მაჩვენებელს და აჭარბებს ბერების და იაპონიის მაჩვენებელს.

მოსახლეობის რაოდენობის უფრო რეადისტურ-ექსპერტული შეფასებების გამოყენებით (180 ათასი მოსახლე), ვიღებთ 10.7 ათას კვტსთ/სურგე, რაც დანარჩენ საქართველოში ერთ მოსახლეზე მოხმარებას 4.4-ჯერ აღემატება. ეს აღემატება სინგაპურის, საუდის არაბეთის და OECD მაღარშემოსავიანი ქვეყნების მაჩვენებელს, ხორც ევროკავშირის საშუალოს (5.5 ათასი კვტსთ/სურგე) - თითქმის ორჯერ აჭარბებს.**** მოხმარება ეკვივადენტურია იმის, რომ აფხაზეთის თითოეუდ

* Часть затрат «Интер РАО» на электричество для Абхазии могут компенсировать.

Eadaily.com

** Энергопотребление Абхазии растет ежегодно на 9%, прогнозируются перебои.

Eadaily.com

*** России может не хватить электроэнергии и для Крыма, и для Абхазии – эксперт

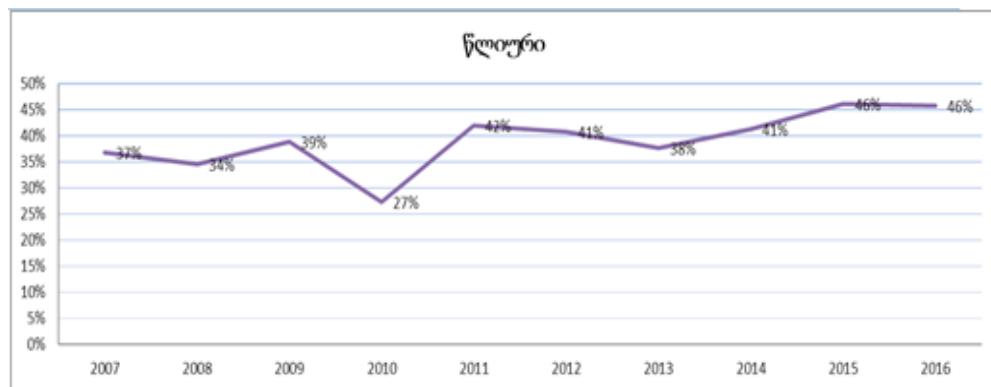
Eadaily.com

**** Electric power consumption (kWh per capita)

data.worldbank.org

მაცხოვრებელს მთედი წერი, 24 საათის განმავლობაში, ჩართული ჰქონდეს 1,2 კიბოვატიანი საკმაოდ მძღავრი ედექტრო-გამათბობელი. ასეთი არაბუნებრივად მაღარი მოხმარება ახასიათებს მოუწესრიგებელ განაწილების სისტემებს*, მაგრამ წერების განმავლობაში ასევე ბადებდა ეჭვს, ედექტროენერგიის უკანონო გადინებაზე რუსეთში, რაც დადასტურებული არ არის.

როგორც სურ. 2-დან ჩანს, ბოლო პერიოდამდე, გარკვეული პროცენტული პარიტეტი (თუმცა გადაუხდედად) შენარჩუნებული იყო; მათ შორის იმიტომ, რომ აფხაზეთის მზარდ მოხმარებას ენგური/ვარდნიდის კასკადის რეაბილიტაციის შედეგად გაზრდიდი გამომუშავება აბადანსებდა. 2014 წერის შემდეგ კი აფხაზეთში გადინებული ედექტროენერგიის წილი მკვეთრად იზრდება და 2016 წერს კასკადის წილური გამომუშავების 46% შეადგინა; 2017-ში კი სავარაუდოდ 48%-ს მიაღწევს.

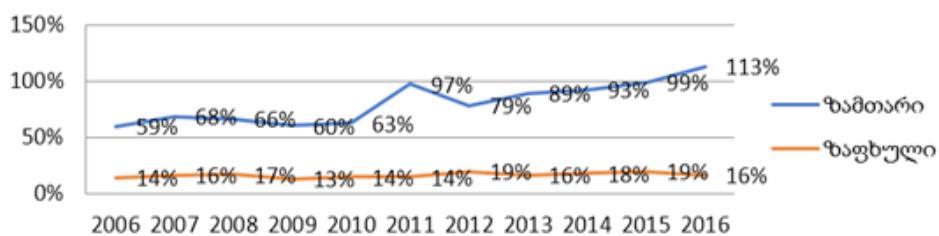

სურ.2. აფხაზეთის მოხმარების წილი ენგური-ვარდნიდის კასკადის გამომუშავებაში

შენიშვნა: 2010 წერს მოხმარება შემცირებულია არა აბსოლუტური მაჩვენებელით, არამედ მხოლოდ წილით, წყალუხვობის გამო ენგური/ვარდნიდის კასკადის გაზრდიდა გამომუშავების გამო.

მდგომარეობა ბევრად უფრო დამაფიქრებდად გამოიყურება სეზონურ ჭრიდში: ბოლო ათი წერის განმავლობაში ზაფხულის მოხმარება აფხაზეთში 77%-ით გაიზარდა, (სავარაუდო ტურისტული დატვირთვის გამო), ამავე პერიოდში ზამთრის მოხმარება 48%-ით არის გაზრდიდი, თუმცა, სეზონური დეფიციტის გამო, ეს ნაზრი უფრო მნიშვნელოვანია და შეზღუდვები მას მნიშვნელოვნად ვერ ამცირებს.

აფხაზეთის მოხმარების წილი ენგურის კასკადის გამომუშავების მიმართ

სურ 3. აფხაზეთის მოხმარების წილი ენგურის კასკადის გამომუშავების მიმართ

* ასეთი პერიოდი საქართველოს ედექტრო-ენერგეტიკულმა სისტემამ გაიარა წინა საუკუნის ბოლოს და 2000-იანების დასაწყისში, როდესაც აღრიცხვის და გადაუხდის სისტემის არარსებობის პირობებში, მტაცებული მოხმარება ხდებოდა. მაშინ ედექტრომომარაგების მიწოდების პრობლემა გადაჭრა აღრიცხვა-გადახდის სისტემის ამუშავებამ.

გამთარში აფხაზეთი ენგურის გამომუშავებაზე მეტს მოიხმარს, რის გამოც საქართველოს ენერგოსისტემას მეტი თბოსადგურების და იმპორტის ძვირი ედექტროენერგიის შეძენა უწევს. სურ 3. აჩვენებს აფხაზეთის მოხმარების, ენგურ/ვარდნიდის გამომუშავების მიმართ, ცვდიდების დინამიკას გამთრის და გაფხურის თვეებში.

როგორც გრაფიკიდან ჩანს, გამთრის თვეებში, როდესაც ედექტროენერგიის გამომუშავება ჰიდროედექტროსადგურებზე მცირდება, აფხაზეთი უკვე ენგურის გამომუშავებაზე 13%-ით მეტს მოიხმარს. წყარსაცავში წყდის დაბარი ფონის გამო 2016 წლის გამთარში 25 იანვრიდან 16 თებერვალმდე ედექტროენერგიის ე.წ. მარაოსებური გამორთვები მოქმედებდა. თუმცა მიუხედავად ამისა გამთრის მოხმარება მაინც რეკორდული იყო, რაც წერს სავარაუდოდ კიდევ მეტად გაიზრდება.

აფხაზეთში გამთრის მოხმარება გაფხურთან შედარებით, 2.4-ჯერ იზრდება თუმცა ეს განსხვავება მოსახვეობაში გათბობის სხვა, აღტერნატიული წყაროების არარსებობის პირობებში, უფრო მკვეთრი უნდა იყოს. შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ მოსახვეობის გათბობის წილი არც ისე დიდია მთედ მოხმარებაში და ჩვენთვის უცნობი, ნაკვებცვადებადი მოხმარება ბევრად უფრო მნიშვნელოვანია ვიდრე გვგონია. არსებობს მოსაზრებები, რომ აფხაზეთში ედექტროენერგიაზე ძარიან დაბარი ფასის გამო რუსეთიდან შემოდიან ბიზნეს კომპანიები, რომებიც აფხაზეთის ტერიტორიაზე აწარმოებენ საქონელს ან მომსახურებას და შემდგომ რუსეთის ბაზარზე ყიდიან. შესაძლოა ეს ასევე აფხაზეთში განვითაროს რუსული სამხედრო ობიექტების ხარჯეც ხდებოდეს ან უბრავოდ ქვეყნიდან ედექტროენერგიის უკანონო გატანის მიმანიშნებელი იყოს.

ტექნიკური პრობლემები

გარდა ფინანსური გარადისა, აფხაზეთის მოუწესრიგებელი მზარდი მოხმარება მნიშვნელოვან ტექნიკურ სირთულეებს აჩენს:

- მიუხედავად იმისა, რომ ენგურჲესი თბილისის ცენტრალური სადისპეტჩეროს ექვემდებარება, გამთრის განმავლობაში მისი გამოყენება ვერ ხდება თავისი ერთერთი მთავარი დანიშნულებით - ენერგოსისტემის რეჟიმების და პიკურ დატვირთვების დასაბარენსებრად, რაც სისტემის საიმედოობაზე უარყოფითად მოქმედებს. სისტემის მანევრულობის შეზღუდვით, იზღუდება განახლებადი ენერგიის წყაროების (ქარი, მზე) განვითარების და ქსერში ინტეგრირების შესაძლებლობა. ასევე იკარგება შესაძლებლობა, რომ საქართველოს ენერგოსისტემამ მონაწილეობა მიიღოს მეზობელ ქვეყნებში ედექტროენერგიის პიკური დატვირთვების დაფარვაში, რითაც რეგიონული თანამშრომელის და შესაბამისი შემოსავების მიღების პერსპექტივებიც იკარგება.

- საფრთხეს წარმოადგენს ასევე წყალსაცავის არარეუიმუდი დამუშავება, რამაც კაშხლის უსაფრთხოების პრობლემები შეიძლება გამოიწვიოს.

- გროვდება მასშტაბური ტექნიკური პრობლემები. ვინაიდან ენგურის ტარიფი ითვალისწინება საერთო მისაღები შემოსავადებიდან, აფხაზეთიდან მიუღებელი შემოსავადები აკვდება თუნდაც სადგურის გრძელვადიანი კაპიტალური შეკეთების სარეაბილიტაციო ფონდებს. ზოგიერთი ექსპერტის შეფასებით, ბორო პერიოდში ენგურპესის ტექნიკური მდგომარეობა უარესდება.* ამასთან იბროვადა გრძელვადიანი მასშტაბური რეაბილიტაციის აუცილებლობა. ასეთი პრობლემებიდან აღსანიშნავია წყალსაცავის დაღამვა რაც მისაყრდნობი ფარების ოპერირებას, ეს კი წყალსაცავში წყდის დონის რეგულირებას უშრის ხედს, რაც თავისთავად თაღლივანი კაშხლის უსაფრთხოების პრობლემებს ქმნის; ასევე აღსანიშნავია სადერივაციო გვირაბის მოსახვის გაუარესბუდი მდგომარეობა რაც წყდის ფირტრაციის გაზრდი ხარჯებით გამოიხატება სადერივაციო გვირაბის გასწვრივ.

სპეციალისტების შეფასებით, სადაწნევო-დერივაციური გვირაბის სრულ რეაბილიტაციას 1,5-2 წერიწადი დასჭირდება, რაც დამატებით 200მდნ კვტსთ ენერგიას მოიტანს. მაგრამ სადგურის სრული გაჩერების შემთხვევაში, მხოლოდ აფხაზეთისთვის აღტერნატიული ედექტროენერგიის შეძენის სავარაუდო ღირებულება 150-170 მიღიონი დობარი იქნება, რასაც თავად რეაბილიტაციის ხარჯები დაემატება.**

აღნიშნული სამუშაოების განხორციელება ნაკლებ აღბათურია დოევანდები სტატუს კვოს პირობებში.

ზემოთ აღნიშნული გარემოებების გამო, არსებული მდგომარეობა მუდმივად უარესდება. მისი მდგრად ტენდენციად შენარჩუნება შეუძლებელია და რაციონალურ გადაწყვეტას მოითხოვს. აუცილებელია აფხაზეთმა მონაწილეობა მიიღოს ენგურპესის ფინანსური სტაბილობის და ტექნიკური გამართულობის უზრუნველყოფაში.

ქართული მხარე საერთაშორისო დონორების დახმარებით აგრძელებს ენგურპესის რეაბილიტაციის სამუშაოებს.

2018-2021 წელებში იგეგმება სადერივაციო გვირაბის რეაბილიტაცია, ჰიდრომექანიკური და ედექტრომექანიკური სამუშაოები, გვირაბის მისასვრელი გზების რეაბილიტაცია და ა.შ. სამუშაოების შეფასებული ღირებულება 35 მდნ ევროა რომელსაც, სავარაუდო, ევროპის რეკონსტრუქციის ბანკი გამოყოფს. გვირაბის რეაბილიტაციის და ღოვანური შეკეთებებისათვის სადგურის შეჩერება იგეგმება 3 თვით 2019 წელის გაზაფხულზე. შეფასებულია, რომ აღნიშნული სამუშაოები გარდა სადგურის ტექნიკური მდგომარეობის გაუმჯობესებისა, გამომუშავებას გაზრდის 50 მდნ კვტსთ-ით თუმცა სავარაუდო ეს მრავალჯერ გადაიფარება აფხაზეთის მოხმარების შემდგომი ზრდით.

* России может не хватить электроэнергии и для Крыма, и для Абхазии – эксперт Eadaily.com

** ერთეულ შესაძლებლობად განიხილება კაშხლის მიმდებარედ 600

მეგავატიანი ჰიდრომაცუ- მულტირებელი სადგურის მოწყობა. მართაც სად-

გურის გარდაუგადი ხან- გრძელი გაჩერების პი- რობებში ეს შეიძლება

ენერგომომარეგის ეკონომიკურად ყველაზე გამართვებული აღტერ- ნატივაც კი გამოვლეს,

თანაც სადგურს დამატებით შესაძლებლობას გაუჩენს, რომ წყალმცირობის პერი- ოდშიც მიიღოს მონა-

წილება დატვირთვის პი- კების რეგულირებაში. ასევე. სადგური გაა- ჩენს პიკურ რეჟიმში

მუშაობის დამატებით შესაძლებლობებს

საჭარო ინფორმაციის სიმწირის გამო ვერ ჩავუდრმავდებით აფხაზ და რუსეთის მხარეებთან ენგური-ვარდნიდის კასკადის თაობაზე წერების განმავრობაში მიმდინარე ურთიერთობის დეტარებს. მხოლოდ მიმოვისიდავთ რამდენიმე გარემოებას, რაც პერიოდულად თავს იჩენდა საინფორმაციო საშუალებებში; უპირვედესად უნდა აღინიშნოს, რომ სადგურის ქართველი პერსონალი, მიუხედავად ურთიერთობების პერიოდულად დაძაბვისა, რაიმე სერიოზუდი საფრთხის და შევიწროების წინაშე არ დამდგარა, რასაც ხშირად მოიხმობენ როგორც თანამშრომების შესაძლებლობის იღუსტრაციას.

გარდა ამისა, ოპერატიულ დონეზე ასევე მიმდინარეობდა ურთიერთების აფხაზეთის ქსერის ოპერატორ „ჩერნომორ ენერგოსა“ და ენერგეტიკის სამინისტროს შორის. პერიოდულად იმართებოდა მოღაპარაკებები ენგურის ექსპრუატაციის, კაპიტალური შეკეთების (მათ შორის სადაწნეო გვირაბის) და სხვა ტექნიკურ საკითხებზე. უნდა აღინიშნოს, რომ ამ კონტაქტების შედეგად ჰესის შეკეთების სამუშაოებს რაიმე უსაფრთხოების პრობლემები და სერიოზუდი დაბრკოდებები არ შექმნიათ. სავარაუდო ამ შესვერებებზე ასევე იყო საუბარი აფხაზური მხარისგან სადგურისთვის ედექტორენერგიის ღირებულების ანაზღაურების შესახებ, თუმცა შედეგი პერსერობით არ ჩანს.

2008 წელს აგვისტოს ომის შემდეგ რუსეთის მხარესთან გაიმართა, მოღაპარაკებები ენგურშესის ინტერრაოს მმართველობაში გადაცემის შესახებ. კურუარებში გავრცელებული ინფორმაციით, საბოლოო მოღაპარაკება ვერ შედგა აფხაზების ძრიერი პოზიციის გამო. თუმცა, სავარაუდო, აღნიშნული შეთანხმების სტრატეგიული შედეგები არც საქართველოს მხარითვის იქნებოდა სახარბიერო.

სავარაუდო, ოპერატიულ დონეზე გრძელდება ტექნიკური ხასიათის კონტაქტები, თუმცა ჩვენთვის უცნობია არსებობს თუ არა მდგომარეობის გამოსწორების ერთიანი სტრატეგია და თანმიმდევრული ტაქტიკა. ყოველ შემთხვევაში, როგორც ჩანს, პირდაპირი დახურული მოღაპარაკების ფარგლებში, პრობლემა ვერ მოგვარდება. მოითხოვს ახარ ხედვებს დაინტერესებულ მხარეთა უფრო ფართო წრის ჩართულობას და ახარი აღტერნატივების განხიდვას, რაც აფხაზეთის საკითხისადმი ერთიანი სახელმწიფოებრივი მიდგომის ფარგლებში უნდა განხორციელდეს.

ბოლო პერიოდში, შვეიცარიის მთავრობის მხარდაჭერით, მიმდინარეობს არასამთავრობო ორგანიზაციების დიადოგი, ძირითადად ენერგეტიკული სექტორის რეფორმირების და მოწესრიგების თემებზე მათ შორის აღრიცხვიანობის მოწესრიგების, განახლებადი ენერგეტიკის, ენერგოეფექტურობის, ტარიფების და სხვა საკითხებზე. თუმცა ეს დიადოგი ვერ ჩაანაცვდებს სახელმწიფოებრივი

სტრატეგიის და ტაქტიკის აუცილებლობას .

ტექნიკურ-ეკონომიკური აღტერნატივები

დღევანდები მდგომარეობით, ერექტროენერგიის დაურეგულირებელი მოხმარება აფხაზეთში მრავად ტექნიკურ, ეკონომიკურ, უსაფრთხოების, სოციალურ პრობლემას და არასტაბილურ, არამდგრად გარემოს ქმნის, რაც საზიანოა ყველა დაინტერესებული მხარისათვის. შესაბამისი ნების გამოვლენის შემთხვევაში, არსებობს ამ პრობლემის მოგვარების ეკონომიკურად მომგებიანი მრავადი შესაძლებლობა :

უპირველესი და აუცილებელი ღონისძიება არის გამანაწილებელი ქსერის, აღრიცხვიანობის და გადახდის სისტემის მოწესრიგება მეტნავდებად რეაგისტური ტარიფის პირობებში. როგორც თბილისის და საქართველოს რეგიონების გამოცდიდებიდან გამომდინარეობს, აღნიშნული ღონისძიება მოხმარებას 35-40%-ით ამცირებს და აჩენს ერექტროენერგეტიკული ქსერის ფუნქციონირებისათვის საჭირო შემოსავდებს. გამრიცხველიანებას მნიშვნელოვანი კაპიტალური ხარჯები და ორგანიზაციული ძალისხმევა ესაჭიროება, თუმცა ქსერის და აღრიცხვიანობის მოწესრიგება საშუალებას მისცემს აფხაზეთს სტაბილური და პროგნოზირებადი გარემო შექმნას, რაც ეკონომიკის განვითარებისთვის აუცილებელი პირობაა. უცნობია, რამდენად პოდიტიკურად მომზადებულია აფხაზეთის მოქმედი ხედისუფლება, რომ ამ სფეროში წესრიგი მთელ ტერიტორიაზე გაავრცელოს ;

პროცესის მნიშვნელოვანი გაადვიდება შესაძლებელია ენერგოეფექტურობის და ენერგოდაზოგვის ღონისძიებების გამოყენებით, რაც მომხმარებლებისთვის გადახდის ვარდებულებას ნაწილობრივ მაინც შეამცირებს. ამ მიმართულების განვითარებამ კი თავის მხრივ შეიძლება ახარი ტექნოლოგიების შემოსვდას და სამუშაო ადგიდების გაჩენას შეუწყოს ხედი. თუმცა მკაცრი გადახდის და აღრიცხვიანობის გარეშე ეს ღონისძიება ვერ განხორციელდება;

განახლებადი ენერგიის წყაროების გამოყენებამ შეიძლება მნიშვნელოვანი წვდიდი შეიტანოს აფხაზეთში ენერგომომარაგების პრობლემის დარეგულირებაში. შესაძლებელია მზის წყარგამაცხელებების ფართო გამოყენება ან გათბობაში ბიომასის გამოყენების თანამედროვე ტექნოლოგიების დანერგვაზე ფიქრი, რაც ეკონომიკური აქტივობის და დასაქმების წყაროც შეიძლება გახდეს ;

ერთერთ აღტერნატივად შეიძლება განხილუ-იქნას ასევე აფხაზეთში ბუნებრივი გაზის შეყვანა ერექტროენერგიის ჩანაცვლების მიზნით, ოღონდ ეს შეიძლება განხორციელდეს მხოლოდ შესაბამისი რაოდენობის ერექტროენერგიის დაზოგვის პირობით. ერთერთი საინტერესო მიმართულებაა აფხაზეთის ჰიდროენერგეტიკული პოტენციალის განვითარება მცირე

თუ საშუალო ჰიდროსადგურების მშენებლობით. მათ შორის უპირვედესად განსახიდვებია ვარდნიდჰესების კასკადის აღდგენის შესაძებლობა. ამ პერსპექტივის განვითარებას სტაბილური საინვესტიციო გარემო, გასაღების ბაზარი და ეკონომიკურად და ტექნიკურად გამართული განაწილების სისტემა ესაჭიროება.

აფხაზეთის, ისევე როგორც მთდიანად საქართველოს, ჰიდროენერგეტიკული პოტენციალის ათვისების გასაღები სეზონურ გაცვდებშია, სადაც შესაძებელია ურთიერთსასარგებლო თანამშრომელობის ფორმების შემუშავება. ასევე შეიძლება გარე გასაღების ბაზრებზე გატანაში თანამშრომელობა. თუმცა დღევანდები გადმოსახედიდან ეს ყველაფერი შორეულ პერსპექტივად გამოიყურება.

ყველა ამ აღტერნატივის განხორციელება შესაძებელია მხოლოდ მხარეთა დაინტერესების შემთხვევაში. ამისთვის კი აუცილებელია დაცულ იქნას სამართლიანი და გამჭვირვალე პირობები და მიღებული სარგებლის მხარეებს შორის პარიტეტული განაწილების მექანიზმები რაც თანამშრომელობის შესაძებლობას გააჩენს.

დასკვნა

რუსეთის მიეროვაპირებული აფხაზეთის მხრიდან ენერგეტიკული გამოძაღვა ათწრეულებია გრძელდება და ტექნიკურად, პოდიტიკურად და ფინანსურად ჩიხში შეყავს როგორც აფხაზეთის ენერგომომარაგება, ასევე - პრობრძემებს უქმნის საქართველოს ენერგეტიკულ უსაფრთხოებას. ქართული მხარის ცადმხრივი ზრუნვა ენგური-ვარდნიდი ჰესების კასკადზე სურ უფრო მეტ ხარჯის და ნაკვები სარგებლის მომტანია და დიდხანს ვერ გაგრძელდება. შესაბამისად, ურთიერთობათა არსებული სტატუსი არ იძრევა ენგურჰესის სრულფასოვანი ექსპრესუატაციის და აფხაზეთის ენერგომომარაგების გაუმჯობესების სტიმულს და შესაძებლობას. უყაირათოდ იკარგება ერექტორენერგია, რომელის სასარგებლო გამოყენება შეიძლება ეკონომიკაში, ან სურაც ექსპორტით შემოსავდის მისაღებად.

მდგომარეობა არასახარბიეროა აფხაზეთისათვის, ვისი ენერგომომარაგებაც დამოკიდებულია ამ ძირითად წყაროზე და მისი ტექნიკური მდგომარეობის გაუარესება ენერგომომარაგების უსაფრთხოებაზე მოქმედებს ხოდო მზარდი მოხმარება დეფიციტის პრობრძემებს ქმნის. ეს ასევე დამატებითი ხარჯია რუსეთისათვის, რომელის სამხედრო ობიექტები მართავია სარგებლობენ ენგურჰესის უფასო ენერგიით, მაგრამ მას სამაგიეროდ დანარჩენი აფხაზეთის ენერგომომარაგების პრობრძემები უდგება.

შესაძებელია წარმოვიდგინოთ მოვდენათა განვითარების ორი ძირითადი სცენარი: მცოცავი ოკუპაციის და ენერგეტიკული გამოძაღვის გაგრძელების და ურთიერთსასარგებლო თანამშრომელობის გზების მოძიებისა.

პირველ შემთხვევაში არსებული სტატუს-კვო დიდხანს ვერ გაგრძელდება და ტექნიკურ გაუარესებამდე და ურთიერთობათა ესკადაციამდე შეიძლება მიგვიყვანოს. მეორე შემთხვევაში ჩნდება ურთიერთსასარგებლო თანამშრომღობის ფართო პერსპექტივები, რასაც პრაგმატულ გათვდაზე დაფუძნებული პოდიტიკური ნება ესაჭიროება, რაც საგარაუდოდ ჰერგერობით არ ჩანს, არც აფხაზეთის მიმართებით რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობებში და არც თავად აფხაზეთის შიგნით.

თანამშრომღობის პოდიტიკური ნების არსებობის შემთხვევაში, მის რეაგიზაციას გარკვეული წინაპირობები ესაჭიროება.

1. შესათანხმებელია ენგურჲესთან დაკავშირებული ურთიერთობების სამართვიანი სასტარტო პირობები, ან აღსადგენია ადრე მიღწეული შეთანხმება და მას რეაგური შინაარსი უნდა მიეცეს;
2. ამის მიღწევა უნდა მოხდეს პოდიტიკური საკითხებისგან დამოუკიდებლად, იმისთვის რომ ეკონომიკურ საკითხებზე შეთანხმება არ გახდეს პოდიტიკურ/სამართლებრივი დავის მძღვანი და არ ჩაიშაროს;
3. მოგაპარაკების მომზადებისას საღად უნდა შეფასდეს და გათვარისწინებულ-იქნას ყველა დაინტერესებული მხარის ინტერესები - მხოდოდ ამ პირობით იქნება შესაძლებელი რამდენადმე სტაბილური ურთიერთობების ჩამოყალიბება; ამ პრობლემის მოგვარება როგორც ფინანსურ, ასევე პოდიტიკურ მხარდაჭერას და მთავრობის და მთები საზოგადოების ერთობლივ ძაღისხმევას საჭიროებს საღაც შეიძლება მნიშვნელოვანი როგორ შეასრულონ არასამთავრობო ორგანიზაციებმა და საერთაშორისო დონორებმა.*

რეკომენდაციები

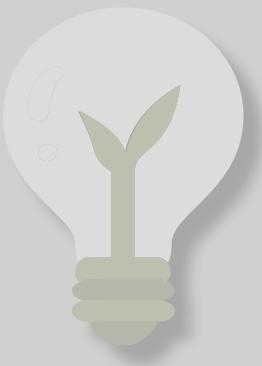
- საქართველოს მთავრობამ შეაფასოს ენგურჲესის ექსპერტაციის და მისი გამომუშავების განაწილების ჩამოყალიბებული პრაქტიკა და დეტალურად განიხილოს ასეთ პირობებში ენგურჲესში გაზრდიდი ინვესტირების მიზანშეწონიდობა სხვა აღტერნატივებთან შედარებით.
- მოხდეს დიაღოგის არსებული არხებით აღნიშნული თემის აქტუალიზაცია აფხაზურ და რუსურ მხარეებთან .
- მოხდეს საერთაშორისო თანამეგობრობის ფართო ინფორმირება ენერგეტიკაში მოქმედი „მცოცავი ოკუპაციის“ შესახებ მათ შორის მაღარი საერთაშორისო ტრიბუნებიდან. გამოიძენოს ამ საკითხთან დაკავშირებით საერთაშორისო თანამეგობრობის მეტი ჩართულობის მექანიზმები;
- აუცილებელია მოქადაქების ინფორმირება და ღია დიაღოგი საფრთხეებსა და შესაძლებლებზე, როგორც აფხაზეთში ასევე დანარჩენ საქართველოში.
- გაძლიერდეს მუშაობა ენერგეტიკული უსაფრთხოების ამაღლების მიმართულებით. მათ შორის ერთიანი ენერგეტიკული სტრატეგიის შემუშავება და მის ფარგლებში ახადი მნიშვნელოვანი გენერაციის წყაროების განვითარება.
- აუცილებელია ყველა საშინაო და საგარეო რესურსის გამოყენება იმისთვის, რომ მოხდეს პრობრემის კონსერვაცია

* 23 ივნისს ბრუსერში ჩატარდა აღმოსავალეთ პარტნიორობის ენერგეტიკული უსაფრთხოების პრატფორმის მორიგი შეხვედრა, სადაც ეს საკითხი, მოღოვაში ღნესტრისპირეთის ანა-დოგიურ პრობრემასთან ერთად გაყდერდა სწორედ არასამთავრობოების მიერ.

და სამართლიანი პარიტეტური პირობების მიღწევა, იმისათვის, რომ სამომავრო გაუმჯობესების შესაძლებლივ გაჩნდეს.

იმედს ვიტოვებთ, რომ ენერგეტიკის სამინისტროს ეკონომიკის სამინისტროსთან შეერთების შედეგად ამ პრობრემაზე დაწყებული მუშაობა გაძლიერდება და არ შესუსტდება.

ენერგეტიკული გაერთიანება და საქართველო საზაფხულო სკოდა 2017

გიორგი მუხიოგულიშვილი
„მსოფლიო გამოცდიდება საქართველოსთვის“

შესავადი

2017 წელს საქართველო ენერგეტიკული გაერთიანების სრულყდებიანი წევრი გახდა. ენერგეტიკული გაერთიანება 2005 წელს ევროკავშირის ინიციატივით დაფუძნდა და მისი მიზანია ევროკავშირის შიდა ენერგეტიკული ბაზრის წესებისა და პრინციპების გავრცელება სამხრეთ-აღმოსავალზე ევროპისა და შავი ზღვის რეგიონის ქვეყნებში ერთიანი ენერგობაზრის შექმნისათვის და წევრი ქვეყნების*. ენერგეტიკული უსაფრთხოების უზრუნველყოფისათვის. საქართველოს ენერგეტიკული სექტორის რეფორმირებისათვის და ევროკავშირის ენერგობაზრებთან ინტეგრაციისთვის ენერგეტიკული გაერთიანების წევრობა მნიშვნელოვანი წინ გადადგმული ნაბიჯია. ენერგეტიკული გაერთიანების სამდივნო წევრ ქვეყნებს სექტორის რეფორმირების პროცესში დახმარების სხვადასხვა მექანიზმს სთავაზობს. ასეთია, მაგარითად, სექტორში მომუშავე სპეციალისტებისთვის სასწავლო პროგრამების მოწყობა საზაფხულო სკოდის ფარგლებში.

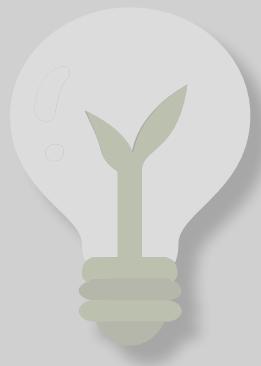
* ენერგეტიკული გაერთიანების 9 წევრი ქვეყანა: აღბანეთი, ბოსნია-ჰერცეგოვინა, კოსოვო, ყოფილი იუგოსლავიის რესპუბლიკა, მაკედონია, მონტენეგრო, სერბეთი, უკრაინა, მოღდოვა, და საქართველო.

ევროკავშირს გაერთიანებაში ევროკომისია წარმოადგენს. ენერგეტიკულ გაერთაინებაში დამკვირვებლის სტატუსით იმყოფებიან: სომხეთი, ნორვეგია, თურქეთი და ბერძულები.

ენერგეტიკული გაერთიანების სამდივნომ საზაფხულო სკორის ორგანიზება 2016 წელიდან დაიწყო. საზაფხულო სკორა, რომელიც ერთი კვირა გრძელდება 40-მდე მონაშირეს სთავაზობს ენერგეტიკის სექტორზე ორიენტირებულ მუდტი-დისციპლინარულ, პრაქტიკული სამუშაოებით დატვირთულ პროგრამას. წერს საზაფხულო სკორა ყოფილი იუგოსდავიის რესპუბლიკა მაკედონიაში (ქადაქი ოპრილი), 26 აგვისტოდან 2 სექტემბრის პერიოდში მოეწყო. წერს გამართული სკორა ხუთ თემატურ ნაწილს მოიცავდა: ენერგეტიკის ეკონომიკა, ტექნიკური საკითხები, ენერგოპოლიტიკა, ეფექტური ენერგეტიკული კანონმდებლობა და მდგრადი განვითარება ენერგეტიკაში.

ეკონომიკა

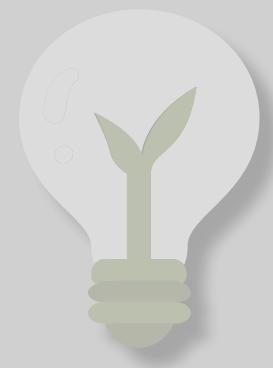
ენერგეტიკაში კონკურენტული და მონოპოლიური საქმიანობების გაყოფა, ბაზრების ღიბერადიგაცია და რეგულირების თავისებურებები

ედექტორენერგეტიკულ და გაზის სექტორებში კონკურენტული (წარმოება, მიწოდება) და მონოპოლიური (ქსედური ნაწილი-გადაცემა, განაწილება, ტრანსპორტირება) საქმიანობების განცადვება ევროდირექტივების ერთერთი ძირითადი მოთხოვნაა. გარდა იმისა, რომ საქმიანობების ასე დაყოფა ხერს უწყობს კონკურენციას ბაზარზე, ის ასევე სტიმულს აძრევს ენერგოკომპანიებს ჩადონ მეტი ინვესტიცია ქსედის განვითარებაში. კომპანიას, რომელიც ერთდოურად ახორციელებს ქსედურ საქმიანობას და წარმოებას ან მიწოდებას, ნაკვები ინტერესი აქვს ჩადოს მეტი ინვესტიცია ქსედის განვითარებისათვის, იმ კომპანიისგან განსხვავებით, რომელიც მხოლოდ ქსედურ საქმიანობას ეწევა. ქსედის განვითარება კი ერთიანი შიდა ბაზრის შესაქმენერად მნიშვნელოვანი წინაპირობაა.

ფინანსურულ დოკუმენტების სკორის დირექტორის, უან-მიშერ გრაშატის მიხედვით, ენერგეტიკაში რეგულირების განვითარება რამდენიმე ეტაპად მიმდინარეობს. პირველ ეტაპზე, ენერგიის ტრანსპორტირებისათვის მნიშვნელოვანი ინფრასტრუქტურა ვთარებოდა ქაოსურად და ენერგიის გატარებაზე წესდებოდა მონოპოლიური ფასი. შემდეგ ეტაპზე, დამოუკიდებელი მარეგულირებელი ორგანოს პირობებში, დაიწყო ქსედური ინფრასტრუქტურის განცადვება კონკურენტული ნაწილისაგან და წამახადისებელი მარეგულირებელი პრინციპებით ტარიფების დადგენა ქსედურ მომსახურებაზე. ამ ეტაპს პირობითად „ახარი ღვინო ძველ ბოთღში“ უწოდა უან-მიშერმა, რადგან ძველი მარეგულირებელი სისტემის ფარგლებში შემოტანიდ იქნა დამატებითი რეგულაციები სისტემის ეფექტურობის გასაუმჯობესებდად. მესამე ეტაპი, რომელსაც უკვე „ახარი ბოთღი ახარი ღვინისთვის“ ჰქვია გრაშტის მიხედვით, გუდისემობს განვითარებულ საცავო ბაზარს, სისტემის მართვის დახვეწიდი წესებითა და განვითარებული საბიუმო ბაზრის ინფრასტრუქტურით (საბარანსო ბაზარი, ერთი დღით ადრე ბაზარი, ქსედის

გადატვირთვის მართვის მექანიზმები, რეაგურ დროში ედექტროენერგიით ვაჭრობის მექანიზმი). რეგულირების მეოთხე ეტაპი, რომედიც ციფრული ტექნოლოგიების განვითარებასთან ერთად დაიწყო, მოიცავს ინოვაციური ტექნოლოგიების (ჭკვიანი ქსერები და მრიცხველები, ედექტრო ავტომობილები, როგორც ენერგიის შენახვის საშუალება, ენერგიის განახლებადი წყაროები და სხვა) მასობრივ გამოყენებას ენერგეტიკაში. მომხმარებლებს უკვე აქვთ საშუალება თვითონ გამოიმუშაონ ენერგია და მიაწოდონ ქსერს, გახდნენ ამავდროულად მწარმოებლებიც. ინოვაციების და ციფრული ტექნოლოგიების ერაში რთულია განსაზღვრა ენერგოსექტორის რეგულირებას რა როდი შეუძლია ითამაშოს, იქნება თუ არა საერთოდ საჭირო რეგულირება და როგორ განვითარდება საბაზრო ურთიერთობები მომავარში.

საქართველოში ენერგეტიკის რეგულირებას დამოუკიდებელი ორგანო - საქართველოს ენერგეტიკისა და წყარმარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისია ახორციელებს. დღეს არსებული რეგულირების თავისებურებებით საქართველო გდაშატის კრასიფიკაციის მეორე ეტაპზე იმყოფება - „ახალი ღვინო ძველ ბოთღში“. ჩვენ ახდა ვიწყებთ კონკურენტული და მონოპოლიური საქმიანობების განცადვებებას ედექტროობის სექტორში და უკვე შემუშავებული წამახადისებები სატარიფო მეთოდოლოგიით ტარიფების დადგენას ქსერული კომპანიებსათვის. გამოწვევად რჩება სახელმწიფოს საკუთრებაში არსებული სტრატეგიული მნიშვნელობის წარმოების ობიექტების (ენერგია, ვარდნიდი) და გადამცემი ქსერული ინფრასტრუქტურის გაყოფის საკითხი.

ევროპის ქვეყნების შიდა ენერგობაზრის შექმნა ეს არის ევროკომისიის მთავარი მიზანი, რომედიც გაზრდის ეფექტურობას, მომსახურების ხარისხს და მიწოდების უსაფრთხოებას.

ტექნიკური საკითხები

თანამდეროვე მსოფლიოში ედექტროენერგიის შენახვის ტექნოლოგიები, ენერგოეფექტური და სუფთა ენერგიის განახლებადი წყაროები სწრაფი ტემპებით ვითარდება. ევროპის ქვეყნებში ედექტროენერგიის მოხმარებისა და მიწოდების დასაბადანსებრად ტრადიციულ ტექნოლოგიებთან კომბინაციაში ენერგიის განახლებადი წყაროები აქტიურად გამოიყენება, ასევე ინერგება თანამდეროვე ჭკვიანი ტექნოლოგიები (ჭკვიანი ქსერები და მრიცხველები) და საბოროლ სტაბილურობას მძღავრი სისტემის ოპერატორები უზრუნველყოფენ, რომედიც კოორდინირებულად მუშაობენ. ევროკავშირის ქვეყნებში ტრადიციულ გაზსადენებთან ერთად სწრაფად ვითარდება თხევადი გაზის (LNG) გადაზიდვის ტექნოლოგიები. ღიტვამ წარმატებულად მოახდინა გაზის იმპორტის წყაროების დივერსიფიკაცია, როცა სრუდად რუსეთზე დამოკიდებულმა 2014 წლიდან დაიწყო LNG-ით დატვირთული ტანკერების მიღება მსოფლიოს სხვადასხვა კუთხიდან. ნავთობპროდუქტებზე მოთხოვნა მცირდება ედექტრო

და ენერგოეფექტური ტრანსპორტის გავრცელებასთან ერთად. თუმცა ნავთობის მარაგების შექმნა კვდავ რჩება ევროკავშირის ენერგოპორტიფიკის დღის წესრიგში.

ენერგეტიკული გაერთიანების ქვეყნები განსხვავდებიან ნავთობზე იმპორტდამოკიდებულებით. მოდიფიკაცია მეტად არის დამოკიდებული ნავთობის გარე წყაროებზე (80%-85 მეტით), მაშინ როცა ბოსნია-ჰერცეგოვინა მხოდოდ 20%-ით. საქართველოსთვის მნიშვნელოვანია დირექტივა 2009/119/EC, რომელიც ნავთობისა და ნავთობპროდუქტების მარაგების მინიმალურ დონეს ადგენს ენერგეტიკული გაერთიანების წევრი ქვეყნებისთვის. დირექტივის მიხედვით ქვეყნები ვადებული არიან იქონიონ წმინდა იმპორტის საშუალო 90 დღიანი ან ქვეყნის შიდა მოხმარების საშუალო 61 დღიანი მარაგი, ამათგან, რომელიც უფრო მეტი იქნება. საქართველო, როგორც გაერთიანების სრუდულებიანი წევრი ვადებულია დააკმაყოფილოს აღნიშნული დირექტივის მოთხოვნები და შექმნას ნავთობისა და ნავთობპროდუქტების მარაგები 2023 წლის 1 იანვრისთვის.

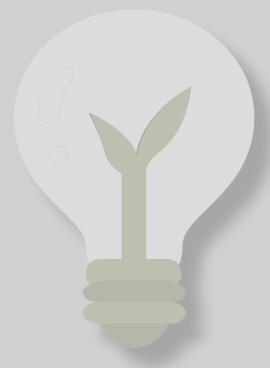
2015 წლის 25 თებერვალს ევროკომისიამ მიიღო ახალი სტრატეგია „ენერგოკავშირი“, * რომის მიზანია ენერგიის მდგრადი, უსაფრთხო და ხერმისაწვდომ ფასად მიწოდება ევროპის მომხმარებელებისათვის. სტრატეგიას ხუთი ძირითადი ამოცანა გააჩნია:

- ევროპისათვის ენერგიის მიწოდების წყაროების დივერსიფიკაცია და მიწოდების უსაფრთხოების უზრუნველყოფა წევრი ქვეყნების სოდიდარობით და თანამშრომდობით;
- ევროპის მასშტაბით ენერგიის თავისუფარი გადაადგირება შესაბამისი ინფრასტრუქტურის განვითარებით და ტექნიკური და მარეგულირებელი ბარიერების აღმოფხვრით;
- ენერგოეფექტურობის გაუმჯობესება, რაც ხედს შეუწყობს იმპორტისა და სათბურის აირების შემცირებას და დამატებითი სამუშაო ადგირების შექმნას;
- ეკონომიკის დეკარბონიზაცია - წიაღისეული საწვავის ენერგიის განახლებადი წყაროებით ჩანაცვლება;
- კვდევებისა და ინოვაციების ხედშეწყობა და კონკურენტუნარიანობის ამაღლება.

ევროპის ენერგოტრანზიციის პროცესში კვდევები და ინოვაციები არის მთავარი წამყვანი ძაღლი, რომელიც ხედს შეუწყობს ენერგოკავშირის სტრატეგიის მიზნის მიღწევას. ამას მხოდოდ მთავრობები ვერ უზრუნველყოფენ, საჭიროა საზოგადოების აქტიური მონაწილეობა და მათი გაძლიერება.

ევროპის ენერგეტიკული პოდიტივა

ევროპის ენერგეტიკული პოდიტივის განვითარებაში ოთხი ძირითადი ეტაპი გამოიყოფა. პირველი ეტაპი 1950-იან წლებში იწყება და პირობითად „ომი და მშვიდობა“ შეიძლება ეწოდოს, რაღაც ხდება ევროპის ქვეყნების ინტეგრირება ქვანახშირისა და ფორადის ხედშეკრულების საფუძველზე, რომელსაც მოყვა ევრატომის შეთანხმება. ქვანახშირი და ატომური ენერგია აქტიურად გამოიყენებოდა როგორც

* Building the Energy Union.
ec.europa.eu

ეკონომიკის სხვადასხვა სექტორებში, ისე სამხედრო შეიარაღებისას. ევროპის ქვეყნების ერთობლივი შეთანხმება ამ ენერგონეურსების გასაკონტროლებლად მეორე მსოფლიო ომის შემდგომ პერიოდში მშვიდობიანი თანაცხოვრების გარანტად იქცა.

მეორე ეტაპი 1980-იან წელის დასასრულს დაიწყო და ძირითადად მოიცავდა ენერგო ბაზრების გიბერადიგიბაციას, ჰარმონიზაციასა და ერთიანი შიდა ენერგეტიკული ბაზრის განვითარებისათვის წინაპირობების მომზადებას. მესამე მხარის დაშვება ქსერგე, რეგულირება, ვერტიკალურად ინტეგრირებული კომპანიების* განცადვება და მომხმარებლებისათვის თავისუფადი არჩევანის მიცემა იყო ის ძირითადი ედემენტები რომელთაც მეორე ეტაპზე ჩაეყარათ საფუძველი.

მესამე ეტაპი 2005 წლიდან იწყება, როცა ახადი გამოწვევები ჩნდება ევროპის ენერგოპორტიფიკაში: ევროპის ქვეყნების ენერგიის იმპორტზე მზარდი დამოკიდებულება, უკრაინა რუსეთის კონფლიქტი, კიბელის ცვდიდება, ევროპის მასშტაბით ენერგოინფრასტრუქტურის განვითარებისა და ერთიანი ქსერგის კოდექსის შექმნის საჭიროება. ამ გამოწვევებთან გასამკრავებლად 2014 წელს ევროკომისიამ შეიმუშავა ენერგოკავშირის სტრატეგია.

მეოთხე ეტაპი ახდა დაიწყო, რომელიც ევროპაში ენერგოტრანზიციის კომპლექსურ პროცესში უფრო ამბიციური მიზნების მიღწევას ისახავს მიზნად. ინოვაციების ხედშეწყობით სუფთა, განახლებად და ენერგოეფექტურ ტექნოლოგიებზე გადასვდა ეკონომიკის ყველა სექტორში, ერთიანი შიდა პან-ევროპული ენერგობაზრის ჩამოყალიბება, თითქმის ნუდოვანი ენერგომოხმარების შენობების მშენებლობა და პარიზის შეთანხმების მოთხოვნების შესრულება ევროპის ენერგოპორტიფიკის მეოთხე ეტაპის ძირითადი ამოცანებია.

ენერგეტიკული გაერთიანების სამდივნოს დირექტორის მოადგიდის, პროფესორ ბუშდეს მიხედვით ევროკავშირის ენერგეტიკული პოდიტიკის ძირითადი მიზნები შემდეგში მდგომარეობს: ეკონომიკის დეკარბონიზაცია, ენერგეტიკული სისტემების დეცენტრალიზაცია და ციფრული და ჰარმონიზირებული ტექნოლოგიების გამოყენება ენერგეტიკაში საიმედოობისა და მიწოდების უსაფრთხოების ასამაღლებლად.

კანონმდებლობა

ევროპის ქვეყნების ინტეგრაციის პროცესი წარმოუდგენერია ერთიანი საკანონმდებლო ბაზის გარეშე, რომელშიც ასახულია საერთო ღირებულებები და პრინციპები, ინსტიტუციური სისტემა, საერთო საფრთხეებისა და გამოწვევების დაძღვევის მექანიზმები, წევრ ქვეყნებს შორის განაწილებული პასუხისმგებლობები და სუვერენული უფრებამოსიდებები. ერთიანი პოდიტიკა რომელიც საფუძვლად უდევს ინტეგრაციის პროცესს კანონმდებლობაში (ხედშეკრულებები, დირექტივები,

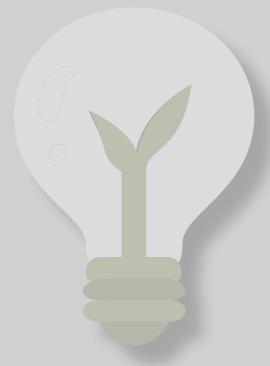
* ვერტიკალურად ინტეგრირებული კომპანია ერთობრულად ფინანსურირებული არა-მოების ობიექტებს ან უზრუნველყოფს მიწოდებას.

რეგულაციები, გადაწყვეტილებები და ა.შ.) აისახება. ევროკავშირში სხვადასხვა მიმართულებით პოდიტიკის გატარების ექსკრუბიური უფდებამოსიღება შეიძღება გააჩნდეს ევროკავშირის ინსტიტუტებს, ან ამ ინსიტუტებსა და წევრ ქვეყნებს ერთად, ან მხოლოდ წევრ ქვეყნებს. მაგარითად, მონეტარული და სავაჭრო პოდიტიკის შემუშავება ევროკავშირის ინსტიტუტების ექსკრუბიურ უფდებამოსიღებას წარმოადგენს, შიდა ბაზრის განვითარება, გარემოსდაცვითი, სატრანსპორტო და ენერგეტიკული საკითხების შესახებ პოდიტიკის გატარება წევრი ქვეყნებისა და ევროკავშირის საერთო კომპეტენციაა, ხოლო განათღების, კულტურის, კანდაცვისა და ტურიზმის პოდიტიკების შემუშავება წევრი ქვეყნების სუვერენულ უფდებას წარმოადგენს. საბოროლო ეს პოდიტიკები ევროკავშირისა და წევრი ქვეყნების კანონმდებრობაში აისახება. ბოლო ათწევდები ენერგეტიკა ევროკავშირის საგარეო და საშინაო პოდიტიკის მნიშვნელოვანი ნაწილი გახდა, გამომდინარე მისი კრიტიკული გავრცელება ეკონომიკის სხვადასხვა დარგებზე და ერთიანი ევროპის უსაფრთხოებაზე. შესაბამისად, ენერგეტიკული პოდიტიკის შემუშავება ნებ-ნება გადადის ევროკავშირის ინსტიტუტების კომპეტენციაში. ევროკავშირის დამფუძნებელი ხედშეკრულება*, რომელიც შეიძლება წარმოვიდგინოთ როგორც კონსტიტუცია, მისი 194-ე მუხლი ენერგეტიკული პოდიტიკის ძირითად პრინციპებს აყადიბებს, როგორიცაა:

- ერთიანი ენერგეტიკული ბაზრის ფუნქციონირების უზრუნველყოფა;
- ენერგიის მიწოდების უსაფრთხოების უზრუნველყოფა;
- ენერგოეფექტურობის ხედშეწყობა და ენერგიის განახლებადი წყაროების განვითარება;
- წევრი ქვეყნების ენერგოინფრასტრუქტურით ურთიერთდაკავშირება.

ევროკავშირის კანონმდებრობაში გამოიყენება ასევე რეგულაციები და დირექტივები. რეგულაციებში მოცემული მოთხოვნების გადმოტანა ეროვნულ კანონმდებრობებში სავარდებულოა ყველა წევრი ქვეყნისათვის მისი გამოქვეყნებისთანავე. დირექტივისაგან განსხვავებით, რეგულაციის ინტერპრეტაცია ქვეყნის კანონმდებრობაში მისი ეროვნული გარემოებებიდან და თავისებურებებიდან გამომდინარე დაუშვებელია. შესაბამისად, წევრმა ქვეყნებმა უნდა უზრუნველყონ ეროვნული კანონმდებრობის ჰარმონიზაცია ევროკავშირის დამფუძნებელ ხედშეკრულებასთან, რეგულაციებთან და დირექტივებთან ისე რომ არ ეწინააღმდეგებოდნენ ერთმანეთს. კონფიდენციალურობის შემთხვევაში უპირატესობა ხედშეკრულებასა და რეგულაციებს ენიჭებათ.

ენერგეტიკული გაერთიანების ქვეყნებში ევროკავშირის ენერგეტიკული კანონმდებრობის გადმოტანა დროთა განმავრდობაში ხდება. მასშემდეგრაც ევროკავშირის ქვეყნები ეროვნულ კანონმდებრობებში ასახავენ რეგულაციებისა და დირექტივების მოთხოვნებს, მათი გამოცდიდების

* Treaty on the Functioning of the European Union (Lisbon, 2007)

გათვალისწინებით ენერგეტიკული გაერთიანების სამდივნოც იწყებს შესაბამისი დირექტივებისა და რეგულაციების გადმოტანაზე მუშაობას. ქვემოთ მოცემული ცხრილი კარგად ასახავს, თუ როგორ შესაბამისობაშია ევროკავშირის დამფუძნებელი ხედშეკრულების პრინციპები და ენერგეტიკული გაერთიანების ქვეყნებისათვის სავარდებულო დირექტივები და რეგულაციები. ცხრიდში ასევე მოცემულია საქართველოსთვის ამ ვადებულებების შესრულების ვადები.

კორპუსის სელშეკრულება (მუხლი 194) - ენერგეტიკული ვადები	ენერგეტიკული საქართველოსთვის ენერგეტიკული ვადები ¹	გაერთიანების სავალდებულო რეგულაციები და დირექტივები ²
ერთიანი ენერგეტიკული ბაზის ფუნქციონირების უზრუნველყოფა	1. დირექტივა 2009/72/EC ელექტროენერგიის შიდა ბაზრისათვის საერთო წესების შესახებ (31 დეკემბერი, 2018) 2. დირექტივა 2009/73/EC ბუნებრივი აირის შიდა ბაზრისათვის საერთო წესების შესახებ (31 დეკემბერი, 2020) 3. რეგულაცია 714/2009 (EC) ელექტროენერგიის ტრანსსასაზღვრო გაცვლის სისტემებზე დამვების პირობების შესახებ (31 დეკემბერი, 2018) 4. რეგულაცია (EC) 715/2009 ბუნებრივი აირის გადამცემ ქსელებზე დამვების პირობების შესახებ (31 დეკემბერი, 2020) 5. დირექტივა 2008/92/EC საბოლოო მომხმარებლებისათვის გაზისა და ელექტროენერგიის ფასების გამჭვირვალობის გაუმჯობესებასთან დაკავშირებით (31 დეკემბერი, 2017)	
ენერგიის მიწოდების უსაფრთხოების უზრუნველყოფა;	1. დირექტივა 2009/119/EC წევრ ქვენებზე წედლი ნავთობის ან/და ნავთობპროდუქტების მინიმალური სარეზერვო საცავების უზრუნველყოფის ვალდებულების გავრცელების შესახებ (1 იანვარი, 2023) 2. დირექტივა 2004/67/EC ბუნებრივი აირის მიწოდების უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ზომების შესახებ (31 დეკემბერი, 2020) 3. დირექტივა 2005/89/EC ელექტროენერგიის მიწოდებისა და ინფრასტრუქტურაში ინვესტირების უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ზომების შესახებ (31 დეკემბერი, 2019)	
ენერგოეფექტურობის ხელშეწყობა და ენერგიის განახლებადი წყაროების განვითარება;	1. დირექტივა 2012/27/EU ენერგოეფექტურობის შესახებ (31 დეკემბერი, 2018) 2. დირექტივა 2010/31/EU შენობების ენერგოეფექტურობის შესახებ (30 ოქტომბერი, 2019) 3. დირექტივა 2010/30/EU ეტიკეტირების და პროდუქციის შესახებ სხვა სტანდარტული ინფორმაციის მითითებით (31 დეკემბერი, 2018) 4. დირექტივა 2009/28/EC განახლებადი ენერგიის წყაროებიდან ენერგიის გამოყენების ხელშეწყობის შესახებ (31 დეკემბერი, 2018)	
წევრი ქვეყნების ენერგოინფრასტრუქტურით ურთიერთდაკავშირება	1. რეგულაცია 714/2009 (EC) ელექტროენერგიის ტრანსსასაზღვრო გაცვლის სისტემებზე დამვების პირობების შესახებ (31 დეკემბერი, 2018) 2. რეგულაცია (EC) 715/2009 ბუნებრივი აირის გადამცემ ქსელებზე დამვების პირობების შესახებ (31 დეკემბერი, 2020)	

გარდა ამისა საქართველოსთვის სავარდებულოა ასევე გარემოსდაცვითი და სტატისტიკის შესახებ რიგი დირექტივები და რეგულაციები, რომებიც მოცემულია ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელ ხედშეკრულებასთან საქართველოს შეერთების შესახებ ოქმში.

იმიტირებული ქეისი - ქსედგე მესამე მხარის დაშვების შეზღუდვა

პირობითად, ორი ქვეყანა წდებია ვაჭრობს ედექტროენერგიით

* ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელ ხედშეკრულებასთან საქართველოს შეერთების შესახებ ოქმი.

** მესამე ენერგეტიკული პატეკი მოიცავს დირექტივებს 2009/72 და 2009/73, რეგულაციებს 714/2009 და 715/2009

ერთმანეთთან, პირვედი მდიდარია ჰიდრორესურსებით მეორე კი იმპორტს ახორციელებს მეზობელი ქვეყნიდან. ენერგეტიკული გაერთიანების მოთხოვნების შესაბამისად, ორივემ გადმოიტანა ეროვნულ კანონმდებლობაში მესამე ენერგეტიკული პაკეტის მოთხოვნები. თუმცა, 2017 წელს იანვარში უჩვეულოდ ცივი ზამთრისა და ჰიდროენერგიის წარმოების სეზონურობიდან გამომდინარე პირვედი ქვეყნის მთავრობამ გადაწყვიტა შეწყვიტოს ექსპორტის მიზნით ყოველგვარი დაშვება გადამცემ ქსერზე.

ამ გადაწყვეტილებით გაერთიანების წევრმა ქვეყანამ დაარღვია რეგულაცია 714/2009/EC და დირექტივა 2009/72/EC-ის ერთ-ერთი ფუნდამენტური პირობა და არ მისცა მესამე მხარეს ქსერზე დაშვების უფდება. მსგავსი ქმედება დაუშვებელია ენერგეტიკული გაერთიანების წევრ ქვეყნებს შორის, რომელიც ვაჭრობენ ენრთამნეთთან ედექტორენერგიით, და სადაც ფუნქციონირებს ბაზარი და ტრანსსასაზღვრო ინფრასტრუქტურა.

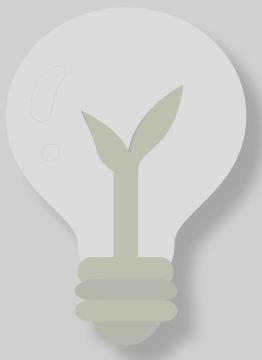
ედექტოროგადამცემი და გამანაწილებელი ქსერები ბუნებრივი მონოპოლიებია, რომელიც უნდა რეგულირდებოდეს მარეგულირების მიერ. მომხმარებელებს თავისუფდად უნდა შეეძლოთ ქსერზე დაშვება და ედექტოროენერგიის მიღება, რაც კონკურენტული ბაზრის წინაპირობაა. შესაბამისად, მსგავს შემთხვევებში ენერგეტიკული გაერთიანების სამდივნო, ევროკომისია და წევრი ქვეყნების შესაბამისი ინსტიტუტები (სამინისტრო, მარეგულირებელი, ქსერის ოპერატორი, ექსპორტიორი, იმპორტიორი და ა.შ.) ერთად განიხილავენ საკითხს და დარღვევის შემთხვევაში წევრ ქვეყანას პრობრემის სასწრაფოდ მოგვარებას სთხოვენ.

მიუხედავად საკითხის აქტუალობისა მსგავსი შემთხვევა ენერგეტიკული გაერთიანების ქვეყნებში ჰარ არ დაფიქსირებულა. ასეთი ქეისების განხილვით სამდივნო წინასწარ აფრთხილებს წევრ ქვეყნებს მოსაღოლნები შედეგების შესახებ.

მდგრადი განვითარება და ენერგეტიკა

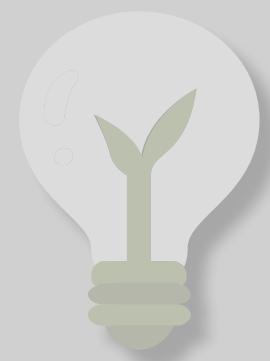
ენერგეტიკა მნიშვნელოვან გავრენას ახდენს გარემოზე, ეს იქნება ენერგეტიკული პროექტების განვითარებით გარემოზე მიყენებული პირდაპირი ზიანი თუ წიაღისეული საწვავის წვით ატმოსფეროში გაფრქვეული სათბურის აირები.

ევროკავშირისა და ენერგეტიკული გაერთიანების ქვეყნებში სავარდებულოა ენერგეტიკული პორტფელის განხორციელებამდე მისი გარემოზე ზემოქმედების შეფასება. გარემოზე ზემოქმედების შეფასების პროცესში დგინდება პროექტის მიერ გარემოზე შესაძლო ზიანის მასშტაბი და, შესაბამისად, მუშავდება შემარბილებელი ღონისძიებები. საზოგადოების მონაწილეობა ენერგოპროექტის განვითარების პროცესში მნიშვნელოვანია, შემდგომში გაუთვარისწინებელი სოციალური

ეწერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელ ხელშეკრულებასთან საქართველოს შეერთების შესახებ ოქმის მიხედვით საქართველოსთვის სავალდებულოა შემდეგი დირექტივების შესრულება, მოცემულ ვადებში:

1. დირექტივა 85/337/EEC კონკურეტულისახელმწიფოდა კერძოპროექტების გარემოზე ზეგავლენის შეფასების შესახებ (2017 წლის 1 სექტემბერი)
2. დირექტივა 2001/80/EC წვის დიდი ქარხნებიდან ზოგიერთი დამაბინბურებლის ატმოსფერულ ჰაერში გაფრქვევების შეზღუდვის შესახებ (2018 წლის 31 დეკემბერი)
3. დირექტივა 79/409/EC, მუხლი 4(2), გარეული ფრინველების დაცვის შესახებ (2019 წლის 1 სექტემბერი)
4. დირექტივა 2010/75/EU-ის მუხლი 72(3)-(4) სამრეწველო ემისიების შესახებ (2019 წლის 31 დეკემბერი)
5. დირექტივა 1999/32/EC ზოგიერთ თხევად საწვავში გოგირდის შემცველობის შემცირების შესახებ (2021 წლის 1 სექტემბერი)

წიაღისეუდი საწვავის წვისას ატმოსფეროში სათბურის აირების გაფრქვევის შესამცირებდად ევროკავშირის ქვეყნებში სხვადასხვა მექანიზმი მოქმედებს, მათ შორის რეგულაციები და მინიმარუო სტანდარტები ტექნოლოგიებზე; წესდება ენერგოსაწარმოებისთვის სათბურის აირების გაფრქვევებზე ზედა ზღვარი და ფუნქციონირებს ემისიების სავაჭრო ბაზარი. მინიმარუო სტანდარტების შემუშავების პროცესში ხდება სხვადასხვა დაინტერესებუდი მხარეების (კვდევითი ცენტრები, ინდუსტრიული კომპანიები, სახელმწიფო ინსტიუტები და სხვა) მიერ საუკეთესო ხერმისაწვდომი ტექნოლოგიების* გამოვდენა, ტესტირება და დანერგვა.

2005 წერს კრიმატის ცვდიდების შერბიდების მიზნით ევროკავშირში შეიქმნა ემისიებით ვაჭრობის მექანიზმი, რომელიც მსოფლიო ყველაზე დიდ სისტემად ითვრდება ამ მიმართულებით. საწარმოები, როგორიც სათბურის აირების გაფრქვევის მნიშვნელოვან წყაროს წარმოადგენენ უწესდებათ ემისიების ზედა ზღვარი და ამ ზვარზე ნაკვების ან მეტის გაფრქვევის შემთხვევაში ბაზარზე იწყებენ ვაჭრობას. მიუხედავად იმისა, რომ ბაზარმა საწყის ეტაპზე კარგად იმუშავა, დროთა განმავრდობაში მიწოდების ზრდამ ფასების საგრძნობი შემცირება გამოიწვია. დღეისათვის მიღის მუშაობა ახად საბაზრო მექანიზმების შემუშავებაზე, რომელიც ხერს შეუწყობს პარიზის კრიმატის შესახებ შეთანხმების მიზნების მიღწევას.

დასკვნა

საქართველომ მნიშვნელოვანი ნაბიჯი გადადგა 2016 წერს და გახდა ენერგეტიკული გაერთიანების სრულუფდებიანი წევრი. ეს გვაძღვეს შესაძღებრობას განვახორციეროთ ძირეული რეფორმები ენერგეტიკაში, დავნერგოთ თანამედროვე და ეფექტური ტექნოლოგიები, ხედი შევუწყოთ საკუთარი ენერგორესურსების ათვისებას, მოვიზიდოთ სტრატეგიული ინვესტორები და გავხდეთ ერთიანი ევროპული ენერგეტიკული ბაზრის ნაწილი.

* Best Available Techniques (BAT)

“მსოფლიო გამოცდილება
საქართველოსთვის” (WEG) არის
დამოუკიდებელი, არამომგვაბიანი
ანალიტიკური ცენტრი, რომელიც 2006
წლიდან მუშაობს ენერგეტიკისა და გარემოს
დაცვის საკითხებზე საქართველოში. WEG-ის
მიზანია ენერგეტიკული უსაფრთხოების,
ეკონომიკური მდგრადობის და
დემოკრატიული განვითარების გაძლიერება
საქართველოში ქვეყნის ეკონომიკულ და
ეკონამიკურ სტრუქტურები
ინტეგრაციის ხელშეწყობის გზით.

მსოფლიო გამოცდილება საქართველოსთვის

www.weg.ge